ALEV ALATLI

MAKALELER & KONFERANSLAR

Alev Alatlı

Makaleler & Konferanslar

1.KISIM

AMERİKA

Bu defa da biz denetlesek?

22 Temmuz seçimlerini "izlemek" üzere, Avrupa Konseyi'nin Belçikalı parlamenter Luc Van Den Brande başkanlığında 32 kişilik bir heyet gönderdiğini hatırlarsınız. Heyette bugünlerde yapacak daha iyi bir işi olmadığı anlaşılan eski Yunanistan dışişleri bakanı Theodoros Pangalos da vardı, "Türk kökenli milletvekilleri Fatma Pehlivan ve Hakkı Keskin"de. Bu heyet yetmemiş olmalı ki, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, AGİT de, kendi heyetini göndereceğini duyurdu. Adamlar (ve hanımlar!) 19-23 Temmuz tarihleri arasında şehir şehir gezip siyasi parti temsilcilerinden, seçim görevlilerine, sivil toplum kuruluşlarının üyelerine kadar görüşmedikleri kimseyi bırakmadılar. Seçimleri izlediler, bir de basın toplantısı yaptılar.

Halkımızın Avrupa komiserlerine tepkisi muhtelifti. Kimi, "Tek kelimeyle içişlerimize karışmaktır bu bence. Seçimlere gözlemci gönderiyorlar bu resmen biz size ve demokrasinize güvenmiyoruz demek ve itibar zedeleyici bir durum!" derken, daha büyük bir grup, "Avrupa Birliğinin bu kararı almasına kızmadan önce özeleştiri yapmak gerekiyor, demokrasimize güvenmiyorlarsa gerçekten demokrasimizin sağlam olmayışındandır, kendi kendimize bir şeyleri gerçekleştiremediğimize göre belki bizi izleyenler olunca seçimleri lekesiz atlatmaya özen

gösteririz, bir daha 32 kişilik heyete gerek kalmayacak şekilde..."[1] gibisinden suçlanmaya alışık ruh halimizi sergiledi.

Kişisel tepkim bedava seyahat baldan tatlıdır, üstelik bu yaz Avrupa yağmurdan başını alamadı, Türkiye de Temmuz'da çok güzel olur şeklinde olmakla birlikte, itiraf etmeliyim ki adamların (ve hanımların!) üstenciliği sinirime dokunmadı değil! Serde romancılık da olduğundan, aralarında bizim eski dışişleri bakanlarımızdan, meselâ Kâmran İnan'ın da olduğu, DTP'den ve bağımsızlardan birkaç milletvekili ile takviyeli bir "izleme heyeti" oluştursak da, biz de bir seçim denetlesek diye aklımdan geçirip, bugünlerde kim şöyle tantanalı bir seçim yapıyor araştırmaya durdum. Şansıma bakın! Amerikan başkanlık seçimleri var! Üstelik de 4 Kasım 2008 gibi bizim heyeti oluşturmamıza zaman tanıyan bir tarihte!

ABD seçimlerinde sayım işlemlerinin nicedir özelleştirildiğini, "oylama makinaları endüstrisi"ne devredildiğini biliyor muydunuz? Denetim şöyle dursun, ne Amerikan Federal Seçim Komisyonunun, (FEC) ne Amerikan Adalet Bakanlığının, (DOJ) ne Yurtiçi Güvenlik Bakanlığının, ne de bir başka devlet kuruluşunun oylama makinaları endüstrisi üzerinde yaptırımı olmadığını biliyor muydunuz? Ben de bilmiyordum. Hayali "Türk heyeti"nin hayali "gezi programı"nı hayal ederken öğrendim.

Meğer ABD seçimlerinde sayım işlemleri, biri ES&S,[2] diğeri Diebold olmak üzere iki şirketin tekelindeymiş. ES&S, Amerika'nın en büyük oylama makinaları üreticisi olup, oyların %60'ını sayarken, kalan %20'sini de Diebold işliyormuş. Sayım derken, oy pusulalarında belirtilen tercihler, elektronik tarayıcı ("scanner") denilen aletlerle okunuyor, bilgisayara aktarılıyor ve toplanıyor. Amerikan seçimlerinde kullanılan bir diğer yöntem, bizdeki ATM'lere benzer dokunmatik ekranları ya da tuşları olan oylama makinaları. Bunlar kullanıldığında oylar doğrudan makinanın belleğine kaydediliyor. Daha doğrusu, kaydedildikleri varsayılıyor; çünkü, kaydedilip kaydedilmediklerini ya da belleğe kaydedilenin seçmenin tercihi olduğunu bilmenin hiçbir yolu yok.

Şirketler iki kardeşe ait. ES&S, Todd, Diebold ise Bob Urosevich'inmiş. Kardeşler, birbirlerinin yönetim kurullarında üye; yani, bir holding gibi iç içe çalışıyorlar. Dahası, Diebold'un murahhas azası, Başkan Bush'un seçim kampanyasının önde gelen organizatör ve sponsorlarından biri; aşırı sağcı, neo-

[1] NTV haberi, "Avrupa 22 Temmuz'a gözlemci gönderiyor" 18 Temmuz.
[2] Election Systems and Software (ES&S)

con. 2004 başkanlık seçiminde kendisini "Ohio eyaletinin oylarının Bush'a gitmesine adadığını" ilan eden Eyalet İçişleri Bakanı Kenneth Blackwell'in Diebold makinalarının müşterilerinden olduğu, ayrıca, kendi seçim kampanyası için şirketten 10 bin dolar aldığı ortaya çıkmış. 2006'da Ohio eyaletinin ilk karaderili valisi olmak için adaylığını koyan Blackwell'in şirkette hisse sahibi olduğu da ortaya çıkmış ama mali işlerini yöneten arkadaşının "yanlış yaptığını" beyan edip kurtulmuş.

ES&S'nin yine bir diğer büyük ortağı, Bush ailesinin kadim dostu, Cumhuriyetçi Senatör Chuck Hagel. Senatör Hagel'in ortaklığı hususunda yalan söylediği, ABD Senatosunun "Etik Komitesi" tarafından saptanmış durumda. Saptanmış da ne olmuş? Hiç. Zira Chuck Hagel, aynı zamanda Başkan Bush'un "başkan yardımcısı adayları"ndan biri durumunda.

Urosevich kardeşlerin her iki şirketi de, makinalarına kayıt dışı yazılım yüklerken yakalanıyorlar. Daha da vahimi, koskoca ABD'de, seçmeni hile ya da teknik hata yüzünden yanlış sayım sonuçlarından koruyacak yazılım kayıt sistemi yok! Öyle ki, Eyalet yetkilileri isteseler de kendi programlamacılarını gönderip, Urosevich'lerin kullandıkları yazılımı denetleyemiyorlar; çünkü, adamlar oylama makinalarına henüz imalat aşamasındayken, "firmware" denilen sabit yazılımlar yerleştirmişler. "Firmware" dışardan müdahale edilemeyen yazılımlar anlamına geliyor. Bilgisayar mühendislerinin "spagetti kod"u dedikleri bu sabit yazılımlar, sayım sonuçlarını diledikleri gibi yönlendirebiliyorlar ve tespit edilmeleri mümkün değil.

Gerek ES&S, gerekse Diebold'da kullanılan sabit yazılımların programcısı küçük Urosevich'in bizzat kendisi. Ekranda bir şey, bellekte başka bir şey gösteren programların onun haberi olmadan yerleştirilmesi mümkün değilmiş. Rezaletin farkına varan bazı eyaletler, dokunmatik oylama makinalarını kullanmama kararı alıyorlar. Ancak, sorun çözülmüyor; çünkü oy pusulalarını okuyan elektronik tarayıcılarda da aynı durum söz konusu. Elektronik tarayıcının gördüğü ile bilgisayarın belleğine kaydedilen aynı değil.

1964'den beri kullanımda olan elektronik tarayıcıların "sefil geçmişleri"[3] bilim adamları, gazeteciler, sivil toplum kuruluşları tarafından derlenen yüzlerce olumsuz rapora rağmen bir türlü gündeme getirilemiyormuş. George W. Bush'un Demokratların adayı Al Gore'la yarıştığı 2000 seçimlerinde, otomatik

[3] Accuracy, Integrity, and Security in Computerized Vote-Tallying, Roy G. Saltman; Votescam: The Stealing of America, Jim ve Ken Collier.

oylama makinalarının 185 bin oy pusulasını geçersiz saydığı Florida Eyaletinde sonuçlar skandal boyutlarındaymış. Geçersiz sayılan oyların genellikle Demokratlara oy veren karaderili seçmenlerin yaşadıkları yörelerde yoğunlaşmış olması Al Gore'a seçim kaybettirmiş. "Gözünü yum, karışma" diye ifade ettikleri yaklaşım buna rağmen sürerken, bir sonraki, 2004 başkanlık seçimlerinin sonuçları yine Uroseviç biraderlere teslim edilmiş. Hal bu olunca, Demokratların tutumuna da anlam verilemiyormuş. Meğerki aralarında bilinmeyen bir anlaşma olsun, bir siyasi parti hileyle seçim kaybetmeye razı olur mu?

ABD'de usul elektronik tarayıcıdan geçen oy pusulalarının kutulara konup, mühürlenerek saklanması şeklinde; kutuların açılıp yeniden sayılabilmeleri için mahkeme kararı lâzım. Meğerki sonuçlar çok yakın olsun, mahkemelerden yeniden sayım kararı çıkartmak çok zor olurmuş. Bu pratiğin bir telmihi de hileli programların destekledikleri adayın oylarını rakibinden adamakıllı yüksek tutmaları gerektiği. Oy farkı büyük olduğu sürece mahkeme yeniden sayım kararı vermeye yanaşmıyor. Dolayısıyla, Uroseviç gibilerin bütün yapacakları hileli programları adaylar arasındaki farkı, mahkemeye düşmeyecek kadar büyük tutacak şekilde düzenlemek. Kaldı ki, yeniden sayım yine aynı makinalarla yapılıyor.

California gibi bazı eyaletler, tesadüfi yöntemle belirledikleri bir takım sandıklarda yeniden saymak suretiyle sonuçları kontrol yoluna gitmişler. Ancak, başkanlık seçimi gibi milyonlarca seçmenin oy verdiği durumlarda, bir dokunmatik oylama makinasının ya da tarayıcının tek bir yanlışı bile seçim sonuçlarını değiştirmeye yeterli olduğundan, denetimler dostlar alışverişte görsünlerin ötesinde yarar sağlamıyormuş. Dokunmatik oylama makinaları "çıktı" vermediklerinden, oyların, yani seçmen tercihlerinin, izlerini sürmek, makinadan çıkan sonucun seçmenin tercihini yansıtıp yansıtmadığını bilmek mümkün olmuyormuş. California'nın bütün kazancı Diebold'dan aldığı 2,6 milyon dolarlık tazminat olmuş ki, Amerikan seçimlerinde dönen paralarla kıyaslandığında devede kulak bile değil.

İşin içinde IBM gibi dürüst imaj veren şirketlerin de olması bir başka garip. Hileli makinaların kötü şöhretlerinin saklanamaz hale geldiği 1991'de IBM, Diebold'la ortak bir şirket bile kurmuş: InterBold. InterBold, Uroseviç kardeşlerin ATM'lerini Avrupa'ya satmak işini üstlenmiş.

Ne diyelim, alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste.

Amerika'ya kim hükmediyor?

Her ne kadar Bush'u bile aratacak kadar feraset yoksunu, kifayetsiz muhteris bir politikacı da olsa, Amerikan Temsilciler Meclisi sözcülüğüne yükselebilmiş olan Nancy Pelosi'nin, Taha Akyol'un ifadesiyle, "...Ermeni milliyetçiliğinin insani ve dini duyguları kin ve intikamcılığa alet etmek, tehdit etmek, satın almak gibi 'ahlaksız oyun'un en çirkin örneklerine" alet olmasını anlamak, zor. Amerikan Temsilciler Meclisi'nin her oturumun dua ile açılması geleneğini, fanatik bir Türkiye düşmanı olan Ermeni Patriği II. Karakin'in 'soykırım' tasarısının kabulü yakarışına tahsis etmek adiliğine tevessül edilmesine tanık olmak, utanç verici. Hanımağanın yalaka sözcüsü Arap Nedim Elşami'nin milletin gözünün içine baka baka olayın "tesadüften ibaret" olduğunu söyleyebilmiş olması, mide bulandırıcı. Bünyesinde Türk devletinin de mali katkısı olduğu söylenen bir Türk Araştırmaları Enstitüsünün varlığına, zor kazanılmış binlerce dolarımızı okusunlar diye döktüğümüz düzinelerce Türk öğrencisine rağmen, Türkiye Ermenileri Patriği II. Mesrob'u "lojistik sıkıntılar" ileri sürerek konuşturmayan şanlı Georgetown Üniversitesi yönetiminin tutumu, evrensel akademik değerlerin affedilmez ihlâli. Türk Yahudi Cemaati'nin Ermeni soykırımı iddiasına karşı verdiği ilanı (10 Ekim) parasını aldığı halde yayımlamamış, nedeni sorulduğunda "teknik arıza" yalanına sığınmaktan hicap etmemiş Washington Post gazetesi, basın özgürlüğünün ve namusunun Amerika'da bir balondan ibaret olup, bundan böyle "Allah bir" yazsalar, bin kez sınamadan inanılmaması gerektiğinin kanıtı.

Ve biz Başbakanımızı bütün bu çirkefin kalbine yolcu edeceğiz, öyle mi? Neden? Bush'la konuşsun da, Amerikan yönetimini kendisini içine soktuğu bu aşağılık durumdan kurtarsın diye mi? Bu konuda en ufak bir umudumuz varsa, Amerika'da hükümet politikalarının, Amerikan hükümetinin dışında şekillendiğini idrak etmek zamanımız gelmiş de geçiyor demektir.

Amerika'ya hükmeden, seçimle gelen Amerikan hükümetleri değildir. Peki, kimdir? Sorunun cevabını ilk baskısını 1967'de yaptığı zaman kıyametler kopan "Who rules America?" (Amerika'ya kim hükmediyor) isimli ünlü dokümanter kitaplar serisinin yazarı sosyolog G. William Domhoff'a bırakalım:

"Kısa cevap: 1776'dan bu yana, para kimlerdeyse "Amerika'ya" onlar hükmederler..!"

George Washington zamanının en büyük toprak sahiplerinden birisiydi, 19. yüzyıl başkanları demiryolları yatırımcılarının adamları; George Bush'un serveti petrol ve finansman kaynaklı. Daha açık bir deyişle, "Amerika'da" siyasi muharebe alanlarının kurallarını koyanlar, şirketler, gayrimenkul ve tarım işletmeleri gibi gelir üreten mülklerin sahipleridirler... Amerika'da para hükümrandır, çünkü burada Avrupa'da olduğu gibi büyük kiliseler gelişmemiş, ulus-devlet ve onun olmazsa olmazı güçlü hükümet geleneği yerleşmemiş, yönetimi ele geçirmekle tehdit edebilecek büyüklükte (hiç değilse 1940'a kadar) bir ordu oluşmamıştır.

Böylece, ABD tarihinde ele gelir tek güç, işçi istihdam eden iş-sahipleri olup, bunlara ilaveten az sayıda serbest-meslek sahipleriyle, doktor, avukat vb. profesyonellerdir. İşçi sınıfının esamesi okunmaz, çünkü "ülkenin kuruluşundan itibaren, özgür-köle, siyah-beyaz, daha sonra yerli-göçmen ya da örneğin İrlandalı-Meksikalı gibi etnik kökenlerine göre ayrıştırılmak suretiyle, siyasi güce kavuşması engellenmiştir." Ancak, paranın hükümranlığı toptan kontrol şeklinde değil, "hangi sınıf ya da zümrenin nasıl işlev göreceğine ilişkin kuralları belirlemek şeklindedir. Benzer kaygıları olanlar ve yasal süreçleri bilenler, zamanlamada hata yapmazlarsa, etkin propaganda yöntemiyle hükümetleri diledikleri kararları almaya sevk edebilirler... Halk oylamaları, hükümetin çoğunluğun arzularını yerine getirmesini garantilemez." Seçmenler, "hükümeti etkileyecek zengin seçkinleri saptamak, onları etkilemek" durumundadırlar.

Amerikalılar her ne kadar 'sınıf,' 'egemen sınıf,' ya da 'seçkinler' gibi tanımlara tepki gösterirlerse de, sosyal ve ekonomik ayrıcalıklar bir vakıadır... Dahası seçilmişler, tıpkı 'işçi sendikaları' ya da 'tüketici dernekleri' vb. 'çıkar gruplarından birisi gibi hareket ederler." 150 yılı aşkın bir süredir "ABD'de servet üreten ve idame ettiren şirketler, Amerikan üst-sınıfının kontrolü altındadır. Üst-sınıf üyeleri, sivil toplum örgütleri ağı kanalıyla, henüz kendi sınıflarına yükselmemiş olan şirket yöneticilerini ABD'deki politika tartışmalarını yönlendirmek üzere istihdam eder, Washington'daki federal hükümeti şirketlerinde ya da sivil toplum kurumlarında istihdam ettikleri çalışanları aracılığıyla baskı altında tutarlar. Buna karşın, zenginler ve şirket yöneticileri, iktidarlara paydaş olduklarını başarıyla saklayabilmektedirler." Nicelik olarak bakıldığında, Amerikan "üst-sınıfı, nüfusun %0.5 ile %1'i oluştururken, özel toplam servetin %35-40'ına, yıllık toplam gelirin %12-15'ine sahiptir. Fevkalâde ayrıcalıklı banliyölerde, dış ülke-

lerde sahip oldukları malikânelerinde yaşarlar. Çocukları, ana-arter Amerikan eğitim sisteminin hemen tümüyle dışında, 'üst-sınıf dünya görüşü' veren özel okullarda eğitilir, 'özel' ve 'üstün' olduklarını öğrenirken, herkesten daha iyi 'liderlik' ve 'yöneticilik' yapabilecekleri inancı ile yoğrulurlar."

Büyük şirketlerin murahhas azaları (CEO'ları) çoğunlukla üst-sınıf mensupları olmamakla beraber, onlarla birlikte ve bir bütün olarak hareket ederler. "Araştırmalar, benzer okullarda eğitim gören 'CEO'ların %15-20 kadarının birden fazla yönetim kurulunda hizmet verdiğini, 'iç-çevre' denilen bu grubun Amerika'nın en büyük şirketlerinin %80-90 kadarını kontrol ettiklerini göstermektedir."

Amerikan üst-sınıfı ve üst-düzey yöneticilerden oluşan "şirketsel cemaat"ı, geniş tabanlı sivil toplum örgütleriyle tamamlanır. Bu örgütler, hükümet politikalarını çerçeveleyen, kamuoyunu şekillendiren kuruluşlardır. Demokrat ya da Cumhuriyetçi partilerle organik bağları olmadığından "tarafsız" oldukları düşünülür, ancak "üst-sınıfların sahici 'siyasi partileri' bu sivil toplum örgütleridir, çünkü toplumda istikrarı ve hükümete biat eğilmesini sağlayanlar onlardır." Üst-sınıf tarafından kaynaklanır, şirketlerin yönetim kurulları tarafından denetlenir, personel atamaları şirket yöneticileri tarafından yapılır ve atananlar çoğunlukla "iç-çevre" şirket yöneticilerinden oluşur. Yani, Ermeni Ulusal Komitesi, ADL gibi sivil toplum örgütleri "şirketsel cemaat"ın parçalarıdırlar.

"Sivil toplum sektörü, toplumun çerçevesini şu ya da bu biçimde saptarken, siyasi iklimi de belirler. Kültür ve sanat kurumları, Harvard, Yale, Princeton, Columbia, MIT, Johns Hopkins, University of Chicago, Stanford gibi 'seçkin' üniversiteler bu sektörde yer alır, neyin öğretileceğine, öğrenileceğine, araştırılacağına sivil toplum örgütleri karar verdiklerinden, (yani, YÖK'ün Amerikan versiyonu olduklarından) hedeflerine uygun alanları parlatmak, diğerlerini söndürmek imkânına sahiptirler ve Amerika'nın uzman ve profesyonellerinin çoğunu bunlar yetiştirirler. Üst sınıfın beslediği vergiden muaf vakıflar, seçkin üniversitelerin akademisyenlerini istihdam eden think-tank'lar, politika-kuruluşları da bu sektöre dâhildir ve Amerikan hükümetleri üzerinde en dolaysız ve önemli etkiyi bunlar yaparlar. Bunların fikir, eleştiri ve politika önerileri, kamuoyuna medya ve Washington Post, New York Times, Wall Street Journal gazetelerinde yayınlanan, haber, röportaj ve 'özet raporlar'la araçlarıyla ulaştırılır." Ermeni Ulusal Komitesinin, "Soykırım belgeselleri"ni ilkokullar da dâhil olmak üzere iki kişinin bir araya geldiği her yerde gösterebilmiş olmasının nedeni bu uygulamadır.

"Seçkin Güç" (power elite) kavramı, üst-sınıf liderliğini tanımlamak için kullanılır; fiilen çalışanları kapsar. Seçkin Güç, federal hükümete, Beyaz Saray, Kongre ve yürütme birimleri tarikiyle nüfuz eder. Politika-üretme süreçlerinde, lobiler aracılığıyla; aday seçimlerinde, seçim kampanyalarını kaynaklamayı üstlenmek suretiyle yönlendirici olurlar. Sponsorların ve Nancy Pelosi gibi başarılı bağış toplayıcıların, politikacıların kariyerlerdeki rolleri ve dolayısıyla etkileri belirleyicidir.

"Amerikan sistemi, Seçkin Güç'ün temsilcilerinin meclis komisyonlarında yer almalarına ayrıca izin verdiğinden, gerek şirket gerekse STÖ çalışanları, hükümetin 'ödeneksiz geçici bakanları' olarak hareket eder; hatta ABD başkanına doğrudan bağlı fevkalâde önemli komisyonlarda görev alırlar. Ayrıca, Cumhuriyetçi ve Demokrat partilerin her ikisinin de çok sayıda üst-sınıf mensubunu ve şirket yöneticisini, önemli bakanlıklara atadıkları bir vakıadır. Görevi sona erenlerin eski şirketlerine ya da vakıflarına dönebiliyor olmaları, üst-sınıf ile hükümet arasındaki ilişkileri devamlı kılar.

"ABD'nin fiilen iki partiyle sınırlanmış olan sistemi, Cumhuriyetçi ve Demokratların ideolojik ayrılıkları üzerinde kavga etmektense, özel-çıkarlarında ve bunlara uygun politika üretmekte yoğunlaşmaları ile sonuçlanmıştır." Temsilcileri "motive eden siyasi inançları değil, kişisel hırslarıdır." Buna karşın, her iki partide de Seçkin Güç'e içerleyenler vardır. Bunlardan Cumhuriyetçi saflarında yer alanlar, aşırı muhafazakâr olup, hemfikir olmadıkları politikaları "gizli komünistler"in ya da "sivri akıllı entelektüeller"in, "serbest girişim"i yok etmek üzere çevirdikleri manevralar olarak niteleyip yakınırlarken, üniversitelerin ve vasıflı işçilerin yerleşik oldukları bölgelerden seçilen ve "sol liberal - işçi" dayanışmasını temsil eden Demokratlarla birlikte hareket ettikleri görülür. Buna karşın, her iki partide de "ılımlılar" çoğunluktadır.

Her ikisi de Seçkin-güç tarafından kaynaklanmakla birlikte, Demokratlarla Cumhuriyetçiler arasında sınıfsal farklılardan söz etmek mümkündür. Şöyle ki, Cumhuriyetçiler, üst-sınıfın ve şirketsel cemaatin en zengin ve çoğunlukla Protestan ailelerinin kontrolü altındadır. Demokrat parti ise üst-sınıfın "uzantıları"nın partisi olarak bilinir. Zaman zaman "sıradan insanların partisi" diye anılmasına karşın, aslında Güneyli zenginlerin partisidir. Güneyli zenginlerin serveti, Kuzeyli zenginlerin servetiyle yarışamaz, buna karşın Karaderili Amerikalıların 1960'ların ortasına kadar seçim sandıklarından uzak tutulmuş olmaları, Güneyli toprak sahiplerine Kongre'de nitelik ve niceliklerine orantılı olmayan güç sağlamıştır. Dahası, Kuzeyin zengin, beyaz Protestan üst-sınıfı tarafından aşa-

ğılanan Yahudi ve Katolik zenginler (Kennedy'ler gibi) Demokratlara katılmak durumunda kalmışlardır. Bu insanların servetleri de üst-sınıfa katılmalarına el-vermeyecek kadar küçüktür. 1975'e kadar, işçi sendikalarının da desteklediği Demokratların Güneyli zengin kanadının Kuzeyli muhafazakârlarla işbirliği yap-masından sonra birliktelikleri bozulmuş, yerini blok halinde oy veren "muhafa-zakâr ittifakı" almıştır ki, bu, Güneyli muhafazakâr Demokratların Kuzeyli Cum-huriyetçilerle birleşip, Kuzeyli Demokratlara karşı koydukları bir garip durum-dur.

Gelelim, bize. Hak, hukuk, hakikat, feraset gibi değerlerin hemen her za-man zümre çıkarlarına yenik düştüğü bu karmaşık tablonun, Amerika'nın nicelik itibariyle en marjinal etnik gruplarından olan Ermenilerin "ahlaksız oyun"larını sürdürebilmeleri için fevkalâde mümbit bir zemin teşkil ettiği ortadadır. Aynı tablonun, Başbakanımızın Amerikan siyasileri arasında sarsılmaz olduğu kadar da muktedir bir müttefik bulması olasılığını fevkalade azalttığı da ortadadır. Du-rumun Demokratların seçilmeleri halinde de değişebileceğini ummak aşırı iyim-serlik olacaktır; kaldı ki, seçimle de gelseler, Amerika'ya hükmedenler siyasiler değildir. Tabloyu değiştirmeyi içtenlikle(!) isteseler bile, ne Başkan Bush'un, ne Condoleeza Rice'ın, ne de Genelkurmay Başkanlarının gücü bir NAC'a, ADL'ye yetebilecektir.

Bu çerçevede, Nancy Pelosi'nin seçim bölgesi San Francisco Körfez Bölgesi Ermeni Ulusal Komitesi şubesinde konuşan Amerika'nın eski Ermenistan Sefiri Evans'ın diasporayı "Atalarınıza yapılanların tanınması için günlerinizden saat-ler, yaşamınızdan yıllar feda eden sizleri hayranlıkla selâmlıyorum... 'Gerçek'in 'Güç'e galip gelmesi için misli görülmemiş bir kararlılık ve adanmışlıkla... Otuz yılı aşkın bir süredir çalışan... küçük fakat kararlı ve eğitimli bir topluluğun so-nuç alabileceğini tekrar ve tekrar kanıtladınız." diyerek övgülere gark etmesin-den alınacak ders vardır. Öte yandan, kötüyü Allah'a havale edip unutmak gibi, bir tarafıyla da yaşamı, barışı ululayan üstün bir haslete sahip Türklerin, kin, intikam duyguları itiminde böylesine titizlikle örgütlenmeleri ve şedid davalarını yıllar yılı sürdürmeleri mümkün değildir. Bu bağlamda, Koçaryan'ın "siz Türkle-re bakmayın, bir kaç gün söylenir susarlar" mealindeki sözlerindeki hakikat payı az değildir. Ne ki, adamın bu tespiti aynı zamanda Türklerin neden "soykırım" gibi bir alçaklıktan suçlu olmadığının da itirafıdır. Nitekim, "soykırım" gibi, gözü dönmüş nefret, kin, adanmışlık, örgütlenme, lojistik, süreklilik, isteyen bir pro-jeye tarihimizin hiç bir döneminde kalkışmamış olmamızın nedeni de budur.

Peki, ne olacak? Başbakanımız, hakkında hemen hiçbir şey, hatta yerini bile doğru dürüst bilmedikleri, ancak, Orta Çağ karanlığı, şiddet ve "terör" çağrıştıran, "ilerici" gazeteci ve yazarlarını hapislerde çürüten, "demokrasi"si kendi standartlarında şaibeli, "az gelişmiş" olduğuna bakmadan "Seçkin Güç'ün çıkarlarına taş koymaya kalkışan bir ülkenin yöneticisi olarak, orada nefes tüketmeye değer kimleri bulabilecek?

Dahası, fert başına düşen milli geliri on bin doların altında olan bir ülkenin Başbakanı olarak, paradan başka hükümdar tanımayan ev sahipleriyle nasıl halleşecek? Haddim olmadığının içtenlikle bilincinde olarak, "seçkin" Yale profesörü Paul Kennedy'nin ne de olsa kendi adamları olduğunu hatırlatmak isterim. Ustanın "Uluslararası sistemde ekonomik ve askeri güç görecelidir. Dur durak bilmeyen amansız bir değişim tüm toplumlar için geçerli olduğundan, uluslararası dengeler hiçbir zaman oturmayacak, her an değişebileceklerdir" saptamasına itibar etmeleri beklenir. Kaldı ki, her ne kadar 2006 itibariyle 393,9 milyar dolar olan gayrisafi milli gelirimiz, tek bir Exxon Mobil petrol şirketinin 410,6 milyar dolarlık pazar değerinin altındaysa da; başta Bill Gates, "üstsınıf" mensubu on Amerikalının toplam servetlerini ancak buluyorsa da, milli gelirlerin uluslararası derecelendirmedeki göreceli yerlerinin, en az miktarları kadar işlevsel olduğu da bir vakıadır. Türkiye'nin en zengin altmış ülke sıralamasındaki[1] yeri 20. sıradır; mesele paraysa, ülkemizin Avusturya, Endonezya, Polonya, Norveç, Suudi Arabistan, Danimarka, Güney Afrika, Yunanistan, Finlandiya, İran, Arjantin, Hong Kong, Tayland, İrlanda, Portekiz, Venezuela, Malezya, İsrail, Çek Cumhuriyeti, Singapur, Kolombiya, Birleşik Arap Emirlikleri, Pakistan, Filipinler, Şili, Yeni Zelanda, Macaristan, Romanya, Mısır, Cezayir, Nijerya, Ukrayna, Kuveyt, Peru, Bangladeş, Vietnam, Kazakistan, Fas ve Slovakya Cumhuriyetinden daha "zengin" olduğunu unutturmamak gerekir - garip Ermenistan'ın 5,9 milyar dolarla 132. sırada olmasıyla ilgilenmedikleri zaten biliyoruz.

Yine de, "cehl ile söyleşmemesi"ni, "korkunun her şeye rağmen saygın bir duygu" olduğu şeklindeki darbımeselimizi yanından ayırmamasını dilerim. Allah yardımcısı olsun.

[1] World Development Indicators database, World Bank, 1 July 2007

İthamlar, hakaretler, övgüler, dersler

İsmail, Erkin, Hilâl, Barış, Çağrı, Rengin...

"Emre Aköz, bu 'palavra' hakaretiyle, tazminata mahkûm olmayı hak ediyor," diyorsunuz. Hadi, diyelim, kendisi araştırmaya üşendi, "sizi arayıp, kaynak doğrulaması yapabilirdi." Birinci yanılgınız bu. Yapmazdı, yapamazdı, çünkü "Marine Corps" vurgusuyla İngilizce'ye hâkimiyetini hatırlatan bir adam, "şahadetname" sözcüğünü es geçip, makalesini, metnin hiçbir yerinde geçmeyen "yemin" kelimesi üzerine inşa etmeye durmuşsa şayet, bileceksiniz ki, amacı, üzüm yemek değil. Batılılaştırmacı liberal aydınlarımızın "politically correct"[1] telkinlerine çomak sokmaya kalkışan bağcının "güvenilirliğini" sarsmaktır.

Hiç sanmayın ki, şehadetnamenin sayısız kaynaklarından birini akabinde yayınlamış olmamız, beni "uydurduğu palavraları" internette dolaşıma sokan "üç beş fırlamadan" ya da "o karanlık tiplerden" biri çamurundan kurtarırken, Kürşat Bumin ve/veya Emre Aköz tipolojilerinin yüzleri kızaracak, af dilemenin bir yolunu bulmaya çalışacaklardır. Bu da olmayacak, zira "şu anda dünyanın en büyük ordusunun askerleri"nin hamuruna ilişkin sarsıcı bir bilgiyi Türkçeleştirerek sunmak, her ne pahasına olursa olsun durdurulması gereken bir ezber bozmak girişimi faslındandır. Nitekim "artık çok geç," diye hayıflanmaktadır, Bumin olanı, "'şehadetname' yapacağı kötülüğü fazlasıyla yapmış durumda şimdiden."

Yani? Yani, "Zaman okurları (bu gazetenin Kurtlar Vadisi ilgisini irdelemek gerekir) 'şehadetname'yi bildikleri gibi anlayıp 'Ben de 'marine' olmak istiyorum' diye çoktan ayağa kalkmış bile..." Tercümesi: Zaman okurları, anneleri tarafından sakınılması gereken özürlüler olup, en ufak bir tahrikte kalkınabilecek nitelikte insanlardır. Bundan daha vahimi, "kötülük akan 'şehadetname'nin sahiciliğinin kanıtlanması, bu ülkede yeni bir farkındalığın yaratılması anlamına gelebilir. Neresinden baksanız, 21. yüzyılın en güçlü silahıdır bilgi ve er ya da geç, gerçeklerle silahlanabilir, yüreklerindeki savaşçıyı uyandırmaya soyunabilirler insanlar. O halde, Erkin'in demesiyle "yüzünü çağının gerçeklerine dönüp, kötülüğün gözlerinin içine bakabilen" birilerinin serpilmelerine izin verilmemeli,

[1] Siyasi konjonktüre uygun, genelde kabul gören.

öğretilmiş çaresizliğin bu topraklarda hüküm sürmeye devam etmesi sağlanmalı, yitirdiğimiz özgüvenin yeniden tesis edilmesine engel olunmalıdır.

Bu konuda fevkalâde başarılı olunduğu yadsınamaz. "İnsanlar 'Mega Machine'i yıkmayı hayal etmeyi bıraktı," diyor, Erkin, "Onu 'default' (hatta de facto) olarak kabul ediyor herkes, ucundan bir parça kopartmayı veya zarar vermeyi bile denemiyor kimseler. Herkes sistemin içinde doğuyor ve sistem için çalışmayı hayal ediyor - onsuz bir yaşamı hayal eden ütopyalar bile son yıllarda hiç yazılmıyor neredeyse. İnsanların para ve iktidar hırsıyla davranmadıkları her ütopya 'çocukça' kabul ediliyor ve üzerinde konuşmaya değer bulunmuyor. Bu durumda hayal etme gücü ve isteği elimizden alınmış durumda. Bırak, 'bana dokunmayan yılan bin yaşasın lâfını,' artık insanlar 'biz, yılanın midesindeki asalaklarız, yılan ölürse biz de ölürüz' diyorlar."

Ey, hayatı göğüslemeye gelince, sıradanlaşan Aközleri, Buminleri ülkemin! Ne zaman ayacaksınız tek kutuplu dünyanın genç dimağlardaki yıkıcı etkilerine? De ki, aydınız, yüreğinizdeki savaşçıyı uyandırmaya gücünüz yetecek mi?

Barış'ın Erkin'e tümüyle katılmaması ferahlatıcı: "Bu 'megamachine' konusunu edebiyat alanında çok fazla takip edebildiğim söylenemez. Ama sana son on senede vizyonda olan üç film söyleyebilirim. Fight Club, American Beauty ve Matrix. Fight Club'da finans merkezlerinin bombalanması radikal, American Beauty'de daha naif ama bence daha etkili ve nihayet Matrix'te çok doğrudan bir biçimde 'Megamachine'e saldırıldığını düşünüyorum. Bu filmlerin hepsi de kült filmler arasına girmiştir. 'Ama bu filmler sadece saldırmıştır, yıktığının yerine alternatif göstermemiştir diyorsan ona katılırım."

Hayal etme gücü ve isteği elimizden alınmış durumda, öyle mi? Nasıl alınmasın ki? "Gençlere 'viril' olmak zorunda olduklarını, bu doğrultuda bir cesaretle donanmaları gerektiğini hatırlatıyor" olmanın estirdiği fırtınaya bakar mısınız? Nasıl bir telkini alkışlardınız, Kürşat bey? "Viril" değil, "sümsük" ol, ey Türk genci! Gözlerini yerden kaldırma, dünyayı tanıma, bilme ki, maskarası olasın! Bu mudur?

Neyse ki, Barış'ın "ilkel komünizm üzerinde parlayan hayal" ütopyası hâlâ diri. "Aklımdan kesinlikle 'hilâl' geçiyordu fakat 'hayal' yazmışım," diyor, "Çok hoşuma gitti doğrusu. Bilinçaltımın oynadığı oyun :) " Buna karşın, Barış değil, Erkin haklıysa, Batılılaştırmacı liberal, çağdaş aydınlarımızın bir sonraki hamleleri sadece Alatlı'yı değil, "kötülük akan 'şehadetname'nin özgün kaynağını da "gözden düşürmek" olmalıydı. Öyle de oldu. İbretlik şehadetnameden "Deniz

Piyadelerine ilham veren... Gerçekten sevdiğim bir şiir" diye bahseden, internette uzun saatler aradıktan sonra "tonlarca"sını bulmayı başardığı benzeri mesajlarının arasından seçtiğini söyleyen Amerikalı genç tertibin başına patladı kabak. O gece annesiyle birlikte karargâhtaki "Aile Gecesi'ne katılacaklarını" sevinçle bildiren marine adayını, ne idüğü belirsiz "piyadenin biri" olarak hükümsüzleştirirlerken, delikanlının özel bloğunda "döktürdüğü satırların tanıklığını" marjinalleştirmeye durdular.

Kim bilir, belki de "dünyanın en büyük ordusunun askerleri"nin hamurunun yoğrulmasında "ilham veren bir şiirin" yerini hiçbir resmi yeminin tutamayacağını anlamışlardır. Amerikan Deniz Piyadelerinin "kötülük akan'' 'şehadetname'lerinden çok, onu gündeme taşıyan makaleden gocunmaları bundandır. Rengin'in, mesela, "Bence Alev Hanım, siz de özellikle yazdığınız bu son yazıdan sonra bir öz eleştiri yapmalısınız, bunu sizden rica ediyorum" uyarısına zemin hazırlamaları da cabası. "Siz de" vurgusu bile, "kötülük" üretmekte şehadetnamenin ikinci plâna atıldığının kanıtıyken, "Buradaki okurlarınızın tezahüratlarına kapılmadan, bu özeleştiriyi yapmalısınız..." diyor. Okurların tezahüratına kapılmak, öyle mi? Rengin'i tanımasam, adımı birileriyle karıştırdığını düşüneceğim! Hatırlarsanız, en esprili mektuplardan birisi adını "Marcel Proust" diye imzalamış olan bir okurdan geldi:

"Faşizm böyle bir şey işte!" diyordu. "Ben de 'marine' istiyorum, ben de destan istiyorum, Amerikalılar yerine dünyaya benim ırkım hükmetmeli... Bu hanımefendinin derdi, tasası bu ve kendisi 'gerçek' aydın... Savulun bizim Ernst Jünger'lerimiz geliyor, Alev Alatlı, Nihat Genç ve daha niceleri, savulun geliyorlar!"

Kavminin "mağdurlar" olduğunu söyleyen[2] birisi için, ne hoş bir temenni değil mi, Amerikalılar yerine ezilmişlerin hükmetmeleri dünyaya? Şimdi bir de bu yorumun Kürşat Bumin tarafından kesilip-biçilmiş haline bakın: "Okur mesajları"ndan birisi özellikle ilgimi çekti. Bu dikkat çekici mesaj, memlekette 'enteresan' arzuların belirdiğine işaret ediyordu. Şu mesaj yani: 'Ben de 'marine' istiyorum, ben de destan istiyorum. Amerikalılar yerine dünyaya benim ırkım hükmetmeli. Bu hanımefendinin derdi, tasası bu ve kendisi 'gerçek' aydın... Savulun bizim Ernst Jünger'lerimiz geliyor, Alev Alatlı,.... ve de niceleri savulun geliyor..."

[2] Bkz. 17 Şubat 2007, Zaman.

Koskoca adamın okuduğunu anlamaması mümkün mü? Değil elbet. Ar damarı çatlamaya görsün, yapamayacağı hile yok insanoğlunun! “Mesajın sadece ilk bölümüne değil, Jünger’ler isteyen ikinci bölümüne de dikkat!” diye sürdürüyor, “Alev Alatlı’nın Jünger’liğini tartmak, bu konuda laf etmek benim işim değil. Ama demek ki, ilk romanında ‘cephe’nin cazibesinden de söz eden, Nazilere yaklaşan ve sonunda bireysel anarşizmde karar kılan Jünger’in benzerlerine kavuşmak isteyen okur da var artık memlekette... ‘Milli Edebiyat’ın inceltilmesi zamanının gelip geçmekte olduğunu dile getiren okur yani…”

Harcıâlem bir psikolojik savaş taktiği: hasmının önüne tuhaf bir cisim fırlat, o cismin ne olduğunu anlamaya çalışırken, sen nihai darben için zaman kazan. Şekilde görüldüğü gibi, bu defa Ernst Jünger isimli Birinci Dünya Savaşı kahramanıdır, o “tuhaf cisim.”

Özeleştiri önermişti ya, Rengin, yapalım bakalım: “Kurtlar Vadisini saatler süren reklamlara dayanamadığım için izlemedim, ama DVD’sini gördüm. Türk sinemasının belki de ilk kez, marjinal olmayan kaygılara seslenebildiğini düşündüm. Bu kaygılar, esas itibariyle Erkin’in dillendirdiği kaygılar olmakla birlikte, RTÜK’ün suç oluşmadan suç isnad etmeye yani dizi yayınlanmadan yayınlanmamasına karar vermesinin faşizan bir tutum olduğunu düşünüyor, ‘Batılılaştırmacı liberal’ aydınlar desteğinde, ciddi bir otosansür mekanizmasının kurulma hazırlıklarının yapıldığı endişelerine katılıyorum. Bu otosansür, tek kutuplu dünyanın kaçınılmaz bir veri olduğunu telkin eden “politically correct” değerlerin toplamından oluşacaktır diye düşünüyorum. Barış, dizinin yayından kaldırılmasını “tam da Polat’ın deşifre etmeye çalıştığı oyunun bir parçası olarak değerlendirdiğini” söylüyor. Bunu bilemiyorum. Bildiğim, “Jack Bauer’ın yüksek Amerikan çıkarlarının korunması adına ‘Başkan’a bile işkence yapmaya hazırlanırken seyrederken, Polat Alemdar’ın ‘sakıncalı’ bulunarak yasaklanmasının en derin korkularımı teyit ettiği. “Evet, Uma Thurman, elinde Hanzo’nun kılıcı, Tokyo’nun yarısını biçtiğinde şiddetin görselliği diye 5 üzerinden 5 yıldız verenlerin,” Kurtlar Vadisini şedid bulup “kınamaları”nın ikiyüzlüden öte, hastalıklı bir ruh haline işaret ettiğini düşünüyorum.

Anlayamadığım, başta Caner, çoğu okurun, Polat’ın “benim ‘yiğit’ tanımımla çakıştığı bilgisini makalenin neresinden çıkardıkları? “Kendi adıma ben Polat karakterini ‘yiğit’ bulsam da, bunun bile ‘fuzzy/kırçıl olduğunu biliyorum,” diyen Erkin’e katılıyorum. Sorumluluk alıp bir şeyleri düzeltmek için yanlış yapma, kınanma olasılığını göze alan adamı severim. “Ama işleri ‘Polat Alemdar’a havale etmeyen, onun hayaliyle avunmayan, yüzünü çağının gerçeklerine dönüp,

kötülüğün gözlerinin içine bakabilenleri daha çok severim.” Kurtlar Vadisi emekçilerine duyduğum sevgi de bundandır. Siz bakmayın Bumin’in “Türk Milleti’ne Söylev” diye çarpıtmış olmasına – dediğim gibi ar damarı çatlamaya görsün, yapmayacakları hile yoktur.

“Türk Milleti’ne Söylev” değil, arı kovanına çomak sokmayı göze alan yürekli sanatçılara, gönül borcu: “…akranlarınızın, çağınızın, Gerçeklik’in payınıza düşen kadarıyla da olsa, hakkını verin. Dil, din, ırk, cinsiyet ayırımının tuzağına düşmeden, zamanınızın en yetkin bilginleriyle, sanatçı ve filozoflarıyla dostluk kurun. Mahrem düşüncelerinizi aşkın zekâlarla paylaşın…” ve gerisi.

Barack 'Hüseyin' Obama

Amerika'nın yegâne karaderili senatörü, başkanlık seçimlerinin Demokrat aday adayları arasında beklenmedik bir biçimde parlayan Barack Obama'nın göbek adı "Hüseyin."

ABD'nin kâbusu öteki "Hüseyin"i düşününce, seçim kampanyasında pek vurgulanmıyor olmasına belki de şaşırmamak lâzım. Baba, Obama, Kenya'lı, Sudan'dan göçtükleri sanılan "Luo" kökenli Müslüman bir aileye doğmuş; okumak için geldiği Hawaii'de okul arkadaşı "süt beyaz" dediği Kansaslı bir kızla evlenmiş; oğul Barack Hüseyin, 1961'de Hawaii'de doğmuş. Anne-baba, iki yıl kadar sonra ayrılmışlar; baba, eğitimini tamamlamak üzere Harvard'a giderken, anne, bu defa Endonezyalı bir Müslüman'la evlenmiş. Barack Hüseyin, on yaşına kadar Jakarta'da, Endonezya dilinde eğitim görmüş. Annesinin ölümü üzerine Kansas'a, dedesinin "orta sınıf" evine gelmiş. Liseden sonra, Columbia Üniversitesi'nde siyasal bilimler okumuş, uluslararası ilişkilerde uzmanlaşmış. Bir süre Chicago'da, yerel kalkınma projelerinde, düşük gelirli ailelerin konut ihtiyaçları üzerinde çalışmış; oradan, Harvard Hukuk Fakültesi'ne geçmiş; 1993'te fevkalâde yüksek notlarla mezun olurken, okulun tarihindeki en başarılı karaderili öğrenci olarak New York Times gazetesine geçmiş. Mezuniyetten sonra Chicago'ya geri dönmüş, bir yandan seçmen hakları, ayırımcılık sorunları gibi toplumsal konuların avukatlığını üstlenirken, diğer taraftan da Chicago Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde ders vermeye başlamış. 2004 yılında Illinois seçmenlerinin %70'inin oylarını alarak, ABD Senatosu'na giren beşinci; Senato'ya seçilerek giren üçüncü Afrikalı Amerikalı olmayı başarmış.

2004, Senato'ya Cumhuriyetçilerin hâkim olduğu yıl; silahsızlanma, yönetimde şeffaflık gibi konularında verdiği önergelerle isim yapan Obama, lobicilik faaliyetlerinin düzenlenmesi, seçim hilelerinin önlenmesi, küresel ısınma, nükleer terörizm, Irak'tan geri gönen Amerikan askerlerine yardım gibi konulardaki tutumuyla dikkat çekiyor. 2007'de başkanlığa aday olduğunu açıklıyor; söz verdiği konular arasında Irak savaşını durdurmak da var.

Barack Hüseyin, Müslüman değil; babasının Müslümanlığı da kâğıt üstünde bir Müslümanlıkmış. Dindar bir ailede yetişmemiş. Kendisinin dinle ilgisi yerel

kalkınma projeleri üzerinde çalışırken işbirliği yaptığı kiliselerden kaynaklanmış. Amerika'da ciddi bir toplumsal dönüşümü "Afrikalı Amerikalıların dinî gelenekleri-nin sağlayabileceği"ne inanmış. İnancın kendisine "eleştirel düşünceyi, ekonomik ve sosyal adalet için savaşmayı ya da tanıdığı ve sevdiği dünyayı terk etmesini" dayatmadığını görmüş. Ve nihayet, Chicago'daki "Trinity United Church of Christ" kilisesine girmiş ve vaftiz olmuş. İşin ilginç yanı, bu kilisenin münhasıran bir Afrikalı-Amerikan "megakilisesi" olması: "Biz ne karaderili, ne de Hıristiyan olmaktan utanan bir cemaatiz" diye ortaya çıkmışlar. 1972'de sadece 87 üyeleri olduğuna bakılırsa, yeni bir oluşum; önderleri Jeremiah A. Wright, Jr., bir zamanlar "Baptist"miş (Başkan Bush'un mezhebi) ancak, sıtkı sıyrılmış ve ayrılmış. Barack Hüseyin'in böylece benimsediği kilisenin temel misyonu, karaderili Amerikalıların haklarını korumak. Mealen, şöyle: "Siyahların dinî duyguları ve geleneklerinde gömülü olan köklerimiz, derin ve ebedidir. Biz Afrikalı bir halkız ve medeniyetin beşiği, ana kıta olan 'ata toprağına sadakatle bağlıyız.' Biz kölelik günlerimizde ve uzun ırkçı gecelerinde haccımızı sürdürürken Tanrı'nın gözleri hep üstümüzde oldu. Bize haksızlığa karşı çıkan bir halk, bir cemaat olma gücünü veren Tanrı'dır. Tanrı'ya duyduğumuz inancı, Siyahlar için tertiplediğimiz ayinler, Siyah Topluma hizmet eden papazlar aracılığıyla teyit ederiz."

Barack Hüseyin'in özetlemeye çalıştığım arka planının gelmiş geçmiş hiçbir Amerikan başkanı şöyle dursun, başkan adayında olmadığı muhakkak. Nüfusunun %90'ı beyaz, muhafazakâr çiftçilerden oluşan Iowa önseçimlerini Hillary Clinton gibi yerleşik ve elit politikacıdan almış, New Hampshire önseçimlerini pek az bir farkla gelmiş olması, Amerikan seçmenlerinin bundan böyle geçmişi bırakıp, ileriye bakmak, gençlerini "yeniden kazanmak" istemelerine yoruluyor. AlterNet yazarlarından Arianna Huffington, Obama'nın başarısının Amerikalılara hayallerindeki Amerika'yı "iyimser, ileriye dönük, risk almaktan korkmayan" Amerika'yı hatırlattığı için önemsendiğini söylüyor.

> "2004 seçimlerini Bush'un yeniden kazanmış olması, korku ve korku tellallığına dikilmiş bir abide gibiydi. Bush/Cheney Planlarının A'sından Z'sine kadar, her aşamasından korkuyorduk... Bush'un korku senaryosu Amerika'da başarılı oldu, Bush/Cheney ikilisinin icat ettikleri mantar bulutu görüşümüzü yamulttu, zihinlerimizdeki sığınaklara koşarken, umuda değil, korkuya yöneldik. Bu arada Clinton'lar - Clinton'ların Hillary olanı- Iowa'da Bush'un izinden gitti, tekrar ve tekrar, korku kartını oynadı. Bizi 'Obama'dan korkun!' diye uyardı,

‘Yeni olan, farklı olandan korkun. Obama, bizim düşmanlarımızla bir araya gelebilir.

Göbek adı ‘Hüseyin.’ Medrese okulunda okudu. Eski başkan da Obama’ya oy vermenin zar atmak gibi bir şey olacağını söyledi. Iowa’lılar Clinton’ları dinlediler ve zar atmayı tercih ettiler. Obama seçimi kazanmayabilir; korku, umudu bir kez daha yenebilir, ama hiç değilse Amerika’nın yüzüne bir ayna tuttu. Clinton, Edwards, hatta Huckabee ya da Guiliani’den yana olun, Obama’nın tuttuğu aynada gördüğümüz Amerika, ülkemizi nasıl bir ülke olarak görmek istediğimizi gösterdi. Her ne kadar geçen yedi yılda, genç, iyimser, ileriye bakan, risk almaktan, büyük hayaller kurmaktan uzak kaldıysak da, bizim düşlediğimiz Amerika, Iowa’daki Amerika’ydı. Clinton, yakın arkadaşlarına, Hillary kazanmazsa, Philadelphia’daki münazaradaki kararsız tutumundan dolayı kazanamayacak demiş. Ama öyle değil. Hillary kaybederse, kendi kararsızlığından değil, Bill Clinton’un küstah, üstenci, küçümseyici ve korku tellâlı tutumundan kaybedecek. Bill Clinton’un lâf çevirmesi, lâf yuvarlaması, savaşa her zaman karşı olma gibi beylik lâflar etmesi, kendi yönetiminde Hillary’nin Saraybosna’dan Ruanda’ya kadar her krizde doğru tarafta olmuş olduğunu söylemesi gibi ‘90’lı yıllardan kalma alışkanlıklarından dolayı kaybedecek. Iowa’daki seçmenler geçmişi hatırladılar ve geriye dönmek istemediklerine karar verdiler... Söylediğim gibi, Obama kazanmayabilir ama ben korku tellallığının siyasi bir taktik olarak öldüğünü görmek istiyorum. Bu taktiğin, Obama gibi, Amerika’ya gençliğini ve iyimserliğini hatırlatan “olmayacak” bir aday adayı (“olmayacak” sözü kendisine aittir) tarafından gömüldüğünü görmek istiyorum.”

Bir diğer yazar, Deval Patrick,

“Amerika’nın Obama’ya ihtiyacı var” başlıklı yazısında, Barack Hüseyin’in Irak savaşına son vermek, sağlık hizmetlerini tüm halka yaymak, okulları adam etmek, gezegeni kurtarmak gibi vaatlerinden öte, elit bağlantılarına tevessül etmeden, partizan ilişkilere yaslanmadan, husumetlerden medet ummadan, kısacası, sağ-sol ayrışması değil, doğru-yanlış ayrılması üzerinde yoğunlaşması nedeniyle Amerika için önemli olduğunu söylüyor. “Kitapları tanıdığı kadar sokakları da tanıyan; güçlünün yanında ne kadar rahatsa güçsüzün yanında da o kadar rahat olabilen, kendisiyle bu kadar barışık bir aday bir kuşakta bir

kez gelir. Amerika'nın kuantum sıçraması yapması için fırsat bir kuşakta bir kez gelir. Barack Obama, Amerika'nın kuantum sıçraması yapması için bir fırsattır."

Değirmenin suyunun nereden geldiğine gelince; burada da, multimilyarder iş kadını Penny Pritzker'i görüyoruz. Hyatt Regency oteller zincirinin sahiplerinden olan Pritzker, Barack Hüseyin'e finans desteği için 2004'te olduğu gibi 2008'de de kollarını sıvamış. Kendisi de Harvard Hukuk mezunu olan Bayan Pritzker, Forbes dergisi tarafından derlenen listede dünyanın en güçlü 100 kadınından birisi sayılıyor.

AÇMAZ

Aslında, Demokratların revaç verdikleri "Amerikan liberalizmi" denilen değerler bütünü, bize, Ronald Reagan, baba-oğul Bush'lar gibi Cumhuriyetçi başkanlarla birlikte anılan "neoliberalizm"den daha yakın gelir.

Neoliberalizmin amentüsü, IMF, Dünya Bankası ve Amerikan Hazine Bakanlığı'nın 1989'da birlikte oluşturdukları ve "Washington Mutabakatı" diye anılan 10 maddelik bir ekonomik-politika paketidir. Mutabakatın temelinde, devletin küçülmesi, yani, elini ekonomiden tümüyle çekerek, ekonominin denetimini özel sektöre devretmesi istemi yatar. Bu çerçevede, özelleştirme, destek alımlarının, dış ticaret vergilerinin kaldırılması, devlet harcamalarının asgariye indirilmesi, sermaye akımlarını engelleyen mevzuatın iptal edilmesi, işçi sendikalarının kırılmaları, cezaevleri dâhil devletin hemen her işletmesinin özel teşebbüse devredilmesi, ihracata yönelik kalkınma modelinin benimsenmesi gibi politikalara ağırlık verilir.

Öte yandan, "modern liberalizm" ya da "Amerikan liberalizmi" denilen dünya görüşü, devleti küçültmek adına eğitim, sağlık ve bireyin özgürce gelişmesi için gerekli diğer hizmetlerden vazgeçmeyen görüştür. Bu yanıyla, "modern liberalizm" karma ekonomiye yakındır; içinde hem bırakın yapsınlar, bırakın geçsinler türü bir "laissez-faire" barındırır; hem de "devlet müdahalesi"ni toptan reddetmez; kapitalist ideallerinin 20. yüzyılın şartlarına uygun düşecek biçimde törpülenmiş hali gibidir. Büyük çoğunluğu eski başkanlardan Harry Truman, John Kennedy, Lyndon Johnson, Hubert Humphrey geleneğinde Demokrat Parti'ye oy veren Amerikan liberallerine göre, devlet hem güçlü hem de haddini bilen, daha doğrusu, haddini bildiği için güçlü, bir varlık olabilir. Eğitim hakkı gibi, güvenlik gibi, fırsat eşitliği gibi insani gelişmenin olmazsa olmazlarını karşılamak devletin işidir; dolayısıyla, ekonomik ve toplumsal yaşamda daha büyük rol üstlenebilir.

Küreselleşme konusuna gelince; burada liberaller bölünmüş durumdadırlar. Liberal aydınlar ve meslek sahipleri, kozmopolitan idealleri yönünde küreselleşmeye revaç verirken, işçi sendika ve kuruluşları karşıdırlar. Kısaca özetleyecek olursak, günümüzün modern Amerikan liberalleri, "güvenlik ağı" dedikleri,

sağlık ve işsizlik sigortasının tüm vatandaşlarını kapsayacak şekilde genişletilmesini; zenginleri daha çok vergilendiren sistemin yerleştirilmesini, işçi sendikaları yasasının yeniden düzenlenmesini, devlet ile kilise ayrımının kesinleştirilmesini, cinsiyet, ırk, yaş, din, cinsel tercih ya da engelliliğin ayrımcılık nedeni olmasının ortadan kaldırılmasını, devlet-din ilişkilerindeki ayrımın kesinleştirilmesini, eğitim kurumlarının parasal devlet desteği almasını, çevre kirliliğini önlemeye yönelik yasaların bir an önce geliştirilmelerini, devletin alternatif enerji sistemlerine el atmasını, liman ve karayollarının denetimini üstlenmesini, bireysel silahsızlanmayı hızlandırmasını, hayvan haklarının yüceltilmesini talep ederler.

Mecburiyetten söyleyecekler

Diyeceğim o ki, ne Hillary Clinton, ne Barack Hussein Obama ne de diğer aday, bu talepleri seçim beyannamelerine almamazlık edemeyeceklerdir. Başka talepler de var. Obama, meselâ, kürtajın bir hak olduğuna inanmak durumundadır. Obama, idamı kaldıran yasaya da inanmak durumundadır, eşcinsel evliliklere de, ötenaziye de, marihuana ve esrarın serbest bırakılmasına da, ana dilleri İngilizce olmayanların ana dillerinde eğitim görme haklarına da inanmak durumundadır. Aday adayları, "İran'dan endişeliyiz," diyen liberallere de kulak vermek durumundadırlar: "İran, dünyanın hemen hemen en sık idam cezası veren ülkesi. Af Örgütü'ne göre, reşit olmayanları idam etmekten de kaçınmıyorlar. Bu ülke zina yapan kadınları taşlayarak öldürmeyi, genç delikanlıları eşcinsel oldukları gerekçesiyle asmayı doğru gören liderlerin ülkesi. Böyle bir ülkenin kendi halkını daha çok ezebilmesi için güçlenmesine müsaade etmek, iğrenç bir iş. Bu bakımdan, umuyoruz ki, Avrupa devletleri, Amerika'ya kızgınlıklarını ve ekonomik çıkarlarını kovalamayı bir yana bıraksın, George Bush'un İran'ın nükleer silah edinmesini önlemek için ambargo uygulamasına yardımcı olsunlar." Nitekim bu ve benzeri çağrıları, Hillary Clinton, "İran'ın nükleer silah imal etmesine ya da edinmesine izin veremeyiz, vermemeliyiz," üçüncü aday adayı Edwards, "Açıkça söyleyeyim: Hiçbir koşul altında İran'ın nükleer silah sahibi olmasına izin verilemez" diye yanıtlarken, Obama, "Dünya İran'ın uranyum zenginleştirme programının iptali ve nükleer silah teminini önlemek için birlikte çalışmalıdır. Radikal bir din devletinin elinde nükleer silah bulunması çok ama çok tehlikelidir. Askerî harekât dâhil, tüm önlemleri göze almalı, ancak sürekli ve kararlı diplomasi ve yaptırımlar yoluyla silah imalatını önlemeliyiz" sözleriyle karşılamıştır.

Demokrat aday adayları, İsrail konusunda da farklı bir açılım getiremezler. Çünkü, 1960'lı yılların başında güçlenen liberal akımın başını Amerikan Yahudileri çekmişlerdi. Karaderililere uygulanan ayrımcılığın kaldırılmasında yadsınamayacak bir rol oynadılar. Martin Luther King'in ünlü "Özgürlük Yürüyüşü"nü (1962) destekledikleri gibi, yüzlerce liberal Amerikan Yahudisi, ırk ayrımının en keskin olduğu Güney eyaletlerinde gönüllü çalıştılar. Günümüzde, Demokrat Parti, her ne kadar zaman zaman "sıradan insanların partisi" diye anılsa da, aslında Güneyli zenginlerin partisidir. Dahası, Kuzey'in zengin, beyaz Protestan üst-sınıfı tarafından aşağılanan Yahudi ve Katolik zenginler (Kennedy'ler gibi) Demokratlar arasında yer alırlar. Ne Bayan Clinton ne de Obama, Yahudi seçmenleri yok saymayı göze alabilir. Yahudi seçmenler ise karar vermek için İsrail'in gözünün içine bakarlar. Nitekim Barack Hussein, olası endişelerini gidermek için, Amerika'nın İsrail'i asla yalnız bırakmayacağı şeklinde demeçler vermek durumundadır.

Pew Research Center isimli bir araştırma şirketinin yakın zamanda yaptığı bir araştırma, ABD'de yükselen ideolojinin liberalizm olduğunu ve Amerikan gençlerinin yaşlılara oranda daha liberal olduklarını göstermektedir. Örneğin, 18-29 yaş grubunun % 56'sı, eşcinsel evlilikleri onaylamakta, % 68'i çevreyi önemseyen bir işte çalışmak istediklerini belirtmekte, % 52'si göçmen alımlarına olumlu bakmakta, % 62'si kapsamlı sağlık sigortası programları talep etmekte, % 74'ü "hükümet politikalarının oluşturulmasında halkın iradesinin İncil'in üstüne tutulması gerektiği"ni belirtmektedirler. Bu aynı denekler, seçimleri, Demokratların 1960'tan bu yana misli görülmemiş bir oranla kazanacaklarını düşünmektedirler.

Bize gelince, doğrusu, ne Demokrat Kennedy ne de Demokrat Lyndon Johnson dönemlerinde Türkiye'ye özen gösterildiğine şahit olduğumu hatırlamıyorum. Johnson'un ünlü Kıbrıs mektubu, sonraki ambargo, hatırlardadır. Kennedy'nin kardeşi Edward'ın, Massachusetts eyaletinde Ermenilerle birlikte çalıştığı, Türkiye'ye ciddi sorunlar çıkardığı da hatırlardadır. Birkaç ay önce, Ermeni soykırımı tasarısını Kongre'den geçirmek için olağanüstü bir gayretle uğraşan Bayan Pelosi, Demokratlarla son çatışmalarımızdandır. Yukarıda sıraladığım olmazsa olmazlarına bakıldığında, İslâmcılıktan eşcinsellerin haklarına kadar, Türkiye'nin elini zorlamak babında pek çok bahanelerin bulunabileceği açıktır. Peki, Cumhuriyetçiler de zorlamıyorlar mıydı, diye soracak olursanız, müsaade buyurursanız buna bir Amerikan deyişi ile cevap vereceğim: "None so

pure as the purified." Yani, kimse sonradan tövbekâr olmuş birisi kadar bağnaz değildir.

Demek istediğim, Amerika'yı "değiştirmek" gibi bir iddia ile gelmeye hazırlanan Demokratların başarılı olmaları halinde, Türkiye ile ilişkilerini hiç değilse bir dönem için "kendilerince" daha bir "etik" bir platforma oturtmaya kalkışabilecekleri (ve dolayısıyla başta terör konusu olmak üzere) daha ağırdan alabileceklerini düşünmekteyim. Taç giyen başın taçlanacağını umarken, ne gariptir ki, Barack Hussein Obama'ya duyduğum sempatiye karşın, ben de kendimi Bayan Clinton'dan yana buluveriyorum! Küreselleşme de böyle bir şey herhalde, insana durumdan vazife çıkarttırıveriyor!

2. KISIM

YENİ DÜNYA DÜZENİ

BİLKENT'TE NELER DÖNÜYOR?

ROMA KULÜBÜ (The Club of Rome) 2002 Yıllık Konferansını "ortağımız ve ev sahibimiz" dediği BİLKENT Üniversitesinde gerçekleştiriyor.

Toplantı 27-28 Ekim Tarihlerinde BİLKENT ÜNİVERSİTESİ'nde yapıldı/yapılmakta.

Türkiye'den tebliğleriyle katılanlar: Prof. Dr. İhsan Doğramacı; Prof. Dr. Suat Çağlayan; Prof. Talat Halman; Prof. Oktay Yenal; İlter Türkmen; Prof. Baran Tuncer.

ROMA KULÜBÜ nedir?

ROMA KULÜBÜ, "Yeni Dünya Düzeni" çerçevesinde kurulması planlanan Dünya Devleti'nin dinini oluşturmak üzere 1968 yılında 52 ülkesinden bir araya gelen yüz kişinin kurduğu bir teşkilat olup; bu yeni din Hristiyanlık-Budizm

karması bir DİN olarak düşünülmektedir. Amaçlanan, Budizmin ve dolayısıyla İslam tasavvufunun Hristiyanlığa yeni bir boyut getirerek, dinler arası "azami hoşgörü" yaratılmasını sağlamak, böylece "Tek Devlet-Tek Din" mühendisliğine karşı olası muhalefeti asgariye indirmektir.

Bilderberg Gurubu ile ortak çalışan ROMA KULÜBÜ'nün "Budizm" cephesinin temsilcisi, uzun yıllar başkanlığını üstlenen DAİSAKU İKEDA'dır. DAİSAKU İKEDA Japon kökenli Budist tarikatı NİCHİREN DAİSHONİN'in uluslararası örgütü SOKA GAKKAİ INTERNATIONAL'ın (kısaca SGI diye bilinir) kurucusudur.

ROMA KULÜBÜ, Birleşmiş Milletler tüzüğü çerçevesinde "insanların 'tehlikeli' uçlara, kısır milliyetçiliğe ve sınıf çatışmalarına yönelmelerini önlemek"i amaçladığı iddiasındadır. TOPLANTILARI GİZLİ YAPILIR; BASIN BİLGİLENDİRİLMEZ.

BİLKENT'teki saklı toplantının konusu "...we want to learn about the manifold challenges the Black Sea Region and the Caspian Sea Basin..." olarak özetlenmiştir: "... Karadeniz Bölgesi ve Hazar Denizi Havzasındaki çeşitli sorunlar hakkında bilgi edinmek istiyoruz..."

ROMA KULÜBÜ'nün şimdilerdeki Başkanı, Ankara'daki toplantıya katılan PRENS EL HASSAN BİN TALAL; eski Ürdün Kralı Talal'ın en küçük oğlu olup; Kral Hüseyin'in ömür boyu siyasi danışmanlığını yapmıştır. Kendisinin Oxford Üniversitesi CHRIST CHURCH COLLEGE'den "oryantalizm" üzerine lisansı ve master derecesi vardır. CHRIST CHURCH kolejinin aslı VIII. Henry'nin 1546'da kurduğu ilâhiyat fakültesidir. Diğer bir deyişle, Hazreti Muhammed'in sülâlesinden gelen "Haşimi" Prens bin Talal için seçilen en son eğitim merkezi olduğu düşünülebilir. Prens, uzun yıllardan beri B.M. ve UNESCO bağlantılı olarak çalışmaktadır. 1981'de "New International Humanitarian Order"/Uluslararası Yeni İnsancıl Düzen projesini geliştiren şahıstır.

BİLKENT'teki toplantıya katılan diğer isimler arasında BARONESS EMMA NICHOLSON OF WINTERBOURNE, Dünya Sağlık Teşkilatı WHO'nun Doğu Akdeniz, Pakistan, Afganistan, İran, Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika görevlisi olup, "Afganistan'ın yeniden yapılanması" ile ilgilidir. Birleşik Krallık Lordlar Kamarası ve Avrupa Parlamentosu üyesi olan Baroness, aynı zamanda 1997'den itibaren hayat boyu Avrupa Birliği Ortak Savunma ve Güvenlik Konseyi üyesidir. Son yıllarda İran'a ve Afganistan'a yaptığı seyahatlerle tanınır.

Bir diğer katılımcı, Amerikan Case Western Üniversitesi hocalarından sistem analisti DR. MİHAJLO MESAROVİC ünlü RİO projesinin "Re-shaping International Order"/Uluslararası Düzeni Yeniden Şekillendirme projesinin mimarı olup, Yeni Dünya Düzenini tesis etmek için 200,000 denklemli bir bilgisayar simülasyon modeli üzerinde çalışmaktadır. Mesarovic'in ayrıca bu iş için 1971'de kurduğu kendi enstitüsü vardır. CLUB OF ROME, ayrıca "Limits of Growth" Kalkınmanın Sınırları başlıklı bir proje götürmektedir. Bu proje, dünya ekonomik faaliyetlerini yeniden düzenlemeyi (sınırlandırmayı) amaçlamaktadır.

Katılımcılar içinde dikkati çeken diğer iki kişiden birisi Azerbaycan Cumhurbaşkanının oğlu ve Devlet Petrol Bakanı İlham Aliyev ve Moskova Halk Bilimleri Vakfı Başkanı ve Açık Toplum Enstitüsü üyesi Andrei Kortunov'dur.

Şimdi, tekrar soruyoruz: BİLKENT'TE NELER DÖNÜYOR?

Diğer Katılımcıların listesi:

Raoul Weiler	
Rafael de Lorenzo	
Ernst-Ulrich von Weiszacker	
Antoni Kuklinski	
Liz Mohn	
Orio Gianini	
Tobias Langstele	
Klaus Steilmann	
Mohammed Shahbaz	(Ürdün Bilim ve Teknoloji Yüksek Konseyi Başkanı ve ROMA KULÜBÜ GENEL SEKRETERİ)
Mircea Malitza	
Bohdan Hawrylyshyn	
Prof. Alexander Rondel	(Gürcistan Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Vakfı)
Sodyg Safaev	(Özbekistan Dışişleri Bakan Yardımcısı)
Eberhard von Koerber	
Anders Wijkman	
Giorgi Chanturia	

ŞİMDİ DEĞİLSE, NE ZAMAN?..

Neo-liberalizm

Yusuf Kaplan, Beşinci Abant Platformunun sonuç bildirgesini, "Acaba şu Türkler veya Müslümanlar küreselleşme gibi önemli bir konuda neler söylemişler diye merak edip de Abant metnine bakan biri, 'bu metinde müslümanların söyledikleri kendilerine özgü bir şey yok. Mevcut küreselleşme söylemini ya doğrudan onaylıyorlar, ya da bu sürece bir yerinden katılarak dolaylı olarak onaylamış oluyorlar..." şeklinde eleştirmişti. Bugünlerde ben de elime geçirdiğim parti programını okuyorum ve görüyorum ki, aynı uzlaşmacı tutum burada da var. Bildirgeler, "genelde kabul edilebilir" düşünceleri yansıtmaktan öte gitmiyor. Nerede, ne zaman oluşmuş, bilinmez, herkes "neo-liberal" olmuş bir kere!

Düşünüyorum da, bundan elli yıl kadar önce, Türkiye şöyle dursun, Batı'da da, refahın artması için temel toplumsal ve siyasi kararların piyasa doğrultusunda şekillenmesi gerektiğini; şirketlere sınırsız özgürlük tanınmasının, sendikaların budanmasının, yurttaşların sosyal güvenliklerinin asgariye indirilmesinin, Devlet'in ekonomideki rolünü gönüllü olarak azaltmasının şart olduğunu iddia etmeye kalkan birisine akıl hastası gözüyle bakılırdı. Günümüzde pompalanan ana-arter doğrulara uymadığı için ünlü (!) olmayan muhteşem Karl Polanyi, "İnsanların ve çevrenin kaderini serbest-pazar mekanizmalarının belirlemesine kayıtsız şartsız bırakmak, toplumun çökmesi ile sonuçlanır"[1] diye yazmıştı.

Oysa görüyoruz ki, bu fikirler günümüz neo-liberallerinin ekonomik kalkınma reçetelerinin "olmazsa olmaz"larıdırlar. Geldiğimiz noktada, ekonominin ihtiyaçları topluma kendi kurallarını dikte ettirmektedir, toplum ihtiyaçlarını ekonomiye değil. Karl Polanyi'nin kehaneti gerçekleşmiştir; neo-liberalizmin söyle-

[1] Karl Polanyi, The Great Transformation, 1944.

mi toplumları "çöküşe" götürmektedir. Sosyal devlet kavramı dünyanın hemen bütün ülkelerinde ortadan kalkmıştır. Çevre, yok olmanın eşiğindedir. Dünya kurulduğundan bu yana misli görülmedik servet birikimine karşın sadece yoksul ülkelerde değil, varsıl ülkelerde de sefalet kol gezmektedir. Buna karşın neo-liberalizm insanoğlunun doğal ve normal yaşam biçimiymiş gibi takdim edilmekte, neden olduğu ekonomik krizlere, kıtlıklara rağmen, mümkün olan yegâne düzenmiş gibi, Allah'ın emriymiş gibi dayatılmaya devam edilmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Chicago Üniversitesi çevresinde Friedrich von Hayek ve öğrencisi Friedman'ın başını çektikleri marjinal bir akım olarak ortaya çıkan neo-liberalizmin (ve ekonomik, siyasi, sosyal ve çevresel sonuçlarının) başarıyla pazarlanabilmiş olmasının başlıca nedeni neo-liberallerin ve sponsorların "Büyük Dönüşüm" dedikleri sefih ve gerici (gerici, çünkü On dokuzuncu yüzyıl vahşi kapitalizminin hortlamasından öte değil) fikirlerini devasa bir uluslararası vakıflar, enstitüler, araştırma merkezleri, yayın evleri, eğitmenler, yazarlar, halkla ilişkiler uzmanları ve elbette medya (!) ağıyla yaymayı sürdürüyor olmalarıdır.[2]

1979 önemli bir tarih; neo-liberal doktrinin iki şampiyonundan birisi Margaret Thatcher'in (diğeri Ronald Reagan) başbakan olup, neo-liberal devrimi İngiltere'de başlattığı tarih. Demir Leydi'nin kendisi Hayek'in öğrencisi; aynı zamanda düşüncelerini açıkça ifade eden bir sosyal Darwin'ci – yani, güçlünün zayıfı ezmesinde beis görmeyen bir hanım. TINA[3] diye bilinen iddiasını derhal yürürlüğe koyan Thatcher'in söylemi, uluslar, bölgeler, şirketler ve bireyler arası rekabet üzerine kurulu. Güçsüzü güçsüzden ayırmayı esas alan söylem, fiziki, doğal, parasal ve insan kaynaklarını (zayıfın elinde çarçur olacağı gerekçesiyle) güçlünün emrine tahsis eden söylem. Hemen eklemeliyim: rekabetin makbul olmadığı tek alan "İttifak Kapitalizm"[4] denen "Ulusötesi Şirketler"in yer aldığı alandır. Ulusötesi'ler yabancı ülkelerde istihdam yaratan yeni yatırımlara girmez, var olan kârlı yatırımları satın almak yoluna giderler; bakınız, Tikveşli-Danone, bakınız, Demirbank-HSBC, bakınız da, bakınız. Günümüzde "Doğrudan Yabancı Yatırım" olarak bilinen fonların 2/3 ilâ 3/4ü şirket satın alma ya da birleşme şeklinde gerçekleşir ve hemen her zaman işçi çıkarmaları ile sonuçlanır.

---

2 George Susan, "Küreselleşen Dünyada Ekonomik Bağımsızlık Konferansı," Bangkok, 24-26.

3 "There is No Alternative" – Başka seçenek yok.

4 1997 Trade and Development Report.

Neo-liberallere göre serbest piyasa öylesine akıllı, öylesine iyidir ki, şer gibi görünen durumları dahi hayra tahvil eder. Bu nedenledir ki, Thatcher bir konuşmasında, "Bizim işimiz eşitsizlikle övünmek, eşitsizliğin hepimize yarar sağlayacak yetenek ve becerileri ortaya çıkardığını, yollarını açtığını görmektir" diyebilmiştir. Diğer bir deyişle, rekabet edecek durumda olmayanların bir kenara bırakılmalarında sakınca yoktur. İnsanlar zaten eşit doğmazlar ve bu iyi bir şeydir çünkü iyi ailelere doğan, en iyi eğitimli, en kararlı insanların zaman içinde herkesin yararına olacakları görülecektir. Toplumun zayıflara, iyi eğitim görmemişlere bir şeyler borçlu olması söz konusu değildir; yoksulların başlarına gelenler kendi hatalarıdır, toplumun değil.

Gelin görün ki, geçen 22 yılda olup bitenler, toplumun rekabetten yararlandığını değil, tam tersine ağır darbe aldığını göstermiştir. Örneğin, Thatcher öncesi İngiltere'de, on kişiden bir kişi yoksulluk-çizgisi altında yaşarken, bugün bu rakam dört kişiden bir kişiye yükselmiştir. Durum çocuklarda daha da vahimdir: resmi rakamlara göre üç İngiliz çocuğundan birisi yoksulluk çizgisinin altındadır.[5]

Neo-liberalizmin rekabet anlayışının bir diğer sonucu da kârlılıklarını ve pazar paylarını arttırmak gibi yükümlülükleri olmayan kamu iktisadi teşekküllerinin acımasızca budanması olmuştur. Geçen 22 yılın başlıca ekonomik transformasyonlarından birisi özelleştirmedir. İngiltere'de başlayan ve dünyayı saran bu uygulama, hemen her ülkede fiyatların artmasına karşın hizmetlerin iyileşmemesi ile sonuçlanmıştır. Kuruluşların yeni sahiplerinin elleri mecbur müşterilere ekonomik gerekçesi olmayan tekel fiyatları dayattığı bu durum klasik iktisatçıların "pazarın yapısal iflâsı" dedikleri bu oluşumdur. Oysa hemen tüm kamu hizmetleri ekonomistlerin "doğal tekeller" dedikleri sınıfa girerler. Doğal tekeller, pazarın tümüne hitap ettikleri için sürümden kazanan yani asgari kârla, azami hizmet verebilen kuruluşlardır. Demiryolları, enerji santralları gibi büyük sermaye gerektirdiği için çok sayıda heveslisi olmayan hizmetleri kamu iktisadi teşekküllerinin üstlenmesi doğal ve gereklidir. Ama neo-liberallerin âdetidir, etiketinde "kamu" yazan her etkinliği ve sadece bu sebeple "hantal" ilân ederler.

İşçi sendikaları geleneksel olarak en güçlü oldukları alan kamu sektörüdür. Özelleştirmenin bir başka amacı da işçi sendikalarını budamaktır. Nitekim 1979-1994 arası İngiltere'de %29 küçülen kamu sektöründen çıkartılan 2 milyon iş-

[5] 1996 report of the British Child Poverty Action Group.

çinin iptal edilen işlerinin hemen hepsi sendika kapsamındaki işlerdi. İşleri iptal edilenlerden sadece 300 bin tanesi özel sektörde iş bulabildi; neo-liberalizmin bir şiarı da mümkün olan en az sayıda işçi çalıştırmaktır. Çünkü kârlılık, hisse senetlerinin satışını da etkiler.

Özelleştirme ile ilgili bir başka mit, küçük tasarruf sahiplerinin özelleştirilen kuruluşların hisse senedi sahipliğini teşvik ederek, menkul kıymetler borsalarının canlanmalarına katkıda bulunacağıydı. Ne ki, bu iddialar da doğrulanmış değildir. Bugün, özelleştirmenin beşiği İngiltere'de, elden çıkarılan kamu kuruluşlarının hisse senetlerinin ezici çoğunluğu ya finans kuruluşlarının ya da çok büyük yatırımcıların elindedir.

Neo-liberalizm gelir dağılımını da bozar. Serveti toplumun tabanından tavanına yöneltir. ABD, dünyada gelir dağılımının en bozuk olduğu ülkelerden birisidir. Başkan Reagan'ın neo-liberal doktrin ve politikaları neticesinde bu durum daha da vahim bir hale gelmiştir. 1977'de, Amerikan ailelerinin en zengin %1'inin ortalama geliri, en yoksul %10'undan 65 misli daha fazlaydı. 1988'de bu rakam 115'e yükseldi. UNCTAD'nin 2600 araştırmaya dayanarak yayınladığı bir rapora[6] göre Çin, Rusya ve diğer eski sosyalist ülkeler de dâhil olmak üzere, dünyanın hemen her yerinde orta sınıfın içi boşaltılmakta, yoksullaştırılmaktadır.

Neo-liberalizmin zenginlerin daha da zenginleştirilmeleri gerektiği düşüncesinin arkasındaki teori ve ideolojik gerekçe, sermaye birikimin yatırıma yöneleceği, işsizliğin azalacağı, genel refah seviyesinin yükseleceğidir. Oysa bu iddia da gerçekleşmemiş; zenginlerin ellerinde toplanan sermayenin yerel ya da ulusal ekonomilere dönmek yerine uluslararası gayrimenkul borsalarına gittiği görülmüştür.

Uluslararası seviyede ise, neo-liberaller çabalarını üç temel noktada yoğunlaştırırlar: 1) mal ve hizmet ticaretinin serbestleşmesi, 2) sermaye dolaşımının serbestleşmesi, 3) yatırımların serbestleşmesi. IMF kriz yönetimi ve şartlı destek mekanizmaları sayesinde, neo-liberal ekonomi politikalarının evrensel garantörü işlevini üstlenmiştir. Oysa 1944'de Bretton Woods'da kurulduklarında IMF ve Dünya Bankasının görevleri savaş sonrası yeniden yapılanma ve kalkınma için ödünç para vermek, ödemeler dengesi bozukluklarını giderecek krediler sağlamak suretiyle gelecekteki çatışmaları önlemekti. Bağımsız devletlerin ekonomik kararları üzerinde kontrolleri olmadığı gibi, politikalarına da müdaha-

[6] 1997 Trade and Development Report.

le edemezlerdi. Son yirmi yılda bu durum tamamen değişmiştir. Bu kuruluşlar, artık şeffaf olmadıkları gibi, demokratik sorguya da kapalıdırlar.

Ve nihayet, neo-liberalizm, halkların bütünü için değil, kazananlar için tasarlanmış bir sitemdir. Ekonominin topluma kendi kurallarını dayattığı bu sistemde demokrasi bir kamburdur; çünkü seçmenler arasında kaybedenlerin sayısı kazananlardan daha fazladır ve onlar seslerini duyurmak isteyeceklerdir. Nitekim SSCB'nin dağılmasıyla sonuçlanan büyük "transformasyon," anayasal demokrasi ile serbest piyasa kurallarının barış içinde beraberliğinin mümkün olamayacağını göstermiş ve büyük heyecanlarla başlayan demokrasi hareketi dağılmış, neo-liberalizmin kurallarına yenik düşmüştür. Bu bağlamda, "demokratik hareketlilik" ile "iktidarda söz sahibi" olmayı birbirine karıştırmamak gerekir.

Bütün bu oluşumların Türkiye'deki yansımalarını, Özal'ın uygulamalarını, TBMM'de dün alınan kararların olası sonuçlarını tartışmanın zamanıdır. Siyasi partiler de susar, genelde kabul gören "doğrular"ın arkasına saklanırlarsa, bir dönem daha kaybetmekten korkarım.

50 YIL YETER...

Kuruluşun adı bu: "50 Yıl Yeter." "Küresel Ekonomik Adalet"i sağlamak amacıyla 65 ülkeden, 185 kuruluşun oluşturduğu bir koalisyon. Amaçlarını "Eğitim ve eylem yoluyla uluslararası finans kuruluşlarının politikalarını ve uygulamalarını değiştirmek, neo-liberal ekonomik programların dayatılmasına son vermek ve kalkınma süreçlerinin demokratik ve sorumlu olmasını sağlamak" olarak tanımlıyorlar. IMF ve Dünya Bankasının kuruluşunun ellinci yıldönümü olan 1994'de bir araya gelmişler. "Ekonomik cehaletle eyleme yönelik eğitim vererek savaşmak"tan bahsediyorlar. Global ekonomik cehaletle savaştan, global seferberlikten ve yeni politikalar oluşturmaktan söz ediyorlar.

50 Yıl Yeter'in bir soru-cevap cetveli var. "Dünya Bankası Nedir?" diye başlıyor ve cevaplıyor: "1944'de Bretton Woods konferansında kurulmuş olan Dünya Bankası Grubu 177 üye ülkeye borç veya kredi garantisi veren beş bölümden oluşur. Altyapı projelerine ilaveten, ülkelerin ekonomik sistemlerini yeniden yapılandırmaları mümkün kılacak "Yapısal Uyum Projeleri"ni (İngilizce, SAPS - Türkçe'de YUP diyebiliriz) finanse eder. Bu işler için Banka'nın elindeki para 200 milyar dolar civarındadır (Bu arada Türkiye'nin toplam iç ve dış borç miktarının 250 milyar dolara vurduğunu hatırlatalım!) Banka geçen yıl 80 ülkeye toplam 28,9 milyar dolar dağıtmıştır ki, bu miktar rekor kabul edilmektedir.

Peki, IMF nedir?

Yine Bretton Woods'da oluşturulan IMF'nin misyonu üye ülkelere kısavadeli ödemeler dengesi açıklarını karşılayacak para bulmaktır. Ancak, bu para, üye ülkelere "ekonomi politikalarını ıslah etmeyi kabul etmeleri" şartıyla verilir. "Ekonomi politikalarını ıslah etmeyi kabul etmeleri" demek, "Yapısal Uyum Projeleri"ne razı olmaları demektir.

50 Yıl Yeter, burada hemen şunu soruyor: "Peki, YUP'lar işe yarıyorlar mı?" Cevapları, kesin bir "Hayır! Yaramıyorlar!"

Yapısal Uyum Programları uygulanan ülkelerin hemen hepsinde yoksulluğu arttırdı, milyonlarca insanın acı çekmesine neden oldu ve çevreyi perişan etti. Dahası, 1980'den bu yana, servetin kalkınmaya çalışan ülkelerden kalkınmış

ülkelere akmasına neden oldu. Bugün itibariyle, kalkınmakta olan ülkeler, aldıklarının tam beş kat fazlasını sanayileşmiş Batılı ülkelere vermiş durumdadırlar.

Dünya Bankasında olsun IMF'de olsun, aklı başında pek çok insan çalışıyor. Bu insanlar YUP'ların işe yaramadıklarını bildikleri halde, neden uygulamaya devam ediyorlar?

50 Yıl Yeter'in bu soruya cevabı da şöyle: "Dünya Bankasını ve IMF'yi kontrol eden zengin Batılı ülkeler, bu kuruluşlarının gündemlerini dikte ediyorlar. Zengin Batılı ülkelerin çıkarları durumun aynen böyle devam etmesini gerektiriyor. Dahası, halen Banka'da çalışan ekonomistlerin ezici çoğunluğu kariyerlerini neo-liberal politikaları ve Dünya Bankasının kalkınma modelini savunarak yapmışlardır. Onların ortodoks (yani yobaz) bakış açılarında serbest-piyasa, bireysel girişim, uluslararası ticaretin serbestleşmesi ve rekabet kutsaldırlar. Banka ve IMF çalışanlarının aldıkları kararlardan dolayı sorumlulukları yoktur.

YUP'ların işlemediğine ilişkin verilerin çığ gibi büyüyor olmasına karşın politikalarında değişiklik yapmaya yanaşmamalarının nedeni, yanlış kararlarının cezayı müeyyidesi olmamasındandır." (Diğer bir deyişle, örneğin, bir Cottarelli'nin Türkiye'de yanlış iş yaptığı nedeniyle işinden olması söz konusu değildir.)

Bir başka soru: "Üçüncü Dünya ülkelerinin borç krizine saplandığını ve borçlarının çoğunun ticari bankalara ve zengin Batı ülkelerine olduğunu biliyoruz. Bu borçların silinmesi ve onların ekonomilerini düzeltmelerine fırsat tanınması düşünülemez mi? Borçlarını daha sonra ödeyemezler mi?"

Cevap: "Bu borçların çoğu 70'li yıllarda ticari bankaların sorumsuzca açtıkları kredilerle, hükümetlerin işin sonunu düşünmeden aldıkları paralardır. Borç alan hükümetlerin hemen hiç birisi bugün iktidarda değildir. Üçüncü dünya ülkelerinin borç krizine saplanmaları, 1980'lerin başında kalkınan ülkelerin ihraç mallarının fiyatlarının düşmesi buna karşın petrol fiyatlarının ve faizlerin artması sonucunda meydana gelmiştir. Artan petrol fiyatlarına karşın azalan ihracat karşısında borçlarını ödeyememektedirler. Öte yandan, hangi koşullar altında gerçekleşmiş olursa olsun, bir ülkenin iflastan kurtarılması gibi bir uygulama yoktur. Oysa, böylesi bir uygulama ticari kuruluşlar için vardır. Örneğin, Macy mağazalar zinciri, 1992'de konkordato ilân ettiğinde, borçlu olduğu kuruluşlar derhal harekete geçmişler, işletme sermayesinin devamını sağlamışlardı. Oysa, aynı durumda olan Rusya, IMF yardımı için bir yıldan fazla beklemek zorunda kaldı."

1980'lerden itibaren, ülkelerin borçları daha da arttı. Bugün kalkınmakta olan ülkelerin toplam borçları, GSMH'larının toplamının yarısına, yıllık ihracatlarının ise iki katına eşittir. Bu koşullar altında ezilen hükümetlerin pazarlık güçleri yoktur. Önlerine sürülen YUP'ları kabul etmekten, IMF ve Dünya bankasının taleplerine razı olmaktan başka çareleri yoktur. YUP'ların bu ülkelerin ekonomilerini döviz üreten sahalara yönlendirmelerinin nedeni, alacaklı ülkelerin borçlarını tahsil etmelerini kolaylaştırmaktır. Bu yolla alacaklı zengin ülkeler, yoksul ülkelere uyguladıkları programlarla daha da zenginleşmektedirler.

1992'de yapılan bir araştırmaya göre, Dünya Bankasının verdiği borçlardan yüzde otuzu, Banka'nın tüzüğü doğrultusunda verilen borçlar değildir. Bu borçlar siyasi nedenlerle verilmiş borçlardır. Yani, zengin Batı ülkelerinin politikacıları, Dünya Bankasını yönlendirmektedirler. Öte yandan, her ne kadar IMF'nin 177 üyesi varsa da, bu üyelerin oylarının değeri eşit değildir. Her üyenin oyunun değeri, IMF'ye yaptığı parasal katkı ile orantılıdır. Bu nedenle, örneğin ABD, oyların %17'sine sahiptir. G-7 ülkelerinin oylarının değeri toplamın %45'idir. Bu durumda, ABD'nin hemen tek başına IMF'yi kontrol etmesi kaçınılmaz olmaktadır. Aynı şekilde, kalkınan ülkelerin IMF'de esamelerinin okunmaz olması da kaçınılmazdır. Dahası, gelenek, Banka'nın başkanının Amerikalı, IMF başkanının ise Avrupalı olması şeklindedir.

Dünya Bankasının finanse ettiği projelerin mal ve hizmetlerinin zengin ülkelerden alınması da ileri sürülen koşullar arasındadır. Amerikan Hazine Bakanlığı'nın hesaplarına göre, ABD'nin dış ülkelere yaptığı her bir dolarlık yardım, Amerikan ihracatçılarına iki dolar olarak geri dönmektedir. Hal böyle olunca, bankalar daha büyük, daha pahalı, Batılı müteahhitlerin beceri ve bilgilerine ihtiyaç duyan projeleri desteklerler. Böylece yerli müteahhitler, iş adamları iş alamaz, yatırım yapamaz olurlar. Çünkü rekabet edemezler. Oysa Dünya Bankasının misyonu yoksulluğu izale etmek olmalıdır, zaten zengin olan G-7 ülkelerinin iş adamlarını değil.

50 Yıl Yeter'in en çok tutulan sloganlarından bir tanesi, "Cininiz tepenize çıkmıyorsa, bizi dinlemiyorsunuz demektir!" Bence de duyduğum en iyi sloganlardan birisi. Kendi adıma IMF ve Dünya Bankası uygulamaları konularında neler düşündüklerini, bu dipsiz kuyudan sadece bizim değil, dünyanın benzer durumdaki ülkelerin çıkabilmeleri için ne gibi planları olduğunu başta Kemal Derviş olmak üzere, seçime giren tüm siyasi parti liderlerinden duymak isterdim. Öyle görünüyor ki, içe sindirilemeyecek bir şey varsa o da YUP'lar. Şimdi konuşulmayacak da ne zaman konuşulacak?

ŞİMDİ DEĞİLSE, NE ZAMAN?

Herkesin modeli kendine

Asya'nın kuzeydoğu köşesinde, yaklaşık Büyük Britanya kadar bir yarımada, Kore. Eski bir ülke, buna karşın bir ulus olarak ortaya çıkmaları 1945'de. 1945, ABD ve Sovyetler Birliği'nin ülkeyi Kuzey ve Güney Kore olmak üzere ikiye böldükleri yıl. Güney Kore, 1948'de demokratik cumhuriyet oldu, aynı yıl ilk cumhurbaşkanını seçti: Amerikan eğitimli (Harvard mezunu) Signman Rhî. Buna karşın, Signman Rhî tarihe demokrat kişiliği ile değil keyfi idaresi ile geçti. Başlıca amacı, komünist Kuzey Kore tarafından desteklenen solcu grupları bastırmaktı. Kuzey Kore, 1950'de Güney Kore'ye savaş açtı. Hatırlanacağı üzere neredeyse Güney Kore'yi haritadan sileceklerdi. Birleşmiş Milletler olaya el koydu. Kuzey Kore püskürtüldü.

1950'lerde Kore, halkının Birleşmiş Milletler ordularının artıklarıyla beslendiği bir ülkeydi. Milli geliri o yıllardaki gelirimizin yarısı kadar, yoksul bir ülke. Atağa kalkmaları 1960'larda, Rhî'nin "Ulusal Güvenlik Yasası" adlı bir yasa çıkartıp, siyasi sistemi fiili diktatörlüğe çevirmesi savaştan sonra. Ancak, bir diktatörden bile beklenmeyecek galiz hatalar yapan Rhî, yerini Çang Myon'a bırakmak zorunda kaldı. Üç ay sonra da askeri darbe ve Tümgeneral Park, Cumhurbaşkanı seçildi. 1990'lı yılların ortalarına kadar Kore'nin hayatı bir diktatörden diğerinin yönetiminde geçti.

Ne ki, Kore'nin ekonomik kalkınmasında efsanevi bir isim ve dönüm noktası, Park. İktidara geldikten sonra yaptığı ilk işlerden birisi kadim düşmanı Japonya ile savaş tazminatı karşılığı iktisadi yardım antlaşması yapmak oluyor. (1965) Bu antlaşma sayesinde Kore'ye tarihinde ilk kez toplu sermaye, Japon sermayesi akıyor.

Ancak, Park, Rhî'yi aratmayan bir partizan ve diktatördü. Öğrencilerin isyanı, Seul'un savaş alanına dönen sokakları derken 1972'de tüm ülkede sıkıyönetim ilân edildi. Kişisel hakları adamakıllı kısıtlayan yeni bir anayasa yürürlüğe kondu. Buraya kadarı bizim aşina olduğumuz bir tarih. Ama bundan sonrası değil, çünkü görünen o ki, Güney Kore'deki göz alıcı ekonomik kalkınma bu vahşi anayasa ile mümkün olabildi. Devlet önderliğinde ancak özel girişimciliği destekleyen, kobi ağırlıklı bir strateji benimsendi ve müthiş bir ekonomik seferberlik başlatıldı. Sanayi kalkınmasına özel bir önem verildi. Ekonomi bu hedef doğrultusunda yeniden şekillendi.

Kore doğal kaynaklardan yoksun bir ülke. Buna karşın bol ve çok iyi eğitimli işgücü var. İmalat sanayi girdileri, hammadde ve yarı mamul madde olarak dışardan ithal edildi. Montajla başladılar, ağır endüstriye ve kimyasallara girdiler. Devlet, her türlü teşviki verdi ve ihracat patladı. Kore, çok kısa sürede kendi markalarını yaratmayı, uluslararası pazara yerleştirmeyi başardı.

Kore, "Güneydoğu Asya Kaplanları" diye bilinen gruptan. Bunların ilk üçü, Tayland, Malezya ve Endonezya, IMF ve Dünya Bankası tarafından "kapitalist kalkınma modeli"ne örnek gösterilen ülkeler. Üçü de IMF ve Dünya Bankasının doğru bulduğu şekilde uluslararası ekonomiye entegre olmuşlar, ihracata dayalı, serbest piyasa ekonomisini benimsemişlerdi. Devletin ekonomiye müdahalesi üçünde de hemen hiç söz konusu değildi. Yabancı sermaye de olması gerektiği şekilde kendiliğinden ve doğrudan geliyordu. Ancak, "dördüncü kaplan" Güney Kore'de işler farklıydı. Diğer üçü krizden baş alamazlarken, burada ekonomiyi devletin üstelik baskıcı bir biçimde yönlendirmiş ve başarılı olmuş olması IMF ve Dünya Bankası uzmanları arasında tartışmalara yol açtı.

Uzmanlardan bir kısmı, 1997 Güney Asya krizine IMF ve Dünya Bankasının revaç verdiği "ihracata dayalı, serbest piyasa ekonomisi" modelinden kaynaklandığı iddia ediyorlar, krizin çözümü için aynı sakat yöntemlerde ısrar ediliyor olmasına şiddetle karşı çıkıyorlardı. Diğerleri, krize IMF/Dünya Bankası reçetelerinin değil, bu ülkelerde kapitalizmin "lâubalileşmiş" olmasının ve yolsuzlukların neden olduğunu söylüyorlardı. Yine birinci gruba göre, her ne kadar lâubalileşme ve yolsuzluklar bir vakıa idiyse de, krizin nedenleri bu çarpıklıklarla açıklanamayacak kadar köklüydü. ("lâubali kapitalizm" iş ahlâkını hiçe sayan kapitalizm anlamında kullanılıyor) Modelin bizzat kendisini sorgulamadan yapılacak IMF ve Dünya bankası yardımlarının yabancı alacaklılarının paralarını güvence altında almaktan başka işe yaramayacağını, hatta ülke ekonomilerini eskisinden daha zayıf, ülke halklarını daha yoksul bırakacağını söylüyorlardı. Nitekim

bugün buradan baktığımızda 1997 Güney Asya krizinin köklerinin 1980'li yılların ilk yarısına kadar uzadığını görüyoruz.

O yıllarda, ihracatları petrol ve madenler gibi doğal kaynaklara dayanan çoğu ülke gibi, Tayland, Malezya ve Endonezya da sıkıntı içindeydiler. İhraç malları değer kaybediyor, ülkeler borçlarını ödemekte adamakıllı zorlanıyorlardı. Moratoryum ilân etmek zorunda kalacaklarından korkan Tayland ve Endonezya, daha o yıllarda IMF'den yardım istemişler, IMF'nin önerdiği reçeteyi uygulamaya girişmişlerdi. Bu reçete, muhaliflerin "mutad IMF reçetesi" dedikleri reçeteydi: özelleştirme, ticaret kurallarının ihracatın önünü açacak, yabancı sermayenin ülkeye doğrudan girmesini sağlayacak şekilde serbestleştirilmesi, dış borçların yenilenmesi ve kemer sıkma.

Güneydoğu Asya'ya yabancı sermaye Japonya'dan yaklaşık 15 milyar dolarlık doğrudan yatırım şeklinde geldi. Tayland, Malezya ve Endonezya bir anda ekonomik sorunlarından ve IMF'nin yeniden yapılanma dayatmasından kurtulmuş gibi oldular. Bir gece içinde sanayi mamulleri ihracatçıları konumuna gelmişlerdi – üstelik Amerika Birleşik Devletlerine ihraç ediyorlardı. Hummalı bir ekonomik hareketlilik başladı. Dıştan bakıldığında, uluslararası piyasada rekabet edebilecek kalitede mal üretiyor ve satıyorlardı. Yoksulluk tümüyle ortadan kalkmamış bile olsa azalıyor, orta sınıf büyüyordu. Ancak –ekonomide zaten hep bir "ancak" vardır!– Ancak, ihracat tümüyle üretimi gerçekleştiren yabancıların/Japon üreticilerin denetimindeydi. Örneğin, '80'li yılların sonunda Malezya'da, bilgisayarlar vb. elektronik eşya ihracatının %99'unu yabancıların denetimi altındaki şirketler yapıyorlardı. Makine ve elektrikli eşyanın %90'ını da öyle. Kauçuk mamulleri ihracatının %80'i onların ellerindeydi, tekstil ve hazır giyim ihracatının %75'i de öyle.

Oysa ülke sanayinin yabancıların kontrolü altında olmasının ulusal gururun ötesinde ekonomik bir anlamı var. Şöyle ki: 1992'de Tayland, meselâ, ABD'ye sattığı sanayi ürünlerinden 2,9 milyar dolar bir ihracat fazlası sağlıyordu ama aynı Tayland, Japonya ile yaptığı ticarette 8 milyar 300 milyon açık veriyordu. Çünkü imalat için gerekli her şey Japonya'dan geliyordu. Aynı şekilde, Malezya, Amerika'ya sattığı malların değeri Amerika'dan aldığı malların değerinden 4,2 milyar dolar fazlaydı ama Japonya'dan aldığı malların değeri Japonya'ya sattığı malların değerinden 5,8 milyar dolar daha azdı. Ülke ekonomileri büyüdükçe aradaki fark daha da artıyor, dış ticaret açıkları gittikçe büyüyordu. Malezya'nın dış ticaret açığı 1993'de %4.8'den, 1995'de neredeyse ikiye katladı, %8.5'e yükseldi. Keza, Tayland. Tayland'ın dış ticaret açığı %5.9'dan, %8.1'e çıktı.

Asya Kaplanlarının hükümetleri kendilerini bir kez daha dış ticaret açıklarını kapatmak için uğraşır buldular. İşçilerin sendikalaşmaları önlendi, tarımsal bölgelerden göçmen işçiler getirtildi. Tayland Kalkınma Araştırmaları Endüstrisi 1994'de yayınladığı raporunda ülkesinin gelir dağılımdaki bozukluk bağlamından dünyanın en kötü beş ülkesinin arasına girdiğini ilân etmek durumunda kaldı. Ekonomilerinin durmaması için döviz bulmaları gerekiyordu. Her türlü çareye başvurdular. Ne yazık ki buna Tayland hükümetinin döviz karşılığında seks ticaretini açıkça ve şiddetle desteklemesi dâhildir. İzleyen AIDS salgını bir başka faciaydı.

Öyle görünüyordu ki, Asya Kaplanlarının "mucizevi kalkınma"sı bir avuç seçkin siyasetçiye ve işadamına yaramıştı.

ÜÇÜNCÜ YOL

Vietnam savaşı sırasında ABD'de öğrenciydim. Savaş karşıtlarının eylemlerine bizzat şahit ve hayran olanlardanım ki, bu eylemlerin arasında üniversite bahçesinde kurulan Kızıl Haç çadırlarının kapılarına Kuzey Vietnam'a kan vermek üzere oluşturan kuyruklar vardır. Bir yanda, "Amerika, ya sev ya terk et" diye haykırarak, gözyaşları içinde "kansızlar"a doğru Amerikan bayrağını sallayanlar, diğer yanda, ahlâk dışı olduğuna inandıkları bu savaşta yer almayacaklarını söyleyenler. Bu ikinci grubu seyreder, kendi ülkemde bu denli cesur olup olamayacağımı sorgulardım. Velhasıl, Batının özgürlükçü demokrasilerine gıpta etmemek mümkün değildi.

Sonraki yıllarda yakın zamanlara kadar adını koyamadığım bir şey döndü; Batı demokrasilerinde ahlaki savlarının bitkin düşüp, havlu attıklarını gördüm. "Ahlaki savların bitkin düşmesi"nden kastım, Batı liberalizmindeki "ütopya kaybı"dır. Gıpta hatta düpedüz haset ettiğim özgürlükçü demokrasiler döndü, Pol Pot'un Kambodiya ölüm tarlaları ya da Saddam'ın Halepçe'sinden ayrı tutulamaz oldu. Euro-Amerikan toplumunun büyük çoğunluğu, liberal serbest piyasa toplumunun kısıtlanmasını, Pol Pot'un ya da Saddam'ın uygulamalarından farklı görmediği bir vicdani yapı kazanırken, söz konusu mezalim, Batı liberalizmindeki "ütopya kaybı"nın haklı gerekçeleri olarak algılanır oldular.

Şöyle ki, liberaller, "faydacı"[1] dünya görüşünün ürünleridir. Bu yapılanmalarıyla, bir yandan, toplumları plânlama, güçlü devlet, kalkınma projeleri, ütopya ve ülküler gibi bireyden feragat talep eden girişimlerden vazgeçmeye davet ederlerken, diğer yandan da yukardaki türden toplu felâketlerden korumayı vadederler.

Dürüst liberaller, serbest piyasa ekonomisinin herkese yarar sağlamayacağını hatta bazılarının düpedüz ölümü ile sonuçlanacağını teslim ederler. Ancak, bu kabulün hemen arkasından gelen seçenek şudur: "Ya sen, evsiz, barksız, aç kalacaksın ya da onlar." "Onlar" Avrupa ya da Amerika'nın evcil şehirlerinin kaldırımlarında kıvrılıp ölmek suretiyle gözleri rahatsız etmezler. "Onlar" çok uzaklardaki rakamlardan ibarettirler. Hak ettikleri şekilde yönetilecekler, hak

[1] Utilitarian.

ettikleri müstebidlere biat edeceklerdir. Kaldı ki ve son tahlilde, mesele, evsizlik, barksızlık, açlıkta düğümlendiğine göre, "ya sen ya o" durumunda, insanın kendinden yana olması en doğal hakkıdır ve bunda vicdanı rahatsız edecek bir şey yoktur. "Vicdan," liberal toplumla çatıştığı yerde terk edilmeli; ahlaki değerler, ülküler, ütopyalar, "şiar" değil, "kişisel tercihler" olarak kalmalıdır. Bağdat'ta çocukların bombalar altında inlemelerini istemeyebilirsiniz ama bu hassasiyetinizi kişiye özel duyarlılığınız olarak kabul etmek, liberalizmin bu tatsızlığa bir çare bulmasını ummayı sürdürmek zorundasınız. Her ne olursa olsun, liberal sürece müdahale etmeye kalkışmayacaksınız, çünkü Pol Pot'un ölüm tarlaları ya da Saddam'ın Halepçe'sinden başka seçeneğiniz yoktur; üçüncü bir yol yoktur.

Bu noktada itiraf etmeliyim ki, başımı kaldırıp, bugünlerde kuzey komşumuz ne yapıyor diye bakmamın nedeni, "SSCB hayatta olsaydı, siz bu bombaları biraz zor yağdırırdınız," şeklindeki abesle iştigal etmiş olmam. Kim ne diyor derken, Cumhurbaşkanı Putin'in, Yirminci yüzyılın herhalde en yürekli yazarı Aleksandr Soljenitsin ile irtibat halinde olduğunu, fikir teatisi içinde olduğunu fark etmek, bambaşka bir mutluluk kaynağı oldu. Soljenitsin, malum, Saddam'ınkinden bin beter istibdata karşı durmuş, Sovyet toplama kamplarını afişe etmiş, bir o kadar önemlisi, Batılı liberal demokrasileri istibdat karşısında tırsmak, maddesel esenliği yüceltmek ve ölümü küçümsemek suretiyle insanoğlunun ruhunu köreltmekle suçlamış olan adamdır!

1978'de Amerikan hükümetlerinin başlıca akıl hocalarının toplandığı Harvard Üniversitesinde yaptığı ve Batı entelijensiyada büyük yankı uyandıran konuşmasında, liberal demokrasilerle katıksız despotizmler arasında "Üçüncü yol" arayışının ilk işaretlerini vermişti: "İnsanoğlunun özde 'iyi' olduğu, fıtratında kötülük bulunmadığı inancı dünyaya hakim olduğu sürece, özgürlüğün şer lehine bükülmesi kaçınılmazdır. 'Dünya insanlara aittir' inancı, 'şerden yanlış toplumsal yapılanmalar sorumludur' inancı geçerli olduğu sürece, özgürlüklerin şer lehine bükülmesi kaçınılmazdır. Kurallar esnetilip, mezhepler genişletildikçe, kuralları ihlâl edenlerin pohpohlanmaları, hatta cezasız kalma ihtimalleri artar. Yasaları uygulamaya kalkan hükümetin karşısına suçlunun insan haklarının ihlâl edildiğini iddia eden binlerce avukat dayanır."

Dikkatli okurun hemen fark edeceği üzere, Soljenitsin'in daha ilk cümlesi, "mantığın, cehaleti, batıl inançları, despotizmi yenmeye ve daha iyi bir dünya kurmaya yeteceğini" iddia eden Fransız Aydınlanması'nı hedef alır. Aydınlanmacıların başlıca hedefleri din (bu durumda Fransız Katolik Kilisesi) ve toplumu

baskı altında tutan babadan-oğluna aristokrasiydi. "Ben ne biliyorum?" şeklindeki görünüşte masum soruyu soran Michel de Montaigne, aslında, ahlaki değerlerimizin Allah-vergisi fıtratımızdan kaynaklandığından emin olamadığımıza göre, onları başkalarına dayatmaya ne kralların, ne papaların, hiçbirimizin hakkı yok diyordu. "Mutlak doğru" diye bir şeyin olmadığına göre, ahlaki değer dediğimiz kültürel seçimimizden ibaretti: "Ölü insan etini ziyan edecekleri yerde yiyen Brezilyalı yamyamların, hasımlarını baskı altında tutan Avrupalılardan daha ahlâksız olduğunu söylemeye ne hakkımız var?"

"İnsan"ın tek bir tanımı olmadığı, pek çok inanç, pek çok yaşam biçimi olduğu gibi, yeni biçimlerinde yaratılabileceği düşüncesi, "kültürel görecelik" akımının yerleşmesiyle sonuçlandı. Herkesin "insan"lığının kendine olduğu bu durumda, insanların birbirlerini yemelerini önlemek ancak yasalarla mümkün olabilirdi. Soljenitsin, liberal Batı demokrasilerinin yasaları uygulamadaki ciddiyetlerine hayrandır. Demokrasiyi kendi ülkesinin esenliği için olmazsa olmaz görür. Ancak, Voltaire ya da Rousseau gibi insanoğlunun özde "iyi" olup, sonradan toplumun yanlışları neticesinde "kötü" olduğuna katılmaz. "Kötülük" hepimizin içinde vardır ve zapturapt altına alınmayan "özgürlük" şer lehine kırılır, çünkü özgürlük aynı zamanda kuralların esnetilmesini, mezheplerin genişletilmesini getirir. Bir süre sonra, ihlâl edenlerin pohpohlanmaları, hatta cezasız kalma ihtimalleri artar. Yasaları uygulamaya kalkanların karşısına suçlunun insan haklarının ihlâl edildiğini iddia eden binlerce avukat dayanır.

Toplamaya çalışırsak, Amerikan'ın Irak'a saldırmasının hangi destekler üzerinde yükseldiğine dair bir öngörü geliştirebiliriz diye düşünüyorum. Önce, "faydacı" yani liberal "ya ben ya o" şeklindeki siyah-beyaz dayatma ve üçüncü bir yol olabileceği fikrinin telâffuz dahi edilemez hale gelmiş olması. Bunun yan ürünü olarak liberal demokrasilerdeki "ütopya" kaybı. Gelinen noktada, Kıbrıslı Türklerin ya da Kerküklülerin ağlayanlarının kalmamış olması, Amerikalıların soğukkanlı bombardımanını mümkün kılan yabancılaşmalarından uzun boylu farklı değildir. Her ne olursa olsun, liberal sürece müdahale edilemeyeceği "bilgisi"nin yarattığı, çaresizlik duygusu ki, "BM'ye, NATO'ya, IMF'ye bağlıyız" bildirilerinin altında yatan budur. Sonra Soljenitsin'in işaret ettiği Aydınlanma ruhu ki, "cinayet"i bile "kültürel değerdir" diye geçiştirebilir. Ülkemiz hırsızlarının ABD'de kabul görmesi, rahmetli Sabancı'nın katilinin ortada zafer işareti yaparak gezinebilmesi vb. vb. hep bu fasıldandır. Büyük Soljenitsin'e katılmamam mümkün değil, çünkü Allah biliyor, modern zamanlarda özgürlüklerin bir defacık olsun "hayr" lehine bükülmüş olmasına rastlamış değilim. Kim komşusunun

yasa gereği hacz edilmiş mallarını ucuza kapatmak özgürlüğünden feragat etmiş, duyan var mı? "Kurallar esnetilip, mezhepler genişletildikçe, kuralları ihlâl edenlerin pohpohlanmaları, hatta cezasız kalma ihtimalleri artar," diyor, Usta, TBMM'deki sanıklara gönderme yaparcasına. Ve elbette ki, yasaları uygulamaya kalkanların karşısına suçlunun insan haklarının ihlâl edildiğini iddia eden binlerce avukat dayanır. Ve bu avukatların arasında Türkiye'nin yasalarla saptanmış garantörlük haklarını ihlâl etmekten kaçınmayanlar, Lefke'deki toplu mezardan domuz bağı ile bağlanmış cesedi çıkan sınıf arkadaşınız için duyduğunuz acıyı sizden "kişiye özel duyarlılığınız olarak kabul" etmenizi talep eden iyi niyetli "barış" gönüllüleri de vardır.

Neticeyi kelâm, ne geçtiğimiz Yirminci yüzyıl, ne de içinde olduğumuz şimdiki yıllar, "insan mantığının, cehaleti, batıl inançları, zulmü, despotizmi yenmeye ve daha iyi bir dünya kurmaya yeteceğini" iddia eden Fransız Aydınlanması'nı haklı çıkaran süreçlerdir. İnsan ruhunu maddesel esenliği yüceltmek ve ölümü küçümsemek suretiyle insanoğlunun ruhunu körelten oluşumları cesaretle irdeleyen Soljenitsin'e hayran olmamak mümkün değil! Kim bilir, belki de Putin'le olan ilişkisi, kayıp Üçüncü Yol'un ucunun Kuzey komşumuzda bulunabileceğine işaret etmektedir.

MEĞER Kİ, DÜNYAYI BOŞALTSINLAR!

Meğer ki, dünyayı boşaltsınlar, akıllı ve hilekâr ABD-Britanya koalisyonunun Ortadoğu mühendisliği yürümeyecek, çünkü Yalçın Küçük'ten ödünç aldığım bir cümle ile özetlersem, "Yaşam fiziktir, yasaları var."

Küçük'ün bu hükmüne mesnet teşkil eden dünya görüşü, klasik fiziğin determinizmini esas alan ve bu bağlamda toplum mühendisliğini doğru, doğal, haklı ve hatta kaçınılmaz kılan anlayışın ürünüydü. Bu yoruma göre, evren ve dünya, belli kurallara göre işleyen, her olayın çok sayıda olmakla birlikte gözlemlenebilir ve çözümlenebilir sebeplerin kaçınılmaz sonucu olarak tezahür ettiği, başı sonu belli olan kapalı bir sistemdir. Klasik fizikte, belirsizlik, bulanıklık yoktur; bir şey ya öyledir ya da öyle değildir, ya siyah ya da beyazdır. Bu anlayışın siyaset bilimindeki tezahürü, bir zamanların SSCB'sinde, halklar şöyle dursun, Bolşevik Devriminin yüzlerce öz evlâdının başını yiyen siyah-beyaz "devrimci-karşıdevrimci" veya "komünist-kapitalist" ayırımıdır. Bu dünya görüşünün nasıl bir kıyamla sonuçlandığını biliyoruz.

Ne ki, Avrupa Aydınlanmasını başlatan klasik fiziğin "bulguları"nı esas alan bilimsel dünya görüşünün baskın tezahürü, kapitalist evrilmedir. Adam Smith'in kişisel çıkarlarını kovalayan bireysel girişimcilerden oluşan, kapitalist/liberal anlayışı, Isaac Newton'un atomlardan oluşan mekanik evrenini model alır. Münferit atomların birbirleriyle olan ilişkileri, ekonomide bireylerin birbirleriyle olan ilişkileriyle özdeşleşir.

Her iki model de deterministiktir; şu şerhle ki, SSCB ile sonuçlanan model, sebep-sonuç ilişkilerinin gözlemlenebilir ve çözümlenebilir olmasından yola çıkarak toplum mühendisliğine soyunur; topluiğne üretiminden sanata varıncaya kadar özel yaşamın her alanını planlamaya koyulur, "mağdurların/emekçilerin/esenliği adına kesintisiz ve sonsuz devrim"den bahsederken; Yeni Dünya Düzeni ile sonuçlanan model, aynı sonucun "atomların serbestçe girip çıkmalarına izin piyasa ekonomisi" aracılığı ile elde edilebileceğini savunur. Adam Smith'in "gizli eli" aslında, fizik kanunlarına göndermedir. Nasıl ki, atomların "kaotik" gibi duran kestirilemez hareketleri reddedilemez bir düzen oluşturmaktadır,

bireylerin ekonomik faaliyetleri de önünde sonunda herkes için iyi olacak olan bir dengeye oturacaktır.

Klasik fizik yöntemleri, SSCB'ye "gosplan" dedikleri, hayatın her tezahürünü planlamanın bu dünyadan birilerinin harcı olmadığını gösterir. Neden çünkü Klasik Fiziğin varsayımlarının aksine, dünya hallerinde "kesinlik" yoktur, "tek" doğru yoktur. Yaşamın fizik olduğu, fiziğin yasalarına tabi olduğu kabul görmeyi sürdürecekse, 1920'lerden itibaren filizlenen parçacık ya da kuantum fiziğinin "hiçbir şey kesin değil, hiçbir şey imkânsız değil" saptaması ciddiye alınmak zorundadır. Bu durumda "bilimsel materiyalizm"in yeni fizik doğrultusunda yeniden yorumlanması gerekir ki, bu da en azından yeni bir Marks ister. Ne ki, SSCB'nin siyah-beyaz klasik fizik anlayışına sadakati ve onun kaçınılmaz sonucu olan "devrimci-karşıdevrimci" kavgası, böylesi bir yeniden düşünme, revizyon, faaliyetine izin vermeyecek kadar yerleşikti. Sonuç, solun yeni bir filiz değil, havlu atması oldu. Sosyalizmin en mütekâmil beyinlerini yetiştiren Britanya işçi hareketinin Tony Blair'le temsil ediliyor olması bu sürecin hangi mecraya aktığının delilidir. Hal buyken, Vladimir Putin'e düşende ayrıntı muhalifleri Alman ve Fransız meslektaşlarıyla ittifak aramanın ötesinde bir çıkış olamazdı.

Öteki cepheye gelince... Adam Smith'in serbest piyasa ekonomisini herkesin hayrına düzenleyecek olduğunu söylediği "gizli eli"nin bir yanılsamadan ibaret olduğu olgusunu sumen altı edilmesi yine klasik fiziğin yasalarının eliyle oldu. SSCB'nin kapitalist/komünist ya da devrimci/karşı devrimci ikilemi, Yeni Dünya Düzeninde "serbest piyasacı-devletçi," "demokrat-antidemokrat," "milliyetçi-hümanist" ve nihayet "özgürlükçü-haydut" tanımlamaları şeklinde yeniden ısıtıldı ve tüketime sunuldu. Son duyduğum bir tanım da, "devlet dalkavukları"na karşı "liberaller" şeklinde.

Siyah-beyaz anlayışın halen geçerli olduğunun bir diğer göstergesi de, serbest piyasa ekonomisinin herkese yarar sağlamadığının saklanamayacak kadar açık olduğu durumlarda, "ya biz aç kalacağız ya da onlar" ikileminin tartışmasız kabul gören bir "doğru" haline gelmesidir. "Ya biz, ya onlar"dan başka seçeneğin olmadığına ikna edilen kitlelerin, ABD'nin durumunda olduğu gibi Bush'un, Britanya'nın durumunda olduğu gibi Blair'in ardına düşmesi anlaşılmaz değildir. Aynı olgunun çeşitli versiyonlarını Türkiye'de de gözlemlediğimizi teslim etmeliyiz.

Meseleye böyle bakıldığında, SSCB'nin "sosyalizm ideali"ni esirgemek için 1968'de Çekoslovakya'yı zapturapt altına almak gayretiyle, Prag'a dalmasıyla,

ABD-Britanya koalisyonunun "uluslararası hukuk düzenin ve serbest ticaretin" bekasını sağlamak üzere (Baba Bush'un 1991 gerekçeleri bunlardı, kitle imha Silahları tehlikesi daha sonra ön plâna çıkartıldı) Ortadoğu'ya B-52'lerin kanatlarında "özgürlük" dayatmaya kalkışmasının arasında fark yoktur.

Ancak... meğer ki, dünyayı boşaltsınlar, ABD-Britanya koalisyonunun Ortadoğu mühendisliği yürümeyecektir. Çünkü bu savaş tarihten fırlamış, anakronistik, tarih hatası, bir savaştır. Çünkü, Orta Doğu'ya "yeni bir düzen getirmek" için toplum mühendisliğine soyunmak ile SSCB'nin hayatın her tezahürünü planlamayı hedefleyen "gosplan"nının çıkış noktaları aynı hatayı paylaşırlar. Dahası, ABD-Britanya ikilisinin, sınırlarından kuş uçurmayan, düzenini her türlü yöntemi kullanarak yetmiş yıl, gözlerden uzak tutmayı başaran SSCB kadar da şansı yoktur.

Medeniyetlerini üstüne inşa ettiklerini iddia ettikleri "bilimsel düşünce"yi sürdüreceklerse, Yeni Fiziğin kurallarına biat etmek zorundadırlar. İnsan toplumlarının dinamik sistemler olduğunu, Kaos paradigmasının, şu anda Bağdat'ta, Basra'da bir yerde kanat çırpan bir kelebeğin fırtınaya sebep olabildiğini kanıtlayan "Kelebek Etkisi"ni unutmamak, ne kadar iyi düzenlendiği, denetlendiği sanılırsa sanılsın, herhangi bir kıpırdanmanın tüm dünyayı sarsacak değişiklikler yaratabileceği göz ardı etmemek durumundadırlar.

Yeni fiziğin kuralları bize "ateş olsa cürmü kadar yer yakar" küçümsemesinin yerini, "bir mıh, bir nal kurtarır, bir nal bir at kurtarır, bir at, atlı kurtarır, bir atlı bir muharebe kurtarır, bir muharebe bir ülke kurtarır" tekerlemesine bıraktığını söyler.

Zorun oyunu bozduğu da bir vakıadır ama dünyayı boşaltmak pahasına!

KAOS ÇAĞI'NIN CEPHANELİĞİ:

"BİLGİ SİLÂHLARI"

İlk örneğini 1991 Körfez Savaşı'nın teşkil ettiği "Tecrit Savaşları Dönemi"nde hedef, bir ideolojiyi ya da devleti yeryüzünden silmek değil, Yeni Dünya Düzenini "fetih amaçlı savaşlar çıkarmak" suretiyle tehdit eden "haydut" ya da "bozguncu" devletleri durdurmak, küreselleşen dünyadan tecrit etmek suretiyle savaşma kapasitesinden mahrum bırakmak ve bunu en hızlı, en ucuz, en az zayiatla ve en az hasarla gerçekleştirmek olarak açıklanıyor.

"Öldürücü Olmayan Silahlar,"[1] ya da "Bilgi Silahları"[2] (ve bunları defediciler) diye bilinen teknoloji harikaları bu amaca hizmet etmek üzere tasarlanıyor ve Kaos Çağı'nın cephaneliğini oluşturuyorlar. 'Kitle Koruma Silahları' olarak da bilinen "Öldürücü Olmayan Silahlar," bozguncu ülkenin emir komuta zincirini, iletişim hatlarını ve istihbarat ağını kullanmasına engel olan elektronik savaş teknolojileri; akustik, lazer, yüksek frekanslı mikrodalga, elektrik santrallarının üzerine üretimi durdurmak üzere atılan karbon halkacıkları, kıtalarının yerlerinin tespit edilmesini önleyen engelleyiciler ve diğerleri. Bilgi Silahları, kitleleri öldürmeyecek ancak liderlik unsurlarından mahrum bırakarak yönünü şaşırtacak şekilde tasarlanıyor.

ABD'nin ünlü savaş stratejistlerinden Prof. John Arquilla[3], "net savaşı" kavramını ortaya atan adam. Monterey, Kaliforniya'daki Deniz Kuvvetleri Yüksek lisans Okulunda öğretim üyesi, Rand Corporation'da kıdemli danışman. "Net savaşı"nı taraflar arasında "düşünce ve epistemoloji düzlemindeki savaş" olarak tanımlıyor. Amiyane anlatımla, "Ne biliyorsun, o bildiğinin doğru olduğunu nereden biliyorsun savaşı." Bilgi Savaşı'nın bir yönü hasmın "murakabe melekesini, nesnel akıl yürütme yetisini hedef almak"tan geçiyor. Amaç, "haydut" ülkenin gözlemleme imkânlarının halkını çelişkili haber ve verilere boğarak yok edilmesi. "Düşmanın gözlem imkânları zayıfladığında istikamet tayininde zorla-

---

1 "Non-Lethal Weapons"

2 "Information Weapons"

3 John Arquilla, "Lessons from the War with Saddam Hussein (RAND, 1991)" isimli kitabın yazarı.

nacağını hesaplıyoruz" diyorlar. Böylece, "haydut" ülkelerin tepkilerinin önceden kurgulanan sanal dünyalara yönelmesi bekleniyor. Sanal dünyalardan kasıt, çeşitli medya ve iletişim imkânlarını kullanarak, sahte sorunlar ya da esenlikler içeren sözde gerçeklikler yaratmak; şehir mitleri, dini ya da etnik düşmanlıklar uydurmak ve inandırmak. Böylece, hasmın "Sahici ya da yaşamsal olaylar karşısında tavır almaları mümkün olmayacak, önlerine gelene şuursuzca saldıracak hale geleceklerdir." Askeri tarihi, "Fetih Savaşları Çağı," "Caydırıcı Savaşlar Çağı" ve "Tecrit Savaşları Çağı" olmak üzere üç evrede değerlendiren ARDEC başkan yardımcısı Renatta Price'la[4] aynı doğrultuda düşünen ünlü fütüristler Alvin ve Heidi Toffler[5] geleneksel savaşın "Bilgi Savaşı"na evrildiğine işaret ediyorlar: "Birinci dalga savaşlarında toprağa, ikinci dalga savaşlarında üretim kapasitelerine hâkim olmak için çarpışıldı, üçüncü dalga savaşlarında da 'bilgi'ye hakim olmak için çarpışılacak. Bir toplumun 'savaşma biçiminin,' o toplumun 'zenginlik yaratma' biçimini yansıttığını düşünürseniz, bilgiye hâkim olmanın 'bilgi yaratmak'tan geçeceği açıktır. Bilgi yaratan silahlı kuvvetler, üreticiler safhında düşünüleceklerdir."

19. ve 20. yüzyıllarda endüstrinin tarım ve madenlerin yerini alarak zenginliğin kaynağını oluşturmuş olmasından yola çıkarak, 21. yüzyıldan itibaren servetin kaynağının "bilgi üretimi endüstrisi" olacağını, geleneksel endüstrinin yerini "bilgi üretimi endüstrisi"nin alacağını söylüyorlar. Söylemleri buraya kadar özgün değil, ancak söz konusu gelişmenin dünya tarihinde ilk kez silahlı kuvvetleri "tüketici" sınıfından çıkartıp, "üreticiler"in saflarına soktuğuna dair gözlemleri şayanı dikkat! ABD ve SSCB'nin yüksek teknoloji gerektiren silahlanmaya büyük yatırımlar yaptıkları Soğuk Savaş yıllarından itibaren özel sektör şirketlerinin savaş endüstrilerinden ayrı düşünülemez oldukları, ulusal ekonomilerin bel kemiğini teşkil eden ekonomik faaliyetin askeri alanla iç içe geçmiş olduğu düşünüldüğünde, bundan böyle savaşa ve barışa bambaşka gözle bakmak gereği ortaya çıkıyor.

Nitekim 1993 yılında Amerikan silahlı kuvvetlerine verdikleri 30 Numaralı Memorandum da, Amerikan Silahlı Kuvvetlerinin 'Bilgi Savaşı' kavramını insanların 'duygularını, amaçlarını, muhakeme biçimlerini ve davranışlarını' etkilemeyi hedefleyen psikolojik harekâtı da kapsayacak şekilde genişlettikleri yazıyorlar ki, bu, silahlı kuvvetlere ölmek/öldürmekten öte bir görev tanımı getiriyor: insan beyninin manipülasyonu. Bu defa ortaya başka bir sorun çıkıyor, yüksek

[4] Renatta Price, "Systems Concepts and Technology", ARDEC, başkan yardımcısı.
[5] "Future Shock" ve "The Third Wave."

teknolojiye hâkim “üretici” silahlı kuvvetlerin bu yetkiyle donatılması durumunda, silahlarını sadece “haydut” ülkelere değil, kendi politikacılarına ve halklarına yöneltmekten alıkoyabilir miyiz? Muhaliflerine göre “Bilgi Silahları” bu bakımdan dünyanın hızla militerleşmesi gibi bir tehlike yaratıyor. Asker-sivil ayrımının hızla ortadan kalkacağından, örneğin IBM ya da Microsoft’un herhangi bir murahhas azasının en şahin bir generalden daha kıyıcı olabileceğinden bahsediliyor.

"KAOS ÇAĞI" ve YENİDEN TANIMLANAN SAVAŞ

Ekonomiden kültüre, dinden sanata hayatın her cephesine nüfuz eden küreselleşme olgusundan "savaş" kavramı da nasibini alıyor ve radikal bir biçimde değişiyor. Değişikliklerden birisi, savaşın artık bol yıldızlı generallere ihale edilen bir uğraş olmaktan çıkmış olması. A.B.D.'de, savaş, yüksek-teknoloji üreten şirketlerin, üniversitelerin ve ülkenin en gelişmiş beyinlerini bir araya getiren "think-tank"ların ortak projeleri olarak ele alınıyor. İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren gözlemlenen bu gelişmenin bir diğer boyutu da son yıllarda askeri strateji alanında Janet Morris, Renatta Price ve Condolisa Rice[1] gibi kadın stratejistlerin sorumlu mevkilere gelmeleri.

Janet Morris, eşi Chris Morris'le ortak Morris&Morris isimli danışma şirketinin sahibi ve 1989'dan itibaren ABD Küresel Strateji Konseyinin[2] kıdemli araştırma müdürü. 1991'de Amerikan/Rus teknoloji alışverişi programlarını yürüten hanım. Eşi, "belirgin siyasi yararlar için uzun vade stratejiler tanımlayan ve oluşturan yeni savunma teknolojileri danışmanı" olarak tanınıyor. Her ikisi de Harvard üniversitesinde özel yüksek lisans çalışmaları yapmışlar. Bayan Renatta Price, ARDEC, "Sistemler, Kavramlar ve Teknoloji" adlı şirketin 1994'den beri başkan yardımcısı. Savaşın bundan böyle "jeopolitik iklimler doğrultusunda evrilme süreci" olarak düşünülmesi gerektiğini söyleyen ve kabul ettiren, Alabama'daki "Ulusal Savunma Üniversitesi"nde konuşan Bayan Renatta Price. "Savaşın Üç Çağı" olarak adlandırdığı evrilmeyi askeri tarih bağlamında açıklıyor. Buna göre, askeri tarih, 1) Fetih Savaşları Çağı, 2) Caydırıcı Savaşlar Çağı, 3) Tecrit Savaşları Çağı olmak üzere üç evre olarak düşünülüyor.

İ.Ö. 2800'de Akatlar'dan, Hitler'in Aryan imparatorluğu kurmaya kalkıştığı 1945'e kadarki döneme "Fetih Savaşları Çağı" deniyor. Bu çağ, devletlerin ekonomik ve stratejik refahlarının topraklarını genişletmelerine bağlı olan çağ. Fetih Savaşları Çağı'nda galip, mağlubu zorunlu olarak asimile ediyor, doğal kaynaklarını sonuna kadar tüketmekte sakınca görmüyor.

---

1 Başkan Bush'un Ulusal Savunma Danışmanı (National Security Adviser).

2 US Global Strategy Council.

"Caydırıcı Savaşlar Çağı" denilen ikinci evre, ABD ve SSCB'nin kitle-öldürücü silahlara muazzam yatırımlar yaptıkları soğuk-savaş yıllarını kapsıyor: 1946'dan Berlin Duvarı'nın yıkıldığı 1989'a kadarki dönem. Bu süreçte, silahlı kuvvetler, ülke savunmasının olmazsa olmaz koşulunu rakip ideolojilerin yayılmalarını önlemekte görüyor ve bu amaç doğrultusunda savaşıyorlar. Yüksek-teknoloji şirketlerinin savaş endüstrilerinden ayrı düşünülemez hale gelmeleri bu döneme rastlıyor. Böylece, ulusal ekonomilerin bel kemiğini teşkil eden ekonomik faaliyet, askeri alanla iç içe geçiyor. Öte yandan, Caydırıcı Savaşlar Çağı'nda hedef toprak işgali ve üzerindeki nüfusun asimilasyonu değil, toprağın ve insanların külliyen yok edilmesi şeklinde gelişiyor. Ancak, askeri tarih bağlamında kısa bir dönem (1946-1989) Caydırıcı Savaşlar Çağı. Kısa olma nedeni de teknolojik ilerlemedeki baş döndürücü hız. Diğer bir deyişle, silahlardaki ilerleme sadece düşmanı değil gezegeni tehdit eder hale geliyor. Böylece, "Tecrit Savaşları Çağı" dedikleri evreye giriliyor.

1991 Körfez Savaşı, "Tecrit Savaş"larının ilk örneği olarak gösteriliyor. Bu dönemde savaşın hedefi, bir ideolojiyi ya da devleti yeryüzünden silmek değil, "haydut" ya da "bozguncu"ları küreselleşen dünyadan tecrit etmek suretiyle savaşma kapasitesinden mahrum bırakmak, Yeni Dünya Düzenini tehdit eden "fetih amaçlı savaşlar çıkarmalarını önlemek" olarak açıklanıyor. Öte yandan, Tecrit Savaşları Çağı, iki kutuplu bir dünyada savaşmak üzere örgütlenmiş ulusal ya da NATO gibi ulus-ötesi ittifakların silahlı kuvvetlerinin görev tanımını değiştiriyor. Silahlı kuvvetlerin yeni görevleri, Yeni Dünya Düzenini birden fazla cephede en hızlı, en ucuz, en az zayiatla ve en az hasarla koruyacak yöntemleri geliştirmek olarak belirleniyor. Bu durum, bir yandan da orduların önceden hazırlanmış hareket plânlarından yararlanamıyor olmaları anlamına geliyor. Deyiş yerindeyse, içinde Yeni Dünya Düzenini tehdit etme potansiyeli her yeni maraza, yeni bir plan, yeni bir kurgu zorunluluğu dayatıyor ki, bu başlı başına bir sorun. Dönemin "Kaotik Çağ" olarak adlandırılmasının nedeni, hedef problemi. Bir önceki dönemde "düşman belli" olduğundan askerlerin harekât planlarını önceden yapmak imkânları varken, "Kaotik Çağ"da bu imkân ortadan kalkıyor, her yeni durumun yeniden düşünülmesi gerekiyor.

Bir diğer sorun da medya. Medya, tümüyle denetlenemiyor. Stratejistler, denetim dışı medyanın her marazaya yeni bir strateji geliştirmek zorunda kalan silahlı kuvvetlerin işini daha da zorlaştırıyor olmasından müştekiler. Hareket alanını kısıtladığını, müdahaleyi kaotik bir istikrarsızlık ortamında gerçekleşmeye zorladığını söylüyorlar. Oysa deniyor, hızlı oldukları kadar da birbirine ba-

ğımlı teknolojik ve jeopolitik gelişmelerin devamı, "uluslararası hukuk düzeninin istikrarını gerektirir." Öte yandan, uluslararası hukuk düzeninin istikrarının Birleşmiş Milletler ya da NATO, koalisyon silahlı kuvvetlerinin yeni rollerini başarıyla gerçekleştirmelerine bağlı olduğu açıktır.

YENİK DEVLET ve TURBO-KAPİTALİZM

Küreselleşmenin tanımlayıcı vasıflarından birisi, ulusal devletlerin uluslararası serbest pazarlarla olan ilişkileri. Bu ilişkiler, dünya siyasi haritasını yeniden biçimlendirirlerken, siyasal bilimler literatürüne "alacakaranlık bölgeler" diye yeni bir kavram giriyor. "Alacakaranlık bölgeler"in tanımlayıcı vasıfları, o bölgelerde yaşanan hayatların çirkinliği, kabalığı ve kısalığı. Afganistan, Rusya, Çeçenistan, Doğu Timor, Kongo, Sırbistan ve Sierra Leone'nun "alacakaranlık" olduklarından bahisle, bu ülkelerin bağımsız yönetilen devletler olmaktan çıkıp, çağdaş dünya sisteminin kapsama alanı dışında kalan, yönetilemez topraklara dönüştüklerine işaret ediliyor.[1] Alacakaranlık ülkelerin ortak nitelikleri, "yenik devlet"leri ve ekonomilerine hâkim olan, hatta ekonomik faaliyetlerinin bütününü teşkil eden, yasadışı ticaret. Bağımsızlıkla anarşi, yasallıkla yasadışılık, modernite ile kaos arasında gidip gelirlerken, "jeopolitik karadelikler" oluşturuyorlar. Bunlardan bazıları, "sözde-devlet"ler ki, bu sınıflandırmaya bir örnek olarak Çeçenistan gösteriliyor.

Günümüz Rusya'sının da dâhil olduğu ikinci grupta, "küresel turbo-kapitalizm"in, yenik devlet ve hızla gelişen yasadışı yerel pazarlarla işbirliği içinde geliştiği gözlemleniyor. "Yenik devlet," 1990'ların ortalarında duyulmaya başlanılan bir terim, "hükümet birimleri ve diğer sivil kurumları tamamen çöken devlet" anlamına geliyor; etnik temizliği önleyemeyen Yugoslavya, narkokapitalizmle baş edemeyen Latin Amerika, kıtlık ve iç savaşı durduramayan Somali, devletin soykırımı bizzat örgütlediği Ruanda ve Irak, hükümet organlarının ve sivil kurumlarının dağılmasına seyirci kalmak durumunda kalan "yenik devlet"lere örnek gösteriliyorlar. Devletlerin anarşiye yenik düşmelerinin, dünya jeopolitiğindeki yapısal değişiklerin sonucu olduğuna dikkat çekiliyor. 1947-1992 yılları arasında Soğuk Savaş'ın geliştirdiği küresel oyunlar gereği, ABD ve SSCB kendilerine zayıf olmakla birlikte söz geçirebilecekleri otoriter rejimlerin hâkim olduğu karakol devletler edinmiş, bunlarla stratejik ortaklıklar kurmuşlardı. SSCB'nin çökmesiyle birlikte özde istikrarsız olan bu ülkelerin koruyucu şemsiyelerinin de yok olduğu, büyük bir kısmının "lidersiz, düzensiz, yönetim-

[1] Timothy W. Luke, Virginia Polytechnic Institute and State University, Department of Political Science.

siz" kaldıkları öne sürülüyor. Söz konusu ülkelerin halkları, göçebe ve sığınmacı yaşamlara sürüklenirken, uluslararası sivil toplum örgütlerinin vesayetleri altına giriyorlar. Ekonomik çöküntü, kaçakçılığı teşvik ediyor, kaçakçılık komşu ülkelerin asayişini.

Ancak, çoğu kez açlık sınırının altında olan yoksulluk, "yenik devletler"in hepsi için geçerli değil, aralarında yasadışı ticaretin her türlüsünün kabul gördüğü, gelir düzeyi yüksek ülkeler de var. "Turbo-kapitalizm,"[2] son yıllarda sıklıkla rastlanılan bir diğer terim: "süper hızlandırılmış kapitalizm" anlamına geliyor. "Pazarın-dayattığı, rekabetin ve tamahın körüklediği"[3] bu sistemde, sermayenin daha hızlı dönmesi isteniyor ki, daha hızlı kâr getirsin. Hızlı kâr, hızlı yeni yatırım demek. Yeni yatırım, daha çok üretim, daha çok enerji tüketimi, daha çok para, daha çok altyapı demek. Bu bağlamda, turbo-kapitalizm uluslararası bir olgu. Ancak, yenik devletlerin halkları, turbo-kapitalizmin yüksek-teknoloji, hızlı kapitalist bilişim imkânlarına sahip değiller. Çoğunlukla modası geçmiş fabrikalar, hantal tarım çiftlikleri, küresel pazarlarda yasal ve ahlaki yöntemlerle rekabet etmelerine izin vermiyor. Bu durum, yasadışı ticaretin Rusya'dan Peru'ya, Küba'dan Kolombiya'ya, Kamboçya'dan Afganistan'a, turbo-kapitalizminkine eşdeğer bir hızla yayılmasına neden oluyor. İllegal kapitalistler, "parayı takip ediyorlar." Kolombiyalı narkokapitalistler Amerikan kokain piyasasının önemli bir bölümünü ellerine geçirirlerken, Batı sahillerindeki eroin pazarlarını da devralıyorlar. Böylece, kriminal kapitalizm, o ülkelere de sıçrıyor. Gayri meşru kapitalizmin beraberinde getirdiği siyasi yozlaşma, yasadışı ticaret ve kültürel kaosun bireyin memnu arzularını tatmin etmesini kolaylaştıran toplumsal bir iklim geliştirdiği de açık.

İstikrarlı yasal ticaretle elde edilen refah ve barış, OECD devletleriyle sınırlı kalırken, yoksulluk ve çatışmanın kural olduğu ülkelerde turbo-kapitalizmin itelemesiyle oluşan yasadışı ekonomik faaliyetler, durumu daha da kötüleştiriyor. Dünyanın "gayri-safi-yasadışı-hasıla"sının[4] 1990 yılı itibariyle yaklaşık bir trilyon dolar olduğu hesap ediliyor. Küresel karaborsa ekonomisini narkokapitalist ticaretle ayakta duran Latin Amerika ve Güney Asya ülkeleri ile kapitalizmi mafya temelinde örgütleyen eski Sovyetler Birliğinin "çağ dışılaşan" yeni devletleri[5] ve Çin'in kızıl kapitalistlerinin milyarlarca dolarlık meta ve insan ticareti oluşturu-

---

2 "turbocapitalism"

3 Richard Swift, "Rush to nowhere/ Hiçbir yere acele yetişmek," New Internationalist, sayı 343, Mart 2002.

4 Gross Criminal Product

5 "demodernizing"

yor. IMF, offshore finans kuruluşlarında aklanan kara paranın dünya GSMH'sının yüzde beşini bulduğunu tahmin ederken, insan organlarından, zehirli atıklara, nesilleri tükenmekte olan hayvan türlerinden çocuk pornosuna kadar her türlü ticaretin merkezi oluyor.

Yasadışı kapitalizm[6] yenik devletlerin alacakaranlık bölgelerine sızıyor ve "yasal ticaretin turbo-kapitalist çekirdeğinin karanlık köşelerinde koloniler kuruyor." "Turbo-kapitalizm: Küresel Ekonomide Kazananlar ve Kaybedenler"[7] adlı kitabın yazarı, Edward Luttwalk, "Turbo-kapitalizmde açık pazarların özgürlüğü hemen hiç denetlenmeyen kâr-maksimizasyonu olarak değerlendirilir," diye yazıyor, "Turbo kapitalistler, hükümetin tümüyle serbest bıraktığı, etkin işçi sendikalarının engellemediği, işçilerin ve toplumun esenliklerini gözeten duygusallığa yer olmayan, gümrük duvarları ya da yatırım kısıtlamaları gibi mânialara çatmayan, vergi yükümlülüğü asgaride tutulan özel girişim peşindedirler... bunun karşılığında yeni refah yaratacak, daha dinamik bir ekonomi sözü verirler ancak ne eski ne de yeni refahın nasıl dağılacağından bahsetmezler."

Küreselleşmenin karanlık yüzü olan kuralsızlık ve gayri meşru alım satımın sonuçları henüz yeterince irdelenmiş değil. Varoluş nedenleri hak ve adaleti gözetmek olan hükümetlerin, pazarın orman kanunlarına boyun eğmek durumunda kalmaları, vergi gelirlerini de olumsuz etkiliyor, devletleri geleneksel görevlerini yerine getiremez kılıyor. Bu nedenle diyorlar, küreselleşmeyi bir ütopya olarak sunmak için çok erken.

---

6 "illegal kapitalism"

7 Edward Luttwak, "Winners and Losers in the Global Economy," Harper Collins, 1999.

BATI DÜNYASINDA NELER OLUYOR?

'Mücahitlerin dünya çapında cihad ilân ettikleri, Yaradılışçı'ların yürüyüşe geçtikleri çağımızda, dinin geri döndüğünü inkâr edebilmek için ya kör olmak gerekir, ya da deli! Günümüz tanrıtanımazları bile bu mucizevi dirilişi kabul ediyorlar." Bu cümle, Kenan Malik'e ait. Bahsettiği "Yaradılışçılar" 1920'li yıllarda ABD'de baş veren köktenci Hıristiyan hareketi "Creationism" müridleri. Bu insanlar, Kutsal Kitap'ın kâinat ve dünyanın yaradılışının anlatıldığı ilk bölümü olan Tekvin'e, hiçbir yoruma tabi tutulmaksızın, harfi harfine iman edilmesini savunuyor ve dolayısıyla Evrim Teorisi'ne itibar etmiyorlar. Dahası, okullarda öğretilmesini engelliyorlar. Darwin 1960'ın ortalarına kadar Amerikan okullarına giremiyor. O tarihten 1975'e kadar evrim teorisini fen derslerine "bilimsel yaratış" adı altında destek konu olarak eklenmiş olarak görüyoruz. 1975, yüksek mahkemede görülen bir davanın sonuçlandığı yıl. Mahkeme, okullarda yaradılışın İncil'i esas alarak öğretiliyor olmasının Amerikan Anayasası'nın kilise-devlet ayrışımı ilkesine ters düştüğüne hükmedince, Eski Ahit'e yapılan göndermeler müfredattan kaldırılıyor. Buna karşın, halen devam eden davalar da var.

Prof. Malik'in "yürüyüşe geçtiğini" söylediği Hıristiyan hareketinin özü böyle. Malik'in dinin mucizevi dirilişini kabul ettiğini söylediği "tanrıtanımaz"lara gelince, dokundurduğu zat, 2004'te ölen Jacques Derrida'dan sonra dünyanın en büyük filozoflarından biri sayılan Alman felsefeci, Yeni-Marksist sosyolog ve siyaset bilimci Jürgen Habermas. Uzun yıllar kararlı bir ateist ve sekülerizm savunmacısı olarak tebarüz eden Habermas, epeyce bir süredir dinlerin insan onuru, özgürlüğü ve sorumluluğu gibi değerlere ters düşmeyebileceği şeklinde düşünceler dillendirirken, sekülerizmin bir takım kısıtlamalarla malûl olduğunu da itiraf etmeye başlamış. Hatta, Papa 16. Benedict'le yaptığı bir konuşmayı müteakip, "modern eşitlik ve adalet fikirlerinin aslında Musevi ve Hıristiyan dinlerinin ilkelerinden süzülmüş kavramlar" olduklarını beyan etmekten kaçınmamış. Yeri gelmişken, günümüzde Batı dünyasında "dinlerin yükselişi"ne ilişkin entelektüel tartışmalarının Musevi ve İsevi inançları ile sınırlı olduklarını, "İslâm'ın yükselişi"nin ise tamamen farklı saiklerle değerlendirildiğini vurgulamalıyım.

Papa 16. Benedict'in tutumu, iyi bir örnek: "Gelişmiş Batılı ülkelerde gittikçe güçlenen sekülerizm karşısında Hıristiyanlığın zayıfladığını" ileri sürerek, Av-

rupa'nın köktenci Hıristiyan değerlerine geri dönmesi gerektiğini savunan, Avrupa Birliği'nin bir Hıristiyan ligi olmasını, İsevi inancının AB anayasasında yer almasını talep eden Hazret, konu İslam olunca, Müslüman liderleri "dini siyasileştirdikleri için" eleştirmekten geri durmamaktadır. Oysa malûm olduğu üzere, "Sezarın hakkı sezara, İsa'nın hakkı İsa'ya" şeklinde özetleyegeldiğimiz anlayışı gereği, kilisenin alanını dünyevi yönetimin alanından ayırarak, "ruh"un salâh bulması üzerinde yoğunlaşan din, Hıristiyanlıktır, İslamiyet değil! "

Hıristiyan ikiciliği" ("dualism") olarak tanımlanan anlayış, insanoğlunun dünyevi meselelerinin çözümünü dünyevi iktidarlara bırakmak suretiyle sekülerizmi doğuran anlayıştır. Papa hazretlerinin zengin Batı ülkelerinde güçlendiğinden yakındığı sekülerizm, herhangi bir dünyevi devlet gibi hareket eden Kilise'nin "İsa'nın alanı"nın dışına çıkarak, inananlar üzerindeki kurduğu maddi ve manevi baskıya karşı haklı ve doğal bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlamda, Hıristiyanlığın alanını daraltmış olması söz konusu olmadığı gibi, tersine, Kilise'nin asli görevine yönelmesini sağlayan oluşumdur. Hal buyken ve Papa hazretlerinin hiç işleri olmaması gerekirken, AB için İsevi bir anayasa için bastırıyor, bu meyanda bambaşka saiklerle hareket eden İslâm liderlerine veriştirmeyi de ihmal etmiyor olmalarının, "dinlerin yükselişi" tartışmalarının ilâhi çerçeveden çıkarılıp, dünyevi iktidar kavgasına dönüştürülmekte olduklarından başkaca açıklaması yoktur.

Esas yükselen ne?

Mamafih, Hazreti, biz, henüz Alman Kardinal Joseph Ratzinger olduğu günlerde, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği karşıtı demeçlerinden tanırız. Kendileri, "Hıristiyanlık barışçıl ve makuldür, İslamiyet şedit ve mantık dışıdır" söylemini alenen dillendirmekten de hicap etmemişti. Dahası, "Hıristiyanlığın hükümdar ile Tanrı arasındaki farkı gözetmek" suretiyle, "dünya tarihine yepyeni bir açılım getirmiş olması"yla övünmüş olması da bir vakıadır; ruhani ve dünyevi iktidarların ayrışmasında yarar olduğunu, zira "böylece ortaya çıkan özgürlük alanının bireyin devlete karşı çıkmasını mümkün kılacağını" iddia ederken, oklarını yine İslâm'ın yükselişine çevirmişti. Ona göre, dünyanın önemli bölümünde "siyaset dünyasını inanç dünyasıyla bir arada mülâhaza eden eski görüş" (nesi eskiyse!) geri gelmiş, "ahlâkı sadece siyasi gücün kollayabileceği" inancı yeniden hâkim olmaya başlamıştı ki, bu adamakıllı kaygı verici bir durumdu.

Makaleyi kaleme almaktaki amacımın, varsa aramızda dünyada dinlerin yükseliyor olmasından İslâmiyet'e pay çıkaranlarımız, durumu bir kere daha değerlendirmemiz gerektiğini vurgulamak olduğunu söylemeliyim. Kişisel hissiyatım, "Yanılmaz" da olsalar, İslâm söz konusu olduğunda, günümüz Papalarının bile mühürlerinden kurtulmayı başaramadıkları şeklindedir. Hal böyle olunca, meselâ, Katolik rahibelerinde kutsallık simgesi olarak saygı duyulan başörtüsünün, Müslüman kadınlarında baskı simgesi olarak kötülenmesi, hatta başta Katolik Fransa, yasaklanması çabalarının şaşıracak bir yanı yoktur. Papa'nın dahi, ne önyargıda, ne de çifte standart uygulamasında sakınca görmediği koşullarda, başörtüsünün hatta peçenin, Avrupa Medeniyetinin iki bacağından biri sayılan Yahudi-Hıristiyan geleneğinde de var olduğu olgusu da düşüncelerini değiştirmeyecektir. İnternet sitelerinde, dergilerde, Müslüman gençler, istedikleri kadar, meselâ, Hazreti İsa'nın havarisi Aziz Paulus'un söylemlerinden örnekler getirsinler, meselâ, Musevi yasasının "karısının saçının görünmesine izin veren erkeği lânetlediğini" tekrarlasınlar, İslâm'a empati duyulmasını sağlayamayacaklardır. Çünkü, dinlerin yükselmekte, dünyeviliğin zayıflamakta olması, Batı toplumlarının dindarlaştıkları anlamına gelmemektedir. Günümüzde yükselen, aslî anlamı değişmiş, ne Tanrı, ne de ilâhiyatla uzun boylu ilgisi olan bir din; daha doğrusu, özü itibariyle fevkalâde dünyevi (seküler) bir kavram olan "kimlik" fikridir.

Bu çerçevede sekülerizmin (dilerseniz, laikliğin) üç ayrı anlamından bahsedilir. Bunlardan birincisi, siyasetin dinden, kamu alanının bireysel alandan ayrıştırılması; ikincisi, dini inanç ve ibadetlerin zayıflaması; üçüncüsü, inanç koşullarının dönüşmesi, yani, Tanrı inancının bir veri olarak kabul gördüğü, kimse tarafından sorgulanmadığı bir toplumdan bir tercih meselesinden ibaret olduğu topluma dönüşmüş olması halidir. "Modernite" bu dönüşüm ifadelerinden birisidir ve "Büyük Kopuş"a delâlet eder.

Ne din ne de bilim çağı

1800'lü yıllarda gerçekleşen "Büyük Kopuş" dedikleri süreç, siyaset inançtan, kamu alanı bireysel alandan ayrışırken, dinî dogmaların üzerindeki tartışmaların gündemden düşüp, yerlerini ideolojik kavgalara bırakması hadisesidir. Nitekim, son 200 yıllık dönemde, Batı toplumları, dinî inançlarının farklılığı değil, savaş ve devrim, sınıflar ve sosyal adalet, ırk ve milli kimlik meseleleri nedeniyle savaşmışlardır.

1800'lü yıllar, ayrıca Darwin, Marks ve Nietzsche gibi, her biri Batı toplumlarının dinlere karşı tutumlarını altüst etmeye namzet üç adamın yaşadıkları yıllardır. Darwin, Yaradılış'ın Tanrı'nın dahli olmadan da gerçekleştirilebileceği anlamına gelen evrim teorisi ile tanrı tanımazlığı mümkün, hatta akla yakın kılarken; Marks, dine siyasi cenahtan meydan okur. Her ikisi de Avrupa Aydınlanması'nın aklı vahyin önüne geçiren, beşeri tanrılaştıran ruhundan beslenmekle beraber, Hıristiyan tanrısına en büyük darbe Nietzsche'den gelir. "Tanrı'nın ölümü"nü ilân eden Nietzsche, insan aklını, mantığını göklere çıkarır; "üstün insan" kavramını geliştirir. Din, ahlâk, çağdaş kültür, felsefe ve bilim gibi konularda eleştiriler yazarak, değerlerin göreceliğini savunur, "iyi" ve "kötü" kavramlarına saldırır. Öyle ki, 1800'lü yılların sonlarına doğru, Batı toplumunda yaşanan inanç krizine, bir de "akıl, mantık krizi" eklenir.

"Aydınlanma"nın rasyonel insan ve makinanın yenilmez birlikteliği sayesinde her şeyin yoluna gireceği şeklindeki iyimserliği erirken, ilerleme denilen devinime inançsızlık, yerleşik "doğrular"a karşı şüphecilik yerleşir. Böylece, "Tanrının ölümü" beraberinde "hakikat"ın ne olduğuna dair klasik fikirleri, mantığı, evrensel değerleri, geleneksel dini ve Aydınlanma'nın dine olumsuz yaklaşımı da beraberinde götürerek, derin bir yabancılaşma duygusu" yaratır. Günün sonunda, "Hıristiyan tanrısı ölmemiştir ama bir şeylerin solmaya başladığı kuşkusuzdur." Böylesi bir mirası devralan yirminci yüzyıl, ne dinler, ne de bilim çağına benzeyecektir. Batı dünyasının her ikisinden de niteliksel olarak farklı yeni bir sürece girdiğinin ifadesi olarak sahne alır.

Birleşmiş Dinler Teşkilâtı

Birlemiş Dinler Teşkilâtı "Ekumanizm," evrensellik demek, dünya kiliselerini ve hatta dinlerini tek çatı altında toplamayı hedefleyen hareketi tanımlıyor. Hareketin izini Babil Kulesi'ne kadar sürüyorlar, ancak, Hıristiyan Ekumanizmi, daha havariler zamanında gündeme gelmiş. Pavlus, müridlerini Kilise'ye sızan "küçücük hataların" çığ gibi büyüyeceği, zaman içinde sahte bir dine dönüşebileceği hususunda uyarıyor. Nitekim Hıristiyan öğretisine putperest inançları karmakla suçlanan düzinelerce "batıl," Gnostik, Hıristiyan mezhebi ortaya çıkmış.

Çağdaş Ekumanizmin temelleri ise, 1910'da Edinburgh'da toplanan "Dünya Misyoner Konferansı"nda atılıyor. Katılanlar, "tebliğ, hizmet ve öğreti" konularında birlik meselesini ele alıyorlar. 1925'de Stockholm'da "Evrensel Hıristiyan Konferansı" adı altında tekrar toplandıklarında, kutsal metinlerin endüstriyel, sosyal, siyasi ve uluslararası ilişkilere nasıl uyarlanabilecekleri tartışılıyor. Bir de sloganları var: "Hizmet birleştirir, öğreti ayırır."

Ekumanizm'in Yeni Dünya Düzeni ile ilişkisini ilk telâffuz eden Sir Francis Younghusband diye bir adam; 1930'da topladığı "Dünya İnançlar Kongresi"ne ilişkin olarak "Yeni Dünya Düzeni için dini bir temel şarttır" diye yazıyor. Sonra yine bir başka İngiliz "Sir"ü, Julian Huxley, ki kendisi Oxford eğitimli biyolog/zoolog olup, Texas'daki Rice Enstitüsü'nde hocalık yapmış ve UNESCO'nun ilk (1946-48) genel müdürü olmuştur, "Allah'a itikadî kavramlar insanlığın ilerleyişine paralel olarak kaybolmaya mahkûmdurlar," buyuruyor, The Humanist, Vol. XII, 5, 1952, "*Yeni bir din gelişecek... bu dinin en önemli unsuru evrenselliği olacak... Batı'nın ve Doğu'nun büyük dinlerinin insancıl öğretilerini kucaklayacak*..."

Dünya Kiliseler Konseyi, 1948'de bu Huxley'in nezaretinde kuruluyor. Halen 120 ülkeden, 332 kilise ve mezhebe bağlı 500 milyon Hıristiyanı temsil ettiği söyleniyor. Amaçlarının bir küresel "süper kilise" kurmak ya da ibadet biçimlerini standardize etmek olmadığını, varlık nedenlerinin üyelerini "Birde Üç Olan" Tanrı'nın kelâmına topluca adanmaya teşvik etmek suretiyle ekumenikal hareketi desteklemek, böylece cemaatlerin birbirlerinin "tek, kutsal, küllî (ya da

katolik) ve havarilerin izinde olduklarını idrak etmelerini sağlamak" olduğunu iddia ediyorlar. Türkçesi "yok aslında birbirimizden farkımız" olmalı ama muhaliflerine göre, külliyen bir saptırma gayreti, çünkü hemen arkasından Konsey'in Genel sekreteri Philip Potter'ın "*Kiliseleri yoksullara yardım, bağış gibi geleneksel faaliyetlerinin ötesinde, insanlığı onurlu ve adil yeni ilişkilere sevkedecek ve toplumun yeniden ve kökten yapılandırılmasını sağlayacak aracıları yetiştirmeye yönelik, amacına uygun ve fedakârane eylemlere yönelmeye çağırıyoruz*," cümleleri geliyor. "Onurlu ve adil" yeni ilişkilerin neleri kapsadığını da Konsey'in Merkez Komitesinin 1969 yılında çıkardığı tamimden öğreniyoruz: "...*dünyada sadece kaynakların ve teknolojilerin akıllıca transferi değil, ekonomik, sosyal ve siyasi yapılanmalarda da radikal bir değişikliğin zaruri olduğu görülmektedir*..."

1991'de Canberra'daki Yedinci Genel Kurul'larını izleyen bir Rus Ortodoks papazı, "*Açılış seremonisinde belden üstü çıplak, çamura bulanmış Aborijinler münkir bir ateşin etrafında pagan olduğu besbelli bir dans gösterisi yaptılar. 'İbadet' çadırına ulaşabilmek için hepimiz o putperest mihraptan yayılan dumanların içinden geçmek zorunda kaldık. O bitti, bir 'Ortodoks Patrikler' grubu, ortak bir 'Tanrı'ya sena ederek resmigeçit yaptılar. Sonra Avustralya Başpiskoposu herkese otçe naş Hıristiyan iman ikrarı ya da Amentüsü söyletti. Bütün bu arada, Protestan papazlar Aborijinlerle birlikte başrollerdeydiler. Koreli bir kadın kürsüye çıktı, profesörmüş, 'Kwan In' diye bir Asyalı merhamet ve erdem tanrıçasından bahsetti, 'Belki de Kwan In, İsa'nın kadın suretidir,' diye küfretti ve ayakta alkışlandı*!" diye yakınıyor, "*Ama daha kötüsü de var: Luther protestanları. Konsey, bunlara para verdi, 1984'de Dünya Genç Kadın Hıristiyanlar Derneği YWCA ile beraber bir ibadet rehberi bastılar, Rehber'de başından sonuna kadar Allah'tan bir kadın olarak bahsediliyor! Bu arada saydım, geçmişte haksızlığa uğramış olduklarını söylediği ata ruhlarını tam on sekiz kez, çadıra davet etti. Bu ruhların feryatlarını duymadan, Kutsal Ruh'un sesini duyamayız,' dedi, 'Umarım ki, bugün ata ruhlarımızın burada bizimle birlikte olmalarından rahatsız olmazsınız,' diye de ekledi! Ata ruhları dediği aslında iblisler, tabii. Yine de yetmedi, Toprağın, Havanın ve Suyun ruhlarını da davet etti. Toplantı boyunca Doğu mistisizmi başrollerdeydi*." Bahis konusu kitabın adı, "No longer strangers". "*Ve sen, İsa, leziz Efendimiz / Sen bir anne de değil misin?/Gerçekten SEN BİR ANNESİN/ Ve Sen, İsa, leziz Efendimiz/ Çocuklarına hayat vermek arzusuyla/ Ölümü tatmış olan/ ANNELERİN ANNESİ...*" şeklinde dualar içeriyor, Hazreti İsa'ya yeni güzel isimler öneriyor: *Kaynak, Leydi of barış, Leydi of erdem, Leydi of sevgi, Leydi of doğum, Leydi of yıldızlar, Leydi of gezegenler, Yuva, Fırıncı, Öz, Sadelik, Güç, Anne, Mevcudiyet*...

Ortodokslar, Dünya Kiliseler Konsey'inin Hıristiyanlar arasındaki tefrikayı kaldırmak maskesi altında, tarihte eşi benzeri olmayan "bir başka din"e irtica etmiş, olduğunu söylüyorlar: "*Pagan inançları hakkında biraz bilgisi olan varsa, tapındıklarının Başak burcunun elinde mısır sapı tutan toprak anası olduğunu görür. Toprak ana aynı zamanda Demeter ya da Seres olarak da geçer. Gaia veya Ge, toprak, aynı zamanda Maya ya da İsis'tir. Tertipledikleri yeni dinde Allah'ın her şeyin içinde olduğu şeklindeki Şamanist/Budist inanç da var ama ana tema Toprak Ana ibadeti. Toprak Anayı bereketi asla tükenmeyen, kendisini her an yenileyen, sonsuz yaşam kaynağı Ebedi Bakire olarak sunuyorlar*..."

1993 Kasımında yaklaşık iki bin kadın, Amerika'nın Minneapolis şehrinde toplanıyor. Toplantının sponsorları, başta Roma Katolik Kilisesi, Metodistler, Presbiteryenler, İncil-i Şerif Luteranları, Baptistler, Episkopaller, Menonayt, ayrıca, Mesih'in Birleşmiş Kilisesi, Kanada Birleşmiş Kilisesi, Biraderlerin Kilisesi. Ortak inançlarının "Minerva" olarak da bilinen, hikmet tanrıçası Sofya olduğuna karar veriyorlar. Sonra, St. Procopius manastırında Yahudiler, Katolikler ve "İsis'in Dostları" putperest kültünün 1997'de birlikte yaptıkları ayin var. Bu arada, İsis, eski Mısır'ın bereket tanrıçası, Osiris'in kızkardeşi ve karısı oluyor. Chicago'da yayınlanan Daily Herald Newspaper'de Stacy Calir imzasıyla çıkan bir yorumda, "Toplantıyı finanse edenler 'Dünya Dinleri ve Manastırları Arası Dinsel Diyalog Parlamentosu'nun Dostları,'" deniyor, "Amaçları Papa İkinci John Paul'un inançlarıyla örtüşüyor: 'Topluca dua anlayışı güçlendirir.' Ayine katılanların her üçünün de isimleri farklı ve fakat aynı ruhu taşıyorlar. Yahudiler, Yahova'ya sena ediyorlar, Katolikler İsa'ya tapıyorlar, İsis'in Dostları tanrıçayı yüceltiyorlar. Bazen bana öyle geliyor ki, farklı dinlere mensup bizler aslında isimler üzerinde anlaşamıyoruz."

Buna karşın, 17 Ağustos 2000'de Moskova'da toplanan Rus Ortodoks Piskoposları, sosyalizm sonrası toplumsal doktrinde "mihenk taşı" olarak kabul edilen bir bildiri yayınlıyor, "intiharın, hem intihar hem de cinayet olduğunu söyledikleri ötenazinin, kürtajın, eşcinselliğin, yapay döllenmenin, taşıyıcı anneliğin ve genetik mühendisliğinin günah olduğunu" bir kez daha teyid ediyorlar. Tahmin edilebileceği gibi, başta Batı basını olmak üzere, liberal intelijensiyanın tümü ayağa kalkıyor, Times gazetesi, "Kutsal Kitap ve Kilise, eşcinsel birlikteliklerı insanoğlunun Allah vergisi doğasının sapkın bir yönelişi olarak tartışmasız bir biçimde mahkûm ettiler," şeklinde alaycı bir yazı yayınlıyor, "Papazlar, erkek ve kadın eşcinsellerin öğretmenlikten, ordu komuta kademelerinden atılmasını istiyorlar. Eşcinsel evlikleri de lânetliyorlar." Times yazısının hemen arkasından,

Dünya Kiliseler Konseyi, Rus Ortodoks Kilisesini, "ortodoks olmayan kurumlarla, bu arada Dünya Kiliseler Konseyi ile ilişkilerini kesmek, diyalog kurmaktan kaçınmakla" suçluyor. "Bugün, tehdit, kendi içimizdeki iyi-giyimli, iyi-eğitimli liberallerden geliyor," diyorlar, "Liberallerden ve dünyada sürdürülebilir barışı sağlamanın tek yolunun Yeni Dünya Düzeninin kurulması olduğunu söyleyen küreselleşmeciler, sosyalistler, Kadın Hareketi, Barış Hareketi, Çevreciler ve hepsinden tehlikelisi New Age'lardan!

New Ager'lar, en tehlikeli çünkü tek bir liderin öncülüğünde toplanmış değiller. Geleneksel Hıristiyanlıktan hazzetmeyen, Hindu dininin şu ya bu unsurunu paylaşan binlerce gruptan oluşuyorlar ve hareket Hristiyan değerlerinin yerine yeni değerler koyarak hızla büyüyor." Daha da ilginci, bu gelişimde başrolü oynayanlardan ilk dünya liderlerinden birisinin de Mikail Gorbaçov olmuş olması. 1990'da çıkardığı yasa ile devlet ateizmine son veren Gorbaçov, Yeni Dünya Düzeni projesini baba George Bush'tan tam iki yıl önce ortaya atıyor, hatta Bush'u teşvik eden de o. 7 Aralık 1988'de, Birleşmiş Milletler'deki tarihi konuşmasında, "*Küresel ilerleme şimdi artık yeni bir dünya düzenine geçilmesi zarureti üzerinde evrensel mutabakatın sağlanmasına bağlıdır*," diyor. Bundan bir yıl önce de 1987'de "...*dine karşı mücadeleyi gevşetmememiz gerekir çünkü din olduğu sürece Komünizm yaşayamaz. Dini yeryüzünden silme çabalarımızı yoğunlaştırmalıyız*..." diye bir demeci var. Baba Bush'la 1990 Eylül'ünde Helsinki'de bir araya geliyorlar. Zirvenin ilân edilen amacı Körfez Krizi ama toplantıdan sonra söylenen "*Yeni Dünya Düzeninin temellerinin Helsinki'de atıldığı*." Bush, ortak basın toplantısında "*Eğer dünya milletleri birlikte hareket etmeye devam ederlerse, bugüne kadar bildiğimiz uluslararası düzenden çok daha barışçıl yeni bir dünya düzeninin köşe taşlarını yerleştirmiş oluruz*," diyor. İşleri kolaylaştırmak için bir de vakıf kuruluyor. Gorbaçov Vakfı. Vakıf, "San Francisco Presidio'da." "Presidio" diye, Amerika'da hazine arazisi üzerine kurulmuş, müstahkem mevkilere denir. Yani, Gorbaçov'un Vakfı'na, meselâ, Çankaya'daki merkez kumandanlığı garnizonunda arazi tahsis edilmiş olduğunu düşünebilirsiniz. Burada kendi genel sekreteri de olan yeni bir 'Birleşmiş Dinler Teşkilâtı' başlatıyorlar. Hedefleri, dünya dinlerini 'sağlıksız unsurlarından arındırmak' ve 'Toprak Ana' kavramı ile bütünleştirmek, böylece başta çevre kirlenmesi, gezegenin sorunlarını da çözmek. Vakıf, Lenin'in 'ülkenin değerlerini değiştirmek' projesinden yola çıkıyor. Bayan Gorbaçov, Lenin'in en iyi öğrencilerinden birisi olarak bu projeyi yürütmeye talip.

GELENEĞİN DEVALÜASYONU

Muhafazakâr İncil–i Şerif'çiler Meydanı Kutsal Kitap'ın temel unsurlarını yok sayan liberal ilâhiyatçılara bırakmaya "cesaret edemediklerini" söylüyorlar. Gerekçeleri de şöyle: "*Önce küreselleşmeyi ele alalım. Küreselleşme, 'küresel köyün' gittikçe küçülmesine işaret ediyor ki, bu yeni Babil kulesi ütopyasında herkes İngilizce konuşacak, coca cola içecek, Big Macs yiyecektir*..."

Son zamanlarda rastladığım en ilginç tezlerden birisi Rusya kökenli, "Bireyin dinini seçmeye hakkı olduğu, Amerikan dünya görüşünün özü, yani 'serbest din pazarında alışveriş' kültürüdür," diyor, "Telmihi: bireyin inançlarının, natamam, eksikli, ya da yanlışlarla malûl olduğudur. İbadet seçme hakkı, geleneğin devalüasyonu anlamına gelir. Seçme hakkı, bireyin kendi geleneğini yaratma özgürlüğünün, bireysel mağfiretin peşine düşmesinin, Tanrı ile ilişkilerin kişiselleşmesinin teşvik edilmesi demektir. Ortodoks geleneği, anlamsızlaştırılmaya direnmeli, kendisini marjinalleştirenleri marjinalleştirebilmelidir, çünkü modern çoğulculuğun tanımlayıcı niteliği, insanların 'doğrusuz' kalmalarıdır. İnsanları bir kuşkulu 'doğru'dan, diğer bir 'doğru'ya yuvarlanmaktan kurtaracak olan gelenektir."

Küresel şirketler...

"İncilce düşünmek" diye bir kavram var. Anlamı, sanattan ekonomiye, savaştan devlet yönetime, modern dünyadaki gelişmeleri Kutsal Kitap'ın ilkeleri doğrultusunda yorumlamak ve duruş belirlemek. Aynı bağlamda, "teonomist," teolog/ilâhiyatçı ile ekonomist kelimesinin birleşimden türetilmiş bir kelime. Teonomistler, ekonomik sistemleri İncil'in vazettiği ilkeler doğrultusunda değerlendiriyor, ona göre destekliyor ya da karşı çıkıyorlar.

Muhafazakâr İncil-i Şerif'çiler[1] meydanı Kutsal Kitap'ın temel unsurlarını yok sayan liberal ilâhiyatçılara bırakmaya "cesaret edemediklerini" söylüyorlar. Gerekçeleri de şöyle: "*Önce küreselleşmeyi ele alalım. Küreselleşme, 'küresel köyün' gittikçe küçülmesine işaret ediyor ki, bu yeni Babil kulesi ütopyasında herkes İngilizce konuşacak, coca cola içecek, Big Macs yiyecektir. Daha da*

[1] Evangelist'ler

önemlisi, küreselleşme, dünyanın küresel şirketler tarafından yönetilmesi demektir. Adam Smith'in, pazarın dünyanın en önemli müessesesi olduğu düşüncesini benimseyen büyük önderlerimiz Bush ve Blair, arada bir G8 meslektaşlarıyla bir araya gelmekte ve yıllık ciroları çoğu ülkenin GSMH'sından daha büyük olan küresel şirketlerin çıkarlarını kollamaktadırlar. Öyle görünüyor ki, modern dünyanın en önemli meselesi, bu şirketlerin insan kaynaklarını ve sermayelerini dünyanın istedikleri yerine nakledip, nakledemedikleridir.

Şirketlerin siyasi güçleri devasa boyutlardadır. Yakın zamanlardaki muz savaşlarını düşünün. Fransa ve İngiltere, hangi eski sömürgenin muzunun öncelikle satın alınması gerektiği konusunu tartışırken, Amerika, böyle bir ayırımcılığa izin vermeyeceğini söyledi, kesti attı. Neden, çünkü Amerikan meyva şirketleri, Cumhuriyetçi ve Demokrat partilere milyonlarca dolar vermişlerdi. Böylece, Batı Hint adalarının yoksul çiftçileri, Amerikan şirketlerinin çıkarlarına kurban edildiler. Aynı güç, bugün, Amerikan sığır etinin hormonlu olduğunun etikette belirtilmesini isteyen AB'yi de tehdit ediyor. Peki, 'tercih özgürlüğü' nerede kaldı? Serbest Pazar ekonomilerinde birincil vurgu "büyüme" üzerinedir. Büyü ya da yok ol. Başkan Bush, Kyoto Antlaşması'nı imzalamayı reddettiğinde bunu açıkça söyledi –Amerikan ekonomisi, küresel ısınma da dahil olmak üzere, her şeyden önce gelir."

Ve arkasından, "*Pazar güçlerinin egemenliği alçaltıcı ve anti–Hıristiyan'dır. Ticaret elbette olmalı ama başıboş ticaret olmamalı. Eroin, köle ya da fahişe alıp satma hakkı diye bir hak olabilir mi? Tabii ki, olmaz. Aynı şekilde, piyasalar ve şirketler hesap vermek durumunda olmalıdırlar. Aksi, Babil'le geri dönüştür*."

Kendi geleneğimiz

Kendisinin bir muhafazakâr demokrat olduğunu belirten yazar, küresel şirketlerin egemenliğinin "*komünistleri aratmadığı"nı söyleyerek şöyle devam ediyor: "Komünizmin yarattığı yeknesak dünya, bizi dehşete düşürürdü. Ne ki, bugün aynı şeyi gözlemliyoruz. Şirket kapitalizmi, çeşitlilikten hoşlanmıyor. Sahip olmak, kontrol etmek ve standardize etmek istiyor. Genleri patent altına almak, medyayı zapturapt altında tutmak, sorgulanmaya izin vermemek. McDonald's büyük "M"sinin İsa'nın haçından daha çok tanınıyor olması, siz Hıristiyanları rahatsız etmiyor mu? Rusya'da ilerlemenin en büyük kanıtının McDonald's'ın açılması olduğunu görmekten rahatsız değil misiniz? Hamburger,*

ucuz, bol ve tatsızdır, tıpkı bir zamanların komünist üretim modellerinin hedeflediklerigibi."

Rusya'ya gelince, "*kapitalizmin en büyük yenilgilerinden birisi, Rusya." On yıl kadar önce Ruslar, komünizme geri dönüş anlamına gelebilecek darbeye karşı durdular. Şimdi, kendilerine niye zahmet ettiklerini soruyorlar, çünkü kolektif çiftliklerin dörtte üçü hâlâ müflis, okul sistemi felç, sağlık kurumları çökmüş durumda. Tabii, milli gelirin yüzde ellisinin sahibi olan %2'yi saymazsanız. Bunlar, Londra'da evler alan, çocuklarını en iyi Amerikan okullarında okutan tipler. 'The Scotsman,' dergisinin dediği gibi, 'Demokrasinin Rusya'ya çarlık döneminin komünist devrimi tetikleyen derin eşitsizliklerini geri getirmiş olması, ironiktir!*"

Onun için, "kusura bakmayın ama SSCB'nin çökmüş, şirket kapitalizminin zafere ulaşmış olmasını alkışlayamıyorum. Şeytani komünizm gitti ama korkarım yerine ondan daha da şeytani bir rejim geldi. Peki, Tanrı ne diyor?

'Bayramlarınızdan nefret ediyorum, onları hor görüyorum ve bayram toplantılarınızdan hoşlanmıyorum. Yakılan takdimelerinizi ve ekmek takdimelerinizi bana arz etseniz de razı olmayacağım ve besili hayvanlarınızdan selâmet takdimelerine bakmayacağım. İlâhilerin gürültüsünü benden uzaklaştır; çünkü santurların ahengini de dinlemeyeceğim. Meğer ki, hak sular gibi ve adalet kuvvetli ırmak gibi aksın.[2] *diyor.*"

Kısadan hisse: İslâm'da reform tartışmalarının yine alevlendiği günler, bugünler. Kendi adıma, "İncil'ce" düşünmenin, bizdeki en yakın çeşitlemesini, "Küreselleştirme" üzerine yapılan 2002 Abant toplantısında gördüm. Bir din hocamız, Kur'an'dan okuduğu bir ayetle, Allah'ın "küreselleştirmeyi emrettiğini" söylemişti. Güzel.

Bana öyle geliyor ki, en büyük "reform," kendi geleneğimiz doğrultusunda, kendi kafamızla, kendimiz için düşünmeye başlamamız, "başka alternatif yok" tembelliğine yatıp, rencide olmaya rıza göstermeyen ruh hali geliştirmemiz olacaktır.

[2] Eski Ahit, Amos, 5:21–24

"HAYIR" DEDİĞİMİZ NEDİR?

"Hayır" dediğimiz, Bosna'dan Filistin'e, Ruanda'ya, Afganistan'dan Çeçenistan'a, Irak'a, Guantanamo'ya, daha önceden Vietnam'a, vb. vb. katliamlara seyirci kalmış Birleşmiş Milletler'in Genel Sekreteri'nin dişine uygun bulduğu anlaşılan KKTC'ye yukarıda kalın hatlarıyla tarif etmeye çalıştığım sisteme duhûl etmemesi halinde, "hakemlik" dayatması, daha da vahimi bu "hakemlik"in tarafımızdan "kabul görmesi"dir…

Geçtiğimiz hafta Türk Demokrasi Vakfı'nın Ankara'da misafir ettiği Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı Başdanışmanı, Büyükelçi Sergey Yasterjemskiy başkanlığındaki heyetin bir üyesi de Dünya Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü Başkan Vekili, Prof. Dr. Sergey Silvestrov, Rusya Federasyonu'nun ekonomisini anlattığı konuşmasında, ülkeye doğrudan yatırım yapan ülkelerin arasında Almanya ve ABD'den sonra üçüncü sırada Güney Kıbrıs'ı saydı. Kendi adıma şaşırtıcı değildi; çünkü bu istatistikler nicedir yayınlanmaktadır –yine de yadırgamamış değilim; çünkü Güney Kıbrıs denilen arazi parçasının ekonomik potansiyelinin boyutlarının ne olabileceğini bilirim. Daha açık bir ifadeyle, arazi baştanbaşa elmas madeni olsa, Rusya Federasyonu gibi bir ülkenin "üçüncü" büyük yatırımcısı olamaz. O halde ne?

Kara para aklama merkezi

"Ne"sini, daha 21 Eylül 1999'da, Amerikan Stratejik ve Uluslararası Etütler Merkezi'ne[1] bağlı Uluslar aşırı Tehditler Girişimi'nin[2] direktörü, Arnaud De Borchgrave, ABD Temsilciler Meclisi'nin Bankacılık ve Finansal Hizmetler Komisyonu'nda[3] yaptığı konuşmada açıkladı:

> "1995 ve 1996'da, Kıbrıs'a Rusya'dan ayda yaklaşık 1 milyar dolar geliyordu… Birkaç ay önce Bank of New York'taki (BONY) FBI tarafından ortaya çıkarılan para aklama işlemleri alışılmadık işler de de-

[1] Center for Strategic & International Studies.
[2] Transnational Threats Initiative.
[3] House Committee On Banking And Financial Services.

ğil... Bir tahmine göre dünyanın çeşitli yerlerindeki off–shore bankalarındaki gizli hesaplarda yatan para miktarı 8 trilyon dolar civarında... Ayrıca yaklaşık 1 milyon şirket, 50 bin dolardan başlayan fiyatlarla vatandaşlık ve pasaport satışı ile iştigal ediyor..."

Öte yandan, "Mali İşlemler Görev Gücü" diye çevirebileceğim, The Financial Action Task Force (FATF) hükümetler arası kuruluş, ulusal ve uluslararası çapta para aklama ve terör finansmanına karşı önlemler geliştirmeye çalışan bir think-tank. 1989'da Paris'te toplanan G–7 zirvesinde oluşturulmuş. FAFT'ın 2001'de yayınladığı raporu, şöyle başlıyor: "... *27–30 Nisan 1998'de Kıbrıs'taydık. Ülkenin, Kıbrıslı yetkililerin egemenliği altında olmakla birlikte 1974'ten bu yana etkin kontrolü altında olmayan kuzey kısmını ziyaret edemedik. Kıbrıslı yetkililer, Ada'nın o tarafında olan bitene ilişkin derin kaygılarını dile getirdiler. Kıbrıs'ta suç oranı uluslararası kıstaslarda göreceli olarak düşüktür. Uyuşturucu üretimi geleneği yoktur, kullanım kısıtlıdır. Kıbrıs'ın uluslararası boyutlarda para aklamaya müsait olmasının nedeni kısmen coğrafik konumundan, kısmen de uyuşturucu üreten bölgelere yakınlığından gelmektedir. 1998 itibarıyla, Kıbrıs'ta 37 banka ve 30.000'den fazla off–shore banka kuruluşu vardı... Kıbrıs'ın para aklamak için cazip olması, uyguladığı kambiyo rejiminin - denetlenmeyen kumarhanelerin- sonucudur*..."

2002 yılının ilk yarısında Rusya Federasyonu'nun Devlet İstatistik Komitesi'nin yayınladığı raporda, ülkeye giren yabancı sermayenin 8,4 milyar dolar olduğu açıklandı. Almanya, ABD ve Kıbrıs menşeli bu yatırımların Güney "Kıbrıs"a tekabül eden kısmı, aslında Rus mafyasının "Güney Kıbrıs'ta" aklanmış parası. Bu para, Rusya Federasyonu'na geri döndüğü gibi, başka ülkelere de gidiyor. Dr. Yevgeniy Gavrilenkov'un[4] bir hesabına göre, aynı yılda Rus şirketlerinin başta Beyaz Rusya, İran, ABD ve Kıbrıs'a yaptıkları yatırımların toplamı 10,46 milyar dolar, yani, Rus mafyası halen ülkesine yaptığı yatırımın fazlasını yurtdışına yapıyor –hele de Güney Kıbrıs, ihya edilmiş durumda. Fert başına düşen milli gelir 14 bin doların üstünde, istihdamın % 30'u hizmet sektöründe ki, böyle yapılanan bir ekonomide beklenilen budur.

[4] Troika Dialog baş ekonomisti.

Annan ve illegal kapitalizm

Diğer taraftan, dünyanın "gayri safi yasa dışı hasıla"sının[5] 1990 yılı itibarıyla yaklaşık bir trilyon dolar olduğu hesap ediliyor. Küresel karaborsa ekonomisini narkokapitalist ticaretle ayakta duran Latin Amerika ve Güney Asya ülkeleri ile kapitalizmi mafya temelinde örgütleyen eski Sovyetler Birliği'nin "çağ dışılaşan"[6] yeni devletleri ve Çin'in kızıl kapitalistlerinin milyarlarca dolarlık meta ve insan ticareti oluşturuyor. IMF, off shore finans kuruluşlarında aklanan kara paranın dünya GSMH'sinin yüzde beşini bulduğunu tahmin ederken, insan organlarından zehirli atıklara, nesilleri tükenmekte olan hayvan türlerinden çocuk pornosuna kadar her türlü ticaretin merkezi oluşuyor. Yasa dışı kapitalizm[7] yenik devletlerin alacakaranlık bölgelerine sızıyor ve "yasal ticaretin turbo–kapitalist çekirdeğinin karanlık köşelerinde koloniler kuruyor".

Dönelim, yazının başlığına: "Hayır!" dediğimiz nedir?

"Hayır!" dediğimiz, böyle bir sisteme katılmama hakkının cebren ve hile ile elimizden alınmasıdır.

"Hayır" dediğimiz, Bosna'dan Filistin'e, Ruanda'ya, Afganistan'dan Çeçenistan'a, Irak'a, Guantanamo'ya, daha önceden Vietnam'a, vb. vb. katliamlara seyirci kalmış Birleşmiş Milletler'in Genel Sekreteri'nin dişine uygun bulduğu anlaşılan KKTC'ye yukarıda kalın hatlarıyla tarif etmeye çalıştığım sisteme duhûl etmemesi halinde, "hakemlik" dayatması, daha da vahimi bu "hakemlik"in tarafımızdan "kabul görmesi"dir ki, bu dayatmanın tek açıklaması; Kofi Annan'ın illegal kapitalizmi hoş görmekten öte, doğal hatta arzu edilen bir ekonomik gelişme olarak mütalaa ediyor olmasıdır.

BM ve ulusal bağımsızlık

Nitekim İtalyan takımlı, İskandinav beyazı eşi ve yaşam tarzıyla "sınıf atlamayı" başarmış bir Afrikalı görünümündeki, bu "Tom Amca", 1998'de, 188 üyeli Genel Kurul'da, bundan böyle ülkelerin ulusal sınırlarının "haklı nedenlerle" yapılacak insancıl müdahalelere engel teşkil etmeyeceğini, ulusal bağımsızlık şeklindeki "geleneksel kaygı"nın bundan böyle kaale alınmayacağını ilân etmişti. "Suç işleyen devletler, ulusal sınırlarının kendilerini korumayacağını bilse-

[5] "Gross Criminal Product''
[6] "demodernizing''
[7] "illegal kapitalizm''

ler, Güvenlik Konseyi'nin insanlık suçlarına seyirci kalmayacağını bilseler, bu tür hareketlere başvurmazlardı." diyen Genel Sekreter, "Kapsamlı ve sistematik insan hakları ihlâllerine, nerede olursa olsun izin verilmemelidir." buyurmuştu ki, kara para aklamanın "insan hakkı" olmadığı konusu, günümüz dünyasında ayrıca su götürür. Toplantı sonunda Afrika Birliği Başkanı, Cezayir Cumhurbaşkanı Abdülaziz Bouteflika'nın yaptığı bir konuşma vardır, "Ulusal bağımsızlığımızı zedeleyecek her türlü harekete karşı sonsuz ölçüde duyarlıyız! Bu, sadece, ulusal bağımsızlığımızın eşitsizlikler dünyasında bizim son savunma hattımız olduğu için böyle değil, Güvenlik Konseyi'nde temsil edilmediğimiz, kararlarına müdahil olamadığımız için de böyledir!"

"Hayır!" dediğimiz, budur bu olmasına da, bütün anlatılanın dinleyenin anladığından ibaret olduğu da bir başka vakıa.

Son söz: "**Yeryüzünden silinmemiz gerekiyorsa silinelim; ama haysiyetimizi koruyarak, zarafetle ve yitirmeksizin mizah duygumuzu külliyen**."

İDEOLOJİ DEĞİL PSİKOLOJİ

Eurovision şarkı yarışmasında Türkiye'nin kendilerini muhatap almak zorunda kalmasından dolayı pek bir "sevindirik" olan Güney Kıbrıs sunucusunun "Hello, Constantinople!" demesi var. Korhan Abay'ın uyarılarına rağmen ve ısrarla, "Hello, Constantinople!" Kaba, arsız bir "intikam" biçimidir yaraya tuz basmak ama böyle.

Zülfü Livaneli'nin, Mikis Theodorakis'in "Türklerle birlikte yaşamaya hayır!" kampanyasına katılmasına şaşırması var. Özdemir İnce'nin "Ritsos da böyle yapardı," itirafı var. Örnekler çoğaltılabilir arşa kadar. Bir de hatırlatma: bahse konu şahıslar, politikacı değil, asker değil, "sanatçı!" Müzik ruhun gıdası, evrensel kardeşliğin en temel aracı; şairler, yeryüzünün en insancıl insanları.

TRT sunucusunun, Bükreş televizyonuna "Hello, Eflak!" diye seslenmesini düşünebiliyor musunuz? Ya da, Viyana'yı, "Hello, Nemçe!" diye selâmlamasını? Öyle mi yapmalıydılar, elbette, hayır! Geçmişe takılıp kalmak, sağlıklı aklın belirtisi değildir. Nekrofiliyanın -ölüseviciliğin- bir sendromu da "olması gerektiği düşünülen"i, "olana rağmen" gerçekleştirmeye çalışmak. Aklın kurgusunu gerçeğin yerine ikame etmeye çabalamak ki, hemen her zaman kıyım değilse, ağır baskı ile sonuçlanır. Almanya'nın tüm sorunlarını ülkesindeki Yahudi varlığına bağlayan Hitler'in ne yaptığı ortada. Aynı şekilde, aklı matematiğe ermeyen çocuğu fizikçi olmaya zorlamak ideolojik bir tutumdur ki, bu bağlamda, Irak'a Avro-Amerikan tipi demokrasi dayatmaya benzer. Dayatılan, her iki durumda da "aklî" bir kurgudur, ne ki, yaygın inancın tersine "aklın yolu bir" değildir, hayır. İnsanoğlu, yolunu, bildik bilmedik milyonlarca etkinin arasından bulur. Akıl, psikolojik yapılanmasını oluşturan unsurlardan sadece birisi ve en kolay yitirilenidir. Böyle bakıldığında, "akılcılık" -dilerseniz, "rasyonalite"- bir vakıadan çok, "niyet"tir. Barışın sürekli olduğu bir dünya, meselâ, bir "niyet"tir. Akıl, barış önerir ama barışa ulaşmanın yolunu belirleyen insanın geçmiş deneyimleri ve bu deneyimlerden oluşan psikolojisi. Theodorakis gibi bir usta son tahlilde "Türklerle birlikte yaşamaya hayır" diyorsa, bu, yüreğinin sesini dinlediğinde duyduğu itirazdır.

11 Eylül ve barış sempozyumu

"Yüreğinin sesini dinle!" İnsanı sahiciliğe davet... Şu şerhle ki, sahici çoğu zaman akıl kârı olan değildir. Bunun içindir ki, takıyye hayatın bir parçasıdır. Susarlar, insanlar. Akıl kârı olana biat ediyormuş gibi yaparlar.

Önümde bir davetiye duruyor, "*Kültürlerarası Diyalog Platformu" KADİP'ten: "Son yıllarda dünyamızı saran ve insanlığı derin acılara boğan terör belası ve yığınlarca insanın ölümüne, milyonlarca masum insanın da yaralanarak sakat kalmasına sebep olan savaş afeti, bugün de küremizi ve bölgemizi tehdit eden en büyük iki felaket olarak karşımızda durmaktadır. 11 Eylül'de Amerikan halkının yaşadığı, daha sonra dünyanın değişik bölgelerinde tekrarlanan olaylar insanlığı büyük acılarla yüz yüze getirmiştir. Bir sivil toplum örgütü olan ...KADİP, gerek ülkemizde, gerekse bütün dünyada barış, hoşgörü ve diyalog anlayışının gelişmesi için büyük çaba sarf etmekte, büyük dinlere, kadim kültürlere ve medeniyetlere beşiklik etmiş bulunan ülkemizin zenginliklerini evrensel kültür mirası çerçevesinde insanlığa tanıtmaya çalışmaktadır*..." Ve 60 din önderinin katıldığı "Hz. İbrahim'in Aydınlığında Dinler ve Barış Sempozyumu.

Akıl, niyeti övüyor övmesine de, gönül, Üçüncü Oturumu yöneteceği bildirilen Haham Herman Schaalman isimli şahsın psikolojisini düşünmeden edemiyor: adamcağız, Yahova'nın evrenselleşmesine gönül huzuru ile nasıl rıza gösterecek? Öyle ya, Yahova, İsrailoğullarının özel rabbidir, "*Kendi adıma yemin ederim ki, kutsadığım zaman seni kutsayacağım; döllendirdiğim zaman senin tohumlarını yeryüzündeki yıldızlar, kıyılardaki kum taneleri kadar çoğaltacağım ve senin tohumun tüm düşmanlarının kapısını tutacak ve dünyanın bütün ulusları senin tohumunla kutsanacak, çünkü sen benim sesimi dinledin*." Yahova, İsrailoğullarına kendisinin sözünden çıkmadıkları sürece kendilerinin "*inşa etmedikleri büyük ve zengin şehirler, içlerini kendilerinin doldurmadıkları iyi şeylerle dolu evler, kendilerinin biriktirmedikleri sularla dolu sarnıçlar, ekmedikleri bağlar ve zeytinlikler*," verecek, onlar da "*yiyecek ve doyacaklardır*." Yahova'nın bu tutumunun hakça olmadığını düşünenlere cevabı da şöyledir, "... *benden nefret edenlerden babalar günahını çocuklar üzerinde, üçüncü nesil üzerinde ve dördüncü nesil üzerinde arayan ve beni seven ve emirlerimi tutanların binlercesine inayet eden kıskanç bir Allahım*." Tövbe estağfirullah! "*Ve Rab Abram'a dedi: ... seni büyük millet edeceğim, ve seni mübarek kılacağım, ve senin adını büyük edeceğim, ... ve yeryüzünün bütün kabileleri sende mübarek olacaktır*." Sonra Kur'an İbrahim Sûresi "*Hani İbrahim şöyle niyaz etmiş-*

ti: Ya Rabbi, bu şehri güven içinde kıl; beni ve evlâtlarımı da putlara tapmaktan uzak tut."

New York mu, Şatila mı?

Bu noktada haham hazretlerine sorulacak soru, "Hangi şehir?" sorusu olmalıydı, "New York mu? Şatila mı?" Oturumların yöneticisi Prof. Dr. Bekir Karlığa'nın neler çektiğini tahmin edebiliyorum. Haham Schaalman, zorlanır da VI. Oturum'da tebliğ vereceği bildirilen Prof. Dr. Thomas Michel ne yapar, "*Oğlun İsa Mesih'in Urucu bizi sevince boğsun. Yeniden yaradılışta biz de O'nu izleyelim, çünkü O'nun Urucu bizim övüncümüz ve umudumuzdur*..."

Ve ünlü Amerikan yazarı, Mark Twain, "*Gerçek, Kurgu'dan daha acayiptir, çünkü Kurgu, olabilirlikleri gözetmek durumundadır; Gerçek'in öyle bir zorunluluğu yoktur*." Kurgu, akıldır, gerçek psikoloji. Kurgu, hoşgörüdür; gerçek, tahammül. Hoşgörü, sonsuz olabilir ama tahammül sınırlıdır. "Hello, Constantinople!" diye de patlar, "*Türkiye ve Türklere karşı haftalarca süren derin bir ilgi duydum -ancak, 'ilgi' asla sempati değil. Ne NATO, ne AB, ne de Atatürk'ün Avrupalılaştırma iddiası Türk'ü benim arkadaşım, mon frere, benim benzerim, mon semblable, yapamazdı. Öyle olmasını da istemedim. Türkiye'den ve Türklerden istediğim başkaydı- belki de Avrupa'nın evcil sıcaklığının anti-tezi,*" diye de. Son tahlilde hâkim olan ideoloji değil, psikoloji dediğim budur.

Ner'de bir medeniyet or'da bir 'Yeni Yıl'!

Ve illâ da "siyasî"! Hatta sahici ya da öykünülen kültürel aidiyetin önde gelen göstergelerinden birisi! İnsanoğlunun geçen zamana duyduğu huşu dolu saygı, zamanı birimlerle ifade etme çabasıyla sonuçlanmış.

Takvim denilen tertibin, tarım, av, göç gibi dünyevî işleri düzenlemekteki yararı bir yana, insanoğluna, her ne kadar tümüyle sanal ise de, bir tür idrak ve kontrol duygusu verdiği; kâinat ile kendisi arasında adeta bir tür bağlantı kurduğu kuşkusuz. Bu bağlamda "kutsal" bir tınıları da var; kehanet, fal gibi uğraşlar da takvimsiz olmuyor. Ancak, bilimsel temelleri ne denli gelişmiş olursa olsun, takvimler, bilimsel paradigmalar değil, toplumsal mutabakatlar olarak değerlendirilmek durumundalar.

Zamana ilişkin en bariz birim, "gün." Bu hususta mutabakat evrensel olunca, sıra "ay"ın ve "yıl"ın tanımlanmasına geliyor. "Ay", adı üstünde, Ay'ın Dünya etrafında bir seferlik dönüşü; "yıl" da, Dünya'nın Güneş'in etrafındaki bir seferlik dönüşü. Burada da evrensel mutabakat tamam, şu şerhle ki, Ay'ın ve Güneş'in dönüş süreçleri, mutlak ve değişmez olmadıkları gibi, birbirlerine kesin olarak oranlanabilir de değiller. Yani? Yani, göksel cisimlerin hareketleri tam sayılarla ifade edilemiyor; oradan buradan sarkan birkaç dakika hep var. Yani, ister Milâdî, ister Rumî olsun, hiçbir takvim astronomik hareketleri tamı tamına yansıtmıyor; aralarındaki farklılıklar, küsuratı "yedirme" tercihlerinden kaynaklanıyor. Örneğin, bizim halen kullandığımız Milâdî takvim, Dünya'nın Güneş'in etrafındaki bir seferlik turunu esas alan bir formüle dayanmaktadır, küsuratı, 28 günlük Şubat'ta her dört yılda bir yirmi dört saat ekleyip 29 güne çıkarmak suretiyle halleder. Dünya'nın Güneş etrafındaki dönüşünü bir yana bırakıp, Ay'ın Dünya'nın etrafındaki dönüşünü esas alan takvimler ki, İslam takvimi bunlardan birisidir, zamanı, aylarla sayar. Bir de her ikisinin karışımı olan Çin ve İbrani takvimleri formüller vardır ki, bunlar da hesaplarını Ay'ın tavafına göre yapar, Dünya'nın Güneş'in çevresindeki dönüşüyle senkron tutturabilmek için birkaç yılda bir, takvime bir ay eklerler. Bu uzunca girişten sonra, diyeceğim, pazartesi akşam 10,9,8... diye sayarak "gireceğimiz" yeni yılın "bilimsel" bir karşılığı olmayıp, keyfî bir iradeyi yansıttığıdır! Ve her keyfî irade gibi, ille de siyasî telmihleri vardır.

Keyfî irade deyince, en sevdiğim anekdotlardan birisi Çar Deli Petro (1672-1725) zamanında geçiyor. 988'de Hıristiyanlığı kabul etmeden önce, Ruslar, tabiat ile haşır neşir tüm diğer kavimler gibi, yeni bir yıl deyince, karların eriyip, doğanın yeniden canlandığı baharı düşünüyorlar ki, bu genellikle martın sonlarına denk gelen bir süreç oluyor. İlk yaz ya da "üç aylar" dedikleri süreç 22 Mart'ta gecenin gündüze eşitlendiği gün başlıyor; "yeni yıl" kutlamaları da o gün oluyor. Hıristiyanlık'la birlikte, "Çağdaş Bizans"ın usullerini kabullenmek farz oluyor. Bizans'ın kullandığı takvim de "Julian" takvimi dedikleri takvim ki, İsa'dan 45 yıl kadar önce Roma İmparatoru Sezar'ın kabullendiği, Dünya'nın Güneş'in etrafındaki hareketini esas alan 365 günlük takvimdir. Julian takvimi uyarınca, yeni yıl, 1 Mart'a çekiliyor ve sabitleniyor. Halkın da buna pek bir itirazı olmuyor. Derken, Ortodoks kilisesinin ünlü İznik konseyleri toplantıları araya giriyor; birtakım yeni dinî yasalar ortaya çıkıyor; bunların arasında yeni yılın bundan böyle 1 Eylül'de kutlanması fermanı da var. Rus köylüleri, bu yeni yasayı yadırgamakla birlikte, kiliseye saygılarından kabulleniyorlar. (1348) Üvez ağaçlarını kırmızı elmalarla süsleyip, yeni yıl kutlamaları yapıyorlar.

Bundan üç asır kadar sonra Deli Petro'nun aylarca süren bir Avrupa seyahati var; bu uzun gezinin sonunda ülkesine geri dönen çar, (1699) yeni yılın bundan böyle 1 Ocak'ta kutlanacağını söylüyor; üvez ağacını atıyor yerine çam ağacı süslüyor. Meğer gezdiği Protestan Avrupası ülkeleri böyle yaparlarmış. Ne ki, bu defa kıyamet kopuyor. Pek ender rastlanır bir cesaretle dini bütün Ortodokslar çarı protesto ediyorlar. Gerekçeleri de şöyle: "*Bu işte bir hile var; çünkü aklı başında hiçbir Tanrı, yeni yılı ocak gibi karanlık, soğuk bir ayda başlatmaz!*" Ne ki, emir demiri kesiyor, Rusya '17 devrimine kadar Sezar'ın takvimi kullanmaya devam ediyor. Bu arada, Katolik Avrupalılar 1582'den itibaren Gregoryen takvimi kullanırlarmış ki, bu da Hz. İsa'nın doğumunu 11 gün önceye sabitliyor. Zamanla, Protestanlar da Katoliklere katılıyorlar, Rusya, İsa Peygamber'in doğum gününü tek başına kutluyor. 1929'da Bolşevikler bunu da yasaklıyorlar; 1949'a kadar Rus evlerinde çam ağacı, neredeyse ihanet-i vataniye simgesi sayılıyor; nedeni de çam ağacının Alman geleneği sayılması.

1987'de yapılan bir araştırmaya göre halen yeryüzünde kullanılan yaklaşık 40 farklı takvim -ve dolayısıyla "yılbaşı" var. Bu takvimlerin temelleri üç aşağı beş yukarı aynı olduğundan, yansıttıkları kültürel tercihler itibarıyla anlamlılar. En yaygınlarından birisi, Doğu ve Güneydoğu Asya'da, Kore'den, hatırı sayılır Çin nüfusu olan Malezya'ya kadar kullanılan Çin takvimi. Bu geleneksel ay takvimine göre, yeni yıl, baharda. Örneğin, Tayland'da, nisanda pek renkli bir bi-

çimde kutlanıyor. Japonya da 1873 Batılılaştırmacı Meici reformlarına kadar bu takvimi kullanmış. Şimdi artık, bizim gibi onlar da Gregoryen takvimini kullanıyor, yeni yılın ilk günü 1 Ocak. Ancak, bizden farklı olarak, Japonlar, tarihi değiştirmekle yetinmişler. Kutlamalar, 1873'ten önceki gibi. Örneğin, yeni yılın ilk şafağı önemli. "Hatsuhinode" derler, güneşin ilk ışıklarını görmek için en iyi kimonolar giyilir, Şinto tapınaklarına gidilir. Yeni yılda yapılan ilk işin hatta görülen ilk rüyanın kaydı düşülür ki, bu da iyileştirici bir muska gibi görev yapar.

Kendisine özgü takvimi olan bir diğer ülke Hindistan. 1957 Takvim Devrimi ile "Ulusal Hindistan Takvimi" değişmiş, yerini "lunisolar" denilen, Güneş ve Ay takvimlerinin bileşkesi almış. Burada, yıla geleneksel Hint ayları ile başlanıyor. Ayların isimleri değişmezken, Gregoryen takviminin dört yılda bir, yıla bir gün ekleme yöntemi kullanılıyor. Dinî bayramların hesabını, Hindistan Meteoroloji Bakanlığı yapıyor ve ilan ediyor. Buna karşın, Hindistan'da "millî" bir takvimin varlığından söz edilemiyor. Merkezî yönetim, Gregoryen takvimini kullarken, yerel yönetimler ve cemaatler, bölgesel, dinî ya da etnik geleneklerine uygun kendi takvimlerini kullanıyorlar. Bu bağlamda, Hindistan'da "yeni yıl"a herkes bir başka günde giriyor. Halen İsrail'in resmî takvimi olan İbrani takvimi de bir başka âlem; özde "lunisolar," ancak gözlem değil, hesap üzerine kurulu; aşai rabbani olarak bilinen toplu dua günlerini temel alıyor. Zaman, on dokuz yıllık devridaimler olarak düşünülüyor; bu süreçte ayın kaç kez hilal olarak görüneceği hesaplanıyor (ki, bu, 235 defa olurmuş) ve aylar buna göre 29 ya da 30 gün olarak tanzim ediliyor. Yıllar "Yaradılış"tan itibaren sayılıyor; bu tarih Julien takviminde 7 Ekim 3760'a tekabül ediyor. Her yılın, "Yeni Yıl"ı, farklı bir tarihe ve güne düşüyor.

Diyeceğim şu ki, pazartesi akşamı, ister allanıp pullanıp gezmelere çıkalım, ister başımıza yorganımızı çekip uyuyalım, "Yeni Yıl"a giren, benimsediğimiz kültürümüz; dünya değil, kâinat hiç değil. Buna karşın, dua, hep aynı dua; Allah hepimize güzel günler nasip etsin.

Emre Taner'in Demecine Dipnotlar (1)

1950li yıllarda sadece bizde değil, tüm dünyada, ülke savunması, akıllı ve hileye açık iki hasım arasındaki çatışma temelinde ele alınırdı. Hasımların her ikisinin de akla uygun davranacakları varsayılır, askerler "harb oyunları"nı John von Neumann'ın matematiksel mantık kurallarına göre oynarlardı.

Von Neumann kim? Von Neumann, 1903-1957 yılları arasında yaşamış, Avusturya-Macaristan asıllı[1] Amerikalı bir bilim adamı. Atom bombasını üreten ekipten,[2] poker meraklısı matematikçi ve bilgisayar bilimcisi. Yeri gelmişken bir ironik ayrıntı, von Neumann'ın 1949 Ağustosunda Ruslar Sibirya'da kendi bombalarını patlatıp, Amerikan tekeline son verdiklerinde, İngiliz filozof ve matematikçisi, ünlü savaş karşıtı,[3] nükleer silahsızlanma eylemcisi, Vietnam savaşına karşı, kendi adıyla anılan Uluslararası Savaş Mahkemesinin iki düzenleyicisinden birisi[4] olan Bertrand Russell'la beraber, "Amerika'nın Sovyetler'e derhal saldırmasını," Rusların işini "iş işten geçmeden" bitirmelerini talep eden adam olması. 1950 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Russell, Sovyetler'e, "Amerikan'ın hakimiyetinde bir dünya devletine boyun eğmedikleri taktirde nükleer yıkımla tehdit eden" bir ültimatom verilmesini talep ederken, von Neumann, LIFE dergisine[5] verdiği bir demeçte, "*Bana onları yarın bombalayalım, deseniz, neden bugün bombalamıyoruz diye sorarım; bugün saat beş'te bombalayalım, deseniz, neden saat bir'de bombalamıyoruz, derim*" diyordu.

"Caydırıcı savaş" tanımlamasını da Russell-von Neumann ikilisine borçluyuz. Onlara göre, "'caydırıcı savaş'ı kaçınılmaz kılan" kendileri değil, "mantık"tı, zira "nükleer gücün Amerika'dan başka bir ülkenin elinde olması öldürücü bir durum"dur, öldürücü durumdan kurtulmanın yegâne "akılcı çözümü ise 'caydırıcı savaş.'" "Barış Şahinleri"nin (kendilerine taktıkları lâkap buydu) dönemin Batılı aydınları arasında hayli taraftar toplamış olmaları da, işin bir diğer tarafı. Von Neumann'ın Sayın MİT Müsteşarımızın demecinin "dipnotları"(!) arasında yer almasına gelince, nedeni, Alman asıllı Amerikalı ekonomist Oskar Morgens-

[1] 1937'de Amerikan vatandaşı oldu.
[2] Manhattan Projesi.
[3] 1918'de zorunlu askerlik karşıtı kampanyaya katıldığı için altı ay hapis yatmıştı.
[4] Diğeri, 1930 doğumlu İngiliz Marksist'i Ken Coates.
[5] Günümüzdeki Time ve Newsweek'in halefi.

tern[6] ile birlikte, "Oyun Teorisi"[7] adıyla maruf, "strateji oyunu"nu geliştiren adam olması.

"Matematiksel bir sanat eseri" olarak bilinen "Oyun Teorisi," beş taştan, satranca varıncaya kadar, oyuncuların çıkarlarının birbirine tamamen ters olduğu iki kişilik bütün oyunlarda, (yani, günümüzün popüler söylemi "win-win"in aksine) bir oyuncunun kazancının diğer oyuncunun kaybı anlamına geldiği, oyunun sonucunda kayıpla kazancın toplamının sıfır olduğu[8] oyunlarda, "istenilen" ya da "optimal" sonuca ulaşmanın mutlaka bir yolunun olduğunu, akılcı bir oyun biçimi/strateji ile arzu edilen sonuca ulaşılabileceğini iddia eden ve bunun nasıl olacağını matematiksel olarak tarif eden bir teorem. '50li yıllardan bahsediyoruz: iki nükleer güç, iki kutuplu dünya; yerleşik inanç ABD'nin yaşayakalmasının, SSCB'nin yeryüzünden silinmesiyle kaim olduğu şeklinde.

Morgenstern-von Neumann ikilisi, sıfır-toplam oyunu teorisini ekonomiye "başarı"yla uyguluyorlar, ancak, bu "uygulama" kâğıt üzerinde matematiksel bir modelden ibaret ve insanın ekonomik çıkarını korumak için yapmayacağı olmayan bir varlık, "homo-economicus" olduğu esasına göre kurgulanıyor. Sahici hayatta insanlar "homo-economicus" davranışları göstermiyorlarsa, oyun teorisi işlemiyor. Nitekim geçtiğimiz 20. yüzyılda başta Dünya Bankası, IMF uzmanları olmak üzere, ekonomistlerin dünya çapında (tabiri lütfen mazur görün) çuvallamış, ne birbiri ardına gelen krizleri öngörebilmiş, ne başarılı önlemler alabilmiş, ne de hesabı tutturabilmiş olmalarının nedeni, sahici dünyayı yansıtmayan tanımlar üzerine bina edilen modellerin zafiyetinde aranıyor.

Ancak, tarihin çarkları dünyanın her yerinde çok ağır işliyor. Dahası, insanoğlu gerçekten nisyan ile malûl ve tecrübeyle sabit yanlışları tekrarlamaktan geri durmuyor. Nitekim, Morgenstern, bir de "Ulusal Savunma Sorunu"[9] isimli kitap yazarken; von Neumann, II. Dünya Savaşından hemen sonra, (1946) Amerikan Hava Kuvvetleri tarafından kıtalararası nükleer savaş stratejileri üretmek üzere kurulan RAND Corporation'a katılıyor. Günümüz ünlülerinden "Tarihin Sonu ve Son İnsan" kitabının yazarı Francis Fukuyama ile Condoleezza Rice'ın da RAND'da görev aldıkları düşünüldüğünde, '50li yıllardan itibaren dünya düşünce hayatına damgasını vuran sıfır-toplam oyununun Amerika'nın sadece ekonomi, sosyoloji ya da dış politika değil, savunma stratejilerinin de

6 1902-1977
7 "Game Theory"
8 "zero-sum game"
9 The National Defense Question

özünü oluşturmayı sürdürdüğü görünüyor. ABD'nin Irak'ta uyguladığı "kafa kopartma" stratejisinin '50'lerin "ya ben, ya o" şeklinde özetleyebileceğimiz tutumunun uzantısı olduğu ortaya çıkıyor. Savunmanın olmazsa olmazı olan istihbarat da aynı ruhla yapılandırılıyor. CIA'nın, Irak istihbaratına bakışı da farklı değil.

Ne ki, oyun teorisinin daha ilk bakışta görünen iki açmazı var. Bunlardan ilki, "akıllı ve hileye açık iki hasım arasındaki çatışma temelinde ele alınıyor olması ve hasımların her ikisinin de akla uygun davranacaklarının varsayılması." Yani? Yani, oyunculardan birisinin aslında" rasyonel" olmadığı, "akla uygun davranmadığı" durumda, sonuç vermeyeceği. Bu açmaza sık verilen örnek Hollywood yapımı bir Amerikan filmi, Asi Gençlik'teki otomobil yarışı sahnesidir. (Yeri gelmişken, von Neumann da Stanley Kubrick'in "Dr. Strangelove" filminde, tekerlekli sandalyedeki bilim adamıydı) Filmde, birisi James Dean olan, iki alkollü sürücü, bir uçuruma doğru yanyana yarışırlar. Otomobil uçuruma yuvarlanmadan önce hangi delikanlı kendisini otomobilin dışına ilk atarsa, o, "chicken," yani "korkak" olur, oyunu diğeri kazanır. Peki, ya delikanlılardan birisi içkili olmayıp, içkili gibi yapar, camdan viski şişeleri vb. atıp, hasımını içkili olduğuna inandırır, diğer delikanlı da "bu sarhoş istese de atlayamaz" şeklinde akıl yürütüp, kendisini kurtarmaya kalkmaz mı? Elbette, kalkabilir ki, böyle bir durumda her ikisi de atlamış olacaklarından, kaybeden olmayacağı için "oyun teorisi" işlemeyecektir. İkinci açmaz, SSCB'nin durumunda olduğu gibi, oyunculardan birisinin oyundan çekilmesi, böylece, örneğin, ABD'ye oyun oynayacağı bir hasmın kalmamasıdır. Silah, uçak, petrol vb. vb. endüstrilerine yatırılan paraları, çalışanlarını, bunlardan beslenen siyasi aygıtları, araştırma enstitülerini, üniversiteleri düşünürseniz, hasımsız kalmanın ABD hatta dünya düzeni adına pek de iç açıcı bir durum olmadığını, hatta yerleşik ekonomik düzeni altüst etmekle tehdit ettiğini kavrarsınız.

İki kutuplu dünyanın yıkılmasıyla birlikte, iki süper gücün düellosu olmaktan çıkan savaşın "sıradan topluluklar"a ihale edilmesi gereği böylece ortaya çıkmış olmaktadır. Yeni tema, Sovyetlerin boşalttığı meydanı "sıradan topluluklar"ın, yani, ulusötesi, ulusaltı gruplar, ayrılıkçı uluslar, sivil şahinler, müptezel diktatörler, çapulcular, saf ırk meraklıları, köktenci dinciler, kültler ve benzerlerinin doldurdukları, güçlerini arttırmaya soyundukları, böylece artarak yayılan istikrarsızlığın, insanlığı, "Kaos Çağı"na taşıdığı şeklindedir. Bu çerçevede, "istihbarat" yepyeni bir önem ve boyut kazanırken, "enformasyon seferberliği"

olarak çevirmenin uygun olduğunu düşündüğüm "information warfare" haline geçilir ki, bu esas itibariyle bir "savaş hali"dir.

Yeni bir gelişme olduğu söylenen "Kaos Çağı"nın bir özelliği de, savaş gibi, savaş stratejilerinin geliştirilmesinin de çok sayıda ve fakat Rand'ın bileşenlerinden anlaşılacağı üzere, hiç de "sıradan" olmayan "sivil topluluklara" ihale edilmiş olmasıdır. Cezaevlerini dahi özelleştirecek[10] kadar liberal bir ülke olan Amerika Birleşik Devletleri'nin savunma stratejisini geliştiren düzinelerce teşkilatın önde gelenlerinden birisi Washington merkezli, Küresel Strateji Konseyi, "Global Strategy Council"dır. Amerika'nın sayılı stratejistlerinden, Konsey bağlantılı Bayan Janet Morris, 1995 yılında yayınladığı bir makalesinde[11] savaşın "Kaos Çağı"nın gereği olarak yeniden tanımlandığını anlatır. Anlaşılan o'dur ki, '90'lı yılların başlarına kadar "savaş" Amerikan askeri literatüründe "sınırlı" ve "sınırsız" olmak üzere iki genel başlık altında değerlendirilmekte olup, "sınırlı savaş" dedikleri, Amerikanın başkanlığındaki "koalisyon" güçlerinin külliyen yıkım hedeflemedikleri Birinci Körfez Savaşı, Irak kafa kopartma operasyonu gibi savaşlar; "sınırsız savaşlar" ise, İkinci Dünya Savaşı gibi düşmanın savaşkabiliyetini topyekûn yok etmeyi hedefleyen savaşlarmış. Bu sınıflandırmayı, bir diğer kadın stratejist, bu defa Amerikan kara kuvvetlerinin önde gelen silahlanma ve levazım sistemleri ar-ge merkezi[12] başkan yardımcısı Renatta Price, değiştirmiş, 21.yüzyılda savaşın "jeopolitik iklimler doğrultusunda evrilme süreci" olarak görülmesi gerektiğini ve dolayısıyla belirli aralıklarla girişilen bir operasyon olmayıp, süreklilik arz eden bir uğraş olarak algılanması gerektiği tezini ortaya atmış. Hanımın kabul gördüğü anlaşılan "Savaşın Üç Çağı" başlıklı tezine göre, İ.Ö. 2800'lerde yaşayan Akatlardan, Hitler'in Aryan imparatorluğu kurmaya kalkıştığı 1945'e kadarki dönem, devletlerin ekonomik ve stratejik refahlarının topraklarını genişletmelerine bağlı olduğu, galibin mağlubu zorunlu olarak 'asimile' ettiği, doğal kaynaklarını sonuna kadar tüketmekte sakınca görmediğini süreç olduğundan, bu uzun dönemdeki savaşlar, "Fetih Savaşları" başlığı altında toplanmalıymış.

Oyuncuların kitle-öldürücü silahlara muazzam yatırımlar yaptıkları, 1946-1989, yani Soğuk Savaşın başlangıcından Berlin Duvarının yıkılması ve Sovyetlerin dağılması arasındaki yılların belirleyici özellikleri, her iki tarafın silahlı kuvvetlerinin "rakip ideolojilerin yayılmalarını önlemek" görevini de üstlenmeleri,

[10] 1981 yılında "cezaevi endüstrisi"ni bütünüyle özelleştiren ilk eyalet, Florida'dır. '86 itibariyle 53 cezaevi işleten PRIDE şirketinin, bir önceki yıl kârı 4 milyon dolardı.

[11] Airpower Journal.

[12] ARDEC, Armament Research, Development and Engineering Center.

“devletlerinin yaşam biçimlerinin” bekâsı için savaşıyor olmaları. Kore’de, Vietnam’da olduğu gibi. Von Neuman-Russell ikilisinin “caydırıcı savaş” kavramının damgasını vurduğu bu döneme “Caydırıcı Savaşlar Çağı” deniyor. Savaş endüstrileri ulusal ekonomilerin bel kemiği haline geldikleri, Caydırıcı Savaşlar Çağında hedef, toprak işgali ve üzerindeki nüfusun asimilasyonu değil, toprağın ve insanların külliyen yok edilmesi. Neyse ki, bu çağ nispeten kısa sürüyor; teknolojik ilerlemedeki hız oyuncuların her ikisini de korkutuyor; deli deliyi görünce sopasını saklar diskuru işliyor.

Üçüncü ve halen yaşadığımız dönemdeki savaşlara ise “Tecrit Savaşları” deniyor, Birinci Körfez Savaşı, ilk örneklerinden birisi olarak sunuluyor. Koalisyon güçlerinin bu sınırlı savaştan beklediklerinin, “uluslararası hukuk düzeni”nin ve “serbest ticaretin devamlılığı”nın sağlanması olduğu ifade ediliyor. “Uluslararası hukuk düzeni” dedikleri, IMF’den, BM’lere, Kopenhag kriterlerinden, Avrupa Anayasasına, Davos, Bilderberg ruhu doğrultusunda her türlü “uluslararası anlaşmanın” oluşturduğu kurallar bütünü. “Serbest ticaret” ise 21.yüzyıl liberal kapitalizminin özü.

Renata Price, meramını (mealen!) şöyle anlatıyor:

> “Günümüzde savaşın hedefi, bir rejimi ya da devleti yeryüzünden silmek değil, bozguncuları modern dünyadan tecrit etmek suretiyle, savaşma kapasitesinden mahrum bırakmak, yeni dünya düzenini tehdit eden fetih amaçlı savaşlar çıkarmalarını önlemektir. İki kutuplu dünyada savaşmak üzere yapılanmış müttefik silahlı kuvvetlerinin yeni bir görev tanımıyla karşı karşıya oldukları açıktır. Bu görev, yeni dünya düzeninin zor kazanılmış statükosunu birden fazla cephede en hızlı, en ucuz, en az zayiatla ve en az hasarla koruyacak yöntemleri geliştirmektir. Körfez ve Somali /şimdi de Irak!/ örneklerindeki başarılarına karşın, askerlerimiz önceden hazırlanmış bir hareket plânından yararlanamıyor olmalarının getirdiği olumsuzlukları göğüslemek durumunda kalmışlardır. Askeri müdahalelerinin -başta denetim dışı medyanın varlığı olmak üzere- çok sayıda kısıtlamanın var olduğu kaotik bir istikrarsızlık ortamında gerçekleşiyor olması, silahlı kuvvetlerin sorunlarını arttırmaktadır. Oysa, hızlı oldukları kadar da birbirine bağımlı teknolojik ve jeopolitik gelişmelerin sürebilmesi, uluslararası hukuk düzeninin istikrarına bağlıdır. Bunu sağlayacak olan, silahlı kuvvetler olup, silahlı kuvvetlerin yeni rollerini başarıyla gerçekleştirmeleri gerekmektedir.”

Öte yandan, Kaos Çağı'nın cephaneliği, "Information Weapons," dedikleri, öldürmeyen "Bilgi Silahları" ve bunların 'anti'leri, yani bu "silahları defedici silahlar"dan oluşuyorlar ki, bunlar aslında bir takım "yöntemler"dir.

Emre Taner'in Demecine Dipnotlar (2)

21. yüzyılın başlarında duyulmaya başlanan yeni söylem, iki kutuplu dünyanın yıkılmasıyla birlikte Sovyetlerin boşalttığı meydanı dolduran "ulusüstü, ulusaltı gruplar, ayrılıkçı uluslar, sivil şahinler, müptezel diktatörler, çapulcular, saf ırk meraklıları, köktenci dinciler, kültler" ve benzerlerinin, istikrarsızlığı giderek arttırdıkları, insanlığı "Kaos Çağı"na sürükledikleri, bu durumun, silahlı kuvvetleri yeni bir görev tanımıyla karşı karşıya bıraktığı şeklindedir. 1991'de Amerikan Savunma Bakanı olan Dick Cheney'nin (ki, kendisi halen Başkan Yardımcısıdır) aynı yıl kurdurduğu ve başına (halen Dünya Bankası başkanı görevini yürüten ve Irak'ın işgaliyle sonuçlanan 'Bush Doktrini'nin müellifi olan) Paul Wolfowitz'i getirdiği, "Non-Lethal Warfare Study Group"un[1] İcra Komitesi, ABD'nin "yeni hasımlarının" tanımını şöyle yapar: "*En geniş anlamda, sadece yeni dünya düzeninin açıklanmış düşmanları değil, durdurmayı arzu ettiğimiz etkinliklerde bulunanların tümü. Bu listeye, başkaldıranları, etnik şiddet yanlılarını, teröristleri, adi suçluları ve maceracıları da ekleyebiliriz*." 1995.

Kaos Çağı'nın cephanesini, "kitleleri, bedenlerini 'yaralamadan ya da hasar vermeden engelleyen veya tahrip eden,'" kısaca "NLW"[2] dedikleri, "non-lethal" yani "öldürmeyen silahlar"dan oluşturuyor. Bu silahların başında gelen, "Bilgi/İstihbarat Silahları," yani "Information Weapons."

"Bilgi/İstihbarat Silahları," alışageldiğimiz "silah" kavramını yeniden düşünmemizi ve hayli genişletmemizi gerektiren bir oluşumu tanımlıyor. Silah olmasına silah NLW, ama yüksek teknoloji ürünleri olmalarının ötesinde, bunlar, esas itibariyle "yöntemler." Örneğin, "eylemcilerin ya da eylemci olma potansiyeline sahip oldukları düşünülenlerin ve onların destekçilerine ait kayıtların" işlendiği veri bankaları, NLW deposunun önde gelen bileşenlerinden. "Entegre" veri bankalarında, birden fazla ulusal ve/veya ulusötesi istihbarat örgütü tarafından derlenen bilgiler/kayıtlar işleniyor. Amerikan Savunma Bakanlığına bağlı "DIDB," bunların en kapsamlısı olarak biliniyor. Buralarda toplanan (ve işlenen) kayıtlar, olası eylemcileri öldürmeksizin bertaraf edebilecek yöntemlerin geliştirilmesinde kullanılıyor. Yöntemlerin arasında, itibarlarını sarsmak, destekçileri

[1] Non-lethal Weapons
[2] "Öldürmeyen Savaş Araştırma Grubu"

nezdinde gözden düşürmek, marjinalleştirmek, cemiyetten tecrit ederek etkisizleştirmek vb. olduğu söyleniyor.

Amerika'nın en uzun soluklu iş hayatı dergisi, ünlü "Fortune"un[3] editörlerinden Alvin ve eşi Heidi Toffler, dünyanın sayılı fütüristlerinden.[4] Toffler'lerin 21. yüzyılda askeri donanım, silah ve teknolojide görülecek olan aşırı gelişmenin ve kapitalizmin, gezegenimizi nasıl değiştireceğini öngördükleri onlarca kitapları var. Bill Gates gibi, iş yönetimi danışmanı Peter Drucker gibi, dünya ekonomisini yönlendiren adamlarla birlikte çalışıyorlar. Toffler çiftinin 1993 yılında Amerikan Silahlı Kuvvetlerine verdikleri "30 Numaralı Memorandum," askerleri teknolojideki gelişmelerin "Bilgi Savaşı" kavramını "insanların duygularını, amaçlarını, muhakeme biçimlerini ve davranışlarını etkilemeyi hedefleyen psikolojik harekâtı" da kapsayacak şekilde genişlettiği hususunda uyarıyor, bundan böyle ordularının yeni hedeflerinin "insan beyni" olduğuna işaret ediyor. Kaçının "komplo teorileri" faslına girdiği bilinmez, ancak, hasım toplumları (günümüzde Irak? İran?) liderlik unsurlarından mahrum bırakarak yönlerini şaşırtmak, neyin doğru neyin yanlış olduğunu kestiremedikleri bir düşünsel keşmekeşe atmak, şaşkınlık, nafilelik, silinmişlik ve hiçleşmişlik duygularını güçlendirmekte kullanılan NLW hakkında, bu ve bunun gibi yüzlerce memorandum, makale ve kitap olduğu da bir vakıadır.

"Bilgi Silahlarının" bir diğer alt-klasmanı da "elektronik savaş teknolojileri" olmaktadır. Halkla ilişkiler uzmanlarının, nükleer, biyolojik vb. "kitle imha silahlarından" ayrışmalarını kesinleştirmek amacıyla "Kitle Koruma Silahları" olarak takdim etmeyi tercih ettikleri anlaşılan bu teknolojiler, "düşman"ın emir komuta zincirini, iletişim hatlarını ve C 31[5] olarak bilinen televizyon haberleşme sistemlerini kullanmasına engel olan araçlar ve benzerleridir. Enerji hatlarında kısa devre yaparak kesilmelerini sağlayan karbon filâman sarılı bobinleri saçan "karartma bombaları," E-bombaları olarak bilinen, bilgisayar ve iletişim devrelerini yakmaya yarayan elektromanyetik titreşimleri, yüksek performanslı mikrodalga Silahları ve RCA[6] dedikleri zehirli "nümayiş kontrol" gazlarını da bu sınıftan sa-

[3] 1930'da yayın hayatına girdi, halen dünyanın en büyük medya holdingi Time-Warner çıkarıyor.

[4] "Fütürist" İngilizce "future" (gelecek) kelimesinden türeme "futurist" yani "geleceği okuyan".

[5] Melbourne'de mukim 31.Kanal adlı TV'den mülhem. 31.Kanal ticari olmayıp, bölge halkı tarafından haberleşme amacıyla kullanılmaktadır.

[6] Riot-control agents.

yılmaktadırlar. Irak savaşının ilk günlerinde, Birleşik Amerika'nın söz konusu NLW'ları Bağdat'ta kullanmaya hazırlandığı duyulmuştu.[7]

Öte yandan, "günümüzde savaşın hedefi bir rejimi ya da devleti yeryüzünden silmek değil, bozguncuları[8] çağdaş dünyadan tecrit etmek suretiyle, savaşma kapasitelerinden mahrum bırakmak, yeni dünya düzenini tehdit eden fetih amaçlı savaşlar çıkarmalarını önlemek" olduğundan, iki kutuplu dünyada savaşmak üzere yapılanmış silahlı kuvvetlerin üstlendikleri yeni görev, "yeni dünya düzeninin zor kazanılmış statükosunu birden fazla cephede, en hızlı, en ucuz, en az zayiatla ve en az hasarla koruyacak yöntemleri geliştirmektir." Yeni görevlerinin askerleri en çok zorlayan boyutu ise, "hedef tanımı" meselesi olmaktadır. Düşmanın kimliğinin belli olduğu 1949-1989 Caydırıcı Savaşlar Çağında görevleri garnizonlarına çekilip harekât plânları yapmak ve bunları en iyi şekilde uygulamaya çalışmak iken, yeni dönemde askerlere "hedefi de tanımlamak" gibi fazladan bir sorumluluk yüklenmiş durumdadırlar. Silahlı mücadelenin olmazsa olmazı "istihbarat"ın günümüzde yepyeni bir önem ve boyut kazanmasının, istihbarat servislerinin "bilgi seferberliği"ne çıkmak durumunda kalmalarının nedeni de, silahlı kuvvetlere yüklenen yeni sorumluklar bağlamında açıklanmaktadır.

Bu çerçevede diğer bir gelişmenin de Amerikan silahlı kuvvetlerine biçilen yeni görevlerinin kümülatif etkisinin askerlerin siyasi sürece, ABD tarihinde görülmedik boyutlarda katılmaları olduğuna işaret edilmektedir. "Giderek daha çok sayıda" subayın "Amerika'nın toplumsal meselelerini savaş alanındaki kıta subaylarının yöntemleriyle, yani, tümüyle bağımsız ve kendi bildikleri gibi çözmeye" başladıkları söylenmekte, bu durumun, "sadece sivil hükümete atılan bir tokat değil, aynı zamanda lâubali bir darbe" olduğu ifade edilmektedir.[9] Dahası, bu gelişmenin şaşırtıcı olmadığı, ilk işaretinin 1968 yılında henüz California valisiyken, Ronald Reagan'ın Amerikan Altıncı Ordusu ve polis kuvvetlerinin katılımı ile gerçekleştirdiği sıkıyönetim provalarında görüldüğü iddiası yaygındır.

Kendisi de eski bir asker olan, Amerika Birleşik Devletleri 1992 Başkan adaylarından James "Bo" Gritz[10], Amerikan Kongresi'nin 1981'de 'Silahlı Kuv-

---

[7] US Chemical 'Non-Lethal' Weapons in Iraq: A Violation of the Chemical Weapons Convention? David Isenberg, OCCASIONAL PAPERS ON INTERNATIONAL SECURITY POLICY, Mart 2003, No, 44.

[8] rogues düzenbaz; dolandırıcı; yaramaz; serseri; ipsiz sapsız.

[9] Sam Smith, "The Iraqis Will Have to Learn Democrasy Someplace Else," Counterpunch, 3 Mayıs 2003

[10] 1939 doğumlu, U.S. Army Special Forces subayı, Populist Party adayı

vetler ve Sivil Kolluk Kuvvetleri İşbirliği' yasasını kabul etmek suretiyle, 1990'lı yıllardan itibaren Amerika'daki hemen her sorunun "milli güvenlik meselesi" olarak takdim edilmesine yol açtığından yakınmaktadır: "*Örneğin, bir defasında, havayolları şirketleri ekonomik krizden dolayı kâr yapmayan bir takım hatlarını kapatınca federal hükümet, Hava Kuvvetlerinin uçaklarını göreve çağırdı. Ordu, kendisini 'ulusal savunma' adına, hava taşımacılığı yaparken buldu. Ardından, silahlı kuvvetlerin daha verimli kılınmasından bahsedilmeye başlandı. Böylece, 1991'den itibaren, kamu binalarını, köprüleri, yolları inşa ve onarma işleri de Ordu'ya kaldı. Birkaç yıl içinde, askeri kıtaları hemen her sivil projenin içinde yer alırken gördük. Üniforma artık yadırganmıyordu*."

Sıkça dile getirilen bir başka iddia da, doğal afetler de dâhil olmak üzere, Amerikan silahlı kuvvetlerinin ülke sınırları içinde yürütme erkine herhangi bir biçimde müdahil olmasını yasaklayan 1878 Posse Comitatus yasasının[11] '90'lı yıllarda iptal edilmesinin amacının, "Bilderberg generalleri"nin[12] ellerini güçlendirmek, ordunun siyasete müdahalesini kolaylaştırmak olduğudur. Bunun Amerikan Anayasasının açık ihlâli anlamına geldiği, ancak, Amerikan Anayasasının Başkan Clinton'un 1994'de Amerikan kıtalarını Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine devreden kararnameyi imzaladığı günden itibaren zaten rafa kalkmış olduğu söylenmektedir. Clinton'un "böylece kurulan Güvenlik Konseyi Silahlı Kuvvetleri'nin komutasının bir Rus generaline verilmesine razı olmak suretiyle" Amerikan halkına "ihanet ettiği" de sıkça duyulan iddialar arasındadır. Konuya ilişkin bir diğer husus, sözü edilen 87-297 sayılı yasanın, Başkan Kennedy döneminden kalma bir yasa olmasıdır.[13]

Son olarak, "İkinci Hümanist Manifesto"nun "Kaos Çağı"nın ilk işaretlerinden sayılan ünlü On ikinci Maddesine kulak verelim:

> "İnsan türünün milliyetçi temellerde ayrışmasını üzüntü ile karşılamaktayız. İnsanlık için en iyi seçeneğin milli egemenliğin kısıtlamalarını aşmak, insan ailesinin tüm sektörlerinin katılabilecekleri dünya cemiyeti kurmaya yönelmek olduğu o tarihi noktaya gelmiş bulunuyoruz. Ve nitekim gözlerimiz federal hükümeti aşmayı temel alan bir dünya hukuk sistemi ve dünya düzenine çevrilmiş bulunmaktadır. Bu

---

11 1956'da Deniz Kuvvetlerini de kapsayacak şekilde genişletilmişti

12 5-8 Mayıs 2005, Rottach-Egern, Almanya toplantısına katılan Avrupa Müttefik Kuvvetleri Komutanı General James L. Jones, Em. Org. John M. Keane Daniel Estulin. "Nexus" Dergisi, Cilt 12, Sayı 5 (2005 Ağustos – Eylül sayısı).

13 Bernadine Smith, Globalist Plan to Disarm America: PL87-297 Arms Control and Disarmament Act /State Department Publication No.7277

> “sistem” kültürel çoğulculuğu ve farklılıkları takdir edecek, milli kökenlerden duyulan iftiharı ve yerel sorunlarına yerel çözümler geliştirilmesini dışlayan bir sistem olmayacaktır. Bununla beraber, insanlığın ilerlemesi “sorunu” artık Batı ya da Doğu, gelişmiş ya da geri kalmış, dünyanın belirli bir kısmında yoğunlaşarak çözülemez. İnsanlık tarihinde ilk kez, insan türünün hiç bir parçası diğerinden tecrit edilemez.”

İkinci Manifesto, kuruluş (1933) amacını “çağdaş değerleri yaymak” olarak ifade eden, “Amerikan Hümanist Derneği” tarafından kırk yıl önce, 1974’de yayınlanmış. Umarım, haddimi aşıp, Sayın Taner’i gücendirmemişimdir.

3. KISIM

AYDINLAR

SİYASİ REKLAMCILIK YASAKLANMALI MI?

Siyasi reklamcılığın ve "halkla ilişkiler"ciliğin ne denli ahlaki bir faaliyet olduğunu, oldum olası sorgularım. Bir "aday"ın ya da bir siyasi partinin çoğu zaman aklına bile gelmeyen lâfları, sloganları, fıkraları - deyiş yerindeyse - ağızlarına yerleştirmek, giymedikleri giysileri giydirmek, saçlarını şöyle tarayıp, hatta boyayıp, gözlüklerini böyle değiştirmek, yani "imaj" yaratmak, hangi noktada kalpazanlığa girer? Siyasi reklamcılık ve halkla ilişkilercilik bir yönüyle de kalıp aday, kalıp parti yaratmak sayılmaz mı? Bu sahada başarılı bir reklamcı ya da halkla ilişkilercinin sanatını takdir etmekle, sahte para basan matbaacı ustasının sanatını takdir etmek arasındaki fark ne olabilir?

Eylül 1999'daydı sanırım, Amerikan basınında "*Siyasi reklâmlardan neden derhal kurtulmalıyız*!"[1] başlıklı bir yazıyı görünce heyecanla okumuş, saklamış olmamın nedeni buydu. Yazı şu cümleyle başlıyordu:

> "İnsan ırkına 50 küsur yıldır katılan birisi olarak, bir takım sonuçlara ya da dilerseniz inançlara vardım. Bunlardan birisi de siyasi reklâmla-

[1] Bob Welkey, "Why we should get rid of political advertising – now!" 1999.

rın hayatımızdan bir daha gelmemek üzere çıkarılıp atılması gerektiği. Bunun tersini düşünen çok sayıda akıllı insan olduğu açık... Ne ki, burası Amerika ve bu ülkede insan muhalif olduğu için kurşunlanmaz (yani çoğu zaman kurşunlanmaz.) Bu nedenle düşündüklerimiz söyleyebilirim. Ama önce neden siyasi reklamcılığın yasaklanması gerektiği sonucuna vardığımdan başlamalıyım: çünkü ben son otuz yıldır hayatımı reklamcılıktan kazandım ve verebileceği zararı biliyorum.

Bizim işimizde "iyi reklâm, kötü ürünü hızla öldürür" diye bir söz vardır. Örneğin insanları "...burger" tatmaya ikna edebilirsiniz ama yediklerini beğenmezlerse, "...burger" anında batar. Kapitalizmin kuralı budur! Ancak, işe yaramaz bir adayı seçtirirseniz, adam yapışır kalır! Siz ondan kurtuluncaya kadar, o mesela sizin Sosyal Güvenlik Teşkilatınızı ortadan kaldırır, Kosova'ya asker gönderir, en dürüst bakanınızı azleder, vb. vb.

Reklamdan etkilenmediklerini söyleyen seçmenler vardır. Bunlar, partilerin seçim bildirgelerine, meselelere yaklaşım biçimlerine oy verdiklerini iddia ederler. Bütün kalbimle umarım ki, öyledir! Fakat, işin doğrusu şu ki: siyasi reklâmların seçmeni etkilediği bir vakıadır ve tekrar tekrar kanıtlanmıştır. Öncelikle yakışıklı bir adam seçersiniz, sonra onu televizyonun en çok seyredildiği saatlerde gösterir, ses, ışık, mimikler, beden dili, bayraklar vb. destekler kullanarak diğer adaydan daha başarılı olacağı şeklinde bir izlenim yaratırsınız. Böylece seçmen, örneğin, eğitim bütçesinin arttırılması için gerekli paranın nereden geleceğini düşünmektense, adayların konuşmalarında, ses tonlarında, giysilerinde yoğunlaşır. Öte yandan, bir reklam filmi cevap hakkı da doğurmaz. Söyleyen söylediği ile kalır. Bunu iyi bildikleri içindir ki, siyasiler karşılıklı konuşmalarında birbirlerine fevkalade nazik davranırken, ekrana ya da sahaya tek başına çıktıklarında birbirleri hakkında ağızlarına geleni söylerler.

Geçen seçimlerde Demokratlar, Cumhuriyetçi Parti üyelerini radikal tipler olarak göstermeyi başarmışlardı. Cumhuriyetçiler kendilerini savunmakta gecikmediler. Ancak, bütün bu dalaşmanın sonucu seçmenin her ikisinden de ikrah etmesi oldu. Sonuç, apolitizasyon ve Washington'dan soğuma. Araştırmalar gösteriyor ki, ılımlı seçmenler tek taraflı suçlamalardan bizar oluyor hatta oy sandığına gitmekten vazgeçiyorlar. Nitekim 1972 seçimlerinde 18-24 yaş grubu seçmenle-

rinin %50'si seçim sandıklarına gitmişken, 1996 seçimlerinde bu oran %32'ye indi. 1994 ara seçimlerinde seçmenlerden sadece %20'si oy kullandı. Mitinglere giden ya da partilerin gençlik kollarında çalışan genç insanların sayısı her gün biraz daha azalıyor.

En büyük tehlike de, bu. Çünkü ılımlı seçmenin boş bıraktığı alanı ülke sorunlarına getirilen çözümlere değil, imajlara oy veren fanatikler dolduruyor. En iyi "imaj"ın kazanması demek aynı zamanda o "imaj"a büyük paraların ödenmesi demek. Büyük paraları ödeyenler, yani seçim finansörleri, bu işi babalarının hayrına yapmıyorlar. Bu işin bir tarafı. Diğer tarafı da, seçim finansmanının ülke sorunlarını çözecek araştırmalara değil, adayların imajına gitmesi.

Ancak durum tamamen umutsuz değil. Yeni kuşaklar kanal değiştirmeye karar vermiş gibi görünüyor. Örneğin, Washington'da, "Kongre Üyelerini İzleme" projesi adı altında toplanan bir grup insan yayınladıkları bildiride "*Demokratların ve Cumhuriyetçiler birbirinden farklı olmadıklarını; her ikisinin de yolsuzluğa battıklarını ve birlikte bir iş başarmaktansa kavga etmeyi tercih eden çocuklara dönüştüklerini*" söylüyorlar.

Bir reklamcı olarak konuşmam gerekirse, marka yöneticilerinin işleri adamakıllı karıştırdıklarını söylemek durumdayım. Reklamcılar, ürünlerin değeri, işlevi, kalitesi hakkında mesaj verecekleri yerde, kupon dağıtıyorlar. Bana sorarsanız akıllarını başlarına toplamalarının zamanı geldi de geçiyor!

Peki, ne yapabiliriz?

Bizim bir anayasamız var. Ancak, tıpkı insanlar gibi anayasaların da gelişmek zorunda olduğunu bilmemiz gerekiyor. Gelişme, bizim düşünce ve davranış biçimlerimizi değiştiriyor. Yeni buluşlar, yeni fırsatlar, yeni anlayışlar yaratıyor. Teknolojideki ilerleme, kuralları da değiştiriyor. İfade özgürlüğünü, basın özgürlüğünü, toplanma özgürlüğünü, hükümeti eleştirme özgürlüğünü kısıtlayacak hiçbir harekete izin verilemez. Ancak, nasıl ki trafikte hız kısıtlamaları koyuyoruz ya da ateşli Silahları kısıtlamaya gidiyoruz, adaylarımızın söyleyeceklerini dinlemenin de bir yolunu bulmak zorundayız. 21. yüzyıla girerken, doğru bilgilenme hakkını koruyabilmeliyiz. İş ticarete gelince, malın

nitelikleri mümkün olan en ayrıntılı biçimde görebileceğimiz önlemleri alıyoruz. Aynı şeyi adaylar söz konusu olduğunda da yapabilmeliyiz.

Bunun yolları da var. Meselâ, televizyonda karşılıklı konuşmaları şart koşabiliriz. Bu programlara seçmenlerin katılmasını şart koşabiliriz. TV kanallarından birisini sadece seçim zamanı değil, tüm zamanlarda adayların ve milletvekillerinin konuşmalarına tahsis edebiliriz. İnsanları manipüle etmekten başka bir işe yaramayan reklamlara ayrılan bütçeleri, siyasilerle seçmenlerin doğrudan diyaloğunu sağlayacak yöntemleri araştırmaya yönlendirebiliriz.

Başkan Bush'un reklâm kampanyasını yürüten reklamcı Helayna Spivak'a siyasi kampanya ile propaganda arasında ne fark olduğu sorulduğu da, kadın, "*Arada bir fark olduğunu artık düşünmüyorum*," demişti, "*Bush bir üründü. Ve biz layık olduğumuz ürüne kavuştuk. Çünkü, eğer insanları 30 saniyelik bir televizyon reklamı ile etkileyebiliyorsanız, karşılıklı konuşmaları dinlemez oluyorlar. Tek bir olumsuz siyasi reklam bile insanları harekete geçirmeye yetiyor. Bu da bizim hatamız.*"

Spivak doğru söylüyor. Bir yolunu bulup siyasi reklamcılığı durmamamız lâzım. Bu demek değil ki, bunu yaparsak her şey güllük gülistanlık olacak. Ama bir reklâmcı olarak ben derim ki, reklâmlar eski işlevlerine dönmeliler: yani, sabun satmalılar, aday değil." [*]

Kıssadan hisse.

[*] Bob Welkey," Why we should get rid of political advertising – now!"1999

TOPLUMUN EMNİYET SÜBABI:

BAĞIMSIZ DÜŞÜNCE

"*Sizi başkalarına benzetmek için elinden geleni ardına koymayan bir dünyada kendiniz kalmak, bir insanın yeryüzünde verebileceği en büyük kavgaya girişmek ve asla geri çekilmemek demektir*" der, E.E. Cummings, "*Bir Şair'den Öğrencilerine Öğütler*" isimli eserinde.

Cummings'in öğüdünü hatırlatan da geçtiğimiz hafta gördüğüm "Mümtaz Hoca bir yana, dünya bir yana" başlıklı değerlendirme[1]. Yazı, "Bir yakınının Mümtaz Soysal için şöyle dediğini hatırlıyorum," diye devam ediyordu, "'Kendi bir yana, dünya bir yana...' Neden böyle demişti? Belki de Hoca'nın bükülgen olmayan inatçı kişiliği, bağımsız tavırları... Ya da kendi tekelinde sandığı birtakım doğruları savunurken ki üslubu biraz itici geldiği için öyle demişti. Belki de Hoca'nın başkalarında eleştirebildiği bazı şeyleri, kendisi söz konusu olduğunda kimi zaman görmezlikten gelebilmesi... Ve bunu son derece makul, ikna edici biçimde savunabilmesiydi... Hangisi bilemiyorum. Ama gerçekten 'Hoca bir yana, dünya bir yana'dır. Örneğin Galatasaray Lisesi'nde okuyup, sarı-kırmızı yerine siyah-beyaz'a gönül vermek, yani koyu bir Beşiktaşlı olabilmek herhalde böylesine bir farklılığın ya da bağımsız kalmaya özen gösteren bir kişiliğin belirtisidir..."

Bükülgen olmayan inatçı kişilik, bağımsız kalmaya özen göstermek, farklılığını son derece makul, ikna edici biçimde savunabilmek! Yazıyı okudukça Mümtaz Hoca'ya daha da imrendim: "... 12 Mart 1971 darbesinin hapishanelerinden geçmiş ama başını eğmemiş," askeri yönetime "hiç kuşkusuz karşı"ymış, 12 Eylül'ü "Demokrasi ve insan hakları açısından eleştirmiş... Ama kendine göre yeri geldiğinde, nedense yine farklı, bağımsız davranma yolunu seçmiş," örneğin "Aydınlar Bildirisinin altına da Mümtaz Hoca imza koymamış." Dahası, "1970'lerde Uluslararası Af Örgütü'nün Başkan Yardımcılığı'na kadar getiren bir insan hakları savunuculuğu var"mış ve "Bunu bileğinin hakkıyla elde etmiş." Ama diyor yazar, "ilginçtir, zaman içinde Af Örgütü'yle Mümtaz Hoca'nın arası

[1] Hasan Cemal, Milliyet, 21 Aralık 2002

soğumuştur. Bunda Hoca'nın yine kendine özgü bağımsız yaklaşımlarının rolü olduğu söylenebilir. Örneğin Kıbrıs, Ermeni sorunu gibi bazı konularda Hoca'nın devletle içiçeliği ya da yakınlığı Af Örgütü'yle ilişkilerini hafif tertip limonileştirmiştir. Bunun gibi, Sovyet işgalindeki Afganistan'da insan hakları ile ilgili bazı yaklaşım farklarının da Hoca'yla Af Örgütü'nün arasını açtığı rivayet edilir."

"1960'larda Mülkiye'de... efsane hocalardan biri"ymiş, "Olaylara yerleşik düşünce kalıplarını kırarak değişik pencerelerden bakmayı öğretir"miş. 1989'da kendisiyle yapılan bir mülâkatta, "Ben sosyal demokrasiyi yeterli bulmuyorum Türkiye için. Planlama diyorum," demiş. Mülâkatı yapan itiraz etmiş, "Kapitalist bir ekonomi değil de, sosyalist ekonomi kurmayı hedef almak... Bunu söyleyen de pek kalmadı dünyada ama..." Mümtaz Hoca'nın yanıtı: "Ben biraz kalsın istiyorum Türkiye için..." Hoca bir yana, dünya bir yana!

Yazı, "...Mümtaz Soysal öyle sıradan bir kişi değildir," diye sürüyor, "Ülkemizin ender yetiştirdiği beyinlerden biridir... Çapı yadsınamayacak bir değerimizdir... Fransızca ve İngilizceye olan fevkalade hâkimiyetiyle, bilgisiyle, kültürüyle her forumda kendisine yaman adam dedirtecek bir performans çıkartacağı kesindir. Türkiye'nin yüzünü karartmaz."

Amma... Gelin görün ki, Hoca, şimdilerde de "Hiç hoşlanmadığı Avrupa Birliği'nin yolunu Türkiye'ye kesecek değirmenlere su taşımaya devam ediyor"muş, hem de "Olanca zekâsıyla, dışa karşı kadife gibi yumuşak bir üslup içindeyken, gerçekte şahinliğin en ince oyunlarını Kıbrıs'a dönük kurmanın peşinde olarak, KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş'a danışmanlık görevini sürdürüyor... Türkiye'yi Avrupa yolundan şaşırtmak için belki de son kozunu oynadığı için bu kadar hırçınlaşmış durumda, kim bilir?" Yazı böyle bitiyor. Eleştiri açık: "Mümtaz Hoca bir yana, dünya bir yana." Yani?

Yani, ülkemizde bireyin düşünce özgürlüğüne dâhil olduğu camianın egemen düşüncesiyle örtüştüğü sürece revaç verilir. Sadece bizim ülkemizde mi? Hayır. Bakın, "Independent Thinking Review" dergisinde yazan Prof. Sharon Presley[2] ne diyor: "*Genelde kabul gören düşüncelere en ufak bir murakabe yapmaksızın biat eden bir toplumda yaşıyoruz*." Müsebbiblerini de şöyle sıralıyor:

Çocuklarından sorgusuz sualsiz itaat bekleyen ebeveynler.

[2] Sharon Presley, Ph. D., Executive Director, RIT, Independent Thinking Revie, Cilt 1, Sayı 1.

Öğrencilerin eleştirel düşünce becerilerini geliştirecekleri yerde ezbercilik ve uysallık telkin eden okullar.

Çağdışı davranış biçimlerine ve değerlere sadakat talep eden kiliseler.

Medyayı manipule eden ve yanlışlarını örtmek için sürgit yalan söyleyen politikacılar ve bürokratlar.

Yüzeysel ve yanlı "haber"ler yayınlayan televizyon ve gazeteler.

İnsanoğlunun cinsiyet, yaş, ırk, etnik köken vb. niteliklerini belirli kalıplarda takdim eden (örneğin, Arap=terörist) ve sorunların çözümünün onları ortadan kaldırmaktan geçtiğini telkin eden televizyon ve sinema filmleri.

Karmaşık kişisel sorunlara 'karma, şakra, biyoritm, reiki' gibi moda pop tedaviler uygulamaya kalkanlar.

'Doğru siyaset' olduğuna inandıklarını (örneğin, Türkiye'nin AB'ye girmesi gerekliliği) despotizm pahasına dayatan kurumlar.

'Doğru siyaset' olduğuna inandıklarını başkalarına taciz, aşağılama, sansür ve yasal önlemlerle dayatmaya çalışan aydınlar, yazarlar ve eylemciler.

Prof. Presley, durumun vahim olmakla birlikte, umutsuz olmadığını söylüyor. Bu nedenle muhalif sesleri kamuoyuna ulaştırabilmek için bir de STÖ kurmuşlar: Resources for Independent Thinking. Amaçları, duyduklarını ve gördüklerini aklın süzgecinden geçirmeden kabul etmeyen insanlar yetiştirmek. "*Varsayımlarınızı, inançlarınızı, değerlerinizi sorgulayın*" diyorlar. "*Bağımsız kalmanın yollarını ararken başkalarının düşüncelerine saygı duymayı ve haksızlık etmemeyi şiar edinin.*" *"Çocuklarınızın, öğrencilerin, dostlarınızın, meslektaşlarınızın ve hasımlarınızın bağımsız düşüncelerini teşvik edin. Akla uygun, eleştirel ve bağımsız düşünce yolundaki çabalarda etkin rol alın ki, medeniyetin sonu gelmesin."*

Bir de kılavuz derlemişler:

1) Soru sorun, şaşırtıcı cevap almaktan kaçınmayın,

2) Meseleleri tanımlarken eksik bırakmamaya çalışın,

3) Size sunulan delilleri inceleyin, varsayımlara itibar etmeyin,

4) Saptırmalara karşı duyarlı olun,

5) Duygusal akıl yürütmeyin ('Böyle hissettiğime göre, doğrudur' demeyin)

6) Meseleleri basite indirgerken aşırıya kaçmayın,

7) Başkalarının yorumlarını da gözden geçirin,

8) Belirsizliğe tahammül etmeyi öğrenin,

8) Ne "Bilmiyorum" demekten korkun, ne de "bilmiyorum" cevabını almaktan.[3]

Kısacası, Mümtaz beyin bir yana, dünyanın bir yana olmasında hiçbir sakınca yok. Aksine, moda 'siyasi doğrular'ın dışında kalabilenler, emniyet sübabı görevi üstlenirler. Hele de, "ülkemizin ender yetiştirdiği beyinlerden biridir... çapı yadsınamayacak bir değerimizdir" saptamasını hak ediyorlarsa.

Son söz, yine rahmetli Cemil Meriç'ten: "*Bir adamın benden başka herkes aldanıyor demesi güç şüphesiz... Ama herkes sahiden aldanıyorsa, o ne yapsın*?!"

[3] Wade & Tavris, Psychology, 5.Baskı, Longman Publishers, 1998.

"SEXY" AĞCA?!..

Ağca'nın büyük bir iştiyak ve elbirliği ile "milli katil"imiz ve/veya "milli gururumuz" mertebesine yücelttiği, gündemimizi adeta bir "star" kimliği ile esir aldığı bu günlerde adının bende çağrıştırdığı bir sıfat bu "sexy." Kelimeyi aklıma düşüren de "John Jay Kriminal Adalet Koleji" isimli Amerikan üniversitesi profesörlerinden Lydia S. Rosner'in "Rus Usulü Cürüm"[1] başlıklı kitabı. Profesör Rosner ayrıntılı ve uzun incelemeler sonucunda Amerikalıların Rus mafyasını "seksi" buldukları sonucuna varmış. Ama Amerikalılar zaten "tüm suçluları" seksi bulurlarmış! "Seksi" yani çekici, dilerseniz, Freud doğrultusunda "cinsel istek uyandıran." Billy the Kid'den Jesse James'e kadar ne kadar ünlü mücrim varsa, Amerikalılarda -ve Amerikan basınında!- hayranlık uyandıragelmişlermiş.

Peki, kimmiş bu adamlar? Billy the Kid dedikleri, New York doğumlu bir eşkıya, daha on iki yaşındayken annesine sataşan bir adamı öldürmüş; kumar, gasp, hırsızlık, dolandırıcılık ve bir düzine cinayet! Rosner, "*1870'lerde New Mexico Bölge Valisinin af teklifini kabul etmektense, on iki kişilik bir çete kurup, soyguna devam etmeyi yeğledi*" diye yazıyor. Jesse James de adını Amerikan İç Savaşında Güney taraftarı bir gerilla lideri olarak duyurmuş. Daha sonra kardeşiyle birlikte bir haydut çetesi kurup, 1873'den itibaren orta Amerika'da banka ve tren soygunlarına koyulmuşlar. Ellerinde en az yirmi kişinin kanı var. Jesse James birara yakalanmış, hapisten kaçmış tekrar bir tren soymuşlar. Missouri valisi, Jesse'nin başına yüklü bir ödül koyunca, çetesinden bir can yoldaşı adamı boş bulunduğu bir anda yakalamış, öldürmüş. Böylece hem ödül parasını almış, hem de eski suçları affedilmiş.

Zamanla Jesse James üzerine bir dizi romantik efsane oluşmuş, yetmemiş, "Ballad of Jesse James" diye dillerden düşmeyen bir de türkü yakılmış! Hollywood'da Jesse James'i oynamayan ele gelir tek bir aktör kalmamış! Anlayacağınız, iç savaş ise iç savaş, politika ise politika, para ise para, bugün Ağca'da odaklanan unsurların hepsi mevcut. Sayısız Al Capone, Wilma & Louis, efendim, ... gibi Oscarlı "başyapıtları" hatırlayınca, Jesse James efendi araya bir de Papa'ya suikast girişimi gibisinden bir vukuat katsaydı nasıl da parlardı diye düşünmeden edemiyorum!

[1] "The Soviet Way of Crime," Bergin and Garvey, 1986.

Bugünlerde Amerika kendi özbeöz mücrimlerini yetiştiremeyecek kadar ehlileşmiş (ya da polis devletine dönüşmüş) olduğundan, "yasadışı star" ihtiyacını Rus mafyası ile tatmin etmek yoluna gitmiş. Prof. Rosner, 1870-80'lerde Dodge City[2] "*Batı'nın en ahlâksız kasabası olarak bilinirdi, şimdilerde Dodge City'nin yerini New York'un Brighton Beach kenti aldı*" diyor. Brighton Beach'in özelliği perestroykadan sonra Rus göçmenlerin en yoğun olarak yerleştikleri Amerikan şehri olması. Rosner, "*Sovyetler Birliği'nde işlerini gördürmek için rüşvet vermeye, sahte evrak düzenlemeye hatta şantaja alışık olan Rus göçmenlerinin bu tür becerilerini ABD'de de kullandıklarına*" işaret ediyor. "*Eski Rus göçmenleri genellikle kırsal alandan gelen insanlardı. İşsiz kaldıklarında suça yönelmeleri anlaşılabilirdi. Oysa, perestroykadan sonra gelenlerin endüstriyel ve teknolojik becerileri var. Bu beceriler, deyiş yerindeyse, tercüme edilebilir beceriler. İngilizce bilmeseler de istihdam edilebilen insanlar bunlar. Boyacı her yerde boyacı, tornacı her yerde tornacı olarak iş bulabiliyor. Anlatmaya çalıştığım, işsiz kaldıkları için suça yönelmemekten başka çareleri olmayan gruplar değiller bu yeni gelenler. Ne var ki, ellerinin altında paraya dönüştürülebilecek bir durum varsa, suistimal etmekte mahzur görmüyorlar. Örneğin, Rusya'da hekimlerin hediye karşılığı hasta randevularını öne almaları yadırganmaz; boyacıların boyayı sulandırıp arttırdıklarını eve götürüp arkadaşlarına satmaları da şaşırtıcı değildir. Rusya'da bir otomobil fabrikası müdürü, tüketici başvuru listesini tarih sırasına göre değil, kimin cebine daha çok para koyduğuna göre düzenler; benzin dağıtım şirketlerinin kayırdıkları şoförler vardır, vb. vb. Yoksulluğun alternatifinin yasadışı eylem olduğu bir ülkede yetişenlerin suç kavramını algılama biçimleri farklı oluyor. Nitekim Brighton Beach'e gelen göçmenler yasadışı davranışların olağan sayıldığı Rus toplumunda öğrendikleri sosyal ve psikolojik davranış biçimlerini ve beklentilerini de beraberlerinde getirdiler. Oysa kendileri için olağan olan bir davranış biçimi, ABD'de suç sayılabiliyor*."

Rosner, Rus göçmenlerin "*kendileri için olağan olan bir davranış*" biçimlerini "*bal tutan parmağını yalar, devletin malı deniz yemeyen domuz*" diye çevirebileceğim kadim saptamaları hatırlatarak açıklıyor. Sonra da şahsen çok ilginç bulduğum şu saptamayı yapıyor: "*Bürokratik kuşatma altında yaşayan kentliler, sistemi alt edecek üstün beceriler geliştiriyorlar*," diye gülüyor, "*Hatta şabaskniki*[3] *diye profesyonel bir sınıf türemiş. Bu insanlar, siyasi, iktisadi alanlarda aracılık yapılıyorlar. Para karşılığı sıradan insanların bürokratik işlemlerini yürütür, ihtiyaç duydukları metaları bulurken, devletin yardımına da koşmaktan*

[2] Kansas.

[3] şabaşniçestvo, "serbest meslek sahibi"den türeme

kaçınmıyorlar. Çalışkan, becerikli insanlar bu şabaskniki, ama Birleşik Devletlerde onlara da 'mafya' gözüyle bakılıyor." Hal böyle olunca, diyor, Rosner, "'Rus mafyası' diye yanlış isimlendirilen davranışlar bütünü Amerikan medyasına keşfedecek, dallandırıp budaklandıracak, sansasyon yaratacak yeni bir 'sexy' konu oldu!"

Ağca'nın mafya'dır, Gladio'dur, "derin devlet"tir gibisinden hüküm ya da imalarla sınıflandırılmasının sıradan insanlar için neredeyse metafiziksel bir nüfuzu-nazar gerektirdiğini düşünürüm. Ancak, şu içine düştüğümüz sansasyona baktığımda, adamın en az Avşar kızı ya da Apo kadar "seksi" olduğunu kabullenmemiz gerekir diye düşünüyorum. Mamafih, Ağca'nın yıldızının yeni yeni parladığını düşünmek de mümkün. Neden derseniz, Avşar kızına da, İmralı mücrimine de yakılmış Jesse James misali türküler var da, Ağca'ya ithaf edilmiş bir ezgi varsa da ben duymadım. Bütün gördüğüm Mersedesinin üzerine atılan bir kaç gül yaprağı ki, bana fan-kulübünün mali zaaf içinde olduğunu söylüyor.

Profesör Rosner'e dönersek, hanımefendi, eski SSCB'de iki tür mücrim olduğunu söylüyor. Bunlardan birinci guruba "Survivor"lar denirmiş; yani tencerelerini kaynatabilmek, çocuklarını giydirebilmek için üretim sürecine dâhil olamadıkları ekonomik sistemi manipule etmeye çalışanlar. Bunları bahşiş, armağan, dilerseniz bahşiş almayı mesele yapmayan devlet memurlarına benzetebiliriz. Bir de "Conniver" dedikleri grup var ki, bu grup bütünüyle sistem dışı hareket edip, kendi şebekelerini kuran grup. Çalıyorlar, çalıntı malların dağıtımını üstleniyor, kârı kendilerine göz yuman Parti (ki, bu dönemin komünist partisidir) komiserleri, Duma temsilcileri ve kolluk kuvvetleri ile bir biçimde paylaşıyorlar. "Conniver"ların özelliği, kendi güvenliklerini kendilerinin sağlamaları; yani, karakol polisleriyle, emniyet teşkilatı ile uzun boylu ilişkileri olmuyor. Dayatma da, tehdit de, infaz da kendi silahlı ekipleri tarafından gerçekleştiriliyor.

Rosner, "*Rus mafyası böylece Amerikan polisiye literatürüne efsaneler getirdi*" diyor, "Coney Island, Amerikan toplumunun ahlaki değerlerini ve davranış biçimlerini karikatürize ederek yansıtan bir ayna oldu." Rus "mafyası," Amerikan'ın yasal iş dünyasının yasadışı, haram (illicit) bir karbon kopyası gibi; "orada ne oluyorsa burada da o oluyor ancak kulvarlar farklı."

Neticeyi kelâm, kurulu düzenle sembiyotik bir ilişki içinde yeşeren Ağca tiplemesi, demokrasinin yüreğini hedeflemiş bir hançer olmaktan öte, en seksi duruşuyla da medyaya Marlon Brando misali, consigliere, caporegima ve hem-

palarından oluşan bir pınar sunuyor. Zengin, kışkırtıcı ama asla sahici ya da ahlaki olmayan bir haber pınarı!

Körle yatan...

The Times isimli İngiliz gazetesinin dış haberler şefi Browen Maddox hanım, makalesine "*Demokrasinin zaferi Atatürk'ün vizyonundan kopuşa işaret ediyor*" şeklindeki başlığı uygun görmüş. Şöyle devam ediyor: "*Abdullah Gül'ün Türkiye'nin yeni cumhurbaşkanı olmakta gösterdiği başarı, demokrasi için bir zafer; ancak, muhafazakârların, /yani/ laik kentlere rağmen Anadolu'nun bağrından gelen şatafatsız ("low-key") Müslüman seçmenlerin, yeni gücünü yansıttığı için laikliğe bir darbedir*."[1]

Lütfen, cümleyi bir kez daha okuyun; siz İngiliz olsanız, bundan ne anlarsınız? Türkiye'de kentler laik (ne demekse) amma... Anadolu'nun bağrından gelen şatafatsız Müslümanlar (ne demekse - bu bağlamda, "şatafatlı" Müslümanlar kimlerse) diye birileri var; bu birileri, muhafazakâr (yani?) olup "laik" kentlilerin başına derttirler. ("at the expense of") Üstelik, "yeni bir güç" edinmişler (ne demekse) ve Gül'ü cumhurbaşkanı seçtirmek suretiyle laikliğe darbe vurmuşlardır. Yetmiyor, hanım, "muhafazarlık" eşittir "laiklik karşıtlığı" gibisinden özgün bir tanım getirirken, Türkiye'de "kentler muhafazakâr değildir" hükmünü dillendirmekten sakınmıyor. "Anadolu seçmeni"nin ilk kez oy verdiği iması da cabası!

Fesuphanallah!

Belli ki, Browen hanım, ne Türk siyasi tarihi hakkında bilgi sahibi, ne de son seçimleri izlemiş; "laik" kentlerimizden Ankara'nın %47,5, İstanbul'un %45,2, İzmir'in %30.4 oranında AKP'ye oy verdiğinden haberi yok! Ama ne gam! Oryantalisttir, ne söylese yeridir hesabı, atışa devam ediyor. Efendim, Dışişleri bakanlığı sürecinde, Sayın Gül'ün kendileri, "dünya ölçütlerinde çıkıntısızlık ("smoothness") sergilemiş" olduklarından, cumhurbaşkanlıkları "Türkiye haricindeki ülkeler için bir sorun teşkil etmez"miş, amma... bu ülkeler de Cumhurbaşkanımızın "popülaritesinin yoksul, sıradan Türklerin çoğunluğunun sesini yansıttığına" mim koymalı, (TUSİAD, TOBB duymasın!) "Türkiye'nin komşula-

[1] The Times, Victory for democracy marks a break with Ataturk's vision, Browen Maddox: World Briefing.

rıyla ilişkilerinin naturasını, herhangi bir liderden daha çok değiştireceğini" akıllarından çıkarmamalıymışlar. Allahallah! Türkiye Cumhuriyetinde dış politikayı ne zamandan beri cumhureisleri belirliyor?! Ama olsun diyor, Maddox hanım, en üstenci demokrat kimliğiyle, "Seçilmiş hükümetin son 60 yılın beşinci askeri darbesine kurban gidip, generallerin aşırı dindar ("religious") saydıkları siyasileri devirmelerindense, İslam'la hafifçe boyanmış ("tinged") dahi olsa demokratik hükümet iyidir…" Burada yine bir "amma.." çünkü, her ne kadar "laikliği sürdürmeye söz vermiş"se de Sayın Gül'ün "ne yapacağını kestirmek kolay değil"miş, zira, "eşinin başörtüsü seçim kampanyasında abartması imkânsız ölçülerde önemli sembolik bir rol üstlenmiş," ve Sayın Gül'ün bizzat kendileri "eşinin başını geleneksel biçimde örtünün uçlarını boğazından dolayıp ensesini örtecek şekilde bağlamak yerine daha modern bir biçimde bağlayabileceğini söylemiş," hatta (bu da Guardian'dan) "*eşinin siyaset yüklü İslami başörtülerini yeniden tasarlaması için kıyafetleri Catherine Zeta-Jones'u süsleyen bir Avusturyalı modacıyı yardıma çağırmış*" olmakla beraber, bu durum dahi, muhalifleri tarafından "*İslami uygulamanın devletin alanına yöneltilmiş tehditkâr bir tecavüz*" olarak algılanmış -mış![2] Üstenci olduğu kadar da yüzeysel ve kaba olan bu makale, "analiz!" sayılıyor. En azından, "Seccade ilk kez köşkte" manşetinin altına taşıyan Milliyet, böyle takdim ediyor.

Bir de Helena Smith'imiz var. Bu hanım da, rahmetli Özal şöyle dursun, Nazmiye hanımın tüylerini diken diken edecek "*seccade ilk kez köşkte*" şeklindeki sansasyonel haberin mucidi! "The Guardian"ın "analisti," Sayın Gül'ü, "uygulamacı ("practising") Müslüman," "eski İslamcı," "cana yakın İngiliz muhibi" olarak takdim ediyor.(3) Haber midir, temenni midir pek de belli olmayan bir üslupla, Gül'ün "muazzam veto gücü" olan bu mevkiye gelmiş olmasının "zehirin ("vitriol") boşalmasını, laiklerle daha dindar zihniyetli Türklerin arasındaki nefretin köpürmesini tetiklemiş, ordunun da müdahale tehdidini müteakip, milyonlarca protestocuyu sokaklara dökmüş" olduğunu söylüyor. "Kendisine şüpheyle yaklaşanları tarafsızlığı hususunda ikna edebilmek için, Mr. Gül'ün kurulmasına yardım ettiği AK partiyi bırakması bekleniyor" beyanı, Helena Smith hanımın kifayetsizlik konusunda meslektaşı Maddox'u aratmadığını gösteriyor.

İngiliz The Times ile The Guardian böyle de Amerikan Washington Post farklı mı? Jackson Diehl, Washington Post'daki "İslam Demokrasisi Harekete Geçti" başlıklı ("İslam demokrasisi" ne demekse) makalesinde, "Gül'ün önderliğindeki Türk hükümetinin (ne demekse) AB'ye üyelik müzakereleri için bastır-

[2] The Guardian, Leader, 22 Ağustos 2007

dığı"ndan, "başarılı olabilmek için bu doğrultuda bir dizi hukuk ve insan hakları reformları yaptığı"ndan; "Kürt azınlığın ve kadınların daha geniş haklara sahip oldukları"ndan; "idam cezasının kaldırıldığı"ndan bahisle, kendilerinin, "Birleşik Devletlere 'laik' Türk politikacılarının ve de Türklerin büyük çoğunluğundan daha dost... liberal ve Batı yanlısı bir politikacı" olduğunu haber vermektedir.

Diehl beyin Gül'e ilişkin temennilerine söyleyecek lâfımız olamaz ama maddi hatalarının ürkütücü boyutları düşündürücü. Nitekim, aynı Diehl'in Amerikan Kongresinin önündeki Ermeni Tasarısına ilişkin "*Belki Türk tarihini tartışmak Kongre'nin işi değildir, belki yanlış nedenlerden dolayı böyle bir iş yapmaktadırlar. Amma, Türkiye, arzuladığı gibi yüzü Batı'ya dönük, istikrarlı bir demokrasi olacaksa, Türk siyasileri, hiç değilse herkesin yaptığını yapmalı, yaptırımı olmayan Kongre kararlarına omuz silkip, geçmelidirler*" diye biten, 5 Mart tarihli "Kongre'nin Osmanlı Gündemi" başlıklı yazısında da meseleyi nesnel kriterlerle değil, tümüyle Amerikan çıkarları açısından ele almış olması, manidardır. Diehl'in idam cezasının kaldırılmasına ilişkin verdiği bilgiyi "yüksek gazetecilik standartlarıyla övünen The New York Times'ın" Türkiye muhabiri Sabrina Tavernise'e borçlu olduğunu, Milliyet yazarı Kadri Gürsel'in yazısından anlıyoruz. 19 Mayıs'ta idam cezasının AKP hükümeti tarafından kaldırıldığını yazan Sabrina Hanım, bundan beş gün kadar önce de "Başbakan'ın atadığını sandığı Konya Selçuk Üniversitesi Rektörünün özgürlükçü ve liberal icraatı üzerinden AKP'yi övmüş"müş.

Muradım ne bu gazetecilerin ipliklerini pazara çıkarmak, ne de tencere dibin kara seninki benden kara gibisinden bir olguya sığınarak Türk basınının özensizliği mazur göstermek. Muradım, günümüzde "malûmat" ile "bilgi"nin arasındaki uçurumun ne denli derinleştiğine dikkatinizi çekmek. Gelin de, Edward Said'i rahmetle, saygıyla anmayın!

Edward Said, daha 1981'de yayınlanan "Haberlerin Ağında İslam"[3] adlı kitabında, İslâm'ı içeren haberlerin "gazete muhabirlerine yanlış yapma imtiyazı" tanıdığına işaret ederek, "aktarma" olayının çoğu kez "karartma" eylemine dönüştüğünü göstermişti. "*Muhabirler, belirli görevlere ya o sıralarda birinci sayfaya manşet olan haberlerin oluştuğu yöreye yakın bir yerlerde olduklarından* (Helena Smith, Sabrina Tavernise gibi) *ya da çabuk koku almak gibi bir yetenekleri olduğundan* (Maddox, Diehl, gibi) *atanırlar. Görevlendirildikleri ülke*

[3] Özgün adıyla, "Covering Islam: How the media and the experts determine how we see the rest of the world;" harfi çeviri, "İslamiyeti 'aktarırken' karartmak: Basın ve uzmanlar dünyanın geri kalanını nasıl görmemiz gerektiğine nasıl karar verirler".

hakkında daha çok bir şeyler öğrenmek yerine, yanı başlarında cereyan eden olayları yakalar ve çoğunlukla bir klişeye ("laiklerle daha dindar-zihniyetli Türklerin arasındaki nefret" gibi) *ya da okuyucularının doğruluğunu sorgu sual edeceklerine pek ihtimal vermedikleri* (Sayın Gül'ün 'İngiliz muhibi' olduğu gibi) *bir 'gazetecilik hikmeti'ne dönüştürürler*."

"*Haberin geçtiği yörenin dilini bilmiyor olmaları, aslında daha büyük bir cehaletin parçasıdır*." Açıklarını, ya Batılı meslektaşlarına (Diehl ile Tavernise durumunda olduğu gibi) ya da Batılı ses veren yerel gazetecilere (Maddox ile Semih İdiz, İlter Türkmen, Yusuf Kanlı, vb. durumunda olduğu gibi) dayanarak telâfi etmeye çalışırlar. (Bakınız, Maddox'un 17 Ağustos 2006 yazısında alıntı yaptığı, İdiz: "*Erdoğan'ın İsrail'e ilişkin sert sözlerini eleştirirken, Türkiye kendisini yavaşça ve giderek Batı'dan uzaklaştırıyor*" diyor; İlter Türkmen, "*Başbakan Erdoğan'a 'Türkiye'de Yahudi düşmanlığının azmasının ne kadar tehlikeli olduğunu en iyi kendisi biliyor olmalı*' diye çıkışıyor; "Yusuf Kanlı, meseleyi ortaya 'Türkiye değişiyor; insanlar daha muhafazakâr, muhafazakârlar daha milliyetçi, milliyetçiler ise ırkçı oluyor' şeklinde koyuyor." Erdoğan'ın Lübnan'a asker gönderme düşüncesi, "'Gözleri Türkiye'nin güneydoğudaki ayrılıkçı Kürt asilerine karşı kendi yürüttüğü savaştan uzaklaştırma amacını güdüyor," diye yazıyor'")

Said, "Batılı ses veren" yerel gazetecilerin, hemen her yerde çağdaşlaşma programlarına odaklı seçkinler olup, "İslâmiyete ilişkin gerçek duygularını inkâr etmek hatta saklamak için 'nesnelliklerini' ve 'bilimsel tarafsızlıklarını' ortaya koyma çabası içinde," otoriter ve "şatafatsız Müslümanlar"ın dinamiklerine neredeyse kendileri kadar yabancı tipolojiler olduklarına işaret eder: Modernizasyon teorilerini "*inatla sürdüren bu seçkinlerin çok sayıdaki yanılsamalarından birisi, İslâmın ebedi bir çocukluk yaşadığı şeklindedir. Gerçek kalkınmanın bir dizi köhne batıl inanç tarafından engellendiği, Orta Çağ'dan modern dünyaya geçişe bir takım garip hocaların ve fakihlerin mani oldukları* " şeklindeki saklı inançları, "*Oryantalizmle modernizasyon teorisinin pürüzsüz bir bileşimi* "dir. "*Meslekleri İslâm dünyasından haber iletmek olanlar bile, Arap-Müslüman* (bunu Türk-Müslüman olarak okuyalım) *yaşantısının ayrıntılarının ya da duygusallığının bilincinde değildir... Bize sunulan, İslâm dünyasının bir seri kaba, stilize edilmiş, kısıtlı sayıda karikatürleridir*."

Oryantalizmin geleneksel öğretisi doğrultusunda, Müslümanların bir takım "açıkgöz politikacıların esiri olarak, Batı'yı ve ilerlemeyi reddetmek zorunda bırakılan kaderci çocuklar oldukları" hükmünün yerleşik olduğu seçkinlerde, sıra-

dan Müslümanların “daha iyi yöneticiler”in idaresine sokulmaları halinde Batının “çağdaş yaşam” biçimini anımsatan bir tarz geliştirilebileceği inancı güçlüdür. Yeri gelmişken, Sayın Sezer’in giderayak kıymete binmesinin, silahlı kuvvetlerin kafa dengi komutanlarına göz kırpılıyor olmasının, hatta “Avusturyalı” Kutoğlu’na biçilen rolün altında bu inancın yattığını sezinliyorum.

Neticeyi kelâm, korkarım ki, söylentinin gerçeğe galebe çaldığı o mesnetsiz entelektüel iklimlerden bir yenisinin oluşmasına tanıklık ediyoruz. Elektronik haberleşmenin daha da güç verdiği bu ortamda körle şaşının birbirlerini tamamlayarak beslenirlerken çizdikleri Türkiye resminin Yeni Dünya Düzeni tasarımını kolaylaştırıcı bir “gerekçe”ye öncülük ediyor olması ihtimalini ürkütücü buluyorum.

4.KISIM

ULUSAL KİMLİK

YENİ BİR KAMUOYU YARATMALIYIZ

Hangi koşullarda kotarılmış, kimin araştırmasına dayanılarak dillendiriliyor, bilemiyorum; Türk gençliğinin yüzde yetmişinin ülkesinden sıtkı sıyrılmış. Ülkeyi terk etmek, başka bir yerlerde yaşamak istiyorlarmış. Doğruluk payı nedir, onu da bilemiyorum. Bildiğim, söylentinin hemen her zaman gerçekten daha etkili olabildiği. Ve iddia, bu bağlamda düşündürücü. Öyle görünüyor ki, yıllardır el-birliği ile ektiğimiz "biz adam olmayız!" hükmünün fırtınasını biçiyoruz. On yıl-lardır felâketlere karşı bir muska gibi kullandığımız kötümserliğimiz, sonunda ete kemiğe büründü ve genleşiyor.

"Felâketlere karşı muska"dan kastım, kötümserliğin işlerin daha da kötüye gitmesini önlemek için yapılan bir büyü gibi kullanılmış olması. Ola ki, "çok gülme ağlarsın" nasihati ile büyüyen bizler, gülebilmeyi güvence altına almak için ağlamayı seçenlerdendik.

Uzun tarihimizde hiç kuşkusuz benzeri bezginlik dönemleri vardı. Kurtuluş Savaşı öncesi muhtelif "ver kurtul"cularının söylemleri halâ kulaklarımızdan si-

linmiş değil. Buna karşın, belki de savaştan muzaffer çıktığımız için bana öyle geliyor, ruhumuz sanki bugünlerde olduğu gibi zincire vurulmuş değildi. Sanki hiçbir dönemde gerçeklik kaybının, muhakeme yoksunluğunun, acizlik duygusunun bu denli gönüllü esiri olmamış, bu denli yanlış konumlanmamıştık.

İçinde bulunduğumuz koşullarda Türkiye'nin parlak geleceğine ilişkin iyimserliğin acınası bir aymazlık, duyarsızlık gibi algılanacağı kuşkusuz. Hatta öfke uyandıracağı da kuşkusuz. Yine de ve her şeye rağmen, iyimserliği "akıl dışı"dır diye kulak ardı etmeden, kötümserliğin de bir o kadar "akıl dışı" olduğunun idrakına varmamızın zamanının geldiği kanısındayım. Ortak geçmişimizin incelikleri düşünüldüğünde, "biz adam olmayız" hükmünün basmakalıp, kolaycı ama doğru olmadığını görmemek mümkün değildir. Ülkenin geleceğine ilişkin kötümserliğin bu gerçekliğe rağmen yaygın olmasının, kolayca yandaş bulmasının nedenini ataletimizi mazur gösterecek zemin hazırlama gayreti içinde olmaklığımızda aramamız gerektiğini düşünüyorum.

Karanlığa en çok sövenler, karanlıkta yollarını en kolay bulanlardır. Bu alışkanlığımızla günümüz ekonomik koşulları arasındaki trajik ittifakın, bizi kötümserliğin, aczin kölesi haline getirmekle tehdit ediyor olmasından korkuyorum.

Acizlik duygusu olgusunu çok zor yenebileceğimiz bir vakıadır. Kaybolan haysiyetimizi, bütünlüğümüzü, bağımsızlığımızı yeniden bulmamızı yaşam koşullarımız engellemeye devam edecektir. Ancak, şunu yapabiliriz: kendimizi bilmeye, gerçekleri görmeye, başımıza gelenin (yani, firar durumundaki gençlerimizin) asıl meselelerini anlamaya çalışabiliriz.

Sosyal psikoloji bize toplumların mazoşistleşip kendilerini sevmeyi unutabildiğini belgeleyebilmektedir. Krizden kurtulmak telaşı içinde elimizdeki tüm varlıkları adaletin dinamitlenmesi pahasına kullanarak ayakta kalmaya çalışmanın sonuçlarını öngörmek zorundayız. Kendimizi sorgulamalı, çocuklarımızın benci dürtülerini kamçılarken, toplumcu dürtülerini nasıl da törpülediğimizi fark etmeliyiz. Çocuklarımızı evden kaçıran yozlaşmadan her birimizin nasibini aldığını, yozlaşmaya her birimizin katkıda bulunduğunu teslim etmeliyiz. Bizi güvensiz, yalnız kılan, yaşamın naif, sade, karmaşasız keyfini çıkarmaktan – ve başkalarının çıkarmasına izin vermekten alıkoyan, yozlaşma ile işbirliği içinde olmamızdır.

Kötümserliğin bizi milletimize, hakka, makullüğe, doğruluğa beslediğimiz inancı yok etmesine, üçüncü dünya ülkesi dağınıklığına sürüklemesine izin

vermemeliyiz. Yaşam koşullarının giderek zorlaşmasına, milletimize, medeniyetimize ilişkin hemen her şeyin aşağılanmasına rağmen direnebilmeliyiz.

Gelişmeler karşısında şaşkına dönmüş, direnme gücünü yitirmiş, gelişen dünyayı kendi kaderine terk edip içine kapanmış Osmanlı'yı yüzyıl sonra bugün, daha bir kolay anlayabiliyor olmamız acıdır. Sanki başladığımız noktaya geri dönmüş gibiyiz. Yaşamı dayanılır kılan tek şeyin gününü gün etmek olduğunu fısıldayan aşağılık seslerin peşine takılmış gidiyor gibiyiz; bize düşünmekten vazgeçmemizi, kaderimize razı olmamızı fısıldayan; huzuru teslimiyette, gidişatı kabullenmekte ya da ülkeyi terk etmekte bulacağımızı söyleyen seslerin.

Ahlâk kavramını yeniden gündeme getirmek, yeniden yorumlamak, dünya görüşümüzün, toplumsal mutabakatımızın temeli yapmak zorunda olduğumuzu görmenin vaktidir.

Laiklik söyleminin, toplumumuzun vahiye dayalı ahlâk anlayışını yok ettiği doğrudur. Rüşvet almaktan, yalan söylemekten, zulümden, Allah yasakladığı ya da Peygamberimiz öyle buyurduğu için uzak durmadığımız da öyle. Cehennem artık bizi dizginleyen bir dehşet de değil.

Vahiye dayalı ahlâk sistemi gitti ama yerine -kapitalist olsun!- bir ahlâk sistemi de konmadı. Sonuç, Batılıların nicedir yakındıkları "göreceli" ahlâk sisteminin zaferi. "Herkesin ahlâkının kendine göre" olduğu bu düzenlemede, bireye haz veren şey "iyi," haz vermeyen şey "kötü" oldu. Hedonist ahlâk derler, tümüyle özneldir. Güçlü olanın, sesi daha gür çıkanın kendi kurallarını dayatmasıyla sonuçlanır. Cazgırın onayladığı davranışlar "iyi," onaylamadıkları "kötü" sayılır. Pazarlanan "müstebit ahlâk sistemi"dir. Hırsızların güçlü olduğu sistemde, hırsıza, hırsız diyemez olur, sinersiniz.

Müstebit ahlâk sistemi yabancılaşmayı körükler. Toplumuzu acizlik duygusuna, bu denli karamsarlığa sürükleyen ruh halinin ardında, göreli, müstebit ahlâk sistemini aramak gerekir. Genç ya da yaşlı, bizleri muhakeme etmekten, davranışlarımızın sahici sonuçlarını öngörmekten alıkoyan, direnme gücümüzü hırpalayan, sindiren, aciz bırakan, ezen, güçlü olduğu kadar da akıldışı olan bu ahlâk sistemidir.

Ahlâk ilkeleri ihlal edildiklerinde, insanoğlunun akli ve duygusal olarak çözüldüğü bilinir. İslâmiyet, bu durumu "kişinin Yaratıcı'sını unuttuğu için kendisini de unuttuğu, kim olduğunu bilmediği, ne yapacağını, nereye gideceğini

şaşırdığı durumdur" diye tanımlar. "Yabancılaşma" bu ruh halinin "laik" terminolojideki karşılığıdır.

Her türlü geri kalmışlığımızın nedeni olarak görmeye şartlandığımız İslâmiyet'in vahiye dayalı ahlâk sistemini reddedeceğiz diye, hak-haksızlık, doğru-yalan, haysiyet-onursuzluk, sadakat-ihanet gibi, insanoğlunu mağaradan çıkartan binlerce değer arasındaki seçimi bireylerin keyfine bırakamayız. Bireylerin keyfine bırakamadığımız gibi, demokratik oylamaya da bırakamayız. Müslüman olsak da olmasak da, biçimle değil özle, kurumlarla değil insanlarla ilgilenmenin zamanıdır. Yabancılaşmayı ortadan kaldırabilirsek, belki aynı camide namaz kılamayız ama daha alçak gönüllü, daha sevgi dolu olacağımız kuşkusuzdur.

Yeni bir kamuoyu yaratmalıyız.

Ama dirsek temasıyla, ama göze batmayacak, teşhirci olmayacak şekilde yaratmalıyız. Günümüz "ver kurtul"cularını, "bırak gitsin"cilerini yaratan bugünkü ruh halimiz, yabancılaşmayı davet etmektedir. Kötümserliğe karşı durabilmemiz, gerçeklikleri doğru saptamak kadar saptamalarımızın doğruluğuna duyduğumuz güvenle de mümkün olacaktır. Gençlerimizin cesaretle dillendireceğimiz gerçeklikleri görecekleri, doğruluklarını teslim edecekleri kuşkusuzdur.

Biz bize, yüz yüze, gönülden gönüle iletişim kurarak, düşüncelerimizi aktarabilir, perdahlayabilir, olgunlaştırabiliriz. İktidardan, nüfuzdan yoksun olan bizler, insanın asıl ve doğal mücadele yöntemini kullanarak, kendimizi yabancılaşmadan koruyabilir, "biz adam olmayız" yalanına karşı savunabiliriz. Mücadele yöntemini doğru seçtiğimiz taktirde, bizi durduracak hiçbir güç yoktur. Ne içerde, ne de dışarda.

İŞ Kİ, BİZ...

Aytunç Altındal'ın bir saptaması var: "*21.Yüzyıl karizmatik çağın bittiği, enigmatik çağın başladığı dönemdir*." Karizma kelimesi, "charism"den geliyor, inayet, mevhibe, Allah vergisi demek. İnsan sevgisinden kaynaklanan cana yakınlık, dolayısıyla muhatabı ısındıracak tutum ve davranışlar karizmatik kişiliğin nitelikleri olarak tanımlanabilir. Öte yandan "enigma" muamma demek; anlaşılmazlık, yanıltmaca. Altındal, "*Evet, demokrasi askıya alınacak*," diye sürdürüyor, "*İnsan hakları, eşitlik, kardeşlik, demokrasi, feminizm gibi…'çifte standartları' bizim gibi 'Westoxication' hastalığına tutulmuş ülkelere kazıklıyorlar*."[1] "Westoxication"dan kastı da "Batı zehirlenmesi" ya da ben öyle yorumluyorum.

Altındal'ın bu öngörülerini destekleyecek yeterli veri olduğu kuşkusuz. Varsıl dünyanın faşist sağa doğru kaydığından, gerçek niyetlerin insan hakları, eşitlik, kardeşlik gibi kadim değerlerin ardına saklandığından benim de kuşkum yok. Seçici algılama derler, üzerinde düşündüğünüz konulara ilişkin verilere karşı özel bir duyarlılık geliştirirsiniz. Bana da öyle olmuş olmalı ki, Amerika'nın ünlü Deniz Piyadelerinin (Marine'ler!) –hani o güzel küçük burunlarına kadar indirdikleri şapkalarının siperlikleriyle özgürlüklerin, insan haklarının teminatı gibi resim veren, fiziki yeterlilikleri tam, rambo kılıklı delikanlıların yeminleri (dilerseniz şehadetnameleri) hissettiklerimi doğrulayan bir başka olgu olarak karşıma dikiliyor. Kocaman adamların, sabah akşam, pür ciddiyet şu zırvaları kıraat ettiklerine inanabilir misiniz?

"*Bir Deniz Piyadesi Nedir*?" diye başlıyorlar, "*Kimdir*?" değil, "*Nedir*?" Ve şöyle sürdürüyorlar:

> "Birleşik Devletler Deniz Piyadeleri, iki yüz yıllı aşkın titremesidir yerin. Cehennemdir, ölümdür, yıkımdır. Dünyanın gördüğü en iyi savaş makinasıdır. Bombaların açtığı bir çukurda doğduk biz. Anamız bir M-16, babamız iblisin kendisi idi."

Sonra kime olduğu belirsiz (tersine, pek belirli bir tehdit):

[1] Bkz: Atilla Akar, "Kıyamet Komplosu", Gendaş Predikat, 2002, s. 245.

"Yaşadığım her an, senin hayatına yönelik yeni bir tehdittir. Ben, kaba görünüşlü, gezginci bir deniz piyadesiyim. Ben, kibirli, benmerkezci ve küstahım. Korku nedir, bilmem, çünkü korkunun ta kendisiyim. Kan ve bağırsaktan yapılma yeşil bir canavarım ben. Suda ve karada yaşayabilirim. Sudan çıktım ve cerahatimi dünyada mukim Amerikan-karşıtlarının üstüne boşaltıyorum."

Yetmiyor,

"Ne zaman gerekir, ne zaman olursa, muharebe alanında görkemli bir ölümle ölecek, hayatımı annem, Deniz Piyadeleri ve Amerikan bayrağı uğruna feda edeceğim. Kartalı Hava Kuvvetleri'nden, çapayı Deniz Kuvvetleri'nden, halatı Kara Kuvvetleri'ndan çaldık." (Kartal, çapa, halat forsaları oluyor, yani halat sarılı çapa üzerinde kartal,)

"Yedinci Gün'de, Allah dinlenirken, onun sınırlarını aştık, dünyayı çaldık ve o zamandan beri gösteriyi biz yürütüyoruz"

Gösteri diye çevirdiğim "show"! Ve nihayet:

"Biz piyadeler gibi yaşarız, denizciler gibi konuşuruz ve her ikisinin de posasını çıkarırız şamarlarımızla. Gündüz asker, gece âşık, dilediğimizde sarhoş ve Allah'ın izniyle, Deniz Piyadeleri'yiz biz!"

İçimden yükselen, Allah ne izin versin, ne de ellerine düşürsün! Bir de kendi ülkemizi düşünüyorum, "vatan, millet, Sakarya" anılarıyla alay eder hale gelen ülkemizi! Çanakkale Abidesinin bakımını Anzaklara ihale edecek hale gelen ülkemizi! Nasıl olabildi diye baktığımda gördüğüm, kolaycılık, kabalık, indirgemeci düşünce biçimi, kelimelerin ardında yatanı boşlayan yüzeysellik. Sakarya'ya burun bükmek, nasıl bir hoppalık olmalı?!

Geldiğimiz noktada aklımdan çıkmayan bir cümle 711'de, Cebelitarık'ta karaya ayak bastıktan sonra gemilerini yakan Tarık bin Ziyyad'ın ordularına seslenişi; mealen şöyle: "*Cengâverlerim, nereye kaçacaksınız? Arkanız deniz, önünüz düşman. Tek umudunuz cesaretiniz, tek güvenceniz muradınız şimdi!*" Romancı güdüm, çağrıya şu devamı yakıştırıyor:

"Bu gezegende yiyici bir efendinin sofrasına sığınmış bir garip besleme kadar bile şansımız olmadığını aklınızdan çıkartmayın. Düşman, çığırından çıkmış, her yerde. Düşman, elektronik ordularının korumasında. Kurtuluşumuz şu an aklınıza gelen bir fikirde yatabilir. Aklınızı

düşmana teslim etmeyin! Utanç verici düşünceleri uzaklaştırın, fethedin bu gezegeni! Fethedin, soykırım bitsin!"

İki anahtar (dilerseniz "kilit") kelimeden birisi "soykırım" diğeri "fetih."

"Soykırım" hasım bir dünya görüşüne sahip olanların kökünü kurutmaktır. İki şekilde yapılabilir: hasım dünya görüşüne sahip olanları fiilen ortadan kaldırmak (kurşuna dizmek, gaz odalarında boğmak vb. vb.) ya da hasım dünya görüşünü ortadan kaldırmak. Bu ikincisi asimilasyondur, kültür emperyalizmidir, Yeni Dünya Düzeni'nin "Tek bayrak, tek devlet, tek din!" şiarıdır. Benim burada bahsettiğim "soykırım" bu ikinci anlamdaki soykırım. "Fetih"e gelince: Çanakkale savaşı gibi, Vietnam, Afganistan vb. vb. gibi bir fetihe de kalkışabilirsiniz, dünyayı yaşanabilir bir gezegen haline getirecek düşünce devriminin fatihleri de olabilirsiniz. Ben ikincisinden bahsediyorum. "Utanç verici düşünceler"e gelince, onlar esareti bir fikir kurşunu bile atmadan kabullenen düşüncelerdir. Aklı teslim etmek, moda ("trendy"!!!) kavramları sorgusuz sualsiz kabullenmek, ardında yatanı görmeye üşenmek: utanç verici olan budur.

Evet, yeni bir kamuoyu yaratmak, gençlerimizi gerçeklerle silahlandırmak zorundayız. Verili medyada koparılan toz dumandan korkmadan ama toz dumanı küçümsemeden silahlandırmak zorundayız. Neyle karşı karşıya olduklarını bilmeleri gerekir. Bunu başarabilirsek, umutsuzluğu ve korkuyu ilkesel olarak reddeden, sayısız hasımla tek başlarına halleşebilecekleri bilgisini güçlendiren, soykırıma yüreklerindeki savaşçıyı uyandırmak suretiyle karşı duran yiğitlerin sayısı artacaktır.

Öte yandan, öyle uzaklaştık ki kadim kavramlardan, "yiğit" kelimesini bile tanımlamadan kullanamaz olduk! Yiğitlik, kahramanlık gibi kavramlar, ihtiyat sahibi kamuoyu önderlerimizi, aydınlarımızı -belki de rahatlarını kaçıracağını sezinledikleri için- gücendirir oldular. Çünkü en kaba tanımıyla, güvenlik içinde olmaya, rahat yaşamaya duyulan husumettir "yiğitlik" ve bu bağlamda hayatın gayesini güvenlik içinde olmak, rahat yaşamak olarak görenlere ters düşer. Ne ki, az sayıda olmakla birlikte bazılarımız savaşın ortasında doğduklarının bilincindedirler. Onlar yığınlardan farklılaşırlar. Yığınların sesine, yığınların 'doğru' bellediklerine ters düşerler. "Yiğit"in ruh hali, aslında, beyanıdır, ilânıdır, ikrarıdır, itirafı, kabulü ve onayıdır kendisinde var olduğunu keşfettiği muradın. Ve üstünlüğünün muradının gerçeklikten, güncelden, etrafında olup bitenden, sağlığından, hayatından, tehlikelerden, kınanmak hatta nefret edilmekten. Gururludurlar. Bireyseldirler. Çoğu zaman başka insanlarla aynı dokuyu paylaştıkları-

nın ayırdında bile değil gibidirler. Felsefi olmayan, kutsal olmayan bir tarafları vardır. Buna karşın, derin saygı uyandırırlar, uyandırmalıdırlar. Yüce davranışların sorgulanmaya izin vermeyen bir tarafları vardır çünkü.

Görebildiğim kadarıyla yeni bir kamu yaratmak, gençlerimizi gerçekliklerle silahlandırmanın önündeki en büyük müşkül, yitirdiğimiz özgüvenin yeniden tesisidir. Milletçe fena halde ürkmüş gibiyiz. Savunmadayız. Ya düşünü kurduğumuz bir gelecekte (örneğin, Avrupa Birliği'nde) yaşıyoruz ya da hayal ettiğimiz bir (örneğin, Asr-ı Saadet'te) bir geçmişte. Kendimize ait bir cümlemiz yok; "şimdi" yok. "Gün" kaybolmuş gibi; "Gün"ü savuruyor, "Gün"ü acımasızca tüketiyoruz. Saniyeler, dakikalar, saatler akıp giderken, bütünüyle edilgen, beklemede gibiyiz. Oysa Batı dünyasını kıskanmamızın hatta haset etmemizin nedeninin bilgisizliğimiz olduğunu, taklitle intiharın aynı anlama geldiğini, ne isek o olmamız gerektiğini, dünyayı bilmeyenin dünyanın maskarası olduğunu artık idrak etmemiz lâzım.

Kendimizi ifade edemediğimiz gibi, belki de, tam bu sebepten, 'Türk' olarak tanımlanmaktan da utanır olduğumuz da bir vakıa. Buna karşın, aslımızı yadsımanın kurtuluşu olmayan bir kaçış olduğunu görmek durumundayız.

Bu noktada yine bin Ziyyad: "*Cengâverlerim, nereye kaçacaksınız? Arkanız deniz, önünüz düşman. Tek umudunuz cesaretiniz, tek güvenceniz muradınız şimdi!*"

Kendimize güvenmekten başka çaremiz yoktur.

Akranlarımız, çağımızın, dünya gerçekliğinden payımıza düşenin hakkını vermek durumundayız. Dil, din, ırk, cinsiyet ayırımının tuzağına düşmeden, zamanımızın en yetkin bilginleriyle, sanatçı ve filozoflarıyla dostluk kurmak durumundayız. Düşüncelerimizi aşkın zekâlarla paylaşmak durumundayız. Anneleri (yani, devlet, yani Avrupa Birliği, yani Birleşmiş Milletler) tarafından sakınılmak durumunda olan özürlüler ya da çocuklar değiliz. Gençlerimizin kaderini eline almaktan kaçınan korkaklar olmamalıyız. Bu bağlamda, ne kadar narin, ne kadar incinebilir gibi duruyorsa dursun, Türkiye, yanlışlarının kefaretini ödeyecek, gençlerini gerçeklere uyandıracak mirasa sahiptir.

Yaşam mücadelesinde hedef ille de hasmı öldürmek değildir. Sakatlamak bile başvurulacak en son çaredir. Savunma, saldırıyı geçiştirmek, hasmın dengesini bozmak suretiyle kontrol altına almak, yaşam alanını muhafaza etmek esasları üzerine de kurulabilir. İş ki, biz güçlü ve hür gençlere itibar edelim;

düşünce ve duygularını irdeleyen, düşünce ve duygularının kısıtlamalarının ayırdına varıp, zincirlerini kıran, dünya gerçekliğine ittihat edebilen gençlere.

"ÇENTİKLEME,"

MİLLİ TAKIM, SEZEN AKSU, SİYASET, vd. vd...

"Bench" peyke ya da tahta sıra demek. "Benchmark" peykeye ya da tahta sıraya atılan "çentik." Son on yıldır iş idaresinde kullanılan bu terim, "çentik," belirli bir faaliyet alanındaki "en iyi performans" anlamına geliyor. Diğer bir deyişle, o faaliyet alanındaki "mükemmeliyet ölçütü."

İkinci kavram, "benchmarking" ya da "çentikleme." "Çentikleme," belirli bir etkinliğin kendisini dünyanın herhangi bir yerindeki herhangi bir etkinlikle sistematik ve sürekli bir biçimde kıyaslama süreci olarak tanımlanıyor. Bu süreç, çentikleme yapan kuruluşun kendi performansını "mükemmeliyet ölçütü"nü yakalayacak şekilde arttıracak önlemleri tanımlanma ve alma süreci. Bu bağlamda çentikleme hiç bitmeyen bir süreç.

"Çentikleme açığı," (benchmarking gap) belirli bir etkinliğin çentiği ile aynı etkinlikte faaliyet gösteren diğer kuruluşların arasındaki performans farkı. İyi yönetim, performansın bir numaralı unsuru kabul ediliyor.

Bu tanımlardan yola çıkarak, şöyle bir öneri getiriyorum: Toplumumuzun bu döneminde "çentik"lerinden bir tanesi de Milli Futbol Takımızın performansı ve diğer futbol kulüplerinin kendilerini Milli Takıma çentikleyerek, aralarındaki "çentikleme açığı"nı kapatmaya yönelmeleri gerekir.

Öte yandan, çentikleme sadece aynı alanda faaliyet gösteren kuruluşlarla kısıtlı değil. "Generic benchmarking" diyorlar, bir etkinlik kendisini faaliyet sahasının tamamen dışında bir kuruluş ya da kuruluşlarla çentikleyebiliyor. Buradaki "generic" kelimesini, "umumi" ya da "genel" olarak çevirebiliriz.

Genel çentiklemenin en iyi örneklerinden birisi, Amerika'nın en kalitelilerinden biri olduğu tartışmasız olan Boston Bale Kumpanyasının çentiklemesi. Boston Bale, gelirinin %80'ini bilet satışlarından, %20'sini yardımlardan karşılayan bir kuruluş. 1992 yılı ekonomik durgunluğu ile birlikte Boston Bale'nin bilet satışlarında önemli bir düşüş oluyor. Bilet satışlarını arttırmak için kendilerini çentikledikleri iki kuruluştan birisi Au Bon Pain, fevkalade başarılı bir bakkal zinciri,

diğeri bir bilim müzesi olan Boston Museum of Science. Hem müzeyi hem de Au Bon Pain'ı kamuoyunun kendilerini "algılama" biçimini (yani "imajını") istenene uygun hale getirmek, talebi arttırmak için "model" alıyorlar. Ayrıca, yöredeki başarılı vakıf üniversitelerini inceliyorlar. Çünkü bir vakıf üniversitenin öğrenci celbetmesi hem imajına hem de ticari becerisine bağlı. Bu bakımdan bir bale kumpanyası pekâlâ da kendisini bir akademik kuruma çentikleyebilir diye düşünüyorlar.

Boston Bale'nin mütevelli heyeti başkanı biyokimyager Cooney, "*Çentikleme insana diğer kuruluşlardan önce kendi kuruluşunu öğretiyor*," diyor, "*Mesele onlardan ne öğrendiğinden çok kendi hakkınızda nelerin farkına vardığınız meselesi. Bazen sizin kendi yaptığınızın daha doğru olduğunu görüyorsunuz, bazen de çentiklediğiniz kuruluşun. Kendinizi görmek en az başkasını görmek kadar yararlı oluyor*." Cooney, sonra da bir dizi öneri getiriyor:

1. Kuruluşunuzun hangi yönleri sizin için önemli ve hangi yönlerini iyileştirebilirsiniz önce ona karar verin. Sonra bunları önem sırasına koyun ve birinci sıradakinden başlayın.

2. Kuruluşunuzun bütün çalışanlarını bir araya getirin, ilgili ilgisiz gibi görünen herkesle konuşun. Ben bir bilim adamı ve akademisyen olarak baleye baledışı bir bakış açısı getirmek suretiyle yararlı oldum.

3. Çentiklediğiniz kuruluşa soracağınız soruların açık ve dar bir dökümünü yapın. Örneğin, "finansman" çok geniş bir konudur ama "size kimler para yardımı yapar" çok daha net bir sorudur. Bu bağlamda, başkalarına soracağınız soruları kendi kuruluşunuza sormaya da hazır olun.

4. Kiminle konuşmak istediğinize iyi karar verin. Bir işi en iyi yapan kim ise onunla konuşun. Biz, bakkal zincirini seçtik çünkü verdikleri görüntü (imajları) iyiydi. Gelişmek için vakıf üniversitelerini model aldık ve mümkün olduğu kadar kendi yöremizdeki kuruluşlarla çalıştık.

5. Model aldığınız kuruluşlara siz de bir şeyler verin. Örneğin, vardığınız sonuçları onlarla paylaşın. Böylece onların gelecekte size tekrar yardımcı olmalarını sağlarsınız.

6. Dinlemeye hazır olun. Yeni bir şey öğrendiğinizde bunu kendi kuruluşunuza uygulamanın yollarını araştırın. Değişimlerin çoğu hayati değişimler olmayacaktır ama radikal dönüşümlere de hazır olun.

7. Beklenmeyeni bekleyin. Örneğin, mütevelli heyetinizin birbirlerine daha saygılı, daha bağlı insanlardan oluşması gerektiğinin farkına varabilirsiniz. Büyümenizi engelleyen belki de başkanınızın huyu! Fazla atak ya da fazla temkinli olabilir.

8. Vardığınız sonuçları dikkatle özetleyin. Uygulamaya koymak istediklerinizi işaretleyin ve uygulamaya girişin. Bu başlangıçta kolay olmuyor. Yadırgıyorsunuz. Ama zamanla alıştığınızı göreceksiniz.

Çentikleme, bireysel performanslar için de geçerli. Örneğin, bir siyasi, kendisine bir sanatçıyı çentik alabiliyor. Şöyle düşünelim: Sezen Aksu'nun yıllardır yüz binleri yerinden oynatan bir performans sergilediği açık. Üstelik bu yüz binler Aksu'nun bir performansını seyredebilmek için ülke koşullarında hiç de azımsanmayacak ücretler ödeyebiliyorlar. Peki, Sezen Aksu'ya tekabül edebilen, Sezen Aksu'nun performansına ulaşabilen bir politikacı var mı? Ya da, bir politikacı nasıl bir performans sergilemeli ki, yüz binlerin gönüllerinde yer edebilsin?

Cooney'nin önerilerinden yola çıkarsak, siyasinin her şeyden önce kendi öncelikli hedefini belirlemesinin gerektiği ortaya çıkıyor. Bunlar neler olabilirler diye düşündüğümüzde birinci hedefin "ülkenin kaderini değiştirecek projelere imza atabilmek," ikinci hedefin "seçilmeyi sürdürmek" olduğunu varsayabiliriz. Ne ki, bu iki hedefin her zaman çakışmadığı açıktır. Örneğin, zaten yoksul olan bir ülkede Sosyal Sigortalardan yararlananların sayısını haksız da olsalar azaltmaya kalkarsanız, seçilme şansınızı azaltacağınız kesindir. Ya da gecekondu affının oylarınızı arttıracağı kesindir de, bu hareketin ülke bütününün yararına olmayacağı açıktır.

İşte bu noktada politikacı "çentik"ine dönüyor. Sezen Aksu'nun popülaritesini müziğinden taviz vermeden nasıl dorukta tuttuğunu incelemeye alıyor. Dikkatinizi çekerim, çentik, örneğin tavizsiz bir müzisyen olan örneğin Levent Yüksel değil. Yüksel, Türkiye'nin en iyi erkek sesi ama en popüler erkek sesi değil? Neden? Siyasi, en iyi projelere imza atmanın tekrar seçilmek için yeterli olmadığını tecrübeyle bilir. Nitekim İngiltere'yi İkinci Dünya Savaşından çıkaran Churchill, savaşın sonrasında müthiş bir yenilgiye uğramıştı. Türkiye'de de çok örneği vardır. Şu halde, Aksu'nun performansına ulaşabilmek başka bir takım nitelikler istiyor demektir ve yapılacak şey, bu niteliklerin neler olduğunun saptanmasıdır. Bu noktada Cooney'nin ilgili ilgisiz herkesle konuşun dediğini hatır-

latayım. İlgili, ilgisiz herkesle konuşulacak ve söz konusu "diğer niteliklerin" neler olduğu anlaşılmaya çalışılacak.

Örneğin, bana soracak olursanız, Aksu'nun sevilme nedenlerinden birisi yiğit bir kadın olmasıdır. "Yiğitlik"i güvenlik içinde olmaya, rahat yaşamaya duyulan husumet ve müdanehesizlik olarak tanımlıyorum. Aksu, güvenlik içinde olmayı reddettiği içindir ki, eski ve kabul gören şarkılarıyla yetinmez, her an yeni bir şarkı ile yeni bir risk alır. Rahat yaşamaya hayatında birinci derecede önem vermediği için her an yeni bir denemeye girişebilir, her an her şeye yeniden başlayabilir.

Dalkavukluk etmez ama saygısız da değildir. Nekes değil, bonkördür. Yeteneğine güvendiklerini sahnesini çalıp çalmayacaklarına bakmadan öne çıkarır ve o kendi işine bakar. Kendi işine, yani üretime. Sezen Aksu'yu çentikleyecek bir politikacının onun bu konumundan çıkaracağı sayısız derslerin olduğu açıktır.

Aynı bağlamda, Milli Takımı çentikleyecek bir siyasi partinin de çıkaracağı çok ders olsa gerekir. Ülke gençliğinin yüzde yetmişinin yurdu terk etmek istediğinin söylendiği bir dönemde, ülke cadde sokak bayraklarla dolduysa, millet bir kez daha "Türk" olmaya karar verdiyse, olaya tekrar ve tekrar bakmak gerekir.

Diyelim, Milli Takımı çentiklemeye karar veren siyasi parti araştırmaları sırasında bana da geldi ve bu büyük coşkuyu yaratan nedenlerin neler olduğunu düşündüğümü sordu. Ne derdim diye düşündüğümde aklıma gelenler şunlar: bir kere, başarı yurtdışında elde edilmiş, dünya ölçeğinde sınanmış bir başarıydı. Bu bana bir siyasi partinin kendisini yurt içindeki diğer siyasi partilerle değil, yurt dışındaki siyasi partilerle yeniştirmesi ve değerini orada tescil ettirmesi gerektiğini söylüyor. Demek istediğim, sosyal demokrasi adına sayısız Türk hasmı ile değil, meselâ, Tony Blair'le yenişen bir Deniz Baykal. Ya da liberal ekonomi adına doğrudan IMF'nin politikalarını tartışmaya açan bir Tansu Çiller. Çünkü dünyanın küçüldüğü (dilerseniz küreselleştiği) bir vakıa ve "dünya"ya kabul ettiremediğinizi kendi ülkenizde de kabul ettiremiyorsunuz. Öte yandan, istesek de istemesek de, dünyada revaç bulan bir takım görüntüler var ki, bu görüntüler insanların ortak dünya görüşlerinin parolaları gibi. Meselâ, o delikanlının Mohikan saç kesimi. Ne Türk seyirciler, ne de diğerleri yadırgadı. Yadırgamadıkları gibi, bize ortak bir kulübe dahil olduğumuz duygusunu verdi. Belki de siyasi partilerin o saç kesiminden dahi çıkaracakları dersler var. Ne

gibi? Ağızınızla kuş tutsanız, molla kaftanı ile başarılı olamayacağınız gibi. En doğru doğruları da söylüyor olsanız, zarf mazrufu gölgede bırakacaktır. Bir de tabii, sokakta, elindeki bayrağı sallayan elli beş yaşlarındaki devlet memuresi var. Yaşlı hanım, "Türkiye'yi seviyorum!" diye ağlıyordu. Tanrı bilir, bencileyin, hangi kale kimindir, ofsayt nasıl bir şeydir onu da bilmiyordu. Ve tabii, Tarkan'ın şarkısı. Burada da önemli olan "o şarkı" değil, şarkıyı söyleyenin Tarkan olması. Tarkan'ın "küresel" kabul gören bir şarkıcı olması. Öyle ki, maç şarkısının ardından insanların bir başka Tarkan şarkısını söylemeye devam etmeleri. Yani bir başarının diğerine çentiklenmesi. Ola ki, Milli Takım oyuncuları da kendilerine Tarkan'ı çentik tutmuşlardı.

Velhasıl, çok ilginç bir kavram bu çentik kavramı!

ŞİMDİ DEĞİLSE NE ZAMAN?

Toplumlar da hastalanabilirler!

Yaygın alışkanlık, akıl sağlığını bireyler bağlamında düşünmektir. Çoğu psikoloğa ya da psikiyatriste göre bir toplumun akıl sağlığı o toplumdaki "hasta" insanların sayısıyla ölçülür. Popüler kültürün "hasta" olabileceği keyfiyeti üzerinde hemen hiç durulmaz. Ama "toplumsal patoloji" diye bir kavram vardır ve toplumlar da hastalanabilirler. Toplumların hastalanmaları, normal işlevlerini göremez hale gelmelerinden anlaşılır. Toplumların "normal işlevler"i, kendilerini oluşturan bireylerin akıl sağlıklarını idame ettirecekleri düzenlemeleri yapmaktır.

Bireyin akıl sağlığı çoğunlukla sanıldığı gibi göreli bir durum değildir. Kimine göre sağlıksız olan kimine göre sağlıklıdır diye bir hüküm de olamaz. "Şartlı hümanizma" derler; her problemde olduğu gibi, insan hayatında da doğrular ve yanlışlar; doğru çözümler ve yanlış çözümler vardır. "Akıl sağlığı" dediğimiz durum, bireyin fıtratının nitelikleri ve kanunları doğrultusunda buluğa ermesi, yaşamını reşit bir insan olarak devam ettirmesi halidir. Fıtratının nitelikleri ve kanunları doğrultusunda gelişmesine izin verilmeyen birey hastalanır. Bu bağlamda, bireyin meselesi topluma uyum sağlamak değil, kendisine uyum sağlayacak toplumu yaratmaktır. Mesele, toplumun insan fıtratına uygun düzenlemeleri yapmasıdır. Eğer bir toplum bunu başaramıyorsa, hastalanmış demektir.

"Haklı kılan mutabakat" bireyin belli olaylar karşısındaki tutumunu başkaları da öyle yapıyor şeklinde rasyonalize etmesi halidir. Ne ki, bireyin düşünce ve duygularının çoğunluk tarafından paylaşılıyor olmaları, onların doğru ve haklı oldukları anlamına gelmez. Nasıl ki, milyonların günah işliyor olmaları, bireyin kendi günahını sevaba çevirmez, milyonların hastalanmış olmaları da bireyin sağlıklı olduğuna delâlet etmez.

Şöyle düşünelim: eğer filânca bir şahıs, on beş yıl boyunca her ay maaşını bir bitirime kaptırıyor da tepki göstermiyorsa; tersine, o bitirime bir de üstelik sofra kurmak için konu komşudan borç alıyorsa; üstüne üstlük hatırı soruldu-

ğunda “iyi diyelim iyi olsun” şeklinde akla uygun düşmeyen bir tavır geliştirmişse, en iyi ihtimalle o şahsın akıl sağlığından şüphe edilir. Bir ülkede bu davranışları sergileyenler çoğunluktaysa, o zaman da toplumun akıl sağlığından cidden ciddiye şüphe etmek gerekir. Bireylerin olaylar karşında kendilerini aciz hissettikleri ve bu duruma başkalarının da aciz oldukları için tahammül ettikleri durumda toplum adamakıllı hastalanmış demektir. “Kültürel defo” diye bir şey vardır. Kültürel defo, bireyin içinde yaşadığı toplumdan aldığı defodur.

Türkiye’nin popüler kültüründeki defonun, “meseleleri geçiştirmek” defosu olduğunu tezini savunuyorum. “Meseleleri geçiştirmek” şeklindeki kültürel defomuzun, başkalarının kendisini görmemesini isteyen bir çocuğun kendi gözlerini kapatmasına benzetiyorum. Biraz daha açalım: Ülkemizde okuma yazma oranı yüzde seksenlerin üstündedir. Yurt sathına yayılmış beş bin radyo, iki bin televizyon istasyonu, bir o kadar da gazete, dergi var. Kitap var. Türk film sektörü de küçümsenebilir boyutlarda değil. Seçimlere tek bir TRT, tek bir gazete ile giriyor değiliz, iletişim özgürlüğü hiç olmadığı kadar var.

Öte yandan, büyüklerimizin dehşetle hatırladığı İkinci Dünya Savaşı yılları da dahil olmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en bunalımlı günlerini yaşıyoruz. Otuz milyon Türk vatandaşı yoksulluk sınırının altında, borçlanma faizlerini tüm vergi gelirlerinin yüzde yüz otuzu. Duyunu Umumiye bilançosuna dönüşmüş bir devlet bütçesi, çökmüş ve hemen hepsi yabancı bankaların eline geçmiş bir bankacılık sistemi, üretim düşüşü, dokuz buçuk milyon işsizle karşı karşıyayız. Her dört üniversite mezunundan üçü işsiz, her yedi yüz gençten sadece birisi meslek sahibi. “21.Yüzyıl Türklerin yüzyılı olacak” diyerek geldiğimiz bu noktada, birbiri ardına gelen ekonomik krizlerle boğuşuyoruz. Genel dengeleri hâlâ kurabilmiş değiliz. Uzun vadeli bir kalkınma vizyonumuz yok. Vizyon olmadığı için strateji de saptanmış değil. Ve bir büyük suçlama:

> “Mayıs 2000 de Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı adı altında uygulanan ekonomik program gereği, IMF ve Dünya Bankasından gelen krediler ile kamu kesiminin ve bankacılık sisteminin açıklarını karşılamakta kullanılmış, iç piyasalardan borçlanma gereğini azaltarak faiz oranlarını düşürmeye çalışılmıştır. Bu yaklaşımın da ekonomide dengeleri sağlamak yönünde kuramsal bir temeli yoktur. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, dış borcu gereksiz ve tehlikeli şekilde arttıran bir borç erteleme operasyonundan ibarettir. Daha sonra IMF’ye verilen niyet mektupları ile yapısal reformlarla bezenen program da istikrar önlemleri konusunda ciddi yanlışlıklar içermektedir. IMF dövizleri ile

Hazineye ve bankalara kredileri arttırıp, bunun sonucunda piyasada artan emisyonu döviz satarak emme stratejisi kurulurken iktisat kuralının iki temel denklemi unutulmuştur. Yeni dış borç alarak iç borçlanma yükünü yada gereğini azaltmak ancak gelen dış kaynakların reel ekonomiye emdirilmesi ile mümkündür. Bu ise dış açığın büyümesi demektir ve bunu gerçekleştirecek piyasa mekanizması da ya enflasyonun hızlanması ya da nominal kurun devalüasyonu ile gerçekleşir. Ancak bu transfer mekanizması işler ise reel faiz hadlerinin aşağıya çekilmesi ya da kamu borç yükünün azaltılabilmesi mümkün olabilir... Türkiye bu duruma, artık Hükümet mi, IMF mi, Derviş mi, muhalefet mi, kim sahiplenirse sahiplensin, bu program uygulanamadığı için değil, tam tersine uy-gu-lan-dı-ğı için düştü. Dayatılan istikrar programlarında ve yapısal düzenlemeler alanında maliyeti çok yüksek ciddi hatalar yapılmıştır ve yapılmaya devam etmektedir."

İddianın arkasında T.C. Merkez Bankası müstafi başkanı Bülent Gültekin ile Nobel ödüllü Joe Stiglitz ikilisi var. Stiglitz, henüz 26 yaşındayken M.I.T. profesörü olmuş, "40 yaşının altında en iyi eseri veren" iktisatçılara verilen ünlü John Bates Clark Madalyası sahibi. Ayrıca Nobel ödülü almış. Dünya Bankasının icracı başkan yardımcısı ve baş ekonomisti. 1993'de Clinton'un Ekonomik Danışmanlar Konseyi üyesi, "söylemesi gerekeni değil, düşündüğünü söyleyen" bir adam olarak biliniyor. IMF'nin hemen her ülkeye ve Güneydoğu Asya Kaplanlarına dayattığı hezimetle sonuçlanan politikalarının baş muhalifi. Bülent Gültekin, Amerika'da The Wharton School, University of Chicago, University of North Carolina, Fransa'da Fontainaableau'da INSEAD, Japonya'da Namura School of Management, Singapur'da Singapure Management University 'nin paylaşamadıkları bir öğretim üyesi. 'de, ABD'nin North Carolina Eyaletinde "University of North Carolina Chapel Hill'de ders veriyor. 'de, ABD'nin North Carolina Eyaletinde "University of North Carolina Chapel Hill'de ders veriyor. Ayrıca, Nursultan Nazarbayev'in; Kerimov'un; Rusya Federasyonu Özelleştirme İdaresi'nin; Ukrayna Özelleştirme İdaresinin, Beyaz Rusya Özelleştirme İdaresinin, Endonezya Maliye Bakanlığının, Malezya Devlet Bakanlığının, U.S. Aid teşkilatının, Birleşmiş Milletlerin, Dünya Bankasının, IFC'nin Avrupa Kalkınma Bankasının, OECD'nin danışmanı.

"Rasyonel otorite" diye öğretmen-öğrenci ilişkisi anlatılır. Öğretmenin, öğrencinin üzerindeki otoritesi, öğrenci öğretmenine yetiştiğinde kendiliğinden kalkacak olduğu için "akılcı" otoritedir. Aklı selim sahibi toplumlar, korkuya de-

ğil, akılcı otoriteye itibar eden toplumlardır. Şimdi bir soru: içinde bulunduğumuz ezici koşullar, bu ikilinin dediklerini dinlemeyi, uyarılarını ve önerilerini ciddiye almayı gerektirmez mi? Siyasilerden geçtim, az önce saydığım medya bereketinde bu adamların beyinleri, bilgileri, tecrübeleri didiklenmez mi? Derviş ve ekibi televizyonda, radyoda, yazılı basında bu ikili ile karşılıklı konuşmaya ikna edilmez mi? Hayır edilmez, çünkü bu toplum kültürel bir defo ile maluldür: gözlerini kapatma, meseleleri geçiştirme defosu.

Temel'in mezar taşının üzerindeki yazıyı hatırlıyorum, "İyisin dediniz, iyisin dediniz, peçi bu ne?" Hayır, "iyi demekle iyi olmaz" ve korkunun ecele faydası yoktur.

MUHASEBELEŞTİRME, SOYUTLAMA

ve Derya Tuna

Ekonomik kriz, Irak savaşı, Avrupa Birliği, Kıbrıs, 4 Kasım sabahı derken, Türkiye'nin gündemine "bomba gibi" düşüp değiştirdiği iddia edilen Derya Tuna'nın şeffaf giysisi! Ve kafamı kemiren soru, nasıl insanlarız "biz?" Ya da, "biz" diye bir şey var mı? Sosyal psikologlar "var" diyorlar. "Biz" bir toplumun belirli bir zaman diliminde güncel olan "sosyal karakteri"ni en iyi tarif eden tanımlamadır. "Sosyal karakter" ise, "aynı kültüre mensup bireylerin çoğunluğunun paylaştığı kişilik yapılanmasının özü." Halkların çevrelerinde gelişen olaylara verdikleri tepkilerle belirleniyor.

Türk sosyal karakteri, açlığı, işsizliği, savaş tehlikesini bir yana bırakıp, Bayan Tuna'nın giysisinde yoğunlaşan bir yapılanma mıdır? Eğer bu doğruysa, telmihi ne? Doğru değilse, kurşunlanma olayının gazetelerde sürmanşet, televizyon haberlerinde birinci öncelik almış olmasının telmihi ne? Bu noktada devreye kapitalist ekonominin üç temel unsuru giriyor: muhasebeleştirme, soyutlama ve pazar.

Kapitalizm öncesinde bir zanaatkâr, üretimini küçük ve tanıdık bir müşteri grubu için gerçekleştirirdi. Ürünü için talep ettiği fiyat, sosyal konumunu sürdürmesine elverecek kadar kâr içerirdi. Maliyetlerin ne olduğunu aşağı yukarı bilirdi. Kalfa ve çırak istihdam ediyor dahi olsa tantanalı muhasebe sistemlerine ihtiyacı yoktu. Aynı durum çiftçiler için de geçerliydi. Oysa çağdaş kapitalizmde şirket demek, bilanço demektir. Bilanço, yani, bir kalem darbesiyle oynayan kâr, zarar rakamları. Somuttan soyuta geçiş. Günümüzde iş adamları, şirket yöneticileri ömürlerinde bir arada görmedikleri trilyonlarla oynarlarken, çalışanlar soyut olduğu kadar da devasa bir makinanın parçalarından öte varlıklar değillerdir. Emekçilerin "birisi" olmaktan çıkıp, "bir şey" olmaya, "insan" olmaktan çıkıp "rakam" olmaya geçişleri böyle.

Bir ikinci oluşum, uzmanlaşma ve iş bölümü. Üretim süreci karmaşıklaştıkça, emekçi nihai ürünün sadece bir kısmı, cüzi bir kısmı ile ilgili. Bütünü görmüyor. Bütünü gören tek adam yönetici, o da ürünün kendisiyle değil, üretim

rakamlarıyla ilgili. Muhasebeleştirme ve soyutlama olmadan kitle üretimini sürdürmek mümkün değil. Ne ki, ekonomik faaliyetin insanoğlunun başlıca eylemi haline geldiği durumlarda muhasebeleştirme ve soyutlama hayatın diğer alanlarına da sıçrıyor. Birey, kendi dışındaki şeylerle, insanlarla ve hatta kendisiyle ilişkisinde muhasebe ilkelerini kullanır, somut olayları soyutlaştırır oluyor.

Bir nesneye, bir insan ya da hayvana iki türlü yaklaşmak kabil: somut yaklaşım, yaklaşılanın tüm niteliklerini ayırt etmek, eşsiz ve biricik olduğunu görmek, içselleştirmek demek. Soyut yaklaşım, farklılıkları değil benzerlikleri öne çıkaran yaklaşım. Böylece, örneğin, bir masaya bakarken, o masayı oluşturan tahtanın cinsi, cilâsının kalitesi, işçiliğinin niteliği gözden kayboluyor. Niteliği ne olursa olsun, üzerinde yemek yenecek dört ayaklı bir nesne olarak ortaya çıkıyor. Ayağımız yerden kessin yeter diye bindiğimiz otomobil, başımızı sokalım diye kiraladığımız kaçak yapı, ülkemiz de yakından bildiğimiz bir ruh hali, değil mi?

Bu ruh hali, giderek başka insanları ve bireyin kendisini algılama biçimini de belirler oluyor. Kişilere özgü somut özellikler, somut gerçeklikler gözardı ediliyor. Nasıl ki, "altmış milyarlık bir otomobil"den, "beş yüz milyarlık bir ev"den bahsederken, otomobilin ve evin somut niteliklerinden değil, muhasebe defterleri üzerindeki soyutlamalarından bahsediyoruz; "kaç paralık adamsın ki?" diye sorduğumuz zaman da öyle. "Kaç paralık adamsın?" sorusunu hem başkalarına, hem de kendimize yöneltiyoruz, "Kaç paralık adamım ki?" Zaman içinde insanların bir baba, bir dost, bir bilge olarak somut nitelikleri, soyut, yani pazar değerlerinin yanında tali kalıyor. Bir çiçek, bir gül bile, gül olmaktan çıkıyor, şuşu fiyatlar arasında satın alınabilir, hediyelik eşya hüviyetine bürünüyor. Sevdiğinize bahçeden koparttığınız gülleri götüremez oluyorsunuz; dünyanın en güzel çiçeği de olsa, değeri pazarda belirlenmemişse kıymeti olmuyor. Geldiğimiz bu noktada sadece şeylerin değil, kendimizin de dâhil olduğu insanlarla olan ilişkimizi onların pazar-fiyatları belirliyor.

Muhasebeleştirme o noktada ki, sel baskını, deprem gibi felâketler de soyut rakamlarla ifade ediliyor, insanların acılarıyla değil. Gazetelerdeki ölüm ilânları vefat edenleri değil, ilişkilendirildikleri şirketleri anlatıyor. Nerede tam sayfa bir ölüm ilân görseniz, arkasında büyük bir şirket olduğunu bilirsiniz. Ölen Ahmet ya da Mehmet değil, feşmekân şirketin sahibidir.

Artık eşref-i mahlûkat değiliz, hayır. En ufak bir sorumluluğumuz yok, bu dünya bizden sorulmuyor. Canlı, cansız yaratıklara borçlu olduğumuz duygusu-

nu yitirdik. Otuz milyon insanımız yoksulluk sınırının altındaymış, milyonlarca gencimiz işsizmiş derdimiz değil. Çünkü, onlar soyut rakamlardan ibaret ve işlerin bu hale gelmesinde en ufak bir sorumluluğumuz yok. Somut acılarla teması kaybettik.

Geriye dönelim: Derya Tuna'nın kurşunlanması gündemimize bomba gibi düşmedi, hayır. Kaldırımda polislerin gözü önünde bedenine defalarca bıçak saplanan kadın da gündemimize düşmemişti. Ne biriyle, ne de ötekiyle geliştirdiğimiz somut bir ilişki olması söz konusu değildi. Tepki bile göstermiş değiliz, çünkü bu hayat bizim hayatımız değildi, bizim olmayan bir hayattan sorumlu değildik.

Bilim, üretim, politika... Bu faaliyetlerin tümü insani anlam taşıyan temellerinden ve boyutlarından hemen tamamiyle soyutlanmış durumdalar. Rakamlar ve soyutlamalarla yaşıyoruz. Somut hiçbir şey olmadığına göre, sahici olan hiçbir şey de yok. Her şey mümkün, hiçbir şey mümkün değil. Türk insanı hayatı tepeden gözlemleyebileceği, müdahale edebileceği konumundan atılmış durumda. Savruluyor.

Kapitalizmin insan fıtratı üzerindeki etkisi diyorlar: yabancılaşma fenomeni. Kelimenin İngilizcesi "alienation" meczupları tanımlamakta kullanılırdı. Fransızcada aliéné, İspanyolcada aliendo psikopat anlamına gelir, yani mutlak suretle yabancılaşmış birisi. "Alienist" İngilizce'de bugün bile deli doktoru anlamındadır.

Yabancılaşma, kişinin kendisini de "yabancı" olarak gördüğü bir ruh halidir. Benliğinden "kopmuş" hali. Kendi hayatına olsun, hakim olamadığı ruh hali. Hareket eder, bir takım işler görür ama yaptıklarının kölesidir, sahibi değil. Kendisinden en az başkalarına olduğu kadar uzaktır. Sandığa gider, oy verir, miting meydanlarında tezahürat yapar evet ama bütün bu etkinlikleri kendi dışında, kendisiyle doğrudan bağlantılı olmayan etkinlikler olarak yapar. Örneğin, yeşil kart peşinde koşarken, ya da çifte vatandaş olup Amerikan bayrağının altında yemin ederken, bir yandan da Filistin mazlumları için ağlayacaktır. Ya da, bir yandan siyasilere söverken, öte yandan tescilli parti liderleri ile fotoğraf çektirebilmek için türlü hokkabazlıklar yapacaktır.

Edilgenlik hemen her zaman yabancılaşmanın yeni bir belirtisi olarak karşımıza çıkar. Bir siyasi partiye, lidere hatta devlete tapınma ölçüsünde bağlılık gibi görünenin altında yatan aslında kendinden vaz geçmişliktir. Savrulmaya razı olmaktır. Savrulmaya razı olmak yani özgüvenin geri gelmeyecek şekilde

kaybı. Avrupa Birliğine gözü kapalı girmek isteklerimizin, ekonomimizin dizginlerini IMF'ye bırakmaya bunca teşne olmamızın, "Aman ha! Kopenhag kriterleri" diye eli kolu bağlanan polisimizin, ülkeyi terk etmeye hazırlanan gençlerimizin edilgenliğini gördükçe Allah'ın emanetine layık olmadığımız duygusuna kapıldığımı itiraf etmeliyim. Bu durumda söylenecek son bir cümle kalıyor: "Rüya"nın açılış cümlesi: "**Yeryüzünden silinmemiz gerekiyorsa silinelim ama haysiyetimizi koruyarak, zarafetle ve yitirmeksizin mizah duygumuzu külliyen**."

GEÇME NAMERT KÖPRÜSÜNDEN KO APARTSIN SU SENİ

DURUM RAPORU...

* Sosyal psikoloji bilimi bize toplumların hastalanabildiklerini, kendilerini sevmeyi unutabildiklerini gösterir.
* Yıllardır elbirliği ile ektiğimiz "biz adam olmayız!" hükmünün fırtınasını biçiyoruz. Bu hastalık sonunda ete kemiğe büründü ve gittikçe ağırlaşıyor.
* Uzun tarihimizde benzeri bezginlik dönemleri vardı. Kurtuluş Savaşı öncesi muhtelif "ver kurtul"cularının söylemleri halâ kulaklarımızdan silinmiş değil. Buna karşın, ruhumuz bugünlerde olduğu gibi zincire vurulmuş değildi.
* Hiçbir dönemde gerçeklik kaybının, muhakeme yoksunluğunun, acizlik duygusunun bu denli gönüllü esiri olmamış, bu denli yanlış mevzilenmemiştik.
* Cavlağa soyunmanın zamanıdır: Türkiye artık kendisini sevmiyor. 'Türk' olarak tanımlanmaktan da utanır olduğumuz bir gerçektir.
* Yiğit, umutsuzluğu ve korkuyu ilkesel olarak reddeden, sayısız hasımla tek başlarına halleşebileceği bilgisini güçlendiren, haksızlığa yüreğindeki savaşçıyı uyandırmak suretiyle karşı durandır.
* Yiğitlik üzerine bina edilen bir söyleme soyunmak lâzım.
* Ortak geçmişimizin incelikleri düşünüldüğünde, "biz adam olmayız" hükmünün basmakalıp, kolaycı ama doğru olmadığını göreceğiz.
* Gazeteciler de yiğit olabilirler, onlara da anlatmak lâzım.
* "Evrensel dolandırıcılığın hüküm sürdüğü zamanda gerçeği söylemek devrimciliktir." George Orwell
* Ahlâk kavramını yeniden gündeme getirmek, yeniden yorumlamak, dünya görüşümüzün, toplumsal mutabakatımızın temeli yapmak zorunda olduğumuzu görmenin vaktidir.
* Cebelitarık'ta gemilerini yakan Tarık bin Ziyyad'tan askerlerine: "Cengâverlerim, nereye kaçacaksınız? Arkanız deniz, önünüz düşman. Tek umudunuz cesaretiniz, tek güvenceniz muradınız şimdi!" Geldiğimiz nokta budur.
* Türkiye kendisini gassalın eline bir ceset gibi teslim etmeye talip gibi durmaktadır. Oysa; Şahin leş yemez!

* Gençleri gerçeklerle silahlandırmak lazım.
* Verili medyada koparılan toz dumandan korkmadan ama toz dumanı küçümsemeden silahlandırmak lazım. Neyle karşı karşıya olduklarını bilmeleri gerekir. Bunu başarabilirsek, umutsuzluğu ve korkuyu ilkesel olarak reddeden, sayısız hasımla tek başlarına halleşebilecekleri bilgisini güçlendiren, kıyıma yüreklerindeki savaşçıyı uyandırmak suretiyle karşı duran yiğitlerin sayısı artacaktır.
* "Yiğit" kimdir? Yiğit, umutsuzluğu ve korkuyu ilkesel olarak reddeden, sayısız hasımla tek başlarına halleşebileceği bilgisini güçlendiren, haksızlığa yüreğindeki savaşçıyı uyandırmak suretiyle karşı durandır.
* Yeni bir kamu yaratmak lazım.
* Gençlerimizi gerçekliklerle silahlandırmanın önündeki en büyük müşkül, yitirdiğimiz özgüvenin yeniden tesisidir. Milletçe fena halde ürkmüş durumdayız. Savunmadayız.
* Ya Avrupa Birliği gibi düşünü kurduğumuz bir gelecekte yaşıyoruz ya da Asr-ı Saadet gibi hayal ettiğimiz bir geçmişte. Kendimize ait bir cümlemiz yok; "şimdi" yok. "Gün" kaybolmuş gibi; "Gün"ü savuruyor, "Gün"ü acımasızca tüketiyoruz. Saniyeler, dakikalar, saatler akıp giderken, bütünüyle edilgen, beklemedeyiz.
* Batı dünyasını kıskanıyor hatta haset ediyoruz, bunun nedeni de bilgisizliğimiz.
* Taklitle intihar aynı anlama gelir. Ama İslam'da intihar en büyük günahtır. Müntehir cenazesi, (intihar edenin cenazesi) namazsız gider.
* Dünyayı bilmeyen dünyanın maskarası olur. Ne isek o olmamız gerektiğini artık idrak etmemiz lâzım. Kendimizi ifade etmeyi öğrenmek zorundayız.
* Aslımızı reddetmenin kurtuluşu olmayan bir kaçış olduğunu görmek durumundayız. Yine bin Ziyyad: "Cengâverlerim, nereye kaçacaksınız? Arkanız deniz, önünüz düşman. Tek umudunuz cesaretiniz, tek güvenceniz muradınız şimdi!"
* Kendimize güvenmekten başka çaremiz yoktur.
* Çağımız dünyasından payımıza düşenin hakkını vermek durumundayız. Dil, din, ırk, cinsiyet ayırımının tuzağına düşmeden, zamanımızın en yetkin bilginleriyle, sanatçı ve filozoflarıyla dostluk kurmak durumundayız. Düşüncelerimizi aşkın zekâlarla paylaşmalı, emaneti ehil ellere teslim etmeliyiz.
* Anneleri tarafından sakınılmak durumunda olan özürlüler ya da çocuklar değiliz. Devleti veya Avrupa Birliğini veya Amerika Birleşik Devletlerini anamız yerine koymaktan vazgeçmeliyiz.

* Ülkemizin kaderini eline almaktan kaçınan korkaklar olmamalıyız.
* Ne kadar narin, ne kadar incinebilir, ne kadar bunalımda gibi duruyorsa dursun, Türkiye, yanlışlarının kefaretini ödeyecek, gençlerini gerçeklere uyandıracak mirasa sahiptir.
* Ülkenin yaşam mücadelesinde hedef ille de hasmı öldürmek değildir. Sakatlamak bile başvurulacak en son çaredir. Savunma, saldırıyı geçiştirmek, hasmın dengesini bozmak suretiyle kontrol altına almak, yaşam alanını muhafaza etmek esasları üzerine de kurulabilir. İş ki, biz güçlü ve hür gençlere itibar edelim.
* Düşünce ve duygularını irdeleyen, düşünce ve duygularının kısıtlamalarının ayırdına varıp, zincirlerini kıran, dünya gerçekliğine ittihat edebilen gençlerin önünü açalım.
* Ülkenin geleceğine ilişkin kötümserliğin yaygın olmasının, kolayca yandaş bulmasının nedeni ataletlerini mazur göstermeye çalışanlardır. Korkaklıklarına, tembelliklerine bahane bulmaya çalışanlardır.
* Karanlığa en çok sövenler, karanlıkta yollarını en kolay bulanlardır.
* Kötümserliğin, aczin kölesi haline gelmemeliyiz. Acizlik duygusunu yok etmeliyiz.
* Kaybolan haysiyetimizi, bütünlüğümüzü, bağımsızlığımızı, milli gururumuzu yeniden bulmalıyız. Bunu yapmanın yolu, kendimizi bilmek, gerçekleri görmek, başımıza geleni doğru tahlil etmek, firar durumundaki gençlerimizin meselelerini çözmektir.
* Kendimizi sorgulamalı, bu çöküşte bireysel payımızın ne olduğunu itiraf etmeliyiz.
* Esnaf, köylü, şarkıcı, türkücü, işçi veya ev hanımı... kim olursak olalım, ülkemizin yozlaşmasındaki payımızı sorgulamalıyız.
* Çocuklarımızın bencilliklerini teşvik ederken, toplumcu duygularını törpülediğimizi görmeliyiz.
* Vermeden almak Allah'a mahsustur. Hep beraber arsız bir tüketim furyasına yuvarlandığımızı görmeliyiz.
* Çocuklarımızı memleketten kaçıran yozlaşmadan her birimizin nasibini aldığını ama yozlaşmaya her birimizin de farklı biçimlerde katkıda bulunduğunu teslim etmeliyiz.
* Hırsızla aynı masaya oturmamalıydık.
* Zalimle sohbet etmemeliydik.
* Dolandırıcının yaşam biçimine özenmemeliydik.

* ”Geçme namert köprüsünden ko’ apartsın su seni!” derler. Bu kadim deyişi unutmamalıydık!
* Bizi güvensiz yapan, yalnız bırakan, sade ve onurlu bir hayatın keyfini çıkarmaktan alıkoyan yozlaşmaya karşı durmakta geç kalmamızdır.
* Kötümserliğin bizi milletimize, hakka, makullüğe, doğruluğa beslediğimiz inancı yok etmesine, üçüncü dünya ülkesi dağınıklığına sürüklemesine izin vermemeliyiz.
* Yaşam koşullarının giderek zorlaşmasına, milletimize, medeniyetimize ilişkin hemen her şeyin aşağılanmasına rağmen direnebilmeliyiz.
* Gelişmeler karşısında şaşkına dönmüş, direnme gücünü yitirmiş, gelişen dünyayı kendi kaderine terk edip içine kapanmış Osmanlı’yı yüzyıl sonra bugün, daha kolay anlayabiliyor olmamız acıdır. Sanki başladığımız noktaya geri dönmüş gibiyiz.
* Yaşamı dayanılır kılan tek şeyin gününü gün etmek olduğunu fısıldayan aşağılık seslerin peşine takılmış gidiyoruz.
* Bu sesler bize düşünmekten vazgeçmemizi, kaderimize razı olmamızı fısıldıyor. Huzuru yozlaşmaya teslimiyette, gidişatı kabullenmekte ya da ülkeyi terk etmekte bulacağımızı söylüyor.
* Laiklik söyleminin, toplumumuzun vahiye dayalı ahlâk anlayışını yok ettiği doğrudur. Rüşvet almaktan, yalan söylemekten, zulümden, Allah yasakladığı ya da Peygamberimiz öyle buyurduğu için uzak durmadığımız da öyle. Cehennem bile artık bizi dizginlemiyor.
* İslâmın ahlâk sistemi gitti ama yerine - kapitalist olsun! - bir ahlâk sistemi de konmadı. Sonuç, Batılıların nicedir yakındıkları “göreceli” ahlâk sisteminin zaferi.
* ”Herkesin ahlâkının kendine göre” olduğu bu düzenlemede, bireye haz veren şey “iyi,” haz vermeyen şey “kötü” oldu. Hedonist ahlâk derler, tümüyle özneldir. Güçlü olanın, sesi daha gür çıkanın kendi kurallarını dayatmasıyla sonuçlanır.
* Cazgırın onayladığı davranışlar “iyi,” onaylamadıkları “kötü” sayılır. Hırsızların cazgır olduğu bu sistemde, hırsıza, hırsız diyemez olur, sinersiniz.
* Ahlâk ilkeleri ihlal edildiklerinde, insanoğlunun akli ve duygusal olarak çözüldüğü bilinir. İslâmiyet, bu durumu “kişinin Yaratıcı’sını unuttuğu için kendisini de unuttuğu, kim olduğunu bilmediği, ne yapacağını, nereye gideceğini şaşırdığı durumdur” diye tanımlar.
* ”Yabancılaşma” bu ruh halinin “laik” terminolojideki karşılığıdır.

* Yurttaşlarımızı acizleştiren, karamsarlığa sürükleyen ruh halinin ardında bu ahlâk sistemi yatar. Genç ya da yaşlı, bizleri muhakeme etmekten, davranışlarımızın sahici sonuçlarını öngörmekten alıkoyan, direnme gücümüzü hırpalayan, sindiren, aciz bırakan, ezen, güçlü olduğu kadar da akıldışı olan bu ahlâk sistemidir.
* Her türlü geri kalmışlığımızın nedeni olarak görmeye şartlandığımız İslâmiyet'in vahiye dayalı ahlâk sistemini reddedeceğiz diye, hak-haksızlık, doğru-yalan, haysiyet-onursuzluk, sadakat-ihanet gibi Türkiye'yi Türkiye yapan değerler arasındaki seçimi bireylerin keyfine bırakamayız.
* Hak, namus, doğruluk, haysiyet, onur mutlak doğrulardır, bireylerin keyfine bırakılmaz. Demokratik oylamaya da bırakılmaz.
* İnançlı olsak da olmasak da, biçimle değil özle, kurumlarla değil insanlarla ilgilenmenin zamanıdır. Yabancılaşmayı ortadan kaldırabilirsek, belki aynı camide namaz kılamayız ama daha alçak gönüllü, daha sevgi dolu olacağımız kuşkusuzdur.
* Günümüz "ver kurtul"cularını, "bırak gitsinci"lerini yaratan bugünkü ruh halimiz, yabancılaşmayı davet etmektedir.
* Yeni bir kamuoyu yaratmalıyız.
* Bu savaştan muzaffer çıkmamız gerçeklikleri doğru saptamak kadar saptamalarımızın doğruluğuna duyduğumuz güvenle mümkün olur.
* Gençlerimizin cesaretle dillendireceğiniz gerçeklikleri görecekleri, doğrularını teslim edecekleri kuşkusuzdur.
* Biz bize, yüz yüze, gönülden gönüle iletişim kurarak, düşüncelerimizi aktarabilir, perdahlayabilir, olgunlaştırabiliriz.
* İktidardan, nüfuzdan yoksun olan bizler, insanın asıl ve doğal mücadele yöntemini kullanarak, kendimizi yabancılaşmadan koruyabilir, "biz adam olmayız" yalanına karşı savunabiliriz.
* Mücadele yöntemini doğru seçtiğimiz taktirde, bizi durduracak hiçbir güç yoktur. Ne içerde, ne de dışarda.

TAKAT ile HAKİKAT ARASINDA: TÜRKİYE

Meral Tamer, Milliyet'teki sütununu üç yüz yıllık soruya bir kez daha açmış: "*Neden kalkınmış tek Müslüman ülke yok*?" İzleyebildiğim kadarıyla beş altı gündür okurlardan bir-iki paragraflık mesajlar yağıyor. Anlaşılan daha da devam edecek. İyi de olacak, konuya kafa yoran yurttaşlarımızın düşüncelerini öğreneceğiz. Renkli fotoğrafını da yayınladığına bakılırsa, Tamer'in özellikle önemsediği bir genç adam, bir "marka danışmanı," kravatından saç kesimine, gözlüklerinden gülümsemesine kadar Amerikan eğitimli başarılı bir yupi olduğu anlaşılan Borça, "*Özellikle 11 Eylül sonrasında ve AKP iktidarıyla hızlanan AB'ye giriş sürecinde İslami kimliğiyle tartışılmaya başlandı*," diye haber vermiş, "*Türkiye ile ilgili bütün resimlerde, algılarda minareler filân var. Düne kadar laiklik konusu tartışılıyordu. Artık yeni bir sentezin, yeni bir konumlandırmanın konuşulması gerek. Bunu yok kabul edemezsiniz. Kaldı ki, Türkiye ile ilgili bu yeni algılama, modern Müslüman kimliği için de, İslam'ın doğru yüzünü göstermek için de bir fırsat. Bunu yok kabul edemezsiniz*."

Şimdi, düşünüyor, daha doğrusu pür spekülasyon yapıyorum. Bir "marka danışmanı" ne yapar? Aynı niteliklerdeki yüzlerce üründen birisini alır, allar pullar, pazarın "en iyisi"ymiş imajını verir, tüketicinin o ürüne bağımlılık geliştirmesini sağlar. Tüketici, bir kez bağlandı mı, artık marka ürünün önüne geçer. İyi bir örnek, "Heinz" marka hazır çorbadır. Akranlarından daha pahalıdır, Amerikan ev hanımlarının sıkı sıkı aşılanmadan ziyaret etmeyecekleri ülkelerde fason olarak pişirtilir, "all-American" (içi-dışı yüksek Amerikan kalitesiyle dolu anlamında) anne çorbası diye pazarlanır. Kolay iş değildir. Tüketicinin zaaflarını, beğenilerini iyi kestirmeyi gerektirir. Öte yandan, serbest piyasa ekonomisi idealini yerle bir eden bir uygulamadır, çünkü 'Heinz'ın kral olduğu piyasaya dünyanın en iyisi olsa da başka bir ürün giremez olur. Kartel, üretim ve satış özgürlüğünün sonu, "bırakın geçsinler, bırakın yapsınlar" diyerekten üretim ve pazarlamaya yol açmaya çalışan Adam Smith'in yüzünde patlayan şamardır. Bir "marka danışmanı" önüne girenin pazara girmesine izin vermez. İşi budur.

Ancak, "marka danışmanlığı" bir meslektir; becerilerini en yüksek ücreti verene satmaları tabiidir. Hal böyle olunca, söz konusu genç adamın Müslüman Türk üreticileri için çalışmaması için neden yoktur. Ve anlaşıldığı kadarıyla ken-

disi tüketicilerin "müslüman kimlikli ürünlere" bağımlılık geliştirebileceğini düşünmektedir. Şu şerhle ki, "*yeni bir sentez, yeni bir konumlandırma*" gerekmektedir; "*modern Müslüman kimliğini*" tanımlamak, "*İslâm'ın doğru yüzünü göstermek*" şarttır.

Genç bir yupi'nin bildiğini iyi niyetle paylaşması gibi duruyor, öyle değil mi? Öyle. Ne ki, bir oluşum var, oluşumdan içeri. "*Modern müslüman, İslâm'ın doğru yüzü* " gibi saptamaların altından gülümseyen oluşum.

Hafifmeşrep çözümlemelerin tehlikelerinden korunacaksak, şu "modern" kelimesini bir kez daha irdelemek durumundayız. Bu da bizi, ta gerilere, Descartes'e kadar götürür. Ve Meral Tamer'in sorusunu, "*Kalkınan ülkeler neden Hıristiyan ülkelerdir*?" şeklinde değiştirmemiz gerektiğine işaret eder. Hemen ifade etmeliyim ki, İsrail, kendi fıtratına sahip çıktığı için kalkınmış bir ülke değil, ABD'nin bir şubesi olduğu için kalkınmışmış gibi sunulan bir ülkedir - PR'cıların başarısı!

Gelelim, Descartes'e ve onun kaçınılmaz arka plânı "Avrupa Aydınlanması"na. Hıristiyan toplumlarının, Müslüman veya değil, diğer toplumlardan koptukları nokta bu noktadır. Ve temelinde ölümle, evet ölümle! Uzlaşmış olmak ya da olmamak yatar!

Descartes'in o meşhur "*Düşünüyorum, öyleyse varım*" tespitinin, üzerinde pek az durulan diğer yüzü, "*Düşündüğüm sürece varım, düşünmüyorsam yokum*" anlayışı mensup olduğu Batı kültürünün ölüme bakışını değiştiren önermedir. Bu doğrultuda, Batının Descartes'ten itibaren ölümü fizikî bir oluşum olarak kabullenmeyi seçtiği gözlemlenir. Hal böyle olunca, Batılı dünya görüşü doğrultusunda hayat, bireyin mezara konmasıyla birlikte sona erer, yaşanmışlıklar da dahil olmak üzere bu dünyaya ilişkin her şey anlamını yitirir. Bu ülkenin insanları olarak şiddetle karşı çıktığımız "Benden sonra tufan" bireyselliği ve onun getirdiği müthiş özgürlük!

Buna karşın, ister eski olsun, ister çağdaş, Descartes "Aydınlanma"sından nasibini yeterince almamış kültürlere (Müslüman ya da değil) mensup insanlar, toplumlarını "bir bütün" olarak tasavvur eder, ölüm meselesini, "Hücreler ölür ama organizma yaşamaya devam eder" şeklindeki düşünce ile çözerler. Aileye, sülbe, millete, geleneğe, töreye verilen önem, hep kendinden sonra da yaşayan bir şeyler kalacağından emin olmak gayretidir. Böylesi toplumlar, geride ebediyete kadar yaşayacak bir şeyler bırakmaya savaşırlar. 'Ölümsüzler' kervanına katılma yolu, "hoş seda" bile olsa, bir şeyler bırakmaktır.

Günümüz felsefecileri, Descartes'ten yani Avrupa Aydınlanmasından nasibini almamış toplumların "Ortaçağ dünya görüşünü" yansıttıklarından bahisle, böylelerinin daha halen "toplum" denilen soyutlamayı bireyden yüce tuttuklarına işaret ederler. (Bu arada, Zaman'da Rusya'yı anlatan yazılar yazan Sayın Murat Şengül'e bir gönderme yapmalıyım: Yüksek-teknolojideki müthiş başarılarına karşın, Rus kültürünün böyle bir kültür olduğu söylenmektedir. Ruslar, Sputnik'i uzaya gönderirken 'toplum'larının gururunu kollamak için göndermişlerdir denir. Bir Rus balerini, Soyuz (Birlik) için dans eder, başarısını kendi ülkesine adar, bireysel kazancı en son düşündüğü getiridir. Bu nedenledir ki, o muhteşem SSCB bugün üçüncü dünya ülkelerinin saflarına katılmak tehlikesiyle karşı karşıyadır.)

Ortaçağ dünya görüşünü yansıtan toplumların bireyleri, yeryüzündeki hayatı ömürlerinin tükenmesiyle birlikte sona erecek bir "anlamsızlık"tan ibaret görmezler. Onlar, ebediyete kadar yaşayacak erdemleri kollarken, kendilerine bir tür ölümsüzlük inşa ettiklerini düşünürler. "Ebediyet"i yakaladıkları duygusuyla avunabilmeleri için, aidiyet gibi, güven gibi, ülkü gibi, aşk gibi kendilerinden sonra da yaşayacak "doğrular"dan vazgeçmediklerine inanıyor olmaları gerekir. Onların gözlerinde, "ölüm" değerlerinin yok edilmesiyle çöken o "anlamsızlaşma" ya da "nafilelik" duygusunun yanında coşkuyla karşılanacak hayırhah bir kurtarıcı olabilir.

Öte yandan, ölümle "Aydınlanma" uyarınca uzlaşanlar, "değerleri yitirme" ya da "anlamsızlık" korkusunun ölüm korkusundan daha yaman olduğunu bilmezler. Bilmedikleri içindir ki, (der, örneğin, Paul Tillich) hiçbir değeri sonsuza dek yaşatmak üzere inşa etmeye, korumaya, sakınmaya kalkışmazlar.

(Burada, Sayın Şengül'e bir gönderme daha yapayım: Rusya'da halen geçerli olan yaşam anlayışının "toplum" denilen soyutlamayı bireyden yüce tutan Descartes öncesi Ortaçağ dünya görüşünü yansıttığının bir başka kanıtının da Avrupa'da toprağa bağlı kölelerin On beşinci yüzyılın ortalarında azat edilmiş olmalarına karşın, Rusların bu noktaya ancak üç yüz yıl sonra gelebilmiş olmaları olduğu iddia edilir. Dahası, Rusya'da "insan hakları" meselelerinin çözümü şöyle dursun, yeterince sorun bile edilemiyor olmasının nedeni, insanların, kendilerinde bireysel yaşamlarını topluma rağmen iyileştirme hakkını görmüyor olmalarıdır. Bu bağlamda, toplumculuk, gelişmiş Avrupa'nın geride bıraktığı bir düşünce sisteminin ürünüdür denir.)

Ulus ya da toplum şöyle dursun, Allah'a bile bireyin yaşamından üstün bir vizyon yüklemeyen Aydınlanma sonrası Batılı dünya görüşü doğrultusunda, gemisini kurtaran kaptan 'birey'dir. Birey, yani, Türkiye'nin İslami ses veren "marka" yaratma zamanının geldiğini savunan genç yupiyi yoğuran ideolojinin temel unsuru. Kapitalist yöntemler başarıyla uygulanacaklarsa Türkiye'nin "Ortaçağ" düşüncesini geride bırakması gerekmektedir. Nitekim, "modern İslam," ya da "İslam'ın doğru yüzü" tanımlamaların gerisinde yatan bu temennidir.

Meğer ki, toplumsal esenliği önemsemekten kurtulsunlar, yani Müslümanlığın içini boşaltsınlar, Ortaçağ değerlerini yansıttıkları söylenen toplumlarından ozon tabakasını delmek, suları kirletmek, ürünlerine "raf ömürlerini uzatmak için" zehir katmak, ucuz enerji türlerini bilerek isteyerek sumen altı etmek, ilaç endüstrisini ayakta tutmak için hastalıkları pompalamak, otomotiv endüstrisini ayakta tutmak için petrole yakın milyonlarca insanı gözden çıkarmak gibi, "benden sonra tufan" davranışları beklenemez. Bu nedenledir ki, Sayın Tamer'in sütununa ABD'den yazan İbrahim Baran'ın "Osmanlı Amerika'yı sömüremediği için kalkınamadı" mealindeki tespiti kısmen doğrudur. Şu şerhle ki, Osmanlı, Amerika'yı keşfetseydi de sömüremez, gümüş madenlerine konmak için milyonlarca yerliyi öldüremezdi.

Çünkü içi boşaltılmamış Müslüman, Allah korkusunu yitirmemiş insandır. Allah korkusu var olduğu sürece, mazlumun yanında olacaktır. Var olma nedeni 'kâr' olan vahşi kapitalizm, Allah eksenli "Ortaçağ" anlayışını sürdüren toplumlarda başa güreşemez. Türkiye'nin takat ile hakikat arasında kalmışlığından söz etmemin nedeni de budur. Elektrik çalan komşusunu ihbar etmeye kıyamayan, dükkânına gelen müşterisini kendisinin siftah yaptığı gerekçesiyle Ahi geleneğinde komşusunun dükkânına yönlendiren, "rekabet" kelimesinden hicap duyan, dilinde "ambition" kelimesi olmadığı gibi, "tamah" kavramından uzak durmaya çalışan Müslüman Türk insanının "kalkınması" da bu kadar olur.

Bundan yakınmak mı, yoksa daha az tüketerek pekâlâ da mutlu bir yaşam sürülebileceğinin bilincine varmak ve vardırtmak mı daha doğrudur? Bence, üzerinde konuşulması gereken budur.

"Mozaik"miş!!!

Bayılırız, buhran ithal etmeye! Koşulları olsun olmasın buhran ithal etmeye, bayılırız! Arabayı atın önüne koşmaya, bayılırız! Yeniden alevlendirilen "Türk" değil, "Türkiyeli" olmak tartışmalarının gerisinde yatanın "özenti" olup olmadığını düşünüyorum. Evet, "özenti." Katışık kültür diye bilinen Kuzey Amerikan kültürüne özenti ki, başlıca niteliğinin "yayılmacı" olduğu söylenir. "Katışık kültür"ün önde gelen temsilcisi göçmen toplumların oluşturduğu Amerikan kültürüdür. Kendi istatistiklerine göre, ABD'nin kabul ettiği göçmen sayısı elli milyondan fazla ve buna her yıl beş yüz bin ilâ bir milyon ekleniyor.

Bundan 20,000 yıl önce Bering Boğazı üzerinden geldikleri söylenen şaman Kızılderililer var. Püriten'inden, Quaker'ına, Katolik'inden, Maynonayt'ına, Lutercı'sinden, Anglikan'ı yüzlerce mezhepten İngilizler, İspanyollar, Portekizliler, Fransızlar, Hollandalılar, İtalyanlar, Almanlar, İskandinavlar, İrlandalılar ve 1880'den itibaren zulümden kaçan Yahudiler var ki, bugün yaklaşık altı milyon civarında oldukları söylenir. Bir de "zoraki göçmen" dedikleri Afrikalılar var ki, bunlar köle olarak getirilenler. 1619-1808 yılları arasında beş yüz bin köle getirildiğinden bahsedilir. Çinlileri, Japonları, Kübalıları saymıyorum bile. Aşağıdaki gibi bir yazışma düşünün ki, hayali değil, sahici bir yazışmadır;[1]

"Soru: "Ben bir Katolik lisesinde okuyan bir Yahudi öğrenciyim. Dini inançlarım hakkında bir kompozisyon yazıyorum. Sorulardan birisi, İsa kimdir. Adamın yaşadığına bile inanmıyorum ama özel birisi olmadığı düşüncemi destekleyecek kanıtları nereden bulabilirim? İsa'ya inanmıyorum demem yetmez. Görüşlerimi destekleyecek yardıma ihtiyacım var. Teşekkürler."

Cevap: "Yahudilerin İsa'ya ilişkin tutumunu tartışmak durumunda kaldığın zamanlarda, göz önünde bulundurman gereken ilk şey, ispat yükümlülüğünün Hıristiyanlarda olduğudur, Yahudilerde değil. Yahudi dini, Hıristiyanlıktan binlerce yıl önce vardı ve Hıristiyanlık, Tevrat'ın ve diğer Yahudi Metinleri'nin kutsal olduğunu kabul eder. Dolayısıyla, Hıristiyanlarla tartışırken Yahudiliğin gerçekliğine girmenin gereği yoktur. Ancak, Hıristiyanlar kendi tanrıları olan İsa'nın dünyaya geldiğini ve Tevrat'ın kanunlarını iptal ettiğini, onları 'Yeni Ahit'

[1] Haham Eliezer C. Abrahamson ile adı saklı öğrencisi.

ile değiştirdiğini iddia ederler ki, bu, İsa'nın varlığına inanç demektir. İsa'nın varlığına inanç ise olağandışı ve savunulamaz bir tutumdur: Bir insanın sahiden Tanrı, ya da Tanrı'nın bir parçası olduğu iddiası, çok ciddi bir iddiadır. Kime söylense saçmalık hatta delilik diye reddeder."

Bir başka ülke, 668 dilin konuşulduğu Endonezya. İlginç bir ülke, çünkü en az ABD kadar "derleme." Adı, Yunanca "Hindistan" anlamına gelen "İndos" ve "ada" anlamına gelen "nesos" kelimelerinde türetilmiş. Endonezya'da bir milyondan fazla kişinin konuştuğu dillerin sayısı sadece on beş ve nüfus 200 milyon. Yüzde seksenden fazlası Müslüman, altısı Protestan, üçü Katolik, ikisi Hindu, biri Budist. Etnik kökenlerine baktığımızda yüzde kırk beşi Cavalı, yüzde on dördü Sudanlı, Maduriler ve Malayların her biri yüzde yedi buçuk civarında, geri kalan yüzde yirmi altı sayılamayacak kadar küçük rakamlardan oluşan gruplar. Etnik gruplar bazen iki ayrı dine bölünüyor, bazen de iki etnik grup bir dinin altında birleşiyor. Hal böyle olunca, sorunlar ve çözümleri mikro ölçeklerde ele alınmak durumunda kalınıyor. Öylesine mikro ki, Endonezya'nın kalkınma projelerinin hemen hepsi akim kalıyor. "Endonezyalı diye birisi yok," diyorlar, "Çünkü Endonezya, Cava adasının kontrol ettiği yapay bir varlık." Gün geçmiyor ki, insanlar birbirlerine girmesinler. 1999'daki "etnik" temizlik, Bosna'yı aratmazken, binlerce insan evinden oldu, yüzlercesi katledildi. "Hoşgörü"nün göçmen toplumlarının başlıca idealleri olarak ortaya çıkmasında şaşılacak bir şey yok, çünkü homojen toplumlarda, değiş yerindeyse, ortada hoş görecek ya da görmeyecek bir mesele olmuyor.

Rahmetli Cemil Meriç, "*Osmanlı'da roman yoktu, niye olsun*?" mealinde bir tespit yapardı, "*Romanın ortaya çıkması için toplumsal çatışma gerekli*." Toplumsal çatışma yoksa roman yok, destan var. İbret alınacak öyküler, efsaneler, meseller var. Aynı şekilde, "hoşgörü" olması için "çatışma" olması lâzım. Peki, ABD, onca değişik ulusu, etnik ve dini topluluğu "hoşgörü" ile mi bir arada tuttu? Hayır, önce, "Amerikalı" diye bir üst kimlik yaratıldı. İki kavram kullanıldı, "American way of life" ve "melting pot;" yani "Amerikan yaşam tarzı" ve "erime kazanı."

Birincisi, edebiyatıyla, sanatıyla, yayınıyla, sineması, "Süpermen" gibi çizgi roman karakterleri, "National Geographic" gibi dergileriyle ve hatta "Şükran Günü" gibi sonradan tertiplenmiş bayramlarıyla "All American" dedikleri bir değerler manzumesi yaratıldı ve göçmenlerden bu "WASP" yani beyaz-Anglosakson-protestan manzumede "erimeleri" talep edildi. Sonradan da bizim ülkücülerin benimsedikleri "ya sev ya terk et" sloganın özgünü: '60'lı yılların

ABD Başkan adayı ünlü Barry Goldwater'ın, "America, take it or leave it!" Göçmen çocuklarına ana dilleri bilerek, istenilerek unutturuldu. Amerikan Komünist Partisi'nin kurucusu Litvanyalı bir Ortodoks Yahudisi olan Jacop Liebstein isimli göçmen çocuğunun Yeni Dünya'da tutunabilmesi için adını "Jay Lovestone" değiştirmesi, Yahudilikle dinsel ya da toplumsal bağlarının tümünü kopartması da bundandır. Farklı din, dil, etnik köken vb. kümelerden gelen insanları birbirlerinden yasalarla korumaya çalışmak, kevgirle su taşımak gibi bir iş. Buna karşın, üst kimliğin yasa koyması kaçınılmaz, çünkü toplumda bir ortak ülkü ya da neyin ahlaki olup neyin olmadığı üzerinde mutabakat yoksa geriye insan haklarını yasalarla belirlemekten başka çare kalmıyor.

"Politically correct" uzun yıllardan beri dillere pelesenk olmuş bir kavram. Siyaseten, siyasal bakımdan "doğru" olan hükümler anlamında kullanılıyor. Siyaseten doğru hükümler, oryantalizm gibi, Ermeni katliamı gibi, genel-kabul-gören doğrular/hükümler. Çıkış noktaları, üst kimliğin doğrularını yansıtmak durumunda. Aksi taktirde, "kan davası" gibi bir olguyu hoş görmek gibi bir demokratik tutum ortaya çıkıyor ki, olacak gibi değil. Öte yandan, nefret, kârlı bir ticari meta da olabiliyor; "hate mongers" diyorlar, "nefret tüccarları." Üst kimlik, kavrama ilişkin olarak da yeni bir "suç" tanımı geliştiriyor: "hate crimes" ya da "nefret suçları."

"Nefret suçları" 1985'de yasallaşan bir suç şekli ve suçlunun gasp, saldırı, cinayet gibi zaten yasadışı olan hareketlerinin ötesinde, "düşüncelerini" de cezalandırmaya yönelik. Evet, tüylerimizi diken diken eden bu "düşünce suçu" kavramı, Anglo-Amerikan hukuk sisteminde bir kez daha yerini bulmuş durumda. Şöyle ki, örneğin, "tecavüz" cezası, tecavüz hareketinin ötesinde tecavüz kurbanının kimliğine ilişkin diğer niteliklerine göre de değişiklik gösterebiliyor. Tecavüz edilenin cinsiyeti, ırkı, dini, rengi, etnik kökeni mütecavize verilecek cezanın tayininde rol oynuyor. Çünkü deniyor, "Nefret suçları, aslında 'mesaj' suçlarıdır. Saldırganın aslında yaptığı belirli bir gruba 'istenmedikleri' mesajını göndermektir. Bu bakımdan diğer suçlardan ayrılırlar."

"Düşünce suçu"nun olduğu yerde, "hoşgörü"den bahsetmenin abesliği bana ortada görünüyor. Özetleyegeldiğim bu tabloya baktığımda, Türkiye'yi, ABD ya da Endonezya gibi derleme bir devlet olarak görmek ve göstermek isteminin ardındaki psikolojiyi merak ediyorum. Aynı patlıcan kızartmasını, aynı mantıyı yiyen, aynı Müslüm Gürses ya da Sezen Aksu'yu dinleyen, aynı dualara âmin diyen, ekonomik kast sisteminin altında (haşa!) inlemeyen (yani, Endonezya'daki gibi, sermayenin belli bir etnik/dini grubun tekelinde olmadığı) insanla-

ra, neredeyse bir biyolojik ırkçılıkla yaklaşıp, Arnavut, Çeçen, Arap ya da Kürt arka plânlarını öne sürerek, bir “mozaik” oluşturma gayretlerinin psikolojisini içtenlikle merak ediyorum. Bir o kadar merak ettiğim “Türk” kelimesinden kaçışın nedenleri. Bunda ekonomik kalkınmayı başaramamış olmamızı, “Etrak bî idrak”a yıkıp, hıncını egemen kimlik olduğunu vehmettiğimiz “Türklük”ten almak gibi bir toplumsal bilinçaltının dahli olup olmadığını merak ediyorum. Eğer bu doğruysa, kabahati “öteki”ne atmanın hangi toplumsal yaraya merhem olacağının düşünüldüğünü merak ediyorum. Tarımsal üretime mi, sanayi kalkınmasına mı, eğitim seferberliğine mi, çöken ahlâka mı? Sanki hümanizmanın ufuklarını gözetlemekten, ayağımızın önündeki taşı görmüyoruz. Olabilir mi?

BEN DE DESEM Kİ...

Siyaset bilimci Dr. Murat Yılmaz'ın "28 Şubat ve 'ihtilal mantığı" başlıklı makalesinin ağzımda bıraktığı tatsızlığın nedenini keşfetmem için bir defadan fazla okumam gerekti.

Ve nihayet!.. Anladım ki, rahatsız eden küçük entelektüel kurnazlıklardır beni! Yazarın "seyrettiği bir tiyatro oyunu" bu oyunda sık sık "işgal" edilen bir ülke ve içine düştüğü durumun neticesi olarak yılın her günü kutlamak durumunda kaldıkları "bayramlar". Buradan "başarılı 28 Şubat 1997 darbesi"ne, oradan bir diğer tarih benzerliğine 28 Şubat 1962'ye atlayış; derken 27 Mayıs ve diğer "darbe girişimleri" ve bunların "Türkiye için bir tiyatro oyununun yazılmasına ilham verebilirliği." Yani?.. Yani, yazarın izlediği oyundaki "küçük ülke" ile Türkiye, "sık sık işgal" ile "darbe teşebbüsleri" arasında kurulan bağlantı. Yani?.. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin "işgal" ordusu olduğu telmihi ki, zikrin ağızda yuvarlanmasının bir diğer adıdır, "Ezop dili."

Sonra dört tespit:

(1) "Türkiye ne yazık ki, çok zayıf bir hafızaya sahip ve bu konuyla hesaplaşacak cesaretten de yoksun... Siyasi Düşünceler Tarihi dersi verdiğim kamu yönetimi bölümü öğrencilerine 14 Mayıs 1950'den 27 Mayıs 1960'a, 22 Şubat 1962'den 12 Mart 1970'e kadar on civarında tarih sordum ve şaşırtıcı şekilde koca sınıftan doğru tek bir cevap bile alamadım."

(2) "Darbelerin mantığına göre, Türk milleti henüz rüştüne ermiş değildir. Siyasetçiler ve siyasi partiler, bu yüzden milleti kandırmaktadır. Şu halde Türk milletini vesayet altına alarak onu siyasetçilerden ve kötü niyetli benzer unsurlardan koruyacak bir aktöre ihtiyaç vardır. Bu aktör, aydınların desteğine de sahip olan ordudur."

(3) "Ordu kandırma ilişkilerine dayalı demokrasiye son vererek henüz rüştüne ermemiş Türk milletini vesayet altına alacak, onu olgunlaştıracak reformlar yapacak ve reformlar yerleşinceye kadar yönetimi üstlenecektir. Ordu milletin halaskârı (kurtarıcısı) olarak bu rolü üstlenmekten kaçamaz... durumundan vazife çıkarmalıdır."

(4) Ordu, "milletin kendisinden daha hakiki ve ehliyetli temsilcilerinden bahsedilebilmektedir. Milleti küçük gören bu zihniyet, milletin oy verişinden daha bir hafta geçmeden milletin iradesini ayakları altına almaya cüret edebilmektedir."

(5) 22 Şubat hadisesinde, "Başbakan İnönü'nün esaretten kurtulduktan sonra darbecilere boyun eğmeyerek ve hiçbir taleplerini kabul etmeyerek gösterdiği cesaretin neticesinde darbeciler çözülmüştür."

Sayın siyaset doktorunun bu tespitlerinden yola çıkarak, şimdi ben desem ki, "çok zayıf bir hafızaya sahip olması ve askeri darbelerle hesaplaşacak cesaretten" de yoksun olması, "Türk milletinin henüz rüştüne ermiş" olmadığının göstergesidir. Siyasetçilerin ve siyasi partilerin, bu yüzden milleti kandırmayı sürdürdükleri, siyasi partiler ve seçim kanunlarının 2004 yılı itibarıyla geçmemiş, milletvekili dokunulmazlıklarının kaldırılmamış olmasının tasdikindedir.

Şimdi, ben de desem ki, henüz rüştüne ermemiş olan "Türk milletini vesayet altına alarak onu siyasetçilerden ve kötü niyetli benzer unsurlardan koruyacak bir aktöre ihtiyaç vardır." Bu aktörün, her Türk erkeğinin hayatının bir döneminde görev aldığı, dahası Türk aydınlarının da desteğine sahip olan Türk ordusu olması şükredilecek değilse, ehvenişer bir durumdur.

Şimdi, ben de desem ki, kandırma ilişkilerine dayalı bir sistem demokratik olamaz. Bu nedenle, "Ordu kandırma ilişkilerine dayalı demokrasiye son vererek henüz rüştüne ermemiş Türk milletini vesayet altına alacak, onu olgunlaştıracak reformlar yapacak ve reformlar yerleşinceye kadar yönetimi üstlenecektir. Ordu milletin halaskârı (kurtarıcısı) olarak bu rolü üstlenmekten kaçamaz... durumundan vazife çıkarmalıdır."

Şimdi, ben desem ki, siyasi partiler ve seçim kanunlarının demokratik olmadığı, milletvekillerinin dokunulmazlık, devlet memurlarının ise sayısız kalkanla korundukları bu ülkede, milletin "kendisini" temsil ettiği söylenemeyeceği içindir ki "milletin kendisinden daha hakiki ve ehliyetli temsilcilerinden bahsedilebilmektedir". Nitekim, rahmetli İsmet İnönü'nün 22 Şubat dönemindeki iktidarı halkın iradesini yansıtmaz, bu nedenle "milletin oy verişinden daha bir hafta geçmeden" ayaklar altına alınmasına cüret edilebilmiştir.

Şimdi, ben de desem ki, 22 Şubat hadisesinde, "Başbakan İnönü'nün esaretten kurtulduktan sonra darbecilere boyun eğmeyerek ve hiçbir taleplerini kabul etmeyerek gösterdiği cesaret"in kökeni, rahmetlinin yine Türk ordusun-

dan aldığı destektir. Bu destek, meşru komuta zincirinin ihlâline karşı çıkan adsız yiğitlerin desteğidir ve darbecilerin geri çekilmesini sağlamıştır."

Desem, ne olur?!.

Desem, her şeyden önce "demokrasi" nedir, ne değildir, meselesinin tartışılması gereği ortaya çıkar ki, "demokrasi" bizim her derde deva bellediğimiz kendisiyle başlayan kendisiyle biten, eskatolojik, cennetimizdir, bir araç olarak ele alınması bile küfür sayılır. Bunun ardından, Türk milletinin niteliklerini tartışmamız gerekir ki, bu da "erişkin" olmak nasıl bir şeydir'den başlar, ülkenin eğitim ortalamasının 3,5 yıl olduğu keyfiyetine kadar gider. Buradan, nasıl bir eğitimden bahsettiğimiz meselesi ayrıca doğar ki, başlı başına bir meseledir. Münferit olaylara girdiğimizde işler daha da karışır. Rahmetli Menderes'in Demokrat Parti'sinin nesnel değerlendirmesi, demokrasi rüyalarımızı yıkacağı için kabul edilemez. Aynı şekilde, kötü "darbeciler"in Türkiye'nin en özgürlükçü anayasasını yazmış oldukları olgusu da demokrasi rüyamızı zedeleyeceği için kabul edilemez. Burada zikretmeyeceğim pek çok örneğinden yola çıkarak, milletin kendisini temsil etmek üzere demokratik seçimler sonucu yönetime getirdiği liderlerden çok daha hakiki ve ehil temsilcileri vardır; ama bu zaafımız da açık yüreklilikle irdelenemez, vb. vb...

Velâkin, bilim doktorlarının durumdan çıkaracakları vazife de işte bu "sahici" konularla cesaretle hesaplaşmaktır. "*Temenni edilir ki, karşı tarafın parolası da bundan böyle demokrasinin parolası olsun: Türk milleti aldanmaz*!" cümlesi, "politically correct" olmakla birlikte, akademik tuzaklar içeren bir cümledir; çünkü ne "Harbiye"nin karşıtı "demokrasi"dir ne de "Harbiyeli"nin karşıtı, "Türk milleti." Siyaset bilimi, bunu böyle öğretmiyor.

PİŞMİŞ AŞA SU KATMAK

Türkiye haritasını baştanbaşa sarıya boyalı görmek beni, her şeyden önce, ülke nüfusunun belirleyici bir çoğunluğunun ortak bir inanç / beklenti / umutta buluşabildiğini göstermesi bakımından mutlu etti! Atomizasyon tehlikesinin bertaraf edilebilirliğini gösterdi ki, "küreselleşme" denilen değerler-bombardımanının en korkutucu yanının bu olduğunu düşünenlerden olduğum malûmdur.

Şunun şurasında elbirliği ile "muhafazakâr oylar arttı!" saptamasını kabullenip, kimimiz "Türkiye hiç olmadığı kadar tutuculaşıyor. Muhafazakârlık partilerin oy oranlarıyla açıklanamayacak biçimde derinleşiyor," diye kaygılanır, kimimiz "zihniyet savaşında statüko ağır yenilgi aldı," diye sevinirken, kalkıp da "muhafazakâr"lar da kimler, "muhafaza edilen de nedir?" diye sormak, şu aşamada olsa olsa pişmiş yorum aşına su katmaktır! Gelin, görün, satır arası okumaktan, şunu mu demek istiyorlar ya da bunu mu ima ediyorlar/kışkırtıyorlar diye anlamaya çabalamaktan da ben usandım! Bir hakeme ihtiyaç var; hakeme, yani, adam gibi bir siyasi sözlüğe.

Muhafazakârlık ve AKP

"*Muhafazakârlık: siyaset biliminde var olan düzeni sürdürmek ya da muhafaza etmek isteği*," diyor, siyaset bilimi. Fesuphanallah! AKP mi "var olan düzeni sürdürmek ya da muhafaza etmek" istiyor? Devam ediyoruz, "*Muhafazakârlar 'geleneğin hikmeti'ne değer verirler ve genel olarak geniş çaplı reformlara karşıdırlar*." Fesuphanallah! AKP'nin geniş çaplı ne kelime neredeyse radikal reformları göze aldığı bir zamanda iktidar partimize "muhafazakâr" etiketi yakışıyor mu?

"Geleneğin hikmetine değer vermek"e gelince, bu ifade "Hangi" sorusunu da beraberinde getiriyor, "Hangi geleneğin?" AKP'nin ne Cumhuriyet'in ifadesini altı okta bulan kuruluş günlerini, ne imparatorluk düzenini, ne de teokratik/şeriat devlet biçimini özlediğine ilişkin veri var! Ne ki, "muhafazakârların

hikmetin[1] kaynağı olarak geleneği vurgulamaları, ne elle tutulur, ne de sarih olarak dillendirilebilir bir ideolojiyi işaret eder." Yani? Yani, "İşlerin yürümesini kolaylaştıran genel alışkanlık, inanç ve davranış biçimlerinden oluşan ağı kullanır, çatışmaya ve başarısızlığa yol açacak uygulamalardan kaçınırlar."

Geleneğe dayanmanın karşısındaki seçenek, "teori"ye dayanmaktır. "Teori" doğası icabı, net olarak ortaya konamayan/ölçülemeyen unsurların yok sayılması demektir. Oysa, "yok sayılan" bu unsurlar hayati önem taşıyabilirler. Nitekim siyasetin ve ahlâkın çoğunlukla deneyim ve taklit suretiyle öğrenilmesinin nedeni, toplumun bilinmesi zaruri olan alışkanlık, tutum ve dillendirilmeyen inançlarının sayısız derecede çok olmasındandır. Öte yandan, toplumun alışkanlık, tutum, kanaat ve inançlarını biriktiren, muhafaza eden ve nakleden, "gelenek"tir. "Gelenek" içinde büyüyen toplumun ortak malıdır. Bu nedenle, bölmez, birleştirir ve ortak yaşamı "teori"ye kıyasla kolaylaştırır.

Böyle bakıldığında, "gelenek" pragmatizme işaret eder ve hemen şu soruyu akla getirir: "*Geleneği izlemekle düşünmeyi reddetmek arasında ne fark var*?" Bunun cevabı da şöyle veriliyor: "*Muhafazakârlar teoriyi reddetmezler ancak teorinin egemenliğine kuşku ile yaklaşırlar. Geleneğin teoriyi yönlendirdiğine ve yanlışlarını düzelttiğine inanırlar. Böylece, teori, 'doğru'ya yaklaşır ki, 'doğru' tek bir kişinin ya da kurumun tekelinde değildir*."

"Doğru" erişilemez değildir ama bize çoğu kez natamam ve dolaylı yollardan gelir. Tek ve sarsılmaz "doğru"ya ulaşılamayacağı içindir ki, muhafazakârlar doğruyu olduğu kadarıyla, ulaşılabildiği kadarıyla kabul etmeye razıdırlar. Bu bağlamda, "meseleleri en başından plânlamaya, model kurmaya" titizlik göstermezler.

Gelenek ve teori...

Türkçe'ye, "kervan yolda düzülür" şeklinde çevirebileceğim bu tutumlarının nedeni, "siyaset ve ahlâk gibi konulardaki bilgimizin hem kısmî hem de yavaş ve zor elde edilir bilgi" olduğunu düşünmeleridir. "Siyasi düşüncelerinin doğru olup olmadıklarına karar verebilmemiz için sahip olmamız gereken bilgiler çoğu kez içinden çıkılamayacak kadar çok ve karmaşıktır. Siyasi eylemlerin sonuçlarını kestirmek zor, keskin hareketlerin etkilerini öngörmek ise neredeyse imkânsızdır. Hal böyle olunca, siyasete en akılcı yaklaşım, halihazır sistemi top-

[1] Hikmet: insanın, varlıkların hakikatini bilip, hayırlı işler yapmak sıfatı, "wisdom".

tancı bir yaklaşımla değiştirmeye kalkmak değil, değişimin, düzene sekte vurmayacak şekilde gerçekleşmesini sağlamaktır."

Gelenek, insanî bir kurum olduğundan insanî doğrular ve yanlışlar içerir. Ama, 'teori' dediğimiz 'dışarlıklı' akıl da öyle. "Geçtiğimiz yüzyılda zeki insanların soylu amaçlarla desteklediklerı gelenek-karşıtı teoriler, milyonlarca masum insanın katledilmesi ile sonuçlanmıştır. Meseleye böyle bakınca, sorunun 'gelenek'in mükemmel olup olmadığı değil, insan hayatındaki yeri sorunu olduğu açıktır. Niyetimiz iyi olduğu, yanlışlarımız, planlı kötülükten değil, bilgisizlik, gözden kaçırma, çelişkili durumlardan doğan kararsızlıklardan kaynaklandığı sürece, gelenek bize yardımcı olacak, düşünce ve eylemlerimiz birbirini düzeltecek, perdahlayacaktır. Gelenek, kazanımlarımızı sadeleştirmemizi, toplumu rencide edecek dürtülerimizi zapturapt altına almamızı kolaylaştırır. Sürgit kötülük hedeflendiğinde, geleneğin yapabileceği pek bir şey yoktur ama böyle durumlarda zaten tanrıdan başka kimse yardımcı olmaz."

Gelelim seçim sonuçlarına: İtiraf etmeliyim ki, Türkiye haritasını baştan başa sarıya boyalı görmek beni, her şeyden önce, ülke nüfusunun belirleyici bir çoğunluğunun ortak bir inanç/beklenti/umutta buluşabildiğini göstermesi bakımından mutlu etti! Atomizasyon tehlikesinin bertaraf edilebilirliğini gösterdi ki, "küreselleşme" denilen değerler bombardımanının en korkutucu yanının bu olduğunu düşünenlerden olduğum malûmdur. Öte yandan, "net olarak ortaya konamayan/ölçülemeyen unsurların yok sayılması"nın siyasette neye mal olduğunu gösterdi. Baykal'ın huzuru istatistikî küsuratta aramak durumuna düşmüş olmasını da bu fasıldan görüyorum, "sol" olduğundan değil. Öyle görünüyor ki, dışarlıklı "teori," bölmez, birleştirir, ortak yaşamı kolaylaştırır diye tanımlanan geleneği kaale almadığı sürece, ülke esenliğinde yapıcı rol oynayamayacak.

"AVRUPALI OLMAK..."

"Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün AB konusunda Türkiye'nin üzerine düşeni yaptığını anlattığı toplantıda ISO Başkanı Tanıl Küçük, tren faciasına gönderme yaparak, 'Avrupalı olmak insan hayatına değer vermeyi gerektirir' diye konuştu," diyor, haber.

Telmihi? Telmihi, "Avrupalı" olmayanın insan hayatına değer vermediği hükmü ki, insanoğlunun en temel içgüdüsünün, "yaşayakalmak" içgüdüsünün, Avrupa'ya özgü bir haslet olduğu imasıdır. Özgün bir iddia da değildir. 1853'de Hindistan'ı sömürgeleştiren İngiltere'ye "*Hintliler öldürülmeye alışıktır*" diye arka çıkan Karl Marks'tan önce ve sonra da benzer hükümler vardır. Vardır da, gerçeği yansıtırlar mı?

Mekke izdihamında ezilerek hayatlarını kaybeden binler, hızlandırılmış tren faciasında kaybedilenler gerçekten de türdaşlarının insan hayatına ilişkin vurdumduymazlığına mı kurban gittiler? Büyük depremden ya da geçen haftaki faciadan sonra dökülen yaşların, timsahın gözyaşları olmasından öte bir anlamı yok muydu?

Tanıl Küçük, sözlerini "*Avrupa Birliği hedefi doğrultusunda yasalarda gereken tüm değişiklikler yapıldı. Ancak, 'Avrupalı olmak' daha fazlasını gerektirmektedir*..." diye sürdürmüş. Ne kadar haklı! "...*Değişimi gelecek nesillere havale etmeyelim, bir an önce başlayalım*," diye eklemiş. Yine ne kadar haklı! Şu şerhle ki, talep ettiği bir dünya görüşünün başka bir dünya görüşüne evrilmesidir ki, bu, değil bir kaç kuşak, asırlar almış ve alacak olan bir dönüşümdür. Ve özü, "tedbir nerede biter, kader nerede başlar?" meselesidir.

Avrupa kıtası topraklarında insanoğlunun "alınyazısı" kelimesiyle ifade edilen bir "mutlak" sona mahkûm olmayabileceği düşüncesi, "kader" inancının yine insanoğlu tarafından atalete biçilen bir kılıftan ibaret olup olmadığının sorgulanması on altıncı yüzyılda bilimdeki ilerlemelere koşut olarak başlar. Kırılma noktalarının önde gelenlerinden birisi, fizik ve kimya bilgisi ile ünlü John Locke'un 1690'da yayınlanan makalesidir. Locke, o günlere kadar Batı felsefe ve ilâhiyatının temelini teşkil edegelmiş fıtrat, yaradılıştan gelen "vicdan" gibi nitelikleri ve ilâhi kader düşüncesini reddeder. İnsanoğlunun dünyaya "tabula rasa"

dediği, "bomboş bir levha" olarak geldiğini, vicdan da dahil olmak üzere her türlü tutku ve saplantısının beş duyusuyla algıladığı çevreye bir tepki olarak geliştiğini, bu tepkilerinin zaman içinde belirgin bir düzen anlayışına ve akılcılığa evrildiğini iddia eder.

Locke'la başlayan ve sayısız düşünürle gelişen bu insan/dünya görüşü, bir yandan "tek bilginin bilimsel bilgi" olduğu şeklindeki inancın yerleşmesini sağlarken, öte yandan da "*mükemmel bir çevrenin yetiştireceği insanlar mutlak surette mükemmel insanlar olacaklardır*" düşüncesini yeşertir. "Mükemmel çevre"den kasıt, "boş levha"yı mükemmel bir biçimde dolduracak bilimsel bilgilerin ulaşılabilir olduğu ortamlardır.

İnsanoğlunun dünyaya "boş levha" olarak gelmiş olmasının bir diğer telmihi de "eşitlik"tir. Kimse bir diğerinden daha bilgili, daha akıllı doğmadığı, diğer bir deyişle "beş parmağın bir olduğu" düşüncesi, mutlakıyeti eşitlikçi demokrasi lehine gözden düşürürken, ahlâk ve vicdan gibi erdemlerin çevresel faktörler doğrultusunda şekillendiği düşüncesini doğurur. Çevreyi düzeltebilirseniz, insanoğlunu da düzeltebilirsiniz. Dolayısıyla, toplumsal ve siyasi düzen, insanın mükemmele ulaşmasını sağlayacak uygun eğitim-öğretime revaç verecek şekilde yeniden yapılanmalı, devlet, "azami sayıda insanı, azami derecede mutlu edecek" önlemleri almalıdır. Eğitim-öğretimin insanın ahlaki ve zihni yapısını şekillendirmenin yegâne aracı olduğu hususunda mutabakat tamdır. Locke ekolünün anlayışı Avrupa çıkışlı liberal ya da radikal, çağdaş tüm ideolojiler tarafından benimsenir.

Sayın Küçük'ün "Avrupalı olmak' daha fazlasını gerektirmektedir..." hükmünden yola çıkarak, biz bu sürecin neresindeyiz diye baktığımda, dillendirelim ya da dillendirmeyelim bir kaç noktada ciddi itirazlarımızın olduğunu sezdiğimi sanıyorum. Bunlardan birincisi, "tek bilginin bilimsel bilgi" olduğu iddiası. Geçirdiğimiz tren faciası bağlamındaki telmihinden yola çıkarsak, akıl, yeryüzünde geçerli fizik kanunlarının şu dingil ağırladığındaki şu katarın, şu hızda, şu evsaftaki rayların üzerinde seyretmesine izin verip vermeyeceği bilgisinin yok sayılamayacağını söylüyor olsa gerektir. Peki, yok sayılmış mıdır? Evet, Sayın Başbakan'ı yanılmak, mahcup etmek pahasına yok sayılmıştır? Nasıl olur?

İki neden düşünebiliyorum. İlki, Locke'un "tek bilginin bilimsel bilgi" olduğu iddiasının reddi ki, bu, her kırmızı ışıkta geçenin otomobil altında kalmadığı şeklindeki kadim gözlemimizle ilgiliymiş gibi duruyor. Her ne kadar günümüz kuantumcuları söz konusu olguyu yeni fiziğin belirsizlik ilkesi ile açıklamayı ter-

cih edebileceklerse de, açıklamalarının bizim "kısmet" anlayışımızın pek de uzağına düşmediğini teslim edeceklerini sanıyorum.

İkincisi, bilginin "kaynağı"na güvensizlik. "Sen söylüyorsun da bakalım sahiden öyle mi?" sendromu - "rasyonel otorite" kaybı ki, "rasyonel otorite" öğretmenle öğrenci, bilenle bilmeyen arasındaki otoritedir; bilginin paylaşılması durumunda kendiliğinden yok olduğu için "rasyonel"dir. Rasyonel otorite kaybının ya da olmamışlığının toplumumuzu uğrattığı zararlarının ve sorumlularının tespitini fevkalâde önemsiyorum. Uzmanlar, neden kaale alınmazlar?

İnandırıcılıklarını yitirdikleri için olabilir mi? Bu sorunun cevabını üniversiteler bulmak ve gerekeni yapmak durumundadırlar.

İşaretlerine sadece bürokrasi de değil, basından televizyona hemen her yerde rastladığımız "anti-entelektüelizm" bir diğer faktör olabilir mi? Eğer, öyleyse, Sayın Küçük'ün "Kamu vicdanını yaralamamaya yönelik demokratik refleksleri gösterebiliyor muyuz?" serzenişi mesnetsiz kalmaktadır. "Kamu vicdanı"nın "tek bilginin bilimsel bilgi" olduğu iddiasını benimsemiş olduğunun işaretleri vermediğini, "Allah'ından bulsun" tutumuna daha yatkın olduğumuzu teslim etmek durumundayız.

Yine aynı söylevdeki, Avrupalı olabilmek "*Demokrasiyi, şeffaflığı, hesap verebilirliği, hukukun üstünlüğünü içimize sindirmeyi, insan hayatına değer vermeyi gerektirir*" cümlesine gelince, AKP iktidarının "demokrasi"nin katıksız bir tezahürü olarak başa geçtiğini teslim etmemek olası değildir kanısındayım. "Şeffaflık," kol kırılır yen içinde kalır kadim şiarına uygun olarak, olumsuzlukları ortaya dökmekten, birbirini gammazlamaktan içtenlikle sakınan bir toplumda zor başarılan bir ruh dönüşümü olacaktır. Bunu ISO başkanlığını yapan birisinin takdir edeceğinden eminim. "Sanayici" olmanın en az "demokrat" olmak kadar zor tanımlanır bir nitelik olduğunu da herhalde teslim edeceklerdir.

TOPLUMSAL KİMLİĞİMİZ (1)

Din, soyut insanların soyut bir nitelikleri olarak tartışılamıyor. Ayakların yere basması lâzım. Türkiye'de İslâm'ın "modern toplum"la ilişkileri tartışılacaksa, her şeyden önce ülkemiz insanının yaşam biçimindeki hangi unsurların kendisini İslâm'a, hangilerinin inançsızlığa sevk etmeye elverişli olduklarını araştırmak; başta yerleşik üretim ve paylaşım biçimlerimiz olmak üzere, kişiliğini şekillendiren etkileşimleri yürürlükteki teknolojiden, ülkenin coğrafi ve stratejik konumuna, geleneklerimizden, toplumsal ve siyasi örgütlenme biçimlerimize varıncaya kadar irdelemek ve tanımlamak gerekiyor. Bundan sonraki adım, bu koşullar altında yaşayan ve çalışan ortalama Türk insanının kişiliğinin "ruhsal bir manken"ini çıkarmak, sosyal psikoloji literatürde "toplumsal kimlik" diye bilinen bu "manken"i iyi tanımaktır. Asla mükemmel olamayacağını, ölçülerinin değişmez olmadığını bilerek tanımak, günümüz Türkiye'sine biçeceğimiz İslami libasın boyutlarını saptamaktaki yararına binaen kullanmak.

Biraz daha açalım: "toplumsal kimlik" aynı kültürü paylaşan bireylerin çoğunluğunun temel kişilik özelliklerinden yola çıkarak oluşturulmuş bir "manken" olup, "halkın hisleri" dediğimiz olguyu yansıtır. İstatistiki bir anlamı olmadığı gibi, kişilik özellikleri birbirlerinden farklı olan sahici bireylerle de birebir örtüşmez. Ama şunu yapar: toplumun somut (objektif) koşullar karşısında ne tür tepkiler verebileceğini kestirmemize yardım eder.

Şimdi, bir an için, "eşcinsel evliliğin kutsanması" gereğinin Türkiye'nin AB'ye girmesinin somut bir koşulu olarak karşımıza çıktığını hayal edelim. Böyle bir durumda bireysel tepkilerimizin farklı olacağı kuşkusuz olmakla birlikte, ülkenin bu somut talep karşısındaki nihai tutumunu belirleyen, Türk İslâm kültürünü paylaşan bireylerin çoğunluğunun temel kişilik özelliklerini yansıtan "toplumsal kimliğimiz" olacaktır. Ve bana sorarsanız, toplumsal kimliğimiz ilk bakışta kabul edilemez gibi duran bu koşulu sindirmenin de bir yolunu bulacaktır ama konumuz bu değil.

Toplumsal kimliğin, dilerseniz "halkın hislerinin mankeni"nin oluşumu tek bir nedene bağlanmıyor, tersine çok sayıda sosyolojik ve ideolojik unsurun etkileşiminden doğuyor. Bunlardan en değişken olanı ekonomik unsurlar olmakla

birlikte, toplumsal kişiliğin oluşumunda önde gelen rollerden birisini oynuyorlar. Maddi çıkar, insanoğlunun başat dürtüsü değil, hayır. Ancak, toplum ve bireyin birincil meselesi yaşayakalmak, diğer dürtüler, siyasi, felsefi hatta dini düşünceler ikinci plânda geliyor. Ve her hâlükârda, toplumun yaşayakalması, onu oluşturanların düzenin taleplerine cevap verecek şekilde davranmalarıyla kaim. Örneğin, bir sanayi toplumunun yaşayakalması özgür insanların enerjilerini bilerek isteyerek çalışmaya kanalize etmeleriyle mümkün olabilirken, Budist toplumda örgütlü çalışmanın yerini bireysel meditasyon alıyor ve yine bilerek isteyerek. Toplumsal kişiliğin ikinci işlevi de işte bu noktada devreye giriyor: yaygın kullanım biçimiyle "halkın hislerine tercüman olan" mankenimiz, sahici bireylerin enerjilerini temsil ettiği toplumun işleyişini aksatmayacak şekilde yönlendirme görevini üstleniyor. Uygun davranış reçeteleri sunuyor, sahici bireylerin kendilerini içinde buldukları durumu kendi akıllarını kullanarak murakabe etmelerine set çekiyor. Ancak bunu yaparken, işlevini yitirmemek için onları küstürmekten kaçınacak, bireylere "kendilerinden talep edilen davranışları yerine getirirlerken, bunu isteyerek yaptıkları" duygusunu vermeye özen gösterecektir.

Bu böyleyken, Türkiye'de "İslam ve Modern Toplum" konulu uluslararası nitelikte bir konferans tertiplendiğini, bu konferansta "Aydınlanma ve Kilise" ilişkilerinden bahisle, "*Aydınlanma ve bilime karşı kilisenin önce kapılarını kapattığı, sonra araladığı, ardından da Aydınlanma'nın bütün değerlerinin içeriye girdiği, sonuçta, Kilise'nin 'eşcinsel evlilik' de dâhil olmak üzere 'her şeye' onay verecek bir konuma geldiği* " tespitini müteakip, konuşmacının "*İslâm dünyasında da böyle bir sorun, etkileşim yaşanabilir mi*?" şeklinde kendisinin sorduğu bir soruyu, yine kendisinin cevapladığını, "*Burada üç yol görünüyor: ya modern dünyanın taleplerine karşı kapılar kapatılacak, ya açılacak ve bizden ne isteniyorsa ona fetva vereceğiz. Üçüncü ve sağlıklı yol ise durum tespiti yapıp eleştirel bakış açısıyla, hem modern hayatın taleplerini göz önüne alacağız hem dinin bizden istediği talepleri, değişmezleri, değişebilirleri, içtihatları kullanarak bir arada yaşatmaya çalışacağız* " diye buyurduğunu düşünelim -hemen ifade edeyim ki, burada önemli olan böyle bir konferansın olup olmadığı ya da konuşmacının kimliği değil, ifadesini konuşmacıda bulduğunu sezinlediğim toplumsal kimliğimizin ülkemizde işlettiği mekanizmanın mükemmel bir örneği olmasıdır.

Şöyle ki, günümüzde bir Müslüman toplumun birinci kaygısı "yaşayakalmak" olup, bunun karşısındaki en büyük engelin "modern dünyaya eklemlenememek" endişesi olduğu malûmdur. Toplumsal kimliğimiz, işte tam bu nokta

devreye girmekte, Aydınlanma'yla olan ilişkisini doğru dürüst tanzim etmeyi başaramamış olan Kilise'ye tükürdüğünü yalatan gücün, İslam'a neler yapabileceğini hatırlatmaktadır. Hayati tehdittin hedefini bulabilmesi için konuşmacının İslâm'la Kilise arasında nasıl bir mütekabiliyet kurulmuş olduğu; engizisyonları göze alabilecek kadar şedid olabilmiş Kilise'nin "eşcinselliğin kutsanması" gibi en büyük bir günaha nasıl razı edilebildiği; "hatadan münezzeh" papanın böylesi bir dejenerasyona neden ve nasıl uğradığı şeklindeki konunun mahiyetini değiştirebilecek murakabe unsurlarının üstlerini örtmesi gerekirdi ve öyle yapılmıştır. Ne ki, toplumsal kimliğin yönlendirme işlevinde etkin olabilmesi için, Müslümanların hislerine tercüman olmayı sürdürmesi de gerekir. Nitekim mankenimiz bu noktada "*İslam'ın aynı sorunları yaşamaması gerektiğini* " vurgulayacak ve reçetesini sunacaktır:

> "İslâm'ın karşısında üç yol görünüyor. Ya modern dünyanın taleplerine karşı kapılar kapatılacak, ya açılacak ve bizden ne isteniyorsa ona fetva vereceğiz. Üçüncü ve sağlıklı yol ise durum tespiti yapıp eleştirel bakış açısıyla, hem modern hayatın taleplerini göz önüne alacağız hem dinin bizden istediği talepleri, değişmezleri, değişebilirleri, içtihatları kullanarak bir arada yaşatmaya çalışacağız."

Dikkat buyurulursa, ilk iki çözümün ölümü gösterip sıtmaya razı etmek kabilinden bezek mahiyetinde oldukları görülecektir. Hatta itiraf etmeliyim ki, "*kapıların modern dünyanın taleplerine karşı kapatılma ihtimali* "nin dinleyiciler üzerinde soğuk duş etkisi yapmış olabileceğini dahi düşünüyorum. "*Bizden ne isteniyorsa ona fetva vereceğiz* " seçeneğinin dillendirilmiş olmasını bile talihsizlik olarak nitelememin nedeni, cümlede şirk koklamamdır. İslâm'da fetvanın Allah'ın emirleri doğrultusunda verildiğini bilirim, modern, post-modern veya köhne bir "dünya" talep ettiği için değil. Bu aşamada tek tesellim, mensubu olduğum inanç sisteminin "hatadan münezzeh" bir papa ile malûl olmamasıdır, yoksa aforoz edilmek bile vardı.

Gelelim, üçüncü ve "sağlıklı yola." Ne yazık ki, "*durum tespiti yapıp eleştirel bakış açısıyla, hem modern hayatın taleplerini göz önüne alacağız hem dinin bizden istediği talepleri, değişmezleri, değişebilirleri, içtihatları kullanarak bir arada yaşatmaya çalışacağız* " cümlesi bana toplumsal kimliğimizin sonunda İslam'ı benliğinin dışına sürüp, "modern" dünya ile din pazarlığına oturmaya hazırlandığını söylüyor.

TOPLUMSAL KİMLİĞİMİZ (2)

"*İslâm'ın karşısında üç yolun olduğu görünüyor. Ya modern dünyanın taleplerine karşı kapılar kapatılacak, ya açılacak ve bizden ne isteniyorsa ona fetva vereceğiz. Üçüncü ve sağlıklı yol ise durum tespiti yapıp eleştirel bakış açısıyla, hem modern hayatın taleplerini göz önüne alacağız hem dinin bizden istediği talepleri, değişmezleri, değişebilirleri, içtihatları kullanarak bir arada yaşatmaya çalışacağız*."

Yani? Yani, kendi dünyamızı, kendi adımıza biçimlendiremeyecek, eylemlerimizi bizim dışımızdan dayatılan bir düzenin normlarına göre ayarlayacağız. Yani, İslam'ı benliğimizin dışına sürüp, 'modern' dünya ile din pazarlığına oturacağız. Neden? Çünkü toplumsal kimliğimiz Kilise'ye "eşcinselliğin kutsanması" gibi en büyük bir günahı dayatan "modern" dünyanın İslâm'a reva görebileceklerinden korkuyor ve aklına bükemeyeceği eli öpmekten başka çare gelmiyor. Nitekim "*Modern olan ayrı bir kutupta yer alır. Din, ayrı bir kutupta yer alır. Bunlar birbirleriyle asla uyuşamaz tezi doğru bir düşünce tarzı değil* " şeklinde bir de söylemimiz var. Heyhat, İslâm'ın benliklerden sürüldüğü "yabancılaşma" patolojisinin ders kitabı örnekleri bu sözler!

"Yabancılaşma" yani kişinin benliğinden uzaklaştığı, kendisinin kendisine "yabancı" hale geldiği, kendi benliğini "öteki" olarak algıladığı ölümcül süreç. Ölümcül çünkü eylemlerin sürgit "modern dünya"nın normlarına göre ayarlandığı durumda ortaya çıkan sonuçlar, Müslümanı benliğinden uzaklaştıracak, kendisiyle iletişimini yok edecek, kendisine duyduğu muhabbeti soğutacak ama buna rağmen eylemlerine boyun eğmeyi sürdürecek hatta tapacaktır. "Tapmak" kelimesini ağır bulduysanız, "Modern olan ayrı bir kutupta yer alır, din ayrı bir kutupta yer alır. Bunlar birbirleriyle asla uyuşamaz tezi doğru bir düşünce tarzı değil," ifadesiyle Modernite ile dinin ayrı kutuplarda olmadığını ileri sürmek başlı başına bir eylemdir. Üstelik somut bir olguyu "bir düşünce tarzı"na indirgemeye çalışan bir eylem. Kaldı ki, bahis konusu "İslâm"dır, din sözcüğünün kapsadığı herhangi bir inanç sistemi değil.

Toplumsal kimliğimizi seslendirdiğini düşündüğüm konuşmacıdan başka örnekler de var: "*Irak'ta yaşanan(ların) ... tek suçlusu da Müslümanlar değil-*

dir." hükmündeki muhabbet kaybını düşünün, "*Müslümanlar olarak nerede bir kan ve gözyaşı varsa, onu dindirmeyi kendimize görev addediyoruz*..." cümlesindeki "görev addetmek" ifadesinden yansıyan yabancılaşmayı düşünün, "*tek başına bizim dua etmemizle olmuyor* "daki sinmeyi düşünün. "*İslâm, hiçbir oluşuma, yeniliğe ön kabulle yaklaşmaz* " cümlesindeki daveti düşünün.

Başlıca müsebbibinin Yirmibirinci yüzyıl kapitalizminin bireyin kişiliğinin üzerindeki tahribatı olduğu düşünülen "yabancılaşma" bilinen en eski patolojilerden birisi. Nitekim Kutsal Kitaplar'daki karşılığının "putperestlik" olduğu söylenir. Yaygın söylemden farklı olarak, putperestlik ile tek bir Allah'a inanan dinler arasındaki fark, putperestlikte birden fazla ilâha tapılması değil, kişinin kendi elleriyle inşa ettiği bir puta, yani kendi eyleminin sonucuna, tapacak kadar yabancılaşmasıdır. Oysa Kitaplı Dinlerin vazettikleri Tanrı, belirli bir kalıpta dondurulamaz. Tanrı'nın suretinde yaratıldığı için insan da, insanın eylemleri de dondurulamaz. Sınırsız yeteneklerini kullanabileceği onca şey, sorunlarını çözmesi için onca yol varken, kalkıp (mesela, Modernite'den) bir put yapması, var olma nedeni diye o putu bellemesi, ona secde etmesi kabul edilemez. Ne ki, o put bir kez kabul görmeye dursun, bireyin insan olmaktan kaynaklanan zenginliğiyle, sonsuz yetenekleriyle teması kesilir. Bu dünyanın kendisinden sorulduğunu unutur. Ne kendisini, ne de çevresini toparlayabilir. Yapıcı gücünü, insan olma keyfiyetini kaydı-hayat şartıyla bir puta devretmiştir. Bundan böyle kendisini, yaratıcı güçlerinin ve aklının etkin taşıyıcısı olarak değil, kendi dışındaki ve yaşayakalmasını borçlu olduğunu vehmettiği güçlere bağımlı, yapabilecekleri sınırlı bir 'nesne' olarak algılayacaktır. Eylemlerini 'put' belirler, özgür iradesi değil. Özgürlüğü bir illüzyondan, seçme hakkı bir sanrıdan ibarettir. İşin aslını asla öğrenemeyecektir, çünkü bizzat kendisine el olmuştur. Gerçekliği değil, kendi yarattığı çarpıtmaları algılamaktadır.

Kuran'da "kendi istek ve tutkularını ilâh edinmek" şeklinde tanımlanıyor (Furkan, 43; Casiye 23) Karl Marks, "kişinin kendi eyleminin kendisinden 'gayri' bir güç, kendisi tarafından yönlendirileceği yerde, ona tepeden bakan ve karşı olan bir güç haline geldiği durum"dur, der. "Güç" kelimesinin yerine "modernite" kelimesini koyarsak mesele daha kolay anlaşılacaktır.

Günümüz Türkiye'sinin toplumsal kimliğini değerlendirebilmek için, kapitalizmin gelişim süreci içinde Batılı türdaşlarımıza neler olduğuna bakmamız lâzım. Kilise'nin "eşcinselliğin kutsanması" gibi en büyük bir günaha nasıl razı edilebildiğini, "hatadan münezzeh" papanın böylesi bir dejenerasyona neden ve nasıl uğradığını öğrenmemiz lâzım. Nasıl olup da, Amerikalı bir düşünürün ifa-

desiyle, dinin "*Vitrinlerde teşhir edilen mallardan birisi haline geldiğini* " anlamak lâzım. Modern Batı'nın "*İnsanın varoluşuna ilişkin temel soruları bir yana bıraktık* " hayıflanmasını, "*Hayatın anlamını, sorunların çözümünü bir yana bıraktık, ömürlerimizi kârlı bir alana yatırmak, çok büyük sorunlar çıkmadan geçiştirmek istiyoruz* " mutsuzluğunu anlamak lâzım.

Ve nihayet, günümüzde "modern" ile "din"in karşı karşıya getirilmesi "haksızlıktır" buyurmadan önce, çağdaş Batılının kitaplı dinlerin hiçbirisiyle uzlaşamadığını görmek lâzım. Papaz ve hahamların tüm uğraşmalarına karşın, kilise ve sinagogların Batı toplumunun yabancılaştırıcı güçleri arasında yer aldıklarının farkına varmak lâzım. İnsanları tümüyle din-dışı bir sistemde ve fakat iyi bir Hıristiyan ya da Yahudi olduklarına, yaşadıklarına inandırmak diye bir şeyin olduğunun ayırdında olmak lâzım. Çağdaş putperestliğin farkına varamazsak, kendimizi dindar bellemişken aslında küfür içinde olmamız mümkündür.

KALBİN DÜŞÜNMEDİĞİNİ DİL SÖYLEMEZ

Çocuk değil artık, kocaman adam. "*Aşıktım ona, hem de körkütük, sırılsıklam. Divaneydim, gözüm başkasını görmezdi*," diyor. Kapısına gider, gözünü diker, hayran hayran süzermiş ama O varlığının farkında bile değilmiş. Dahası, "*her davranışıyla onlardan biri olmadığını hissettirir* "miş. Zavallı, yavrucak! Kör değil, topal değil, pekâlâ da yüzüne bakılır bir adam bu Can Dündar ama aşkı öyle kör etmiş ki gözünü, hezeyanı yeis veriyor.

"*Kimdim ki zaten ben; kapısını koruyan alelâde biri. Kara kuru bir hudut neferi*!" diye başlıyor, "*Fukaraydım, dökülüyordu üstüm başım. Bıyıklı, pasaklıydım. Kalabalıktım, kabaydım... Yerlere tükürüyordum, o pis kokoreci keyifle yiyordum. Cahildim, işkenceciydim*..." Vah, vah, vah! Ne yapmışlar, ne hale getirmişler bu çocuğu? Semra hanımın Ata'sından beter olmuş! "*Soylar kırmış, canlara kıymıştım* " diye bir başına Ermeni soykırımını üstleniyor, yaranamıyor. O'nun "dininden değildim" diye hayıflanıyor, olmuyor. Bir süfli, bir aşağılık âşık ki, utanmayı, arlanmayı unutmuş, sünepeliğini davulla duyuruyor.

Düşünüyorum da, hani dünyada bir Sinem bir de tanımladığı bu erkek müsveddesi kalsa, kız almazdı bunu, öyle mide bulandırıyor. Ama meşhur sözdür, kalbin düşünmediğini dil söylemez. Üstelik Hürriyet tirajında bir gazetenin sütun yazarı olunca Dündar'ın "Türk" algılamasını geçiştiremiyorum. "Dündar'ın Türk algılaması" diyorum, aşık olduğu Avrupalının Türk algılaması değil. Biliyorum, çünkü "varlığının farkında olmamak" şöyle dursun, kendi varlığını bin yıldır Türk'le tanımlar Avrupalı. Biliyorum, çünkü her ne kadar ırkçılık bir Avrupa icadıysa da, her ne kadar adamların Juan Gines de Sepulveda gibi ünlü Hıristiyan ilâhiyatçı ve filozofları, örneğin, Amerikan kızılderilerinin köle olarak doğmuş oldukları şeklinde fetva vermiş, fetvalarının temeli olarak İncil'i göstererek vahşi sömürgecileri aklamışlarsa da, günümüzde ırkçılıkla savaşan çok sayıda Avrupalı olduğunu, bu insanların Dündar'ın bıyığıyla, kara kuruluğuyla uğraşmayacaklarını biliyorum.

Sonra salyangozu afiyetle tüketen Avrupalı maşukasının kokoreci sorun etmeyeceğini biliyorum. Kabalık desek, Air France'in hosteslerini değilse, Jacques Chirac'ın kendisini gösterieriveriyorlar adama. Irak savaşında Amerika'nın

yanında yer alan ülkeler için "aile terbiyesi almamışlar" mealinde lâflar etmiş, kabalığın bu kadarına Amerikalılar bile inanamamışlardı.

Pasaklılığa gelince, oturak yerine delikli taşı kullanmayı Türklerden öğrenen (bugün bile helâlarına "Türk helâsı" derler) kıllarını temizlemekten aciz Fransız kadınlarının Dündar'ı yadırgamayacaklarını biliyorum. Ne yazık ki, Ermeni "soykırım"ını üstlenerek de yaranamaz. Bir, adamların elinde dokümanlar var; iki, "soykırım" gibi plân program, hesap kitap, ince ayar, adanmışlık isteyen uzun soluklu bir proje Almanlar gibi kaytarmayı bilmeyen, çalışkan uluslara yakışır, bizim gibi sabah yediğini akşam unutan sallapati birilerinin altından kalkabilecekleri bir proje değildir.

Hal buyken, "obsessive-compulsive" ya bizimki, allanmış, pullanmış, (bana bu hengâmede Sayın Gül'ün giysilerine takan "İncilus" Rahmi Koç'u hatırlatmadı desem yalan) "azim"le değişmeye çalışmış, kendince başarmış da. Nasıl mı? "*Kestim bıyığı da, dayağı da. Kokoreçten caydım. Unuttum efsanevi zürriyetimi; güvenliğimin önüne aldım hürriyetimi*." Nasıl yani? Hadi, aldırmayalım, aşıktır, ne derse yeridir. "*Gözüne girebilmek için onun beğendiklerini giydim, onun yediklerinden yedim. Sevdiği müzikleri dinleyip, onun gibi dans ettim. Saçım onun tarzında taranmış, evim onunki gibi döşenmişti. Okuduğu okullarda okudum, onun dilinde. Onun görüşlerini savundum, kendiminmiş gibi. Kanlı tarihi* (estağfurullah!...) *tarihimdi, o yenince galiptim, o yenilince mağlup. 'Din ayrı, devlet ayrı' demişti, ayırdım dinimi devletimden*." Bu Ata daha kurnaz, ipliğini pazara çıkarttıklarına yaranmaktan da geri kalmıyor: "*Gözüm döndü bir ara, onun gibi giyinmeyenleri ipe çektim*." İstiklâl Mahkemeleri?! Sonuçta, kendisine "*çok toleranslı ve zarif* " görünen ama "*mütehakkim ve mesafeli* " olan maşukasıyla "*onun evinde buluştuk geçen hafta. Şöyle bir baktı bana, 'Son rötuşları da yap, güzün görüşürüz' dedi, gitti*."

İnanması zor ama tam bu noktada taş düşüyor bizimkinin başına! "*Başım dönüyor sevinçten ama ona kavuştum diye değil, kendime ulaştım diye. Ona kavuştum derken, kendimi sevdirme hırsıyla kendimi sevdim sonunda*!" Hoppala! Ne var, ne olmuş olabilir ki o iki günde? Boyu mu uzamış, rengi mi açılmış, soykırım yapmadığına mı aymış, ırkçı olmadığını mı, yoksulluğun onurunu mu keşfetmiş? Hiçbirisi. Meğer maşuka "*11 Eylül'de geçirdiği kazadan sonra tanınmaz hale* " gelmişmiş, "*Korktu, hepten içe kapandı* "ymış. Yok canım?! "*Hoşgörüsünün yerini lânet bir ırkçılık aldı. Gittikçe arttı kibri, gidip dine sığındı*."

Bak, sen bak, külli ayıbına ilâveten, şimdi de kedi uzanamadığı ciğere murdar der hafifmeşrepliği! Hani yani kadıncağız "bıyıklı da olsan gel, pasaklı da, cehaletin de, işkenceciliğin de başım gözüm üstüne..." şeklinde bir tirad attırmayı akıl etse, bunların hiçbiri olmayacak, en kokuşuk haliyle atlayacak aşüftenin kucağına! Ama küs yapmış ya işte, birden ne yaşlılığı, ne de tutuculuğu kalıyor Avrupa'nın. Ve bir Harry Potter mucizesi gerçekleşiyor, "ona olan hayranlığı özgüvene" dönüşüyor, "*genç ve dinamik olan, onu başka coğrafyalarla buluşturan benim*!" diye şişiniyor. Öyle ya, bizden olmasa adamlar bir uçağa atlayıp seyahat edemez, kitap okuyamaz, film izleyemez. Kaldı ki, biz sular seller gibi tanırız komşularımızı, ne güzel rehberlik ederdik, ne güzel buluştururduk maşukamızı meselâ İran'la, meselâ Kafkaslarla!

Yok, hayır, bu aşk budalalarına güvenilmez, bakarsınız aşığı hoş tutmak için Truva atlığına bile soyunurlar. Bütün bu güven tazeleme işlemi kırk sekiz saat içinde oluştuğundan olacak, bir tür aşk şantajı mı acaba diye düşünmeden de edemiyorum. (Olmaz demeyin, biz âşıklarından intikam almak uğruna ırkçı parti kuranları da gördük, film yapanları da) Yoksa dış ödemeler dengesi mi düzeldi, birisi geldi iç borçları mı kapattı, işsizlik mi azaldı, üretim mi fırladı? Seçim kanunu mu değişti, dokunulmazlık mı kalktı, partiler kanunu mu adam edildi? Hayır, bunların hiçbirisi olmadı ama dediğim gibi kurnazız ya, "*yine istiyorum onunla birlikteliği ama kör bir tutku değil artık benimki, bir mantık evliliği.*" Yani? Yani, kerhen de olsa kendisine baktıracak bir kapı bulma kararlılığı. Ama bu böyle söylenmez tabii, yağcılığa devam etmek lâzım, ne olur ne olmaz: "*Minnettarım ona* " diye başlıyor, "*kanlı geçmişimin kazanımlarını kansız sağlamama... Yardım etti* " diye sürdürüyor ki, meğer ki, silahla elde edemediğimi Avrupa'nın dayatmasıyla elde ettim diye bir Kürt milliyetçisi konuşuyor olsun, anlamıyorum. Ama öyleyse, minnet duymakta yerden göğe kadar haklıdır. "*Şimdi ondan öğrendiğim değerleri ona hatırlatmanın peşindeyim*," diye sürdürüyor. "*Farklılığa saygı, kendini koruyarak başkalarıyla birlikte var olmayı, korkunun ve bağnazlığın yerine aklı koymayı, insan sıcaklığını, hoşgörüyü, çok kültürlülüğü, kültürler arası diyaloğu*..."

Gözüne izine dursun be kardeşim, vallahi ve billâhi Osmanlı'nın kemikleri mezarda sızlayacak! Diyorsun ya hani, "*Yıllar yılı zaaf saydığım şeyden, insan çeşitliliğine dayalı servetimden ve eşsiz coğrafi mevkiimden bir zafer yaratmaya adayım şimdi* " senden gelecek hayır Allah'tan gelsin! Dündar'ın yazısının tarihi 21 Aralık 2004, Salı. Kesip saklamak lâzım, zilletin iyi bir özeti olmasının ötesinde, neyle karşı karşıya olduğumuzu unutmamak için.

Kurtlar Vadisi

Amerikan Deniz Piyadelerinin (“Marine”lerinin) şehadetnamelerini duymamışsınızdır. “Mezuniyet” töreni, gencecik erin, “Bir Deniz Piyadesi Nedir?” haykırışı ile başlar ve şöyle devam eder:

> “Birleşik Devletler Deniz Piyadeleri, iki yüz yılı aşkın titremesidir yerin! Cehennemdir! Ölümdür! Yıkımdır! Dünyanın gördüğü en iyi savaş makinasıdır! Bombaların açtığı bir çukurda doğduk biz! Anamız bir M-16, babamız ta kendisidir İblis’in!
>
> Denk al ayağını! Senin hayatına yönelik yeni bir tehdittir, yaşadığım her an benim! Ben, kaba görünüşlü, gezginci bir deniz piyadesiyim! Ben, kibirli, benmerkezci ve küstahım! Korku nedir bilmem, çünkü korkunun ta kendisiyim ben! Kan ve bağırsaktan oluşan yeşil bir canavarım! Suda da, karada da yaşayabilirim! Ama sudan çıktım ve cerahatimi dünyada mukim Amerikan-karşıtlarının üstüne boşaltıyorum! Ne zaman gerekir, ne zaman olursa, muharebe alanında görkemli bir ölümle ölecek, hayatımı Annem, Deniz Piyadeleri ve Amerikan Bayrağı uğruna feda edeceğim!
>
> Kartalı Hava Kuvvetleri’nden, çıpayı Deniz Kuvvetleri’nden, halatı Kara Kuvvetleri’ndan çaldık biz! (forslarından bahsediyor. Amerikan Deniz Piyadelerinin forsları halat sarılı çıpanın üstüne konmuş kartaldır) Allah dinlenirken Yedinci Gün’de, O’nun sınırlarını aştık, dünyayı çaldık! O gün, bu gün, gösteriyi biz yürütüyoruz!
>
> Biz, piyadeler gibi yaşar, denizciler gibi konuşur, her ikisinin de ayaklarını yerden keseriz şamarlarımızla! Gündüz asker, gece hovarda, dilediğimizde sarhoş ve Allah’ın izniyle, Deniz Piyadeleri’yiz, biz!”

Gel, kardeşim, gel! Gel de, yasakla bütün şehadetnameleri ekranlardan! Yasakla ki, muhtelif smast zanlıları, dinleyip, dinleyip de büsbütün kudurmasınlar!

Ey, ihtiyatlı resmi/sivil aydınları ülkemin! Ey, hayatı göğüslemeye gelince, sıradanlaşan sıradışı entelektüelleri ülkemin! Sakın, duymasın bizim yeniyetmeler kötülüğün amansız bir gerçek olduğunu! Biri diğerinin gırtlağına çökmüş, boğazlamaya çalışan, aynı kalbi paylaştıkları için bir ömür boyu başaramayan, ak saçlı siyam ikizlerinin varlığını. Çıplak memelerine yapıştırdıkları çıplak bebelerini, açlıkla kudurtulmuş bekçi köpeklerine teslim etmeyen, karınları burunlarında, çırılçıplak gebeleri. Dağıtılan beyinleri. Akıtılan beyinleri. Boşaltılan beyinleri. Çocuk çığlıklarını. Dev penislerin paraladığı ufacık çocukların cesetlerinden arda kalanları. Bir an önce ölmek için çırpınan gaz odası kurbanlarının haykırışlarını. Boşalan barsaklarının paniğini. Bir kaç asılan, boynu kırık bedenleri! İşgalcilerin bir deri bir kemik bıraktığı bedenlerin dağlar gibi yığıldığı münbit toprakları. Çarpılan ağızları, dökülen dişleri. Oyulan gözleri. Kanı, dışkıyı, karanlığı. Eksi altmış derece soğuğu, artı altmış derece sıcağı. Karbon monoksit, amonyak, metan püsküren taşlaşmış gezegeni. Tamahı, ihaneti, zulmü, iftirayı, tuzağı, dalavereyi. Soykırımın varlığını duymasınlar.

Yaşayakalabilmek için kötülüğün gözünün içine bakmak zorunda olduklarını bilmesinler! Neyle karşı karşıya olduklarının ayırdına varmasınlar! Gerçeklerle silahlanmasınlar, sakın! Sakın, bilmesinler aslında amansız bir savaşın ortasında doğduklarını! İhtiyatlı abilerinin sesine, 'doğru' belledikleri ne ters düşmesinler! Sakın farklılaşmasınlar! Yüreklerindeki savaşçıyı uyandırmaya kalkmasınlar! Umutsuzluğu ve korkuyu ilkesel olarak bile reddetmesinler! Sayısız hasımla tek başlarına halleşebilecekleri bilgisini güçlendirmeye kalkışmasınlar!

Monşer, ama herkes bilir, "yiğitlik" iştiyakının çağdaş bir toplum yaratmak yolunda ne denli tehlikeli bir ruh hali olduğunu! Herkes bilir, "yiğitlik" denilen ruh halinin güvenlik içinde olmaya, rahat yaşamaya duyulan akıldışı husumet olduğunu! Gençlerimize rahat batmasın! Giyim kuşam, astronomi, seyahat, eğlence, modalar, küsmeler barışmalar, nazlar niyazlar – aman çağdaş 'trend'lerin dışına düşmesinler! Gerçeklik yolunda entelektüel toz dumandan korkmadan yürümeye kalkmasınlar! Don Kişotluğa soyunmasınlar sakın! İnançlarını, güncel hal ve şeraitten, dost ve müttefiklerimizden, genelde kabul gören değerlerden, sağlıklarından, ailelerinden, kınanmak hatta nefret edilmekten üstün tutmasınlar! Küçük bir övgü ya da söylem ile mutlu olabilenleri, "sıradan adamdan yiğit olmaz, yiğit sıradan değildir" tafrasıyla küçümsemesinler. Kendilerinde var olduğunu keşfettikleri gücü, itiraf, teslim, ikrar, kabul ve ilân ederek, incelikli düşünürleri, ihtiyat sahibi insanları gücendirmesinler! Felsefi olmayan, kutsal olmayan bir tarafları olduğunu anlasınlar!

Aşırı bireysel ve gururlu olduklarının farkına varsınlar. "Öteki"lerle aynı dokuyu paylaştıklarının çoğu zaman ayırdında bile olmadıklarını görsün, utansınlar! Her şeye rağmen, derin saygı gördüklerini hissediyorlarsa şayet, "yüce davranışlar" denilen eylemlerin, akıl işi olmadığının idrakinde olsunlar! Günümüz Türkiye'sinde eylemlerini usa vurmayanlara kuşku ile bakıldığını unutmasınlar. Usa vurmaz, hisseder ve eyleme geçer olmak; kısıtlamaya, sansüre gelmezlik yerleşiklerin huzurunu kaçırır, ince ruhlu olanlarımızın midelerini bulandırır, bilsinler.

Entelektüel kırtasiyeye değil, varlıklarındaki o gizli dürtüye, yaşayakalma güdüsüne itaat ettikleri gerçeğiyle avunmasınlar. Yaşayakalma güdüsü, zaman zaman en sıradan olanımızda da vardır var olmasına da, onlarınki süreklilik arz ettiği, ısrarcı, atak olduğu, yorulmak bilmediği için tehditkârdır, unutmasınlar! Zorlukları tebessümle karşılayan, tehlike sirenlerine kulaklarını tıkayıp kendi müziğini yapan, kendi davulunun ritmine yürüyebilen, az rastlanır ruhlar kendi hallerine bırakılmazlar, "dengesizlik" karşı karşıya kaldıkları en hafif itham olacaktır.

Yiğitliğin, "yiğitler"in kendilerinden başka kimseye erdem olarak görünmediğini de bilsinler. Hangi kitap kurdu demiş, öğretilmiş çaresizlik bu topraklarda yaşayakalmamızın önündeki en büyük müşküldür diye? Kim demiş, en büyük müşkül, yitirdiğimiz özgüvenin yeniden tesisidir diye? Hangi aklı evvel tespit etmiş, fena halde ürkütülmüş, savunmaya itilmiş olduğumuzu? Kavrukluğuna bakmayıp, durumu hamasi böbürlenmelerle idare eden bizim gibi ilkel kalabalıkların, "yiğit" tipolojilerine ihtiyaçları olamaz! "Yiğit" tipolojilerine, ne gerçekte, ne ekranda, ne sanalda, ne lâfta, ne perdede, ne temennide, ne de dua da ihtiyaçları olamaz!

"Polat," tipolojisi de kim oluyormuş?!. Bırakın, yiğitlik, John'lara, Johnny'lere, marinlere, rambolara, dört köşe çeneli Marlboro erkeklerine kalsın. Biz, delikanlılarımızın başına çuval yerine kadın içliği geçirerek, "insancıl"laştığımızı sanalım! Bu gezegende obez bir efendinin sofrasına sığınmış bir garip besleme kadar bile şansımız olmadığını unutalım. Aklımızı, iz'anımızı, RTÜK'e ve sivil avenesine teslim edelim! Gerçeklik gibi, umut gibi, sanatsal üretim gibi, başarı gibi utanç verici düşüncelerden uzaklaşalım. Avrupa Yakası'na, olmazsa Gümüş'e takılalım, kimseyi incitmeyelim, kimseyi kırmayalım, medeni abilerimizin izinden ayrılmayalım! Müstahaktır. Dünyayı bilmeyen, dünyanın maskarası olur. Kötülüğü bilmeyen, yaşamın.

Hangi koalisyon güçlerininkidir bilinmez ama bu gezegenin bir yerinde, kalabalık omuzlu bir "psikolojik savaş uzmanı"nın, koltuğunun arkasına rahatça yaslanıp, gülümsediğini görebiliyorum.

"Kurtlar Vadisi"nin emekçilerine gelince: Diziyi saatler süren reklamlara dayanamadığım için izlemedim. Yakınlarda, DVD'sini gördüm. Sinemanın Türkiye'de belki de ilk kez, marjinal olmayan kaygılara seslenebildiğini düşündüm. Akıl vermek haddim değil ama kadim bir Uygur diskuru vardır. "Kendinize güvenin!" der, "*Kendinize güvenin! Akranlarınızın, çağınızın, Gerçeklik'in payınıza düşen kadarıyla da olsa, hakkını verin. Dil, din, ırk, cinsiyet ayırımının tuzağına düşmeden, zamanınızın en yetkin bilginleriyle, sanatçı ve filozoflarıyla dostluk kurun. Mahrem düşüncelerinizi aşkın zekâlarla paylaşın. Sizler, anneleri tarafından sakınılmak durumunda olan özürlüler ya da çocuklar değilsiniz. Kavminizin kaderini eline almaktan kaçınan korkaklar değilsiniz. Sizler, mağdurların kefaretini ödeyecek, kâbustan uyandıracak yetişkin erkeklersiniz*."

“Kahramanlık” ve “Yiğitlik” üzerine (1)

GALİLEİ ETKİSİ

Popüler bir yanılgıya ters düşmeye cesaret edenlerin, “gerçekler”i iletemedikleri gibi, kişisel saldırılara da maruz kaldıkları, zarar görmeye başladıkları hal, “Galile etkisi” terimiyle, GE, ifade ediliyor. GE, “gerçekler”in sapkınlık, sapıklık, yalancılık, kötülük, şiddet, ihanet gibi suçlamaların karşısında savunmasız kaldığı, özü sözü bir olanların toplumun dışına itilmekten kurtulmalarının yegâne yolunun, “gerçekler”i inkâr etmeleri olduğuna işaret ediyor.

“Galile etkisi,” toplumsal hâkimiyetin “çeteler”in eline geçtiği,[1] çöküş süreçlerinde serpiliyor. Böylesi süreçlerde, “gerçek”in kutsal sayıldığı durumdan, “öfke uyandıran ve bastırılan” bir olguya dönüştüğü, açık sözlü, dürüst insanların dokuz köyden kovuldukları gözlemleniyor. Topluma çeteler hükümdar olduklarında, umuma hitap eden ve fakat “umumun zihniyetini” yansıtmayan sözlerin, husumet çekmeleri kaçınılmaz oluyor.

“Umumun zihniyeti” kavramından murat, bir toplumun sanatından, tarımına, silahlı kuvvetlerinden, dış ilişkilerine, eğitim sisteminden, dini inançlarına, adli mekanizmasına varıncaya kadar, yaşamını şekillendiren varoluşlar hakkında oluşturduğu “yargılar bütünü.” Bu bütün, doğduğumuz andan itibaren büyüklerimizin telkinleri, resmi ve gayri resmi eğitimin sundukları, okuduğumuz her kitap, her dergi, her gazete, seyrettiğimiz her film, her TV programı, dinlediğimiz her siyasi söylev, her panel, her konferans, her şarkı, vb. vb., uyarılardan oluşan bir telkinler toplamı olarak tezahür ediyor. Toplumlar, hayatı, böylece geliştirdikleri “zihniyetleri” doğrultusunda algılıyor, yorumluyor ve tepki veriyorlar.

Bir toplumun umumi zihniyetini kavramanın en kısa yolu o toplumun hâkim medyasını incelemekten geçiyor. “Umumun zihniyeti”ni yansıtan en kusursuz ayna, “medya.” Çünkü netice itibariyle, o bir “ürün” ve tüketici talebini karşılayamaması halinde, “ürün” üreticisinin elinde kalıyor, sektör çöküyor. Nasıl ki, bir fırıncı, meğer ki iflas etmek istesin, müşterisinin değil, kendi ağızının tadına

[1] “mob rule” Philip Atkinson, “Decline of Civilization.”

göre ekmek çıkarmakta "özgür" olamaz, medya da okuyucularının taleplerini gözardı etmekte ısrar edemez. Medyanın başarısı, "umumun zihniyeti" doğrultusunda ürün vermesiyle kaim. Hal böyle olunca, medyadan "Galile etkisi"nin dışında kalmasını, "popüler yanılgılar"ı iyileştirmesini beklemek, bindiği dalı kesmesini istemek oluyor ki, en hafif tabiriyle "abesle iştigal."

Bu tezin en ünlü savunucularından birisi, 1829-1901 yılları arasında yaşamış, İskoç kökenli bir Amerikalı gazeteci: John Swinton. New York Times gazetesi editörü Swinton'un daha o yıllarda meslektaşları tarafından şerefine verilen bir akşam yemeğinde yaptığı konuşma, bu konuda mihenk taşı kabul ediliyor:

"Dünya tarihinin bu aşamasında, Amerika'da özgür basın diye bir şey olmadığını, siz de, ben de biliyoruz. Hiç biriniz sahici kanaatlarınızı yazmaya cesaret edemezsiniz, etseniz bile, asla basılmayacağını bilirsiniz. Ben, gerçek düşüncelerimi bağlı olduğum gazeteye sokmamak için para alıyorum. Sizler de benzer paraları, benzer nedenlerle alıyorsunuz. Aranızda gerçek düşüncelerini yazacak kadar aptal olanınız varsa, kendisini sokakta başka bir iş ararken bulacaktır. Gerçek düşüncemin gazetemin tek bir nüshasında görünmesine izin versem, yirmi dört saat geçmeden işimden olurum. Gazetecinin işi, gerçeği yok etmek; açıkça yalan söylemek; saptırmak; kötülemek; servet tanrısına yaltaklanmak ve günlük rızkını çıkarmak için ülkesini ve soyunu satmaktır. Bunun böyle olduğunu ben de, siz de bildiğinize göre 'bağımsız basın' şerefine kadeh kaldırmak da nasıl bir maskaralıktır?! Bizler sahne arkasındaki zengin adamların köleleriyiz. Bizler, ipleri çekildiğinde dans eden kuklalarız. Yeteneklerimiz, imkânlarımız ve hayatlarımız başkalarına aittir. Entellektüel fahişeler, bizler buyuz."[2]

John Swinton'un sözleri meslektaşlarını derinden öfkelendirirken, kendisinin "Galile etkisi"ne kurban gittiğini söylemeye gerek yok. 1880 yılında "The Sun" gazetesi için Karl Marks'la yaptığı söyleşi ile de ünlü bir solcu, Swinton. Amerikan toplumunda hâkimiyeti eline geçiren "çeteler"in kimler olduklarına dair muhkem bilgilerini can siperane bir gayretle iletmeye çalışıyor ama ödülü, madalya değil, aforoz edilmek oluyor. Oysa insanın ilk aklına gelen, Swinton'un Amerikan basınına ilişkin yaygın yanılgıları ortaya dökmesinin, "kahramanlık" olduğu. Ama öyle değil. Swinton, asla bir "kahraman" sayılmıyor, çünkü "kahramanlık," harici olduğu kadar da "konjönktürel." Yani, yerine göre, bir yakıştırmadır ve kendisine nasip olmamıştır. Bu saptama da, beni, son günlerde an-

[2] Labor's Untold Story, by Richard O. Boyer and Herbert M. Morais, published by United Electrical, Radio & Machine Workers of America, NY, 1955/1979.

latagelmeye çalıştığım bir nüansa getiriyor: “kahraman” ile “yiğit” arasındaki yaşamsal fark.

Ardarda sıralayacağım bir kaç hatırlatmanın muradımı anlatacağını umuyorum: “Kahraman,” bir olaydaki yeri en önemli olandır. Bir savaşın, bir olayın, bir romanın, filmin, hatta bir ekonomik sektörün “kahraman”ı olur, “yiğit”i olmaz. “Kahraman,” üstün güç ima eder, “büyük, en büyük” gibi sıfatlarla derecelendirilebilir. “Büyük yiğit” ya da “en büyük yiğit” gibi tamlamalara rastlanmaz. İnsanlar, “kahramanlaşabilir,” “kahramanlaştırılabilir”ler ama “yiğitleşmez,” “yiğitleştirilemez”ler. “Kahramanlık” zorlama, acımasızlık kaldırır, “yiğitlik” kaldırmaz. “Kahraman”ın gücünün yetmemesi söz konusu değildir. “Yiğit,” gücünün yetmeyebileceği teslim edilendir. “Kahraman,” gücü yetmediğinde kahraman olmaktan çıkar. Ünlü türküdeki[3] gibi, “yiğit,” gücü yetmese de yiğit kalır. “Kahraman” başarısız olmaz, “yiğit” başarısız olabilir. Düşmanın “kahraman”ı olmaz, “yiğit”i olabilir. “Kahramanlık türküleri” vardır, “yiğitlik türküleri” yoktur. “Kahramanlık madalyası” verilir, “yiğitlik madalyası” yoktur. Kahraman ilân edilebilinir, yiğit ilân edilmez.

Farklılıkların listesi uzayıp gidebilir ama sanırım bu kadarı meramımı özetlemeye yetecektir: “kahramanlık” esası itibariyle “harici,” “yiğitlik” ise esası itibariyle “dahili,” dilerseniz, bâtıni, bir mücadeleye göndermedir. Bahis konusu “mücadele,” rahmetli Cemil Meriç’in “Bu Ülke”nin giriş sayfalarındaki “*Kavga, insanla kader arasında değil artık insanla kelime arasında*…” cümlesiyle ışık tuttuğu, “varoluş mücadelesi”dir ki, “güvenlik içinde, rahat yaşama”[4] kavgasının çok ötesinde, Kur’an’ın “eşrefi mahlûkat” olarak tarif ettiği “insan olma” mücadelesini ifade eder. İnsan olmaktan “bizim” anladığımız; insan olmanın “bizcileyin” anlamı ki, bu, herhangi bir başka topluluğun “insan” tanımı ile çakışmak zorunda da değildir.

İlginç bir ayrıntı, “kahraman, Arapça “kahr” çıkışlı, Farsça kökenli sözcüktür; “yiğit,” Türkçe. Yiğit, Türki cumhuriyetlerde bizimkine benzer anlamda “……” (Latin alfabesinde dzhigit) Türkçe okunuşuyla “cigit” olarak kullanılır. “Cigit” Rusça’da da var. Çok yaygın bir kelime olmamakla birlikte, Tolstoy dahil, pek çok klasik yazar romanlarında “cigit” terimini kullanmışlardır. Türkiye’ye gelince, “yiğit”in son yıllardaki en yakın tanımlardan birine Erzurum Forumu’nda rastladım.[5] “Erzurumluluk”u şöyle tarif ediyorlar: “*Haysiyetliliktir, er-*

[3] “yiğidim ya gücüm sana yetmiyor” Neşet Ertaş
[4] “Kurtlar Vadisi” Alev Alatlı, ZAMAN
[5] www.dadas.forumu.com

demliliktir. Cesarettir, mertliktir; samimiyettir, sadakattir, vefadır; mükemmel ahlâktır; tükenmez bir sevgi ve kârsız bir saygıdır. Erzurumlu, olay ve fikirleri araştırır; insanların ayıplarını asla araştırmaz. Erzurumlu, söylenene bakar, satır aralarının peşinde olmaz. Merttir ama patavatsız değildir. Cömerttir ama müsrif değildir. Yüreklidir ama saldırgan değildir. Samimidir ama ahmak ve aptal değildir. İnançlıdır ama yobaz değildir. Hasılı Erzurumluluk, Hazreti Kur'an'ın eşrefi mahlûkat olarak tarif ettiği insan olmaktır."

Bu bağlamda, ne her kahraman "yiğit" olur, ne de her yiğit "kahraman." Bir yiğitin varoluşunda "kahramanlık," gerekli ama yetersiz bir haslettir.

“Kahramanlık” ve “Yiğitlik” üzerine (2)

DADAŞ’TAN SAMURAY’A

“Hazreti Kur’an’ın eşrefi mahlûkat olarak tarif ettiği insan olmak” şeklinde ifade edilen mücadele, kişinin “aslında amansız bir savaşın ortasında doğduğunu” idrak etmesiyle başlar. Bu amansız savaş, kendisine uyanan ruhun, “var edilmiş olma keyfiyetini” masaya yatırması; kişiliğini şekillendiren etmenler hakkında oluşturduğu “yargılar bütünü”nün gerçek tabiatını keşfetmesi sürecidir. Davranışlarını, duygularını, inançlarını, ilişkilerini, tecrübelerini, yorulmadan, usanmadan, sürgit sorgulamasını içerir, katıksız “dürüstlük” gerektirir. “Ben neyim?” sorusuna söylentilerin haricinde cevaplar arayan insan, sadece başkalarına değil, kendisine karşı da dürüst, içten, açık sözlü ve adil olmak durumundadır. Kişinin toplumla olan ilişkisini hiçbir kuşkuya yer kalmayacak şekilde çözebilmesi, kendisini tanımlamaktaki isabetiyle doğru orantıda gelişir. Sıra bundan sonra, milletimiz, çevremiz, ailemiz, insanlık ve tüm diğer canlılar hakkında öğrenegeldiğimiz her şeyi unutup, onlarla yaşayan bir “varlık” olarak doğrudan ilişki kurmaya gelir. “Yiğit”in savaşı, yerine göre sapkınlık, sapıklık, yalancılık, şiddet, kötülük, gericilik, ihanet gibi suçlamalar karşısında savunmasız kalan “gerçekler”e itibarlarını iade etmek mücadelesinden ibarettir. Cesaret, dayanıklılık, sükûnet, kontrol, süreklilik, sabır, sebat, güç gibi hasletleri talep eder, idrak ve sürat gerektirir.

“Kendini bil!” İslâm’dan, Zen’e kadar tüm dini inançların ortak emri; “yiğit,” benliğinde var olduğundan kuşkulandığı korkaklıkla yüzleşendir. Korkuyu, Allah inancı yok ederken, “yiğit,” yüreğindeki savaşçıyı uyandırır, umutsuzluğu ve korkuyu ilkesel olarak reddeder. Özü sözü bir olanın yanında yer alır. Sayısız hasımla tek başlarına halleşebilecekleri şeklindeki fıtri bilgilerini güçlendirenler, kendilerinde var olduğunu keşfettikleri gücü, itiraf, teslim, ikrar, kabul ve ilân ederken, türdaşlarının güçlenmelerine de yardımcı olurlar.

Çetelerin topluma hükümdar oldukları çöküş süreçlerinde, “eşrefi mahlûkat” mertebesinin hakkını vermek, her “kahraman”ın harcı değildir; “kahraman”ın böyle bir meselesi bile olmayabilir. Oysa, “yiğit,” “umumun zihniyeti” gibi, “umumun zihniyeti”nin kusursuz aynası sayılan hâkim medyanın “doğru-

lar"ına da ters düşecek, farklılaşacaktır. Farklılaşmak, bireyselleşmeyi; bireyselleşmek insanlık onurunun yüceltilmesini getirir. "Gerçekler"in üstlerinin örtülmesi pahasına güvenlik içinde olmaya, rahat yaşamaya duyduğu husumet, yiğidi "Galile etkisi"nin gönüllü kurbanı olmaya aday kılarken, destek, "kendinize güvenin!" diye başlayan kadim Uygur diskurundan gelir: "Kendinize güvenin! Akranlarınızın, çağınızın, 'gerçeklik'in payınıza düşen kadarıyla da olsa, hakkını verin. Dil, din, ırk, cinsiyet ayırımının tuzağına düşmeden, zamanınızın en yetkin bilginleriyle, sanatçı ve filozoflarıyla dostluk kurun. Mahrem düşüncelerinizi aşkın zekâlarla paylaşın. Sizler, anneleri tarafından sakınılmak durumunda olan özürlüler ya da çocuklar değilsiniz. Kavminizin kaderini eline almaktan kaçınan korkaklar değilsiniz. Sizler, mağdurların kefaretini ödeyecek, kâbustan uyandıracak yetişkin erkeklersiniz."

Bahse konu "mağdurlar," yaşayakalabilmek için "gerçekler"i inkâr etmeye icbar edilen kimselerdir. Bahse konu "kâbus" ise, çetelerin hükümran olduğu, çöken bir toplum. "Kendinize güvenin" telkini, "ünü büyük" adamların parlaklıklarıyla mest olup edilgenleşmektense, kişinin kendisindeki cevheri keşfetmesini, kendi cevherini işlemesini öğütlemektedir. Güç, bilgidir; özgürlük, "umumun zihniyeti"ni irdelemek, "gerçek"leri ayrıştırıp, kendi benliğinde yürürlüğe koymak yetisi. "*Bir ülke allak bullak olduğunda, vicdan sahibi insanlar, ne halleri varsa görsünler diye bırakıp kenara çekilemezler* " der, Gorki. "*Sevgi çok sabreder, lütufla muamele eder, sevgi haset etmez, sevgi övünmez, kibirlenmez, çirkin muamele etmez, kendi faydasını aramaz, hiddetlenmez, kötülük saymaz, haksızlığa sevinmez, fakat 'gerçek'le beraber sevinir, her şeye katlanır, her şeyi ümit eder, her şeye sabreder* " buyuruyor, Havari Pavlus, "*Senden nefret ettikleri ve seni dışladıkları ve azarladıkları ve ismini insanoğlu adına şerire çıkarttıklarında kutsandığının idrakinde değil misin? Sevin ve mutlu ol, senden önceki elçilere de öyle yapmadılar mı?*"

"Yiğit," kavmini zor zamanlarda ayakta tutandır. Öte yandan, "insan olmak" muradının, güncel hal ve şeraitten, dost ve müttefiklerimizden, genelde kabul gören değerlerden, sağlıklarından, ailelerinden, kınanmak hatta nefret edilmekten üstün tutuluyor olmasının, akıl kârı ya da felsefi olmayan, bir tarafı vardır. "Erzurum Forumu"ndaki "tükenmez bir sevgi ve kârsız bir saygı" gibi söylemler, ihtiyat sahibi entelektüellerde kuşku uyandırmazsa bile, "Don Kişotluk" olarak algılanacaktır. Yeri gelmişken, İspanyollar, Don Kişot'a, "cüneyt"ten bozma "el jinete"[1] derlermiş: "şövalye." Orta Çağ Avrupa'sının şövalyesinin

[1] okunuşu, "el hinete"

Uzak Doğu'daki karşılığı, "samuray." "Samuray"ın yasası, Buşido, Dadaş'ınkinden farklı değildir: "*Sadakat, fedakârlık, adalet, utanma duygusu, edep, iffet, tevazu, kanaatkârlık, cesaret, ciddiyet, onur ve sevgi. Yardımseverlik, içtenlik, dürüstlük, kendine hâkimiyet, ciddiyet*." Samuray yasasında hile ve haksızlık, aşağılık ve insanlık dışı sayılırken, sevgi ve yardımseverlik erdemlerin en yücelerinden, asil duygular sayılır. "Buşi no içi-gon," samuray sözü, her türlü yasal dokümanı aşan senettir. Bir samuray için, senet imzalamak, aşağılanmakla eşdeğer. İyiyi de, kötüyü de sükûnetle karşılamak. Varlığa sevinmemek, yokluğa yerinmemek. Tutkuların esiri olmamak. Azla yetinmek, servet ve meta için değil, onur ve gurur için yaşamak."[2]

Günümüzde teşvik edilen davranış biçimleriyle kıyaslandığında hüzün verecek kadar naif, hatta ilkel. Buna karşın, Japon milletini iç savaşlar, belirsizlikler, umutsuzluklar gibi en zor zamanlarında ayakta tutmuş samuraylar. "*Savaşçı atalarımızın sağlıklı olduğu kadar da taşralı yapıları, maneviyatlarını sıradan ve bölük pörçük öğretilerle beslemenin yolunu buldu, kadim felsefenin şurasından burasından nemalanarak ve asrın talepleriyle bilenerek, yeni ve kendine özgü bir yaşam geliştirdi* " diyorlar.[3] Taşradan çıkıp, Japonya'nın hâkim sınıfı haline gelen samuraylar, 1876'da lağv edilmişler. Ancak, İkinci Dünya Savaşında kamikaze intihar pilotlarının ilham kaynakları olarak hizmet verenler yine onlar.

Japon halkı, kamikazelerin ülkeyi korumak için tanrılar tarafından gönderildiklerine inanmış. Savaştan sonra yeni bir samuray tipi ortaya çıkmış: "modernleşme ve endüstrileşme" savaşçıları. "Zaibatsu" dedikleri devasa şirketler, aile gibi örgütlenmiş. Samurayların geleneksel sadakatları bu defa şirketlerine ve yöneticilerine yönelmiş. Adaletsizlik ve hile, şirketin ve çalışanlarının utancı olmuş. Yanında çalıştırdığı mimarın malzeme çaldığı anlaşılan inşaat şirketi patronunun intihar ettiğini biliyoruz.[4] Günümüzde "Ticaret savaştır"[5] diyorlar ve samuray değerlerini yüceltmeye devam ediyorlar: ülkeye saygı ve sadakat, aileye bağlılık "Çağdaş" değerlere uymuyor, buna karşın Japonlar, derin saygı uyandırırlar, uyandırmalıdırlar. Yüce davranışların sorgulanmaya izin vermeyen bir tarafları olduğunu teslim etmek gerekir.

---

[2] Nippon Steel Human Resources Development Co., Ltd. Nippon: The Land and Its People. Japan: Nippon Steel Human Resources Development Co., Ltd. 1988

[3] Nitobe, Inazo Bushido:The Soul of Japan. Tokyo, Japan: Charles E. Tuttle Co., Inc. 1969

[4] 14 Aralık 2005

[5] "Business is war."

“Kahramanlık” ve “Yiğitlik” üzerine (3)

“GERÇEK” NİYE ÖFKE UYANDIRIR?

Popüler bir yanılgıya ters düşmeye cesaret edenlerin, “gerçekler”i iletemedikleri gibi, zarar görmeye de başladıkları oluşuma “Galile etkisi” dendiğini; Galile etkisinin, “gerçekler”in sapkınlık, sapıklık, yalancılık, şiddet, kötülük, ihanet gibi suçlamaların karşısında savunmasız kaldığını, özü sözü bir olanların toplumun dışına itilmekten kurtulmalarının yegâne yolunun “gerçekler”i inkâr etmeleri olduğuna işaret ettiğini; bu durumun, toplumsal hâkimiyetin “çeteler”in eline geçtiği “çöküş” süreçlerinde serpildiğinin gözlemlendiğinden bahsetmiştik.

Somuta inersek, hemen hepimizin yaşamının bir döneminde “umuma hitap eden ve fakat ‘umumun zihniyetini’ yansıtmayan sözlerin husumet çektiğini” gözlemlemişliğimiz vardır. Silahlı Kuvvetlerin ülke siyasetindeki ağırlığının şikâyet konusu olduğu günümüzde, meselâ, “Türkiye’nin en özgürlükçü 1961 anayasasını yazanlar beğenmediğiniz askerlerdir” şeklindeki bir beyanın ne kadar “gerçek” olursa olsun, bastırılması kaçınılmazdır. Hepimizin yaşamının bir döneminde, “açık sözlü, dürüst insanların dokuz köyden kovulduklarına” şahit olmuşluğumuz da vardır: Osman Bölükbaşı’ya ne oldu, meselâ? Meselâ, Cahit Kayra nerede? “‘Gerçek’in, kutsal sayıldığı durumdan, ‘öfke uyandıran ve bastırılan’ bir olguya dönüşmesi” de, hemen her gün gözlerimiz önünde cereyan eden bir olgudur. Örneğin, “İmam hatiplilerin bile kopya çekmekten geri durmadıkları bir ülkede takvadan bahsedilemez” gibisinden bir demecin husumet çekmemesi düşünülemez. Peki, niye? Ne oluyor da, “gerçekler” özlenen kılavuzlar olmaktan çıkıp, öfke uyandıran olgulara dönüşüyorlar?

Muhtelif teoriler var ve hemen hepsi toplumsal “çöküş”e işaret ediyor. Sorulacak soru: Gerçekten çöküyor muyuz, yoksa daha iyi günlere ulaşmak için çıktığımız yolun kaçınılmaz zorlukları mıdır, bu gözlemlediklerimiz? Olumsuz gibi duran gözlemlerimiz neyin işaretidir? Bir medeniyetin çökmesi ne anlama gelir?

İfade ettiğim gibi, teoriler muhtelif. Bunlardan biri[1] ve şahsen benim (en azından şimdilik!) aklıma en yakın geleni, Saint Simon, Edward Gibbon, Arnold Toynbee, Gordon R. Taylor gibi bu konuda ciddi eserler vermiş şahsiyetlerin düşüncelerinin hülâsasından oluşanı. Medeniyeti "'umumun anlayışı'nın somut ifadesi" olarak tanımlıyor. Şehirlerden, hükümetlere, ordulardan, eğitim sistemlerine, sanata, edebiyata varıncaya kadar bir milletin/toplumun yarattığı ve medeniyetinin unsurları sayılan her şeyin, elle tutulur hale gelmeden önce "umumun idrak"ından doğan soyut düşünceler olduklarını hatırlatıyor. Bu bağlamda, medeniyet, "mensuplarının paylaştıkları 'ortak idrak'ın somut tezahürü" olarak tanımlanıyor. Çöküş, umumun idrakinin yozlaşması, "makul"den "akıldışı"na dönüşmesiyle başlıyor, deniyor.

Toplumlar, ortak idraklarını nesilden nesile nakletmek suretiyle idame ettiriyorlar. Her kuşak, kendi dölünü toplumunun tecrübelerine, inançlarına, tarzına, örf, adet ve yasalarına saygılı, "sorumlu yurttaşlar" olarak yetiştirmekle mükellef. "Sorumlu yurttaş"tan murat, bireysel heva ve heveslerine yenik düşmeyen, toplumun gereksinimlerini bireysel gereksinimlerinden üstün tutan, aklıselim sahibi, yani, doğruyu yanlıştan bireysel duygularından bağımsız olarak ayırabilen yurttaş. Nakil işleminin kesintiye uğraması demek, toplumun geleneklerini idame ettirememesi, yozlaşmaya teslim olması demek. "*Iskartaya çıkarılan veya tersyüz edilen gelenek, tutum, örf ve adetler, sorumluluk olmaktan çıkar, keyfe keder uygulamalara dönüşürler ki, bu, sonun başlangıcıdır* " deniyor.

Törellik (moralite, ahlâk) ile aklıselim arasındaki ilişki vurgulanıyor: "Törellik, idrakin ve dolayısıyla yaşamın özüdür." Ancak, "hodgâm" ve "diğergâm"[2] olanı var, törelliğin. Aklıselim sahibi yurttaş, kaçınılmaz olarak diğergâm, çünkü, her şeyden önce, kendisinin ölümlü, toplumun ölümsüz olduğunu biliyor, toplumun gereksinimleriyle kıyaslandığında, kendi gereksinimlerinin ne denli marjinal olabileceğinin farkında. Aklıselim sahibi yurttaş, bireysel duygularına direnecek disipline de sahip. "Öteki"nin lehine fedakârlık etmesi gereğinin ayırdına varabilen, kişisel duyguları ne olursa olsun, kendisine hâkim olması gerektiğini bilen, görev bilinci olan, (ki bu kaytaranın cezalandırılması gereğine inancı da kapsıyor) "gerçek"in görev ve adaletin temel gereksinimi olduğunun ayırdında, verileri doğru ve tam olarak kayıt altına alınmamış malûmata itibar etmeyendir, deniyor. Doğaları itibariyle hodgâm olan çetelerin değil, diğergâm

[1] Philip Atkinson, "Decline of Civilization."
[2] "hodgâm" bencil, "diğergâm" bencil olmayan, "alturist"

törelliğin hakim olduğu aklıselim sahibi toplumların, yekpare bir organizma gibi hareket edebildikleri, dolayısıyla mensuplarının bilimsel keşiflerin paylaşımından, savaş, tabii afetler gibi olumsuzlukların açtığı yaraların sarılmasına, yasal haklardan eşit yararlanmaya varıncaya kadar, makul davranışlar gösterecekleri savunuluyor. Buna karşın, hodgâmlığın egemen olduğu, kişisel çıkarların toplumsal çıkarları dışladığı toplumlar, belleklerini toptan yitirme sürecine girmiş, çöküşteki toplumlar sayılıyor. Aklî melekelerini yitirmiş toplumlarda, iz'an, anlık kişisel çıkarlarla yer değiştiriyor. Görev, bireysel anlayışa göre şekillenirken, adalet, konjönktürel korku ve yönlendirilmelere göre tecelli ediyor. "Gerçek" kişisel gözlemler doğrultusunda belirleniyor. Bilgi, "yanılgılar birikimi"nden ibaret oluyor. Hodgâm, en kıymetli olan şeyin, kendisinin, ölüme mahkûm olduğu bilgisi ile gününü gün etmeye çalışırken, "öteki"ni sömürmekten kaçınmıyor: "Benden sonra tufan sendromu."

"Aklıselim" hayata açık bir anlam kazandırırken, müridlerini önceden belirlenmiş toplumsal yasalar uyarınca duyguların kontrolü, iştahların bastırılması gibi yaman olduğu kadar da bitmez tükenmez bir savaşa zorluyor. "Ateh"[3] hayatı anlamlandıramıyor ama müridlerinin davranışlarını da ancak zaman ve zeminin müsait olduğu kadarıyla kısıtlıyor, bunun dışında, hemen her arzunun karşılanmasına cevaz veriyor.

Neticeyi kelâm, çöküş tanısı için beş sendrom belirlemişler. Bir, "akıl karışıklığı" yani, "doğru ve yanlış"ın toplumun ruh haline ve duruma göre değişmesi; iki, "düzensizlik" yani, "doğru ve yanlış"ın belirsizliğinin altüst ettiği adli mekanizmasının felç olması; üç, "kuruntu" yani, akıldışı korkuların neden olduğu yobazlıklar; dört, "korkaklık" yani, hodgâm yapıların özveri gerektirebilecek en ufak bir zorlukta geri basmaları; beş, "umutsuzluk" yani hodgâmlığın kışkırttığı ölüm korkusunun yarattığı karamsarlık ve nafilelik duygusu.

Bize gelince, gözlemlediğim, "kahraman"lara değil ama "yiğit"lere fena halde ihtiyacımız olduğu şeklinde. Ha, ihtiyacımız olan "yiğit" Polat mıdır, "Polat" yiğit tanımına uygun mudur, bakın, bu tartışılır. Tartışılmaz olan, "benden sonra tufan"ı şiar edinmiş, "özveri gerektirebilecek en ufak bir zorluk"un hatırlatılmasına bile izin vermeyen; ifadesini "Erzurumluluk" tanımında bulan "yiğitlik"e yapılan en ufak bir göndermeye (ki, buna "Kurtlar Vadisi" dahildir) şiddetle karşı duran hodgâm yapıların körüklediği varoluşsal tehlike.

[3] Bunama, bunaklık, ihtiyarlık yüzünden alık duruma gelme.

Sağ girdik, sağ çıktık, her şey yerli yerinde!

Solcu kim? Sağcı kim? Dinci kim? Ulusalcı kim? Gerici kim? İlerici kim? İktidar kim, muhalefet kim? Bir hım ile geldi geçti seçim, kim, kim, kim?! Latife bir yana, seçim sonrası ruh üşümelerini iyileştirmeye yardımcı olabilir düşüncesiyle, buyurun, size "Dünya'nın En Kısa Siyasi Testi!"

Test, on soruluk ve oldukça ünlü. Cambridge'deki "Uluslararası Biyografi Merkezi"[1] tarafından "20. yüzyılın en önde gelen 2000 aydını"ndan biri ilân edilen David Nolan[2] tarafından düzenlenmiş. "Köktenci," "serbest fikirli," "ılımlı," "muhafazakâr," ya da "gerici"[3] gibi tanımlamaların siyasi yelpazedeki pozisyonlarımızı belirlememizde yetersiz kaldığını ileri süren Nolan, önemli olanın bu pozisyonların açılımlarının saptanması olduğunu, sahici tutumumuzun ancak böyle ortaya çıkabileceğini söylüyor.

David Nolan, kim? Amerikan Libertarian Party'nin iki kurucusundan (1971) biri, M.I.T. mezunu, 2000'de Başkan adayı, "The Essence of Liberty," Özgürlüğün Esası, isimli kitabın yazarı.

Test, biri "Kişisel," diğeri "Ekonomik" konular olmak üzere iki bölümden oluşuyor. Sorulara tepkiniz doğrultusunda "evet," "hayır," ya da "belki" diye cevap veriyorsunuz. "Belki" cevabı, "emin değilim," ya da "bazen" gibi, "kararsız" kaldığınız durumlarda kullanılıyor. Şöyle bir şey:

Kişisel konular:

Askerlik hizmeti mecburi olmamalı.

Devlet, radyoya, televizyona, basına ya da internete müdahale etmemeli, denetlememeli.

---

[1] International Biographical Centre, "2000 Leading Intellectuals of the 20th Century"

[2] Nolan'ın buna tepkisi, "Güldüm," olmuş, "Gerçekten, ne bu ne de başka bir yüzyılın önde gelen 2000 aydınından birisi olduğumu düşünüyorum... mamafih, (özellikle de aydınların çoğunun ne denli budala olduklarını düşününce) belki de öyleyimdir."

[3] İngilizce orijinalindeki karşılıklar sırasıyla, radical, liberal, moderate, conservative ve reactinary.

Devlet, yetişkin insanların karşılıklı rızalarıyla gelişen cinsel ilişkilere müdahil olmamalı.

Uyuşturucu yasaları faydadan çok zarar veriyorlar; kaldırılmalılar.

İnsanlar sınırlardan rahatlıkla geçebilmeli, istedikleri ülkede çalışabilmeli, istedikleri ülkede yaşayabilmelidirler.

Ekonomik Konular:

Devlet, tarımı ve sanayiyi sübvanse etmemeli, destek alımları kaldırılmalı

Gümrük duvarları indirilir, ticaret tümüyle serbest bırakılırsa insanlar için daha iyi olur.

Asgari ücret, işsizliğe neden olduğu için, iptal edilmelidir.

Vergiler kaldırılmalı, devlet hizmetlerinin bedeli onları kullananlar tarafından ödenmelidir (yani bedava polis, okul, sağlık vb. hizmet, yok)

Dış yardım devlet tarafından değil, isteyen bireyler tarafından yapılmalıdır.

Değerlendirme:

"Evet"ler 20, "Belki"ler 10, "Hayır"lar 0 puan. Testin tümünden 50'den az puan topladıysanız, o zaman siz "otorite yanlısı" birisiniz. Buna göre, hâlihazır kurumları, hiyerarşileri, iktidar yapılanmalarını körü körüne destekler, değişime şiddetle direnirmişsiniz. Buna karşın, inançlarınıza ilişkin mantıklı, belagatli gerekçeler geliştirmeniz de beklenirmiş. Erich Fromm'un başını çektiği Amerikalı psikologlar, bu kişiliklere "ırkçılar," Stalinciler arasında rastlamışlar-mış. Ayrıca, bu kafadaki insanlar kendi cinsel arzularına da içerlerler, dürtülerini bastırma yoluna giderler-miş. Nedeni de çocukluklarında cinselliğin ayıp olduğunu öğretilmiş olmaları-ymış.

Öte yandan, eğer Kişisel konularda 50'den fazla puan toplamış ve fakat Ekonomik konularda 50'nin altına düşmüşseniz, o zaman "liberal" sınıflandırmada yer alıyorsunuz demekmiş. Bu durumda Amerikan liberallerine ("liberal" tanımının İngiltere ve Amerika'daki anlamının, kıta Avrupası'ndaki anlamından farklı olduğunu hatırlatmama izin verin) benzeyen bir tutumla, hükümet des-

tekli toplumsal programları benimsemekle birlikte, genelde "hoşgörülü" bir tavır sergiler, çevre ile ilgilenir, kadın haklarını yüceltir, kavgadan kaçınırmışsınız.

Ekonomi puanları 50'nin üstünde, Kişisel puanları 50'nin altında olanlardansanız, "muhafazakâr" gruptansınız demekmiş. "Muhafazakâr" yani, '80'li yılların Ronald Reagan, Margaret Thatcher ve rahmetli Özal'ı doğrultusunda, kapitalizm yanlısı olup, büyük şirketler ve onların başarılı yöneticileriyle saf tutar-mışsınız. Bir yandan Thatcher-vari "muhafazakârlık" ki "dizginsiz kapitalizmin yüceltilmesi" demektir, diğer yandan yoksullara yeşil kart, yiyecek yardımı pratiği içindeyseniz, kendinizi "muhafazakâr" sayamazsınız.

Testin her iki bölümünde de 50'nin üstünde puan alanlara gelince: sizler de "libertarian" oluyorsunuz! Yani, insanların insan olmaktan gelen haklarının yasalardan daha üstün olduğuna inandığınızdan, devlet müdahalesini asgaride tutmayı, serbest piyasa ekonomisini güçlendirmeyi ister-mişiniz Libertaryanlar ayrıca tarih boyunca barıştan yana olmuşlar-mış. Peki, ya puanınız ne eksik, ne fazla, tam tamına 50 ise? O zaman "sınırda" bir vakaymışsınız, oturup bir daha düşünmeniz gerekiyormuş!

David Nolan'ın terminolojisinin bizim pratiğimizi yansıtmadığı, dahası "libertarian" (dilerseniz, "özgürleştirici") gibi dilimizde neredeyse yer almayan tanımlarla konuştuğu da muhakkak. Bu bağlamda, "Dünya'nın En Kısa Siyasi Testi"nin Türkiye için anlamsız bir test olduğu söylenemez mi? Bence, söylenemez. Çünkü, benzer bir biçimde Türkiye'de, "devrimci," "demokrat," "sosyaldemokrat," "demokratik sol" tanımları da bir o kadar havada terimler kalabiliyorlar. Dikkat buyurursanız, ülkemizde kendisine "solcu" diyen birisi (hatta bir siyasi parti!) pekâlâ da, örneğin, "insanlar sınırlardan rahatlıkla geçebilmeli, istedikleri ülkede çalışabilmeli, istedikleri ülkede yaşayabilmelidirler" gibi bir yargıya bütün kalbiyle katılabilecektir. Nitekim, meselâ, Program'ında "kapitalizmin ve onun insanlığa dayattığı bütün baskı, sömürü, şiddet ve eşitsizlik biçimlerinin ortadan kalkmasını" savunan ÖDP gibi kendisine "sol" diyen bir parti, iki paragraf sonra "özgürlükçü, özyönetimci, enternasyonalist, ekolojist, militarizm karşıtı" gibi libertaryan tezleri savunabilmekte, sonra bir kanat çırpışıyla "demokratik plânlamacı"lık gibi, devletçi bir tutuma girebilmektedir! ÖDP'nin "işçi ve emekçileri sermayeden, sermayenin politik parti ve akımlarından ve devletten ideolojik, politik ve örgütsel olarak bağımsızlaştırmayı" vadeden söylemini gerçekçilik şöyle dursun, hangi siyasi pozisyona oturtabileceğimizi ayrıca düşünmek gerekmektedir!

Kaldı ki, siyasi hedef karmaşası bağlamında ÖDP türünün -haşa!- tek örneği değildir; ABD'de de Cumhuriyetçilerin ille de "muhafazakâr," Demokratların da ille "liberal" olmadıkları gibi. Buna karşın, Nolan, bu tanımların "postmodern" kelimesi gibi "öylesine biçimsiz, şekilsiz, amorf ki, son tahlilde anlamsız" olduklarına katılmadığını söylüyor. Ona göre tanımlar anlamsız değil ama kullanımları uygunsuz. Kendi demesiyle "saçmalamaya son vermek için" kısa, özlü, veciz tanımlar getirmek mümkün. Şöyle ki, "liberal" devletin ekonomiyi düzenlemesine sıcak bakan ancak ahlaki değer yargılarının yasalarla korunmasına karşı çıkandır; yani, sosyal devlete, az kazanandan az, çok kazanandan çok vergi alınmasına evet ama meselâ cinsel özgürlüğe sekte vuran yasaklara hayır. "Muhafazakâr," tam tersi, devletin ekonomiden elini çekmesini isterken, ahlaki değerleri desteklemesini bekliyor; yani, bir yanda laissez-faire ekonomisi, diğer yanda örneğin ailenin yüceltilmesi. "Özgürleştiriciler" devleti ne ekonomide ne de ahlâk alanında isteyenler. Nolan, bu tanımların kendi içinde derecelendiğine (daha doğru bir tanım "saçaklı" olurdu) dikkat çekiyor.

Bize gelince: yoksullar için 273 bin 479 konut yapan[4] AKP, bu hesapça "sosyaldemokrat" değilse, İsveç türü "welfare" ekonomisi liberali olsa gerekir; her hâlükârda, "muhafazakâr" tanımına uymaz. AKP uymaz da kim uyar? CHP de uymaz, zira Avrupa Birliğine ilişkin tepkileri[5] "izolasyon" yanlısı olduğu söylemektedir. Buna bir de, baş örtüsüne, "dindar" cumhurbaşkanına yasal müdahaleyi içine sindirmesine bakarsak, CHP, "gerici" değilse, "otorite yanlısı" tanıma yakın gelir ki, bu haliyle sosyal demokratlık şöyle dursun, "muhafakâr" olarak dahi sınıflandırılamaz. "Türkiye'nin küresel entegrasyonu gibi gerçekleri veri

[4] "Toplu Konut İdaresi, AKP iktidarına tekabül eden dönemde 276 bin 511 konut yaptı. Bu konutların 130 bin 830'u orta ve dar gelir grubuna, 59 bin 455'i ise alt gelir grubu ile yoksullara yönelik olarak yapıldı. TOKİ'nin verilerine göre halen inşaat aşamasında olan konut sayısı da 273 bin 479'a ulaştı." Milliyet 27 Temmuz.

[5] "Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Türkiye'nin Avrupa'da elde ettiği iki önemli görevin sona ermesine neden oldu... CHP'nin Gaziantep Milletvekili Abdulkadir Ateş, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin (AKPM) "Siyasi Komisyon Başkanlığını" yürütüyordu. Ateş bu dönem listede yer almadı ve milletvekilliği bitti. Böylelikle yıllardan beri Türkiye'nin yatırım yaptığı ve Abdulkadir Ateş'in de üç yıldan beri başarıyla yürüttüğü bu kilit görev, Türkiye'nin ellerinden kayıp gitti. CHP'nin Ankara milletvekili Gülsüm Bilgehan Toker de, yine AKPM'nin "Kadın Hakları ve Eşitlik Komisyonu Başkanlığı"na getirilmişti. Türkiye açısından son derece önemli olan bu görev de, Bilgehan Toker'in "alt sıralara" konulması ve 22 Temmuz'daki seçimde de milletvekilliğinin sona ermesi nedeniyle Türkiye'nin elinden alındı." Referans, 6 Ağustos, 2007, Zeynel Lüle.

alan"[6] ancak ahlaki alana müdahaleden kaçınmayacağı anlaşılan MHP'ye ne demeli? Asıl, muhafazakâr MHP olmasın?!

Yeri gelmişken, bana en yakın gelen seçim sonucu yorumu, Levent Tüter isimli bir beyin kişisel sitesindeki metin. "*İstikrarlı olan kaostur, istikrarsız olan denge*"[7] saptamasına katıldığı anlaşılan Tüter, şöyle demiş:

> "Türkiye oyunu verirken iki senaryo vardı önlerinde; AKP iktidarda kalır ve -popülist olmayan, oldukça liberal- ekonomik politikalarını tek parti iktidarı olmanın verdiği rahatlıkla uygulamaya devam eder, büyüme hızlanarak artar, stabilite endeksleri yüksek değerlerini korur, yeni uygulamalarla kalıcı olarak gelmesi sağlanmış yabancı kaynaklı yatırımlar -sadece borsa hareketleri değil, büyük satın almalar- devam eder. Ya da! CHP ve MHP koalisyonu kurulur. İlk sene CHP ve MHP, AKP kadrolaşmasını kırpıp kendi kadrolarını yerleştirmekle uğraşır ama kimin dayısının, kimin emmioğlunun nereye gideceğine karar vermez, çekişirler. Abdullah Öcalan'ı asmaya kalkar MHP, AB'ye bir on yıl yetecek koz verilmiş olur, terör hareketleri coşar. Sadece AKP'nin olduğu için ekonomi politikasını kaldırıp çöpe atarlar, ve popülist politikalarla 2008-2009 yerel seçim yatırımı yapmaya çalışırlar! Türk ekonomisi böylece bir 10 yıl kaybeder. Hmm, acaba kime oy verseler.. Hmm.. Cumhuriyet, laiklik elden gidiyormuş, CHP kurtaracakmış. Hahahah. pardon- Hmmm. Evet senaryolardan hangisinin seçildiği ortada. Büyük toplu konut yatırımları, sürekli kullanmadığı üretim kapasitesi azalan üretici, sosyal sigorta ve sağlık hizmetleri düzenlemeleri, mortgage düzenlemesi gibi gelişmelerin yarıda kalmasını istememesi de halkın başka bir "hmm" mevzusuydu bence."

Hasılı, toplum mühendisliğine soyunmadan önce kıyaslamalı pozisyonlarımızı şöyle bir irdelesek iyi ederiz sanki. Bunun dışında, bana sorarsanız, seçimlere sağ girdik, sağ çıktık. Farklılıklarımız, Güney Doğu da dahil olmak üzere ideolojik olmaktan ziyade pratikte ve saçaklı. Bu nedenledir ki, şöyle dört başı mamur bir "muhalefet" oluşturabilmiş değiliz. Peki, oluşturabilmiş bir ülke var mı? Hadi, canım, siz de!

Hamiş: Batılı gazeteciler, Türkiye'yi yorumlarken Nolan testini kullanıyor olmasınlar?

---

[6] Zaman, 25 Haziran 2007, İbrahim Öztürk.

[7] Stable chaos, unstable equilibrium

Malezyalılaştıramadıklarımızdan mısınız?

Teşbihte hata olmaz da, ya art niyette? Geçen Pazar, Reuters, Malezya Federasyonu başkenti Kuala Lumpur'dan bir haber geçmiş. Şöyle, "...bir İslamcı parti tarafından yönetilen bir Malezya eyaleti, oruç ayı Ramazanda yeme, içme, tütün yasağına aldırmayan ("ignore") Müslümanları yakalamak için "meraklı turşucu bir manga" ("a snoop squad") oluşturdu... Pazartesi günkü "New Straight Times" gazetesi, muhalefetteki Parti İslam se-Malezya (PAS) tarafından yönetilen Kuzeydoğu Eyaleti Kelantan'da dini yetkililerin sivil kıyafetli 10 belediye memurunu yiyecek satış noktalarında görevlendirdiklerini yazdı. Eyalet Başkenti Kota Baru belediyesi sözcülerinden Azman Mohamad Daham, "oruç döneminde alenen yemek yiyenlere ilişkin çok sayıda şikayet aldığımız için, Konsey ilk kez böyle bir karar alıyor" dedi. Gazete, dini yasaya uymayanlar 20 ringgit (6 ABD doları) ceza ödemekle karşı karşıya gelirlerken, yemek satıcılarına 500 Malezya ringgitine (144 ABD doları) kadar ceza kesilebilecek, diye ekliyor. Parti İslam se-Malezya, çok-dinli Malezya'yı İslam devletine dönüştürmek istiyor. 26 milyon nüfusun %60'ı Müslüman, %20'si Budist, %10'u Hıristiyan, %6'sı Hindu. 1 dolar=3,840 Ringgit "

Ne eksik, ne de fazla, haberin hepsi bu. Ama ülkemizin "Büyük Gazetesi"nin şık ofislerinde yarattığı heyecan evlere şenlik! Yazarlar arası paslaşma, seyirlik! Gündem nasıl bulandırılır, ibretlik!

Ortada fol yok, yumurta yok, Başyazar bey, "Giderek Malezyalaşıp, Malezyalaşmayacağımız artık günlük tartışmaların bir parçası oldu!" diye hayıflanıyor; ötekisi, "Türkiye Malezya olur mu? Arkadaşlar bunu tartışıyorlar," diye karalar bağlıyor; Yönetmen bey, pasları alıyor ve kemali ciddiyetle, "Tartışmamız, hem de çok ciddi biçimde tartışmamız gereken soru şu: Türkiye Malezya olur mu?" buyuruyor; kesmiyor, bir de, "bu hareket Gül-Erdoğan ikilisini Kerenski'ye çevirir, sonra da en az yetmiş yıl süründürecek bir dini-Bolşevizm' götürür" diye uyarıyor!

İnsan, koca koca adamların Kota Baru belediyesi zabıtasından böylesine coşkulu ilham alabileceklerini düşünemediği için olacak, ürküyor doğrusu! Hangi hareket?! Gene ne oluyor?! Meğer, Prof. Şerif Mardin, üstelik Ayşe Arman'a,

“Kadınlar geleceklerinden korkmaya devam etmeli” demiş-miş. “Yüksek yargı mensupları” da (artık hangileriyse) “Kadınlar korkmalı” deyince, Yönetmen Bey, “Hangisine güvensin? “Kadınlar korkmasın” diyen “Siyasilere mi, bilim adamlarına mı?” Tabii ki, “tarafsızlığından kimsenin şüphe duymadığı” bilim adamı Şerif Mardin’e! Kaldı ki, “Şerif Mardin gibi” kendisi de Erdoğan-Gül ikilisini “bile aşabilecek bir ‘mahalle iklimi’nden” korkmaktadır. Yine kaldı ki, işin, “Şerif Mardin gibi ben de türbanın üniversitelerden kalkmasından yanaydım” iken “22 Temmuzdan seçiminden sonra gözlediğim ‘Bolşevik görgüsüzlüğü” kafamda şüphelerin doğmasına yol açıyor” gibi bir tarafı da var.

“Bolşevik görgüsüzlüğü” sergilemekle suçladığı Gül-Erdoğan ikilisini, %23.5 oyla kaybettikleri 1917 seçimlerini silah zoruyla iptal ederek, %41’le kazanan Sosyalist Devrimci Partiyi alaşağı eden Bolşevik liderlere benzetme çabası, Hürriyet okurunun zekâsına hakaret değilse, hedefini (her neyse artık) ıskalayan bir kışkırtma uçuşu! Gül-Erdoğan ikilisini, 1917 sosyalist-liberal geçici koalisyon hükümetinin Adalet Bakanı iken Bolşevik Lenin tarafından tasfiye edilip sürgüne gönderilen Aleksandr Kerensky’nin akıbetini hatırlatarak uyarmaya kalkmak akıllara ziyan bir gayret! Bunu, meselâ Vahabi, mesela 17. yüzyılın ilk yarısındaki Kadızadeliler hareketi dururken, “dini-Bolşevizm” gibi Hıristiyan Reformasyonunun dogmatizmini vurgulamak için kullanılan, esoterik bir terimle yapmaya kalkmak, entelektüel gösteri değilse, bir şeylerin üstünü örtme gayreti! Her hâlükârda ibretlik!

Gelelim, güzide yazarlarımızın nedeni kendilerinden menkul üstencilik, hor görü, hatta nezaketsizlikle yaklaştıkları Malezya Federasyonuna:

(1) Her ne kadar diğer dinlere de “barış ve ahenk içinde” riayet edilebilirlerse de, 1957 tarihli Malezya Federasyonu Anayasasına göre “Federasyonunun dini İslam’dır.” (bkz. Madde 3/1) Federasyonu oluşturan devletçiklerin hükümdarları bölgelerindeki “İslam dininin başları” olarak, Seri Paduka Baginda Yang di-Pertuan Agong dedikleri “Hükümdarların Hükümdarı” Malezya Kralına biat ederler (Madde 3/2) ve “Parlamento, /gerek/ İslam dinine ilişkin işleri düzenlemek /gerekse/ Yang di-Pertuan Agong’a İslam dinine ilişkin işlere dair tavsiyelerde bulunması amacıyla bir Konsey kurmak üzere yasalar çıkarabilir.” (Madde 3/3)

(2) Malezya Federasyonunun resmi dini İslam’a nüfusunun %60.4’ünün riayet ettiği hesaplanırken, diğer dinler, Budizm, Hinduizm, Hıristiyanlık, Taoizm, Sihhizm ve Şamanizmdir.

(3) Malezya Federasyonunda İslami liderlerin büyük çoğunluğu halen Yemen kökenli Araplardır. 4. yüzyıldan itibaren bölgeye ticaret amacıyla gelen Araplar, zaman içinde İslamiyetin bayraktarlığını üstlenmişler, 13. yüzyıl itibariyle Malezya ve Endonezya'nın büyük çoğunluğu Müslüman olmuş, Arap-Maley karışımı nesiller üremiştir.

(4) Federasyonun en eski şehirlerinden olan Melaka (Malakka) 1400 civarında kurulmuş, birkaç yıl içinde İslamiyeti resmen kabul etmiş, Maleylere "altın çağlarını yaşatmış," 1511'de Portekiz, ardından Hollanda, ardından, İngiliz sömürgecilerin istilâsına, 1795, uğramış, sömürgeciler-arası şiddetli savaşlardan ağır yaralar almış, 1824'de İngiliz-Hollanda Antlaşması üzerine, ülkenin İngiliz Malezya'sı ve Hollanda Endonezya'sı olarak ikiye bölünmesini yaşamıştır.

(5) 1945 itibariyle dünya kauçuğunun %40'i, kalayın %60'ını üreten Malezya, petrol, doğal gaz, demir, bakır, boksit zengini olup; kauçuktan başka palmiye yağı üretiminde ön sıralarda yer almaktaydı; halen de öyledir.

(6) 1957'deki resmi bağımsızlığına kadar İngiliz sömürgesi olan Malezya, 1942-1945 arası Japonya tarafından işgal edilmiş, bunu izleyen ulusalcı akımlar Müslüman Maleylere karşı Çinli nüfusun rağbet ettiği Malezyalı Komünist Partisi'nin (1930) militan kanadı, Maley Halk Kurtuluş Ordusunu doğurmuştur. Japonlarla savaştıkları sürece İngilizler tarafından eğitilen ve fonlanan Kurtuluş Ordusu, 1945'den sonra bağımsızlık mücadelesini İngiliz kuvvetlerine yönlendirmiş olup, İngilizlerin ilan ettikleri Sıkı Yönetim on iki yıl (1948-1960) sürmüştür. Buna karşın, Malezya Komünist Partisi, silahlarını 1989'a kadar bırakmamıştır.

(7) İngilizler, günümüzde "Batı Malezya" diye bilinen bölgenin bağımsızlığını 1957'de tanımış, Tunku Abdul Rahman ülkenin ilk Seri Paduka Baginda Yang di-Pertuan Agong'u ilan edilmiştir.

(8) 1963'de Batı ve Doğu Malezya ile birlikte Federasyonu oluşturan Singapur, 1965'de ayrılmış ve bağımsız bir şehir-devlet oluşturmuştur.

(9) Günümüzde Federe bir meşrutiyet olan Malezya'nın Anayasası, "Reid Komisyonu" olarak bilinen ve beş sömürge yetkilisinden (Lord William Reid, İngiliz; Sir Ivor Jennings, İngiliz; Sir William McKell, Avusturalya; Hakim B. Malik, Hindistan; Hakim Abdul Hamid, Pakistan) oluşan bir grup tarafından hazırlanmış olup, 2005 yılı itibariyle 650 değişikliğe uğramıştır.

(10) Malezya'nın son Yang di-Pertuan Agong'u, Terengganu ya da Darul İman eyaleti/devletçiği Sultanı Mizan Zeynel Abidin olup, kendileri 13 Aralık 2006 tarihinde dokuz üyeli (Durbar olarak da bilinen) Raca-Raca Meclisi tarafından beş yıllık bir dönem için seçilmişlerdir. Raca-Raca Meclisi, ülkenin dokuz eyaletinin (ülke toplamı 13 eyalet ve iki federal bölge) hükümdarlarından oluşur (Madde 38) ve yetkileri itibariyle Parlamentodan üstündür.

(11) Malezya Federasyonu parlamentosu, ("Meclis") "Divan Negara" olarak bilinen senato, "Divan Rakyat" denilen temsilciler meclisi olmak üzere iki kamaradan oluşmakla birlikte; senatonun 69 üyesinden tümü Seri Paduka Baginda Yang di-Pertuan Agong'un bizzat kendileri tarafından atanır. İlâveten, Parlamentoyu toplama, dağıtma, iptal ve başkanlık etme yetkileri Hükümdarlar Hükümdarında toplanmıştır. (Madde 55)

(12) % 80'ı yağmur ormanlarıyla kaplı, yaklaşık 330 bin kilometre karelik tropik bir alana (Türkiye 780 bin km kare) yerleşik Malezya Federasyonunun 26,6 milyon nüfusunun (2006 itibariyle) %50,4ü Bumiputra (Maley) %23,7si Çinli, %11'i Malayo-Polonezya yerlileri, %7.1'i Hintliler ve %7.8'i Araplar ve Avrupalıların da dâhil olduğu diğer etnik gruplardan oluşur.

(13) Malezya Federasyonunun resmi dili Bahasa Melayu olmakla birlikte, ülkede Çince'nin Kantonîz, Mandarin, Hokkiyen, Hakka, Haynan ve Fûçov diyalekleri ile Tamili ve İngilizce dahil olmak üzere bir düzineden fazla dil konuşulur.

(14) Malezya, on yedi yıllık "ulusalcı" Başbakanları Mahathir Muhammed'in ("Malezyalılar, IMF'den yardım almaktansa yoksul yaşamayı yeğlerler") liderliğinde, dünya ekonomi tarihine IMF yardım ve müdahalesini reddeden (1997-98 krizi) buna karşın, yabancı sermayeye açılmak suretiyle küresel ekonomiye eklemlenen, ekonomisini kalay, kauçuk vs. gibi hammadde ihraç eden yapılanmadan kurtarıp, yarı-kondüktörler, cep telefonları, elektronik aletler gibi, katma değeri yüksek ürünlerin imalatına yöneltmeyi başaran tek ülke olarak geçmiştir.

(15) 2006 itibariyle Malezya Federasyonun Gayri Safi Milli Hasılası, 308,8 milyar ABD dolarıyla, dünyada 34. sıradadır. Ekonomisinin yıllık büyüme hızı %5,9; fert başına düşen GSMH 12,700 dolar olup, yıllık enflasyon %3,8 civarında seyreder. Güneydoğu Asya'nın dört kaplanından birisi (diğerleri Endonezya, Singapur, Güney Kore) olarak tanınan Malezya'nın GSMH'sının %8,3'nü tarım, %48,1'ini sanayi, %43,6'ını hizmet sektörü üretir.

Buna da şükür!

> ‘Sen bir köylüsün,’ derdi, ‘Evet, bir köylü! Yani cemiyetin tortusu! Bir mülkiyet budalası! Köylü sınıfı zaten nedir ki?! Bir Ortaçağ artığı! Toprağa yapışmış, donmuş, statik bir varlık! Bütün inkılâplarda fren! Bir ayak bağı...
>
> Siz köylülerin görüş ufkunuz yalnız kendi tarlalarınızın sınırları ile çevrilmiştir. Kafanız bâtıl inanışlara bağlıdır. Hayatınız, ağanın, derebeyinin yahut muhtekirin elindedir. Köylü sınıfı, inkılâbın sadece kuyruğudur. Evet, kesilecek ve atılacak kuyruğu!.. Sizin sınıfınız artık temizlenmeye mahkûmdur, yoldaş! Evet, temizlenmeye ve süpürülmeye!”

Bu cümleler, Nazım Hikmet’e ait. 1922’de St. Petersburg varoşlarındaki Udelnaya kampında Şevket Süreyya Aydemir’e söylüyor; Vâlâ Nurettin de şahit. Şaşırtıcı mı? Söyleyenin gelmiş geçmiş en ünlü Türk şairi olmasının dışında şaşırtıcı değil; çünkü gönül verdiği ihtilalci ideoloji böyle buyurmaktadır. Aslına bakarsanız, gönül verdiği ihtilalci ideoloji “köylü denilen” şeyin “protoplazma”dan ibaret olduğunu da (Trotski) buyurmaktadır. “Protoplazma,” malûm, birtakım proteinler ve sudan ibaret bir kimyasal bileşim; yani, canlıların en işlenmemiş, en ilkel hammaddesi. “Protoplazma”nın “insan”a dönüşmesi için milyonlarca yıl “evrilmesi” gerekir. Buradaki anahtar kelimenin “evrilme” olduğuna ve Darwin’in, Marksizm şöyle dursun, modernizmin koruyucu azizi olduğuna dikkatinizi çekerim.

Nazım Hikmet’in Rus köylülerinin temizlenmeleri gerektiğinden bahsediyor olmasının Türk köylülerini kayırdığı anlamına gelmediğine de dikkatinizi çekerim. Zira mürşitleri gibi, kendisi de bir “dünya ihtilali”ne kurgulanmıştır; “modernleşme”ye ayak bağı olan köylü milleti “evrensel” olup, etnik ayrıcalık söz konusu değildir. Yine de, köylü sınıfının idam fermanını kıraat ettiğinden bu yana neredeyse bir yüzyılın geçtiğini düşünürsek, “dünyada tanınan 5-6 Türk’ten biri,” şiir sanatının bu en büyük ustası, bugün yaşıyor olsaydı böyle konuşuyor olur muydu? İhtimal vermiyorum, zira köprünün altından çok sular aktı.

2005 itibarıyla Türk halkının % 67,3’ü şehirlerde oturuyor. Varsa, çağdaşlaşmaya fren koyan birileri, bu “mülkiyet budalaları”nın kentlerde aranması ge-

rekecekti. Kaldı ki, Mustafa Kemal Atatürk'ün "milletin efendisidir" buyurduğu "köylü" sınıfını "kesilecek ve atılacak kuyruk" diye tanımlamak, günümüzde "siyaseten doğru" bir davranış da olmayacaktı. Her ne kadar, Atatürk'ün naçiz vücudu nicedir toprak olmuşsa da, Bekir Coşkun'un def'atle uyardığı gibi, Çankaya, hâlâ "Atatürk'ün makamı ve Başkomutanlık" sayılmaktadır. Hal buyken, köylüyü "cemiyetin tortusu" diye aşağılamak, isterse Mozart ödülü alsın kimsenin öyle kolay cür'et edebileceği bir tavır değildir; şamar oğlanı olarak elde kala kala "köyü şehre taşıyanlar" kalmaktadırlar.

Gırgır ekolü

Bu hesapça, Fazıl Say'ın geçenlerdeki programda "*Kendisi hakikaten orada Bekir Coşkun'un anlattığı göbeğini kaşıyan adam durumundadır benim gözümde.*" dediği Osman Yağmurdereli, Ümit Zileli'nin kendisini "sanatçı" sanmakla suçladığı Adnan Şenses, tasfiye edilmesi gerekli bu sınıftandırlar. "Ayağını altına alıp oturur. Elinde bayraklarla yürüyen kadınları görünce 'Ne vıyaklıyo bunlar len...' diye kızar. 'Haberleri' sevmez. O 'Ti-Vi eğlence programına' bakar. Dünyada neler olup bittiği konusunda, bildiği tek dış politika yorumu 'İngiliz yaman olur' görüşüdür. Kitap okumaz. Gazete bilmez. İlgi duyduğu tek gazete, turşu kavanozlarının altına serdiği geçen senenin gazetesidir. Çok da gerekiyorsa 'Bi bakıver kitap ne diyor?' diye sorduğu bir 'hoca'sı vardır" şeklinde betimlenen "göbeğini kaşıyan adam," Fazıl Say'ın "Osman Yağmurdereli'ler tarafından yönetilmektense..." diye başlayıp, memleketi terk etme tehdidiyle sonuçlanan tipolojidir.

"Bir özelliği de, bol çocuk yapıp salmasıdır" denilen "göbeğini kaşıyan adam," '80li yıllardan itibaren yaygınlaşan "maganda, şehir magandası, trafik magandası, zonta, hırbo" hatta "kıro ve keko" şeklindeki sakat klişelerin kaba ve içeriksiz bir versiyonundan ibarettir. '70li yıllarda parlayan Gırgır dergisi ve onun açtığı yoldan yürüyen yazar ve çizerlerin, parlamentoyu, sivil siyasetçileri, "solcu" olmayanları (ki, bu, Bekir Coşkun, Mine Kırıkkanat, Ümit Zileli, Fazıl Say vb. bağlamında epeyce tartışma götürür bir "solcu"luktur) CHP dışındaki seçmenleri, özetle, kendi meşrepleri gereğince "öteki" olarak algıladıkları herkesi kaba bir dille yerin dibine geçirmeleri, hakaretamiz sözcükler türetmeleri şeklindeki kronik yanlışın devamıdır.

Kendilerini "sol çizgi"de görseler de, bu insanların solculuğunun, Nazım Hikmet şöyle dursun, CHP geleneğinden daha etkin bir solculuk olmadığı da

ortadadır. Bu halleriyle Necdet Şen'in çok yerinde bulduğum ifadesiyle "aşiret törelerine sımsıkı bağlı feodal delikanlıların, kardeş kanı akıtan nevrotik namus takıntılarına fazlaca benzemektedir"ler. "*En ufak bir farklılıkta kasaturalarına davrananlar" her taşın altında bir "ihanet" ve "iffetsizlik" aramakta, "kapanan internet sitelerinin" hesabını Yağmurdereli'den soran Fazıl Say misali, yakışıksızın ötesinde manasız durumlara düşebilmektedirler. "Bakın ben bu bütün söylediklerimden dolayı haftalardır tehditler alıyorum, internet sitelerim kapanıyor. Osman Bey'e sormak lazım bunlar normal mi? Bunlar uygar bir ülkede normal mi? Dünyada tanınan 5-6 Türk'ten birine uygulanan bu yöntem normal mi diye bir sormak lazım Osman Yağmurdereli'ye. Mesela Madımak'la ilgili sorular soruluyor kendisine, konuyu Adnan Şenses'e getiriyor. Türkiye'yi son derece üzen olayların yaşanmasına, bunun bütün dünya tarafından utanılacak şekilde tanıtılmasını es geçerek, tavır koymalarına sinir oluyorum. Bu yüzden de gitmek istiyorum bazen gerçekten*." şeklindeki ben-merkezci muhalefet, toplumsal gelişmeleri "kabilenin töreleriyle uyum sorunundan ibaret" gören muhalefetten ibaret kalmaktadır.

Gerçek iktidarı elinde bulunduran sermayeye, küresel sermayeye, silahlı ya da silahsız yerleşik bürokrasiye hiç değinmeden, derin devleti "abi, büyük abi, bey abi, ağabey, abuş, abişko" gibisinden abuk sabukluklara indirgeyip marjinalleştiren, sadece seçimle gelip seçimle giden sivil siyasetçileri ve onların seçmenlerini aşağılamayı yeğleyenler, "muhalif olmak" kavramının içini doldurmaktan çok uzaktırlar. Bekir Coşkun, Fazıl Say ve benzerlerinin siyasi duruşlarında algıladığım yüzeysellik, seçkinlerden medet uman kaba saba tutumlarının sivil toplum bilincinden çok kişisel diklenmeye dayanmakta olduğu açık; "*Demokrasi, bilinçte aşağı-yukarı eşit insanların rejimidir. Bir toplumun çoğunluğu 'göbeğini kaşıyan adam' ise orada demokrasi olmaz, olamaz*..." cümlesi ise, askerî darbeler de dâhil olmak üzere, neleri göze alabileceklerinin göstergesidir. Buna karşın, şükrediyorsam, kabile törelerinin, Coşkun'un kemanının, Say'ın Nazım Oratoryosunun ötesine geçip, "tasfiye" istemi boyutlarına ulaşamamış olmasındandır.

Cem Karaca ne güzel söylemiş

Nitekim Bekir Coşkun, "Ben, halkı asla küçük görmem." demek durumundadır; yetmez, adeta zenci düşmanı olmadığını ispatlamaya çalışan Alabamalının telaşını hatırlatır biçimde "*Benim kadar halkın içinde yaşayan gazeteci yok-*

tur. Hatta Kaportacı Osman, Servet usta, döşemeci Sezai, köfteci Sait, Yavuz Gökmen ile ikimizin ortak dostlarıydı, hâlâ onlar kadim dostlarımdır." şeklinde acıklı bir savunmaya girişme ihtiyacını sergiliyor olması da bir tesellidir. "*Ben yazları Urfa'nın Tülmen köyünde, kışları Su meydanı'nda büyüdüm*." demesine bakılırsa, kendisi de "*hayatı ağanın, derebeyinin yahut muhtekirin elinde* " olanlardandır ama "AKP'ye oy vermeyen yüzde 53'lük... Aydın, ilgili, zeki, akıllı, uyumayan halk" cephesindendir, "bir köşeye sinmiş, tepkisiz, umursamaz, işitmez, duymaz, bilmez, öğrenmez... Çağdaşlığı sevmeyen"lerden değil... "Büyük kentlerde her partiden, her yaştan, her meslekten, her görüşten, her kesimden milyonlar meydanlara dökülürken... Eski-şimdiki cumhurbaşkanları, üniversiteler, akademisyenler, yüksek mahkemeler, askerler, sivil demokratik örgütler 'endişelerini' dile getirirken... Dünya medyası 'Türk halkı siyasi İslam'a dur dedi' kanaatine varırken..." bildiğini okuyan, üstüne üstlük bir de seçim kazanan halktan hiç değil!

Sol muhalefet, hep iddia edildiği gibi sahiden de ezilenlerin ezenlere karşı bir silahı ise, sadece ve daima güçlü olduklarını sandıklarını eleştirmeleri, iktidar elitinin dışında kalanlara, değişimden yana ve sisteme karşı olanlara karşı takındıkları bu sol kisveli tutucu muhalefetin öznel kaynaklarını irdelemek durumundadır. "Eski-şimdiki cumhurbaşkanları, üniversiteler, akademisyenler, yüksek mahkemeler, askerlerle aynı dili konuşan" elitist sol muhalefet hangi baskıya başkaldırıyor olabilir? Adnan Şenses'i ekrana babasının İstiklâl Madalyası ile çıkmaya zorlayan, Yağmurdereli'yi Madımak faciasıyla sıkıştırmaya kalkan "sol" muhalefet, hangi sahici olumsuzluğun karşısına dikilmeyi umabilir? "*Bir yeni sahibi var artık bu şehrin anlasana/kimselerden korkusu yok*," demişti bir şarkısında Cem Karaca, "*Duvara astığın o çorapların sahibi geldi/Altına aldığın o kilimlerin sahibi geldi*." demiş; köyü kente taşıyan "magandalar"a şöyle seslenmişti: "*Sen ülkedeki halkım savaştaki askerim/Ekinim ve ekmeğimsin. Sen üretenimsin/Birisi söylemişti hatta bir zamanlar sen efendimsin/Ve bu Bizans eskisi şehir/Ve bu Bizans eskisi utansın kendi kimliksizliklerinden/Siz uğruna neler çektiklerimiz/Bana göre vallahi hoşgeldiniz*." Rahmetle anıyorum.

Ne diyelim, keşke Malezyalaşabilsek!

5.KISIM

KUANTUM FİZİĞİ

KUANTUM FİZİĞİ

"*Bir mıh, bir nal kurtarır, bir nal bir at kurtarır, bir at, bir atlı kurtarır, bir atlı bir savaş kurtarır, bir savaş bir vatan kurtarır*." Kaos paradigmasını özetlemekte kullanılan bu kadim gözlemi kendime durup durup hatırlatmama vesile olan yüzlerce olaya hafta başında Prof. Ziya Selçuk'un, ardından Milli Eğitim Bakanı Sayın Hüseyin Çelik'in ilköğretim müfredatının çağın bilgileri doğrultusunda yeniden ele alınacağına dair demeçleri eklenmişken, dün de Gazi Üniversitesinin kadirşinas öğretim üyesi Yakup Deliömeroğlu'nun "Schrödinger'in Kedisi" roman ikilisiyle kuantum fiziğinin düşünsel sonuçlarının kamuoyuna yayılmasını irtibatlandıran yazısını gördüm. Müfredat dönüşümünün hayli zaman alacağı kuşkusuzdur, ancak kadim gözlem bir kez daha doğrulanacak gibi duruyor: "Bir mıh, bir nal kurtarır..." Hal buyken, Sayın Bakan'ın "siyah-beyaz diye bir şey yok artık..." saptamasıyla özetlediği gelişmeyi bir kez daha hatırlatmak farz oldu.

Beş yüz kadar önce, Ortaçağ'ın sonu "Aydınlanma Çağı"nın ilk işaretleri: Aristo'yu kaynak edinen Kopernik, Kepler, Galile ve Newton'la devam eden bir dizi buluş ve/yada keşif. Sonuç, semavi dinlerin dünya ve kâinatın işleyişine ilişkin açıklamalarını reddeden, "doğrular"ın vahiy ya da usavurumla değil, gözlem, ölçüm ve deneylerin sonucu belirlenebileceği ilkesinin kesin olarak benimsenmesiyle sonuçlanan yaklaşık üç yüz yıllık sürecin başlaması.

Dünyanın çok sayıda olmakla birlikte tümüyle "gözlemlenebilir ve çözümlenebilir" verilerden oluştuğunu iddia eden Newton, gözlem ve çözümleme sonucunda ortaya çıkacak birkaç sade, basit ve kesin kanunun "bütün"e uygulanabileceğini, bu sade ve basit kanunların Kâinatın bütününü kesin olarak açıklayabileceğini savunur. Newton fiziğinin tanımladığı evren ve dünya, belirgin kurallara göre işleyen, "deterministik," yani her olayın bir takım sebeplerin kaçınılmaz sonucu olarak tezahür ettiği, bulanık olan, ortada kalan hiçbir yönü olmayan, başı sonu belli "mekanik" bir sistemdir.

Klasik Fizik'in dünyası bir ya-ya da dünyasıdır. Aristo'nun doğrusal mantığın kurallarına tabidir. Bir şey, ya doğrudur, ya da yanlış; ya siyahtır ya da beyaz. "Hem doğru hem de yanlış" olamaz, çünkü bilimsel yöntemle saptanan "doğru" tektir. "Doğru"nun "tek" olduğu inancı, zaman içinde modern dünyayı şekillendiren sosyal bilimleri, ekonomiyi, sanatı, edebiyatı, müziği daha da önemlisi siyaset bilimini şekillendirir; ideolojileri keskinleştirirken, "toplum mühendisliği" dediğimiz olguyu yüreklendirir. Toplum mühendisliği, "doğru"yu, baskıcı ya da en azından Jakoben/tepeden inmeci yönetimlerle dayatmakta mahzur görmez, hatta şart sayarlarken, ideolojiler keskinleşir. Gri alanlar, belirsizlikler, yozluk, bozukluk şahsiyetsizlik, anlamına geldiği için yok sayılırlar.

Eğitim, aynı doğrultuda, kesin, keskin, muğlaka, müpheme yer vermeyen, sonu "dır." ve "tır." ile biten mekanik bir diskur hüviyetine bürünür.

Birinci Aydınlanmanın mekanize kâinat görüşünün sarsılması, 1920'lerde, "ışık"ın doğasına ilişkin yeni bulguların sonucudur. O yıllara kadar "ya" cisimcik bölüklerinden, "ya da" dalga serilerinden oluştuğu kestirilen ışığın, Aristo mantığının "ya-yada" kuralına uymadığı, tersine "hem dalga serilerinden hem de cisimcik bölüklerinden" oluştuğu anlaşılır. Bu bulgu, klasik bilim dünyasının "doğru" anlayışını altüst eder.

Siyah-beyazcı Newton fiziğinin aksine, kuantum fiziğinin şiarı ""Hiçbir şey kesin değil, hiçbir şey imkânsız değil" ibaresi olur. "Kesinlik" diye bir şey yoktur, "tek" doğru diye bir şey yoktur. Albert Einstein'ın "matematik kesin oldu-

ğunda gerçeği yansıtmaz, gerçeği yansıttığında kesin değildir" saptamasıyla birlikte Kuantum Devrimi reddedilemez bir oluşum haline gelir. Dahası, ışığın dalga veya cisimcik niteliğini gözlemci ile adeta bir diyaloğa girerek belirttiğinin ortaya çıkması işleri daha da karıştırır.

Arşimed'in "Evraka! Evraka!" diye bağırdığı su ve tas deneyini hatırlarsınız. Kuantum Fizik'inin evrekası da ışığın hem dalga serileri hem de cisimcik bölüklerinden oluştuğunu saptayan deneydir. Şöyle ki, herhangi bir ışık kaynağının, mesela bir ampulün, önüne dalga dedektörü koyulduğunda, ışığın dalga niteliğini açık ettiği, oysa cisimcik dedektörü kullanıldığında cisimcik niteliğini sergilediği saptanır. Bu deneyin telmihi, ışığın biz onu nasıl görmek istiyorsak, kendisini bize öyle gösterdiğidir!

Deneyin sonucu öylesine garipsenir ki, kuantum fizikçisi Erwin Schrödinger, ışığın bu hem dalga hem de cisimcik olma niteliğini vurgulamak için "Schrödinger'in Kedisi" diye anılan ünlü kuantum deneyini tertipler. Schrödinger, bu deneyle ışığın tetikleyeceği bir tabancanın namlusunun karşısına yerleştirilen bir kutuya konan kedinin ölü ya da diri olmasının, ışığın dalga ya da cisimcik gibi hareket etmesine bağlı olduğunu göstermeyi amaçlar. Işık, cisimcik gibi hareket ederse kedi ölecek, dalga gibi hareket ederse yaşamaya devam edecektir. Işığın ne zaman nasıl hareket edeceği "asla bilemeyeceğimiz şeylerden biri" olduğu için, deney bizi kedinin ölümle/yaşamın üst üste bindiği, süperpoze, bir durumda olduğu şeklinde garip ve tekinsiz bir gerçeklikle karşı karşıya getirir. Böylece aynı anda ölü ve diri olmak gibi bildiğimiz hayatta "imkansız" olduğu düşünülen bir keyfiyetin kuantum dünyasında bir gerçeklik olduğu vurgulanır.

2000'li yılların dünya görüşünü şekillendireceğine kesin gözüyle bakılan Kuantum fiziğinin, insanın kendisine, bedenine, topluma, Kâinatı oluşturan canlı cansız tüm varlıklara hatta "canlılık ve ölülük" durumlarına bakışını radikal bir biçimde değiştireceği öngörülmektedir. "Post-modernism" yani "modernism-sonrası" denilen oluşum da bu oluşum. (Yeri gelmişken, "post-modern" roman, belirli bir kurguya sadık kalmayan, ahkâm kesmeyen roman.)

Kuantum fiziğiyle eşzamanlı gelişen "Kaos Paradigması," Newton fiziğinin "şunu şöyle etkilersen bu sonucu alırsın" şeklindeki nedensellik ilişkilerinin işlemediği deniz dalgaları, girdaplar, borsa hareketleri, insan toplulukları gibi davranışları öngörülemeyen dinamik sistemlerin işleyişine anlam kazandıran paradigma. "Toplum mühendisliği" ne denli özenle uygulanırsa uygulansın, in-

sanların oluşturduğu dinamik sistemlerin başlangıç noktalarında meydana gelen en ufak bir değişikliğin beklenmedik sonuçlar doğurabildiğini gözler önüne seriyor. Bu "en ufak değişiklik" bir kelebeğin kanat çırpması kadar önemsiz olabiliyor. Literatüre "kelebek etkisi" olarak geçiyor: şu anda "Türkiye'nin herhangi bir yerinde kanat çırpan bir kelebek, bir süre sonra İstanbul'da, Ankara'da ya da başka bir yerde fırtınaya sebep olabilir." İster bir yasa teklifi, ister bir makale, ister bir şarkı, tek bir şarkı, kelebek etkisi yaratabilecek, ne kadar iyi düzenlendiği, denetlendiği sanılırsa sanılsın, herhangi bir sistemi öngörülemeyecek biçimde sarsabilecektir.

"Ateş olsa cürmü kadar yer yakar"ın hiç de gerçekçi bir deyiş olmadığı, tersine, "bir mıhın bir nal, bir nalın bir at, bir atın bir atlı, bir atlının bir savaş, bir savaşın bir vatan" kurtarabileceği ispat ediliyor ki, hem sevindirici, hem de korkutucu –hayatın ta kendisi gibi.

İNSANİ İLKE:

O, ÖYLE OLDUĞU İÇİN BEN BENİM

Neden, hiçbir şey yok değil de var?

Bu soruya dinin verdiği eski cevap, Allah dünyayı yarattı, onun için bir şey var. Bundan sonra geri çekilme harekâtı başlıyor. Allah'ın kendisi bir şey mi, hiçbir şey mi? Eğer Allah bir şey ya da bir şey ise, onu kim yarattı? Buna verilecek hiç bir cevap yok ki, sizi ilk soruya geri döndürsün. X'in ne olduğunu, nereden geldiğini söylemeyeceksek, 'dünyayı X yarattı' da diyebiliriz. Ama Allah hiçbir şey ise, bir şeyi hiçbir şeyden nasıl yaratabilir? Ve eğer Allah hiçbir şey ise, o zaman sadece bir kurmaca, bir boşluk, bir boş küme -Allah her yerde yani hiçbir yerde.

Yunan filozofları bu düşüncelerle oynadılar. Kuşkusuz, Yunandan önceki antik toplumlarda bu düşüncelerle oynadılar. Tüm düşünceler Allah fikrine saplanır. Allah fikrinin dışında kalan pek az cevap vardır. Bunların çoğu da kısır döngüdür, biz burada olduğumuza göre bir şey var ve bir neden-sonuç zinciri birinci nedeni destekler ve birinci neden hiçbir şey olmaksızın olamaz. Soru soruyu getirir, bu defa da neden bir şey var diye sorarız, sonra da neden hiçbir şeyden bir şey türeyemez?

Yeni fizik bu soruya kendi cevabını insani ilke doğrultusunda verir. Neden sorusunu 'ben' cevabıyla karşılar. Stephen Hawking şöyle anlatır: "*Biz kâinatı olduğu gibi görüyoruz, çünkü eğer bizim gözlemlediğimizden farklı bir şey olsaydı, biz burada olup onu gözlemleyemezdik*." Kâinat biz burada olalım diye böyle. Farklı bir şey olsaydı biz burada olamazdık. Hiçbir şey bizim gözlemlediğimizden farklı değil. Bizim soru soruyor olmamız, bizim varlığımız, Kâinatı burada olduğu gibi yapıyor. O öyle olduğu için biz biziz.

Bu cevap da kısır döngü ile flört ediyor. Ama fizikçilerin konu hakkında konuşmayı reddeden felsefecileri bir kenara bırakıp, konuşmalarını görmek eğlendirici. Yine de cevap zayıf çünkü kâinatta az rastlanır bir olguya dayanıyor: niçin sorusunu sorma yeteneği olan bizlerin varlığına.

Kâinat önümüzde bir halı gibi açılsa bile, biz burada çok yeniyiz -biz ortaya çıkalı bir milyon yıl ancak oldu. Oysa kâinat onbeş milyar yıldır burada - onbeş milyar yıl önce Big Bang'le ortaya çıktı. Ya biz ortaya çıkmadan önce aptal bir şey, aptal bir yaratık veya gelişigüzel bir atom ya da yıldız grubu aynı soruyu "Neden bir şey var?" sorusunu sormuş olsaydı ne olacaktı? Belki de kâinat bizim için değil, daha henüz evrimleşmemiş akıllı birileri için açılacak.

İnsani cevabın, Kâinat'ın trilyon, katrilyon dallı evrim ağacıyla başı dertte. Çünkü kâinat pek çok biçimde açılabilir. Bir dal ya da bir yol bize Big Bang'den dünyayı getirdi. Başka dallar bizimki gibi hayat biçimleri ile sonuçlanabilir. Diğer başkaları da öyle başka hayat biçimleri, akıllı hayat biçimleri ile sonuçlanabilir ki, bu akıllı yaratıkları biz görsek de duysak da tanıyamayabiliriz. Şu anda bile bize bağırıyor olabilirler. Genişleyen kâinatta hayat, tavlı zengin toprakta biten otlar gibi bitebilir. Hayat, genişleyen kâinatın ilk aşamasından ibaret de olabilir. Gençlikten yaşlılığa geçerken yıldızların çoğu üzerlerinde su tutabildikleri bir kaç milyar yıllık bir "su penceresi" aşamasından geçerler. Kaldı ki, matematik bize çok büyük sayıda kâinatların olabileceğini, olduğunu ya da olmuş olduğunu söylemektedir. Bunların pek çoğunda niye bir şey var sorusunu soracak akıllı bir şey ya da yaratık sorabilir ve insani ilke doğrultusunda cevaplayabilir. Bu soru tıpkı bizim kâinatımızın var olması gibi onların kâinatlarını da var eder. Böyle bir dünya var: bizimkine eşit bir kâinat ama içindeki insan sayısı hatta molekül sayısı bizimkinden bir tane daha az. Niye tek bir dünya olsun? Niye biz bu kadar şanslı olalım?

Belki de o kadar şanslı değiliz. Belki de bizim kâinatımız trilyonlarcasıyla birlikte bir meta-kâinatın içinde yer alıyor ve diğerlerinde de akıllı-şeyler var, vardı ya da olacak. Bence insani ilke buna götürüyor. İnsani ilke 2001; A Space Odyssey filmdeki uzun siyah monolith gibi, akıllı olanlara açılan, aptal olanlara kapanan bir kapı. Her bir dünya çizgisi ya da patikasının içinde akıllı bir şey ya da yaratık ya var, ya da yok. İçinde smart yaratık olanlar oluşuyor, diğerleri oluşmuyor. İnsani ilke dünya hayatlarını filtre ediyor veya buduyor, aptal yaratıkların tepe filizlerini koparıyor.

İnsani ilke tek bir dünyayı açıklamaya çalışırken içi akıllı dünyalarla dolu bir Pandora'nın kutusunu açıyor. Ve neden bir soru sormanın veya beyin sahibi olmanın ya da beyine benzer şeylerin dünya çizgisi bulduğunu daha hala anlatmıyor. Dünya çizgisini seçmenin ya da ahmakları budamanın mekanizmasını vermiyor. Bu durumda kâinat burada çünkü bu kaya ya da bu yıldız burada da diyebiliriz çünkü kâinat onun burada olacağı şekilde açılmasaydı o burada ol-

mazdı. Şu halde insani ilke iddiasının geçerli olması için akıllı nesnelere gerek yok. Bir şeyler olsun yeter. Dünya tek bir şey için açılabilir. Niye bir şey için açılır? Bizim için açıldığı gibi açılır. Peki, neden o öyle? Çünkü biz buradayız. Ve saire.

BİR FUZZY CEVAP: Hiçbir varsayımda bulunmayın.

Benim neden bir şey yok değil de var sorusuna fuzzy bir cevabım var. Cevap şu: Eğer hiç bir şey yoksa matematik patlar.

Bu cevap derin olabilir ya da basit matematik olabilir. Her iki durumda da keşfetmek istediğim bir dünya görüşü kurar. Enformasyonla halleşir. Entropi ile fuzzy entropi ile halleşir.

Cevap fuzzy entropi matematiğinden gelir. Kâinat ne kadar saçaklıdır? Şeklinde katıksız saçaklı bir soru sorduğumuz zaman gelir. Bu sorunun cevabı %100 ile %0'ın arasında bir yerdedir. Saçaklılık bir derece meselesidir. Asıl soru, kâinatın bir saçaklı küme olup olmadığıdır. Eğer fuzzy değilse, o zaman kâinat sadece bir kümedir ve %0 saçaklıdır. Eğer fuzzy ise bu değer %0 dan fazla olacaktır.

Çoğumuz kâinatın saçaklı olmadığını düşünürüz; %0. Kâinattaki her şey %100 kâinata aittir. Kâinata ait olmayan şeylerin oranı %0'dır. Şey ya vardır ya da yoktur. Arada bir şey yoktur. Var olmanın gri tonları yoktur.

Kâinat ona dair objelerin kümesidir. Dahası: kâinat kâinatın tüm alt kümelerinin kümesidir. Her şeyi içeriyorsa, her şeyin setlerini de içeriyordur. Ve biz bu parçaların siyah ya da beyaz olduklarını düşünürüz. Kalın bir şey parçası kâinata ya aittir ya da değildir. Şey kümelerinin ya hepsi dâhildir ya da hiçbiri dâhil değildir.

Belki. Ama bu sonuca mantık yürüterek varmayız. Test etmek gerekir. Soru verili ya da ampiriktir. Şey kümeleri kâinata pekâlâ da bir dereceye kadar ait olabilir. Bence bir 'elektron' ya da elektron bulutu uzayın belirli bir bölgesine sadece bir dereceye kadar aittir. Ama mesele bu değil. Bir şeyin var olup olmadığını anlamak için kâinatın saçaklı olup olmadığını bilmek zorunda değilsiniz. Saçaklı olup olmadığını sormanız yeter.

Şöyle bir düşünce: Farz edelim ki hiç bir şey yok. Tek bir şey bile yok. Bunu nasıl yapacaksınız? Eğer sadece kelimelerle çalışacaksanız, eski Yunanlıların yaptığı gibi hiçbir şeyden oluşan bir şey gibisinden muğlâk fikirlere saplanırsınız. Ben küme anlamında hiçbir şey farz etmedim. Hiçbir şey olmayan bir küme nasıl bir kümedir? Biz buna boş set ya da null set deriz ve 0 diye yazarız. Peki, öyleyse hiçbir şey ne? Ben neyin hiçbir şey olduğunu düşündüm? Dünyanın. Kâinatın. Her şeyin "uzay"ın. Bunu X diye yazalım. Hiçbir şeyin olmadığını varsaymak, X'in boş set olduğunu söylemektir. X=0. Bu matematik dili. Bu formun nereye gidebileceğini görebiliyordum. Bu form matematik patlamasına gidiyordu.

Fuzzy entropi teoremi kâinatın entropisi ya da saçaklılığı ya da muğlaklığı sıfır bölü sıfırdır, 0/0. 0/0, sıfıra eşit değildir. Ve iki sıfır birbirlerini götürüp bir yapmazlar. Bu terim tanımsızdır. Sıfırla bölünmez bölünürse matematik görülmedik şekilde patlar. Patlamaya neden olan faraziye hiçbir şeyin olmadığı faraziyesidir. Öyleyse bu faraziyeyi reddetmek durumundayız. O halde bir şey var. Benim cevabım bu.

Bunu saçaklı küplerle de görebiliriz. Hiçbir şey yoksa Aristo Buda ile çarpışır. Küpün köşeleri orta noktaya yürürler. Orta nokta köşelere genişler. Fuzzy küp bir doğru parçasına indirgenmiştir.

0----------1/2----------1

Son kalan bir şeyden hiç bir şeye gittiğinizde, bir şeyden hiçbir şeye gittiğinizde, doğru parçası bölünemeyecek kadar küçük bir noktaya çöker.

Bu nokta, boyutları 0 olan fuzzy küptür. Bu noktada Aristo'nun A ya da A-değil köşesi %100 geçerli olup, Buda'nın %100 geçerli hem A hem de A değil orta noktasına çökmüştür. Yin-Yang denklemi geçerlidir. Ama ikili mantığın A ya da A değili de geçerlidir. Bu nokta maddenin matematiği kendisiyle birlikte gömdüğü noktadır.

Acayip olan yanı da budur. Bir şeyden hiç bir şeye gidiş, fiziki bir şeydir. Kâinat son bir atom içerir sonra da hiç. Bu maddesel bir veridir.

Bu cevaptan hoşlanmayabilirsiniz. Teknik bir şeyler ileri sürüp, reddetmek isteyebilirsiniz. Ama matematiği basittir. Hiçbir şey yoksa matematik patlar. Bunun ne kadar ciddi olduğunu bilmiyorum. Ama bu iddiamın nasıl test edilebilineceğini düşünüyor olmanız hoşuma gidiyor.

Teorik olarak test edebiliriz. Yapacağımız tüm maddeyi kâinattan boşaltmaktır. Bunu nasıl yapacağımızı ya da boşalttıklarımızı nereye koyacağımızı ya da bu testi yaparken kendimizi nereye yerleştireceğimizi bilmiyoruz. Bu bir düşünce deneyi. Son atom ya da foton ya da madde topu boşlukta asılı kalır ve sonra kaybolur ya da hiç oluncaya kadar büzülür. Belki bir solucan deliğine kaçar ve ihtiyar kâinatı bomboş bırakır. Bunu daha önce duymuş olmalısınız: Yerçekimi çöküntüsü.

Kâinatın yerçekimsel çöküntüsü iddiayı test edebilir. Diyelim ki kâinatın içinde Big Bang'den bu yana yavaşlamış, genişlemesini durdurmuş, kendi üstüne yığılan ve Big Crunch'a sıkışan yeteri kadar karanlık madde ya da nötron ya da herhangi türden parçacık ya da dalga var. Bu tamamiyle mümkündür. Pek çoğumuz hesabını bunun üzerine kuruyor. Kâinatın genişlemeye devam etmesini ve sıcak ölümle yok olmasını istemiyoruz. Kâinatın çökmesi için her bir metre küp uzaya üç elektron gerekir. Kütlesi olmayan yâda minicik kütleli ve pek pek az elektrik yüklü hayalet benzeri yaklaşık 100 nötrino yeter.

Kâinat Big Cruch'a yönelirse ne olur, kimse bilmiyor. O müstesna durumda fizik kanunları işlemiyor. Dolayısıyla şimdi bilim-dışı konuşuyoruz.

Gidip-gelen/sallanan kâinat düşüncesi var. Big Crunch yerini yeni bir Big Bang'e bırakabilir ya da Big Bang'in kendisi olabilir -büyür ve yeniden kendi üstüne çöker. Ya da kâinat topu kendi kara deliğine çekilebilir. O kadar küçülebilir ki, bir solucan deliğinin boynundan başka bir kâinata geçer, orada beyaz delik olarak pırtlar ya da büyük veya küçük bir bang ya da başka garip bir olay yaratır. Bu durumda eski kâinat en azından son anında bir şeyden hiçbir şeye geçecektir. Ben bunu bir deney sayarım. Fizikçiler hali hazırdaki genişlemenin on milyar yıl daha süreceğini iddia ediyorlar. Bundan sonra Big Crunch'a çöküş bir on milyar yıl daha sürecek. Demek ki, iddiamın test edilebilmesi 20 milyar yıl sonraya kalıyor.

Vakum testi de yapılabilir. Vakum, 'boş' değildir. Vakum aktiftir ve kuantum olanaklarıyla doludur. Belki onun bir parçasını temizleyip, etrafını duvar çevirebilir, kapalı bir hiçlik bölgesi yaratabiliriz. Belki bir kara deliğin etrafını

çevirebilir bir kaç bin yıl süreyle onu olmayan maddeyle doldurabiliriz. Kim bilir?

Mesele bildiğimiz matematiğin olmaması durumunun nasıl bir şey olacağı meselesidir. Toplama ya da çarpma yapamazsınız. 2 sayısı 3 sayısına eşit olabilir. Rakam fikri kaybolabilir. Fizikçiler, fizik kanunlarının big cruch ya da kara delik de işlemeyebileceğini söylüyorlar. Fuzzy iddia, bu durumlarda matematiğin de işlemeyebileceğini söylüyor. Bu tuhaf bir iddiadır. Ve daha da tuhaf bir şey söyler.

Şöyle ki, belki de mantık, veriden/olgudan farklı değildir. Belki ikisi bağlantılıdır. Araştırmak istediğim nokta bu. Mantık ve olgu. Matematik ve şeyler. Bağlantılı.

KOZMİK ÇİPLER VE ALLAH

Geri gidelim. Neden bir şey yok değil de var? Bunun bir cevabı eğer hiçbir şey yoksa o zaman matematiğin başı dertte. Bunun bir ifadesi fuzzy entropi meselesi. Bir olayın ya da şeyin saçaklılığının matematiksel ölçümü. İyi de, ne olmuş? Bir takım sembollerin karışması, tutarsızlaşması dünyanın neden umurunda olsun?

Umurunda, çünkü dünya matematiğe itaat ediyor gibi duruyor. Ama etmek zorunda değil. Eder gibi duruyor ama etmek zorunda değil. Bildiğimiz matematiğin bir çalı olduğunu düşünün. Birkaç kökten büyüyor ve her geçen gün dal atıyor. Tüm bilimleri, tüm verileri de bir çalı gibi düşünün. Bu da yerçekimi, ışık, molekül zincirleri gibi bir kaç temel kökten büyüyor ve her gün yeni dallar atıyor, hatta bu yeni dallardan bazıları diğerlerine ne benziyor ne de uyuyor.

Bu iki çalı birbirlerinin aynısı değil. Farklı yasalara göre büyüyorlar. Matematik çalısı katıksız tümdengelimle büyüyor. Veri çalısı ise deneylerle ve ölçümlerle -tümevarımla- sarsıla, atlıya büyüyor. Bilim adamları eski dalları buduyor yeni dallar büyütüyorlar ya da aşılıyorlar. Makaslarını bileyen, yeni veriler. Ancak, iki çalı benzeşiyor da. İkisinin de şekli kaba, en azından bazı dalların kümelenme biçimleri benziyor. Bu benzeşmenin mantıklı bir nedeni yok. Mantık bir yoldan gider. Veriler hemen her yoldan. Baştan bilemezsiniz. Bu nedenle her bilimsel deney yeni bir kumardır.

Bilim fuzzy matematiğin izinden gider. Tümevarım, tümdengelimin izinden gider. Zaman geçtikçe bilim çalısı matematik çalısına gittikçe daha çok benzemeye başlar -dala dal, filize filiz. Hangi çalının hangi çalının peşinden gittiğini zaman farkından anlarız.

Büyük olaylardan bazılarına bakalım. Geçen yüzyılda James Clark Maxwell elektrik ve manyetizma dair dört tane "Maxwell denklemi" buldu. Bu denklemler veya onların parçaları deneylerle doğrulandı. Maxwell matematik denklemleriyle oynadı ve ışığın dalga teorisi ortaya çıktı. Matematik ışığın elektromagnetizmin bir türü olduğunu söylemişti. Deneyler daha sonra bunu da doğruladı. Bir kaç yıl sonra Einstein görecelik matematiği ile oynadı ve enerji-kütle denklemi, $e=mc^2$ çıktı. Sonraki testler ve nükleer bombalar bu formülü de doğruladı. Başka türlü de olabilirdi. Deneyler $e=MC^5$ ya da $e=m^2c$ formülünü ya da sayısız başka ihtimalleri doğrulayabilirdi. Ama öyle olmadı. Deneyler matematik dalını doğruladılar.

Birkaç yıl sonra Einstein genel görecelik matematiğini ortaya koydu ve yerçekiminin bir yanılsama olduğunu söyledi. Madde, uzayı büküyor. Enerji ve momentum uzay-zaman sürekliliğini (continuum) büküyor. Gezegen meteoru "çekmiyor." Meteor yanından uçuyor ama gezegene bir anlamda yuvarlanıyor. Çekimmiş gibi görünüyor. Einstein'ın eğrilik denklemleri, Maxwell'in denklemleri gibi, bir dalga denklemine götürüyor. Yani denklemlerin ışık saçan sonuçları var. Bu demek ki, ışık hızında hareket eden yerçekimi dalgaları var. Fizikçilerin yerçekimi dalgalarının varlığına dair dolaylı kanıtları dev pulsarların ya da nötron yıldızların orbital emisyonlarında bulmalarının üstünden yetmiş yıl geçti.

1917'de, Einstein yerçekimi ya da eğrilik denklemlerini yayınladıktan hemen sonra, Karl Schwartzschild özel bir simetrik durum için çözdü onları. Schwartzschild'in denklemleri gereğinden fazla kütlenin yer çekim denklemini sonsuzluğa kadar genişletebileceğini gösterdi (bu, bir terimin 0'la bölünmesi gibi). Kara deliklerin varlığına işaret eden bu denklemlerdi. Yıllar sonra kara deliklerin varlığına ve bunların bizim Samanyolu da dâhil olmak üzere sık galaksilerin ortasında olduğuna ilişkin giderek daha çok sayıda kanıt ortaya çıktı.

Bunlar verilerin matematiği izlemesinin meşhur örnekleri. Bu kadar net olmamakla birlikte her gün her dalda bilimsel verilerin matematiği izlediğini görüyoruz. Ne kadar çok matematik öğrenirsek, tabiatı o kadar iyi görüyoruz. Ne kadar çok nonlinear matematik öğrenirsek, tabiat o kadar nonlinear görünüyor. Asırlarca kaosu kaba gürültü saydık. Kaos matematiğini yakın zamanlarda öğ-

rendik ve kaosu hava durumlarında, kalp vuruşlarında, moleküler titreşimlerde bulduk. Matematik çalısını ne kadar iyi açarsak, aralarında daha çok bağlantı olduğunu görüyoruz. Zamanla deneyler bu bağlantıları onaylıyor. Öyle olmaya da bilir ama oluyor. Bilimin matematiğin peşinden gitmediği durumlar olabiliyor ama bütünde öyle değil. Bütünde bilim matematiğin peşinden gidiyor.

Peki, Allah bütün bunların neresinde? Tabiatın derinliklerine her gün biraz daha fazla nüfuz ediyoruz ama O'na dair bir ipucu yakalayamıyoruz. Kanıt yok. Allah matematikte de yok, deneylerde de. Onu ne mikroskop ne de teleskopta görmüş ya da ölçmüş değiliz. Gözlemlenebilir kâinatta yok gibi duruyor. Ayak izi bırakmamış gibi. Tüm bulabildiğimiz fizik kanunlarına göre şekillenen olaylar. A, A değil'e, A değil başka bir şeye akıyor. Allah'la açıklayabildiğimiz bu oluşumu Allah'sız da açıklayabiliriz.

Usavurum bir kez daha şüphe ile sonuçlanıyor. Ne kadar çok öğrenirsek, toprak ayağımızın altından o kadar çok kayıyor. Bir adım sonra niye genlerimizi ya da düşüncelerimizi sürdürmek için yaşam savaşı verdiğimizi düşünmeye başlıyoruz. Bütün bunlar nihilizme doğru gidiyor.

Ve nihilizmle sonuçlanabilir de. Hayatın bizim anlayabileceğimiz bir manası ya da amacı olmayabilir. Bizim Allah düşüncemiz, Pavlov'un dediği gibi bir toplumsal refleks, Spinoza'nın söylediği gibi doğadan kaynaklanan korku, ya da Marks'ın söylediği gibi kitlelerin afyonu, ya da Freud'un dediği gibi kendi babamızın kozmik gaza dönüştürülmüş şekli ya da sosyo-biyologların dedikleri gibi, bazı bencil genlerimizin otoriteye gözü kapalı bağlılıklarının sonucu.

Allah'ın varlığını kendi içimizde ya da çevremizde hissettiğimizi düşünüyoruz ama bu bir yanılsama olabilir. Hissediyoruz ama tanımlayamıyoruz. Beynimizdeki nöral şebeke bu işi iyi bilir. Onlar yüz milyonlarca yıldır bu işi yapmak, hissettikleri pattern'leri önceden kaydettikleri pattern'lerle eşleştirmek üzere evrimleştiler. Yüzleri, müzik parçalarını, mevsimleri tanırız ama onları nasıl tanımlayacağımıza dair hemen hemen hiç bir fikrimiz yoktur. Bir ismi nasıl hatırladığımızı, bir soruya nasıl cevap verdiğimizi ya da yeni bir fikir ürettiğimizi izah edemeyiz. Sadece yaparız. Nöral şebekemiz bir şekilde becerir. Aynı şekilde olmayan bir Allah pattern'ini de tanıyor olabilirler. Genetik anlamda Allah'ı bir görüp bir kaybetmenin özel bir avantajı var gibi de durmuyor. Bir görünüp bir kaybolan ya da varlığı hissedilen Allah'ın, nöral şebekemizin Dejavu ya da 'dolduruş' türü bir anomalisi olması mümkündür. Biz Allah'ı Şekil 15.3deki Kanizsa

karesini tanır gibi tanıdığımızı düşünebiliriz: kanizsa karesi olmadığı gibi Allah da yoktur.

Gözlerimizdeki ve beynimizdeki nöral şebeke olmayan kenarları ve parlak içiyle Kanizsa-karesi yanılsamasını oluşturur ve sürdürür. Oysa bu sayfada böyle bir kare yoktur. Bu kare Kant'ın "duyuların yardımı olmadan, düşünsel içgüdü ile anlaşılan," orada bir yerde, duyuların ötesinde 'kendi başına bir şey' bir noumenon değildir. Tersine, duyularımızın ve beyinlerimin bir phenomenon'u - yani, duyuların tanıdığı ve bilimsel olarak tanımlanabilir ve test edilebilir bir veridir. Bizim bir görünüp bir kaybolan Allah'ımız ya da Onun Gölgesi ya da Onun Eseri aynı durumda olabilir -rastgele bir kâinatın rastgele bir galaksisindeki rastgele bir gezegenin üzerinde yakın bir tarifte ve kısıtlı olarak evrimleşmiş bir yaratığın nöral tellerindeki bir yanılsama.

Ben daha farklı bir sonuca varıyorum. Kâinat enformasyondur. Büyük bir bilgisayar çipi gibi. Bence bir gün enerjinin enformasyonla ilişkili olduğunu göreceğiz. Enformasyon dalgaları veya cisimcikleri, infoton'lar olabilir. Enformasyon Leibnitz'in monadları gibi bölünemeyecek kadar küçük akıllı cisimciklerde toplanabilir.

Doğaya ne kadar çok bakarsak, yapılanmasında o kadar çok enformasyon görüyoruz. Yapılanma, enformasyondur. Bizim DNA'mız etten yapılmış enformasyondan ibaret. Beynimizdeki, omurgamızdaki ve kaslarımızdaki nöral ağ enformasyon şifreler, depolar ve şifre çözer. Kültürlerimiz ve ekonomimiz enformasyon depoları ve akılarından ibarettir.

1940'larda Bell laboratuvarlarında Claude Shannon pure enformasyon teorisinin ilk yasalarını buldu. Dünya bu yasalara uyar gibi duruyor. Termodinamiğin entropisi soyut enformasyon teorisinin entropisinin aynısıdır. Bir yüz, bir yıldız ya da galaksi kümesi gibi "pattern"ler, azami bilginin yerel noktası ya da asgari entropi ima eder. 1957'de Stanfordlu fizikçi E.T. Janes istatistiki kuantum mekaniği kuralının (Gibbs olasılık dağılımı) temel matematiği enformasyon teorisinin maximize edilmesinin sonucudur. Bunu kanıtlamak için ne bulgulara deneylere ne de Niels Bohr'a ihtiyacınız var. Bütün ihtiyacınız soyut enformasyon teorisidir.

Görüp kaybettiğimiz enformasyondur. Bu süreç bitlerle başladı. Şimdi artık fuzzy matematik bizi fitlere götürüyor. Bugüne kadar büyük küplerle çalışıyorduk ve küpün bir binary köşesinden öteki binary köşesine atlıyorduk. Şimdi fuzzy matematik bile küpün içinde koca bir dünya olduğunu söylüyor ve biz bu

dünyaya dalıyoruz. Kübü siyah-beyaz bir köşesinden diğer köşesine kadar delebiliriz. Fuzzy matematik. Fuzzy fizik. Fuzzy makina zekâsı. Olasılık ve göreceli frekansı subsehood ya da parçanın içindeki bütünle ikame edebiliriz. Daha da büyük nöral ağları, bilgisayarları ve birleşik nöro-bilgisayarları daha çok matematik için devreye sokabilir, daha çok yapılanma bulabilir daha çok enformasyon elde edebiliriz. Ve bu sadece bir başlangıç olur: It from fit.

Bu da bir sonraki soruyu getirir: Allah enformasyon mudur? Bu söylendiği kadar garip olmayabilir. Niye olsun ki, biz Allah'a her şey dedik: aşk, güç, zihin, enerji, tabiat, maximum olasılık. Ama ben Allah'ın enformasyon olarak doğru olmadığını hatta bu tanımın anlamı bile olmadığını düşünüyorum. Enformasyon olan kâinat. Enformasyon olan fiziki yapılanma. Kainatın Allah'la ilgisi gözün görmeyle ilgisi gibi.

Bence Allah'ın bilimin matematiği izlemesi ile ilgisi var. Bence orada bir şeyin farkına varıyoruz. Tarif edemediğimiz bir şeyin. Bir plan var ki onu tanıyoruz. Ya da Plan. Her bir yeni matematiksel içgüdü ile her bir yeni fuzzy veri ile bir plan ya da matematik yapılanması hesabı yapıyoruz.

Bütün bunlar bir sonraki saniyede değişebilir. Bilim çalısı matematik çalısının peşinden gitmekten vazgeçebilir. Veri mantığı izlemeyebilir. Enerji bundan böyle kütlenin ışık hızının karesinin çarpımına eşit olmayabilir. Okyanus dalgaları bundan böyle sıvı mekanikçilerinin denklemlerine göre hareket etmeyebilirler. Ampuller watları yükseldikçe parlamayabilirler. Neden-sonuç ilişkisinin tüm kadavrası eriyebilir veya dağılabilir. O zaman bu tez de dağılır.

Ama farz edin ki bu söylediklerim olmayacak. Farz edin ki bilim matematiği daha yüzlerce, binlerce, milyonlarca, milyarlarca yıl izlemeye devam edecek. Plan hypotezi fuzzy doğrularla büyüyecek. Pitagoras ve diğer teoremler emirler yağdırmaya bizler o emirlere riayet etmeyi sürdüreceğiz. Tanıyıp da açıklayamadığımız o gölge duygusu, görünüp de kaybolan, pattern açıklığa kavuşacak. Allah olamayabilir ama Matematik yapıcısı var ve Bilim onun Peygamberi.

Erkek ya da kadın, bir şey ya da hiçbir şey matematiği yazdı. Allah, Matematiği yazandır. Matematiği Allah yazdı.

FUZZY MAKİNA OLARAK İNSAN: MAKİNA IQ'LARININ YÜKSELMESİ

Fuzzy gelecekte insan hayatının niteliği nasıl olabilir? İnsanoğlunun Matematik yapıcısına bir şey söyleyecek duruma gelmesi için daha çok ama çok yıllar var. Bu arada daha yüksek makina IQ'ları bizim nasıl yaşadığımızı, düşündüğümüzü ve oynadığımızı değiştirecek. Fuzzy mantık bize akıllı aletleri tattırdı ve beğendik. Bir gün bu da değişebilir.

Ya gün gelir de yüksek Makina IQ'ları insan IQ'larını kendilerininkine boşaltırlarsa? Bu durumda insana ve onun kişiliğine ne olur? MIQ' sistemleri bizi öyle üretken kılarlar ki, hepimiz zengin oluruz -o zaman emek, adanmak, ılımlılık gibi kavramlara ne olur? Her yanda sesle çalışan bilgisayarlar. Akıllı telesekreterlerde fuzzy kişilik-profili çipleri. Ne zaman ihtiyacınız olsa bulabileceğiniz akıllı diş protezleri. Akıllı yollar üzerinde akıllı otomobiller. Makina sağlıklı, makina zengini, makina akıllı insanlar.

Düşünebildiğiniz, yapabildiğiniz, yaratabildiğiniz her şeyi sizden daha iyi, çok daha iyi yapan bir akıllı makina olması nasıl bir şey olur? Bütün bir yıl tatil mi yaparız? Yumuşar mıyız? Her kuşak daha az risk alır daha az insanlarla tanışır, devlete ya da büyük firmalara güvenir, zamanını daha çok sanal gerçeklik siber elbiselerinde, siber sandalyelerinde mi geçirir? İnsan rasyonel hayvan olmaktan çıkar ultra-yüksek teknolojide bir kanepe patatesi mi olur?

Bence işler iyiye gidecek çünkü bir anda hepimiz birden makina zengini olmayacağız. Büyük ikramiyeyi kazanmak insanı mahvedebilir. Bir düşünün ortaçağ kralları otomobillerin, bilgisayarların, uçakların, televizyonun, dişçilerin, kişisel özgürlüğün ve zenginliğin bizlerde yapacağı etki hakkında neler düşünürlerdi. İnsanlık maaş artışları ve primle zenginleşecek, piyango biletiyle değil. Onun için ne yapacağımızı şaşırmayacağız. Yüksek makina IQ'lu oyuncaklarımıza ve onların dünyasına yavaş yavaş gireceğiz. Akıllı ilaçlar ve akıllı silahlar - şu ikisini bir düşünelim.

İlk akıllı ilaçlar sokağa dökülünce ne olacak? Başlangıçta hükümetler onları yasa dışı ilan edebilirler. Kişisel ve profesyonel kullanımlarını engelleyebilirler. Yüksek IQ haplarını herkes kullanamayacaksa kimse kullanmasın diyebilirler. Simülazisyonlar da, ya da kobaylarda baş ağrısına, kalp krizine, felce, tümörlere yol açıyor diyebilirler. Uzun vadeli sonuçları bilinmiyor diyebilirler. Ama yasaklama yüksek-IQ haplarının yayılmasını önleyemez. Fiyatı arttırır, fiyat artışı arzı sürekli kılar. Daha çok kimyager, kimya öğrencisi, ya da genci bu haplardan üretmeye ve kara borsada satmaya teşvik eder. Zaman içinde yüksek IQ

hapları yasal olur. Ancak yasal ya da değil, varlıkları toplumu değiştirir. Kimse yüksek IQ yarışında geride kalmak istemeyecektir. Yüksek IQ hapları (yada YIQlar) insan zihninin steroidleridir. Herkes YIQ alacak. Öğrenciler sınavları geçmek, çalışacakları yerde eğlendikleri geceleri telafi etmek için alacaklar. Çalışanlar, iş yetiştirmek için, kalabalık grupların önünde konuşabilmek, maaşlarını arttırabilmek ama hepsinden öte, alanlardan geri kalmamak için alacaklar. Aşıklar birbirlerini etkileyebilmek için alacaklar. Sanatçılar yeni bir şeyler yarabilmek için. Bilim adamları yeni fikirler geliştirmek, eskileri atmak için. Askerler yaşama şanslarını arttırmak için. Avukatlar savcılarla baş edebilmek için. Hekimler teşhislerini iyileştirmek ve davaları önleyebilmek için. Genelde YIQ'yu akıllılar, daha da akıllı olmak için alacaklar. Daha az akıllılar, akıllı olmak için alacaklar. YIQ'lara tüplü otomobillere telefonlara, televizyonlara ve donuk gıdalara alıştığımız gibi alışacağız. Daha yüksek IQ toplumu yavaşça oluşacak, sıçramayla değil.

Akıllı silahları düşünün. YIQ silahları ülkeler arası ilişkileri kötüleştirdiği gibi iyileştirebilir de. Bunlarla ilk tecrübemiz, 1991 Irak savaşındaydı. Cruise füzeleri ve akıllı roketlerin IQ'ları çok düşüktü. Buna karşın, daha yüksek makina IQ'su silah yarışına girdi. Herkesin süper akıllı silahları olduğunda, komşular eşitlenecekler ve silahları birbirlerini götüreceklerdir. Her ülkenin kendi Yıldız Savaşları kalkanı olacak. Bazı durumlarda öfke, diplomasi yerine spot atışlarını getirebilecek. Ama ne zamanki ülkeler kalkanlara sahip olacaklar, o zaman daha bir toleranslı olacaklar. Tehlike akıllı silahların gelişiminin ilk yıllarında. Yirmibirinci yüzyılda hiç kuşkusuz, bunu göreceğiz. Akıllı silahların artışı dünyayı daha iyi bir yer de yapabilir. Kitle savaşları ortadan kalkabilir.

Her hâlükârda bence makina zengini olmanın müthiş bir sonucu olacak. Makina zenginliği hayatımızdan kısıtlamaları kaldırmaya yardımcı olacak. Kısıtlama. Kapasite azalması. Mecburi kararlar. Polisin sanığı döverek elde ettiği itirafa inanmıyoruz. Kaba kuvvet veya tehdit, kısıtlamayı arttırır (duress) Çevresel faktörlerin çoğu da öyle. Bu noktada makina zenginliği çok işe yaracaktır. Tabii ki, yoksulluk da kısıtlama getirir. Eğer şart olmasa pek az kimse çalar ya da çalışır.

Ama kısa ömür de kısıtlayıcıdır, hatta belki de en önemli kısıtlayıcıdır. Saatin tıkırtısı söyleyeceğimiz ya da yapacağımız her şeyi kısıtlar. Bin ya da milyon yıl yaşayacağınızı bilseniz bir çok şeyi aynı şekilde yapmazsınız. Çocuk yapmak için acele etmezsiniz, belki de hiç yapmazsınız. Belki daha az harcama yaparsınız. Belki dünyayı ve solar sistemi daha az kirletirsiniz. Daha uzun yaşam top-

lum, dünya ve solar sistemle daha uzun ilişkiler demektir. O durumda Mars'a ne yaptığımız, madenlerini boşaltmamız, ısıtmamız ya da dünyavari bir cennete dönüştürme çabalarımızla ilgilenirsiniz.

Seksüel iştah da bizi kısıtlar. Her erkek bilir ki, dünyaya dair duygularımız seks öncesi ve seks sonrası farklıdır. Kadınlar da böyle bir farklılık hissediyor gibidirler. Kültürün ve flörtün bu konuda yapabileceklerinin bir sınırı vardır. Esas belirleyici olan yaşam uzunluğudur. Robotikte, malzemelerde ve kozmetiklerdeki gelişmeler hiç kuşkusuz seks ikamelerini getirecektir. Hatta belki günümüz pop yıldızlarının siborg modelleri satılır olacak. Belki de seks ikameleri, seks arttırıcıları daha yüksek IQ ve uzun hayat kadar istenir olacak. Daha seksi bir dünya daha hoş bir dünya olabilir. Ancak daha eğlenceli olacağı muhakkaktır.

Peki, her kadın ya da erkeğin kendi robot haremi olan bir dünyada romantik aşka ne olur? Özgür seks, özgür aşk anlamına gelmeyebilir ama etkiler. Romance'den kösnüllüğü ve gen üretimini çıkarırsak ne olur? Kısıtlamaları ortadan kaldırırsak ne olur? Belki de ortada hiçbir şey kalmaz. Ya da belki gerçek aşk kalır ve bugünden düşünemeyeceğimiz boyutlara ulaşır.

Makina zenginliği bugünden tasavvur edemeyeceğimiz makina kültürü getirecektir. Sanatta yeni halılar dokuyacak, bilimde yeni ağlar örecek, yeni algılamalar ve idrak getirecektir.

Bunların toplam etkisi ve bunların gerisindeki sanat, bilim, kültür ve tarih, insanın kozmostaki mercan kayasının alt katmanını teşkil edecek. Bundan binlerce, milyonlarca hatta milyarlarca yıl sonra bizim biyolojik ve makine ahfadımız mercan kayalığımıza bir iskelet, bir kültür, bir bilim eklemeye devam ediyor olacak. Son çocuklarımız mercan kayasının üstünde dikilebilir ve kâinatın kendi mercan kayalıkları üzerinde dikilen diğer medeniyetlerini selamlayabilirler. Diğerlerine yol gösterebilirler ya da diğerleri bizimkilere yol gösterir.

Veyahut kendini beğenmiş bir makine olarak Babil kulesi üzerinde tek başımıza durur, cevap vermeyen Matematik yapıcısını bulmak üzere kâinatı araştırmayı sürdürebiliriz. Ya da Matematik yapımcısının bize verdiği cevabı beğenmeyebiliriz. Belki bizim kâinatımız boşlukta büyük bir çipten ibarettir. Başka bir kültür için enformasyon stoklayan bir çip. Enformasyon kâinatın nasıl değiştiğinde yatabilir. Kozmik genişleme ve sıkışma patternleri -bizim kâinatımız geniş bir nöral ağ, bir kompakt disk ya da bir bellek çipiymiş, bizler de mantık devrelerinin birinin soğuk, sert tellerine çömelmiş oturan virüsümsü bir kolo-

niymişiz gibi- enformasyon kodlayabilir/dekodlayabilir. Ya da mesaj var-mesaj yok olabilir. Mesajlar şu anda burada olabilir ama biz onları algılayamıyor, idrak edemiyor olabiliriz. Cebir kitabı üzerinde yürüyen karıncalar olabiliriz.

YIQ'su bu dünyaların kapısını aralayacaktır. Fuzzy mantık bize bu kapıyı bir bedel ödeyerek açacağımızı gösterdi. Eski mantığa itaat etmemeli, eski mantığı aşmak için kurallarını kırmalıyız. Makinaların bizim gibi düşünmelerini sağlamaya ilk çalıştığımızda, bunu onlar gibi düşünerek yapmaya çalıştık. Aç/kapa makinaları kadar basit düşünmeyi öğrenmeye çalıştık. İkili düşünce sisteminin kültürel mirası böyle yapmamızın doğal ve uygun olduğunu göstermişti. Kesinliği aradık ve bulamadığımız zaman kendimiz temin ettik.

Kapıyı biraz daha açtığımızda fuzzy mantığı da daha genel bir düşünce veya teori veya süreç için terk edebiliriz. Son tahlilde fuzzy mantık doğrunun bugüne kadar aranandan daha yakın bir tahminine cevaz veriyor. Bizim bilim ve matematiğimiz daha yeni doğdu.

İnsanlığın akıllı makinalarla geleceği eski köle-sahip temasına yeni çeşitlemeler getirecek. Makina zekâlı üstlerimizi biz kontrol edeceğiz. Onlarla yaşayacak, onları yaratacak, onlara uyum sağlayacak, belki de onlarla birlikte doğuracağız. Onlar bizim dizginlerimizi tutarken biz de onların dizginlerini tutacağız. Aynı zamanda köle, aynı zamanda patron. Mesele, derece meselesi olacak.

ASLINDA HER ŞEY OLMASI GEREKTİĞİ GİBİ...

Aslında, her şey, her zaman olduğu ve olması gerektiği gibi: belirsiz, bulanık, ortada ve kaotik.

Türkiye'ye dair olup da, yüzde yüz doğru ya da yüzde yüz yanlış olduğu kanıtlanmış tek bir olgu yok. Ne kadar ince elenip sık dokunursa dokunsun, temel alınan hiçbir veri, uzun vadeli tahminleri –buna "felâket senaryoları" da dahil- doğru çıkaracak kadar sağlam değil, ve olmayacak. Çünkü ne kâinat, ne dünya, ne de Türkiye belli kurallara göre işleyen, her olayın bir takım sebeplerin kaçınılmaz sonucu olarak tezahür ettiği, başı sonu belli olan "deterministik" sistemler.

"*Kâinatta belirsiz olan, bulanık olan, ortada olan hiçbir şey yoktur* " diyen Newton. Sir Isaac Newton'un 1687 basımı Principia'sına göre, kesin bir sistem olan kâinatı/dünyayı oluşturan parçacıklar, belirli fizik kurallarına göre hareket ederler. Parçacıkların birbirleriyle olan ilişkileri, "nedensellik" çerçevesinde gelişir. Biz insanlar, nedensellik kurallarının neler olduğunu keşfedersek, kâinatın nasıl işlediğini kesin olarak öğrenebiliriz. Ve insanlığı, kâinatın nasıl işlediğini öğrenmekten alıkoyacak hiçbir şey yoktur.

Isaac Newton, ilk "Aydınlanma Çağı"na damgasını vurmuş olan büyük fizikçi. Aydınlanma Çağı Aristo'yu kaynak edinen Kopernik, Kepler, Galile ve Newton'la devam eden bir dizi buluş ya da keşif sonucunda, semavi dinlerin dünya ve kâinat açıklamalarını reddeden, yeni açıklamalar getiren sürecin adı. Aydınlanma Çağı öncesi kâinat ve dünyaya dair "doğrular" ya vahiy ya da usavurum yoluyla "saptanırken," Newton'dan sonra doğruların gözlem sonucu olarak belirlenmesi ilkesi kesin olarak benimseniyor, gözlem, ölçüm ve deney bilimsel düşüncenin olmazsa olmazları olarak yerleşiyor.

Dahası, parçaların gözlem, ölçüm ve deney sonucunda ortaya çıkacak birkaç sade, basit ve kesin kanunun "Bütün"e uygulanabileceğine, bu sade ve basit kanunlar "Bütün"ü kesin olarak açıklayabileceklerine inanılıyor.

Birinci Aydınlanma Çağının düşünce dünyası bir ya-ya da dünyası, çünkü, Birinci Aydınlanma Çağının ruhunu veren "Klasik Fizik"in dünyası, doğrusal

mantığın kurallarının geçerli olduğu bir ya-ya da dünyası. Bilimde, bir şey, ya doğrudur, ya da yanlış. Ya siyahtır, ya da beyaz. "Hem doğru hem de yanlış" olamaz, çünkü "doğru" tektir. Örneğin, ışık. Klasik Fizikçiler, ışığın, ya cisimcik bölüklerinden ya da dalga serilerinden oluşması gerektiğini düşünürlerdi. Hem dalga serilerinden hem de cisimcik bölüklerinden oluşan ışık tanımlaması, "saçmalık"tan başka bir şey olamazdı.

Newton'un kâinat ve dünyanın gözlemlenebilir, ölçümlenebilir ve çözümlenebilir verilerden oluştuğu, bu işlemlerin sonucunda ortaya çıkacak birkaç sade, basit ve kesin kanunun "Bütün"e uygulanabileceği, "Bütün'ü kesin olarak açıklayabileceği" şeklindeki dünya görüşü sadece fiziği değil, fiziğin dışındaki diğer tüm bilimleri de şekillendirdi. Modern dünyayı biçimlendiren sosyal bilimler, sanat, edebiyat, hatta müzik klasik fiziğin kuralları doğrultusunda gelişti.

Örneğin, Newton'un atomlardan oluşan kâinat fikri, iktisatta Adam Smith'in çıkarlarını kovalayan bireysel girişimcilerden oluşan kapitalist/liberal anlayışının mesnedini teşkil eder. Münferit atomların birbirleriyle olan ilişkileri ekonomide bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini modeller. Gerek fizikte, gerekse ekonomide kullanılan araştırma yöntemi de aynı esasa dayanır: sistemi mümkün olan en küçük parçasına indirmek ve parçacıkların davranışına bakarak, bütünün geleceğine dair karar vermek, tahmin yürütmek.

Bir şey ya öyledir ya da öyle değildir; ya siyah ya beyazdır, belirsizlik, bulanıklık, gri yoktur anlayışını siyaset bilimine taşıdığında ise iki olgu ile karşılaşılır: toplum mühendisliği ve ideolojilerin keskinliği.

Toplum mühendisliği, otokratik ya da en azından Jakoben/tepeden-inmeci yönetimlerle sonuçlanırken, ideolojiler keskinleşir. Çünkü "doğru" tektir. Newton'un siyah-beyaz dünyasında meselâ ya sağcı, ya da solcu olunur. Tıpkı bir fotonun aynı zamanda hem cisimcik hem de dalga olması düşüncesinin saçma olduğu inancı gibi, burada da hem solcu hem de sağcı olduğunu savunan birisi ciddiye alınamaz. Ya da, daha güncel bir örnek: hem laik, hem de Müslüman olunabileceği şeklindeki bir iddia ya kabul edilemez bir yozlaşma olarak nitelendirilir ya da marjinal bir tutum olarak kenara itilir.

Newton'un dünya görüşü, edebiyata da yansır. Meselâ, roman karakterleri de ya iyi ya kötü, ya kahraman ya da korkak olurlar. Hemen her zaman belirli bir hedefe hizmet etmeleri, iyilik ya da kötülükte tutarlı olmaları gerekir. Karakterleri bu kurala uymayan bir eserin roman olmadığı sonucuna varılır.

Meselâ, müzik. Müzikte notaların do-re-mi gibi kesin/matematiksel sesler şeklinde düzenlenmesi Birinci Aydınlanma Çağının sonuçlarındandır. Türk müziğinin ara tonları, Batı anlayışında yok sayılır. Zamanla beğeniden de düşer.

Özetle, Klasik Fizik'in "doğru tektir" aksiyomunun kabulü, hem o hem de bu, anlayışının reddidir. Gri alanlar, şahsiyetsizlik, yozluk, bozukluk anlamına geldiği için yok sayılırlar. Klasik Fizik'in bu "mekanize" dünya görüşünün sarsılmaya başlaması, 1920'lerde filizlenen parçacık ya da kuantum fiziğindeki ilerlemelerin sonucu. "Yeni Fizik" diye bilinen kuantum fiziği, bilim dünyasının "doğru" anlayışını altüst etmekle tehdit eder, çünkü siyah-beyazcı Newton Fizik'inin aksine, "Yeni Fizik"te "kesinlik" yoktur, "tek" doğru yoktur. "Hiçbir şey kesin değil, hiçbir şey imkânsız değil." Yeni Fizik'in temel cümlesidir.

Albert Einstein'ın "matematik kesin olduğunda gerçeği yansıtmaz, gerçeği yansıttığında kesin değildir" saptamasıyla dikkatleri çeken kuantum devrimi, ışığın hem dalga serileri hem de cisimcik bölüklerinden oluştuğunun tespit edilmesiyle birlikte reddedilemez bir oluşum haline gelir. Dahası, ışığın dalga veya cisimcik niteliğini gözlemci ile adeta bir diyaloğa girerek belirttiğinin ortaya çıkması işleri daha da karıştırır.

Arşimed'in "Evraka! Evraka!" diye bağırdığı su ve tas deneyinin Kuantum Fizik'indeki karşılığı ışığın hem dalga serileri hem de cisimcik bölüklerinden oluştuğunu saptayan deney. Şöyle ki, herhangi bir ışık kaynağının, mesela bir ampulün, önüne dalga dedektörü koyulduğunda, ışığın dalga niteliğini açık ettiği, oysa cisimcik dedektörü kullanıldığında cisimcik niteliğini sergilediği saptanır. Bu deneyin telmihi, ışığın biz onu nasıl görmek istiyorsak, kendisini bize öyle gösterdiğidir!

Deneyin sonucu öylesine garipsenir ki, kuantum fizikçisi Erwin Schrödinger, ışığın bu hem dalga hem de cisimcik olma niteliğini vurgulamak için "Schrödinger'in Kedisi" diye anılan, kuantum deneyini tertipler. Schrödinger, bu deney ile ışığın tetikleyeceği bir tabancanın namlusunun karşısına yerleştirilen bir kutuya konan bir kedinin ölü ya da diri olmasının, ışığın dalga ya da cisimcik gibi hareket etmesine bağlı olduğunu göstermeyi amaçlar. Işık, cisimcik gibi hareket ederse kedi ölecek, dalga gibi hareket ederse yaşamaya devam edecektir. Işığın ne zaman nasıl hareket edeceği asla bilemeyeceğimiz şeylerden biri olduğu için, deney bizi kedinin ölümle/yaşamın üst üste bindiği, süperpoze, bir durumda olduğu şeklinde garip ve tekinsiz bir gerçeklikle karşı karşıya getirir. Böylece aynı anda ölü ve diri olmak gibi bildiğimiz hayatta imkansız olan bir

keyfiyetin kuantum dünyasında bir gerçeklik olduğu vurgulanır. Anlaması zor, alışması, sindirmesi daha da zor bir gerçeklik!

Öyle ya da böyle, "Yeni Fizik," önümüzdeki yüzyılın dünya görüşüne damgasını vuracak yeni anlayışlar getiriyor. Tıpkı Klasik Fizik'in "Birinci Aydınlanma Çağını" başlatıp, günümüze hakim olan "mekanize" dünya görüşünü şekillendirdiği gibi, "İkinci Aydınlanma Çağı"nın da insanın kendisine, kendi bedenine, topluma, Kâinatı oluşturan canlı cansız tüm varlıklara hatta "canlılık ve ölülük" durumlarına bakışını radikal bir biçimde değiştireceği öngörülüyor. Belirsizliğe, bulanıklığa alışacak, kaostan korkmamayı öğreneceğiz.

ASLINDA HER ŞEY OLMASI GEREKTİĞİ GİBİ... (2)

> "Kâinatta belirsiz olan, bulanık olan, ortada olan hiçbir şey yoktur. Kâinatı/dünyayı oluşturan parçacıklar, belirli fizik kurallarına göre hareket ederler. Birbirleriyle olan ilişkileri, 'nedensellik' çerçevesinde gelişir. Nedensellik kurallarının neler olduğunu keşfedersek bizi kâinatın/dünyanın nasıl işlediğini öğrenmekten alıkoyacak hiçbir şey yoktur."

Birinci Aydınlanma Çağının zihniyetini özetleyen bu inanç, 1920'lerden itibaren "Yeni Fizik" olarak da bilinen Kuantum Fiziğindeki ilerlemeler sonucu sarsılmaya başlıyor. Werner Heisenberg, "Nedensellik kurallarının neler olduğunu keşfedersek bizi kâinatın/dünyanın nasıl işlediğini öğrenmekten alıkoyacak hiçbir şey yoktur" diyen Isaac Newton'un yanıldığını, kuantum mekaniğinde bazı şeylerin ilkesel olarak bilinemez olduğunu matematiksel olarak kanıtlıyor.

Klasik Fizik, doğrusal sistemleri çözüyor, ne ki, gerçek dünyada doğrusal sistem yok! Şunu şöyle etkilersek, bu sonucu alırız diye kesin bir şey söyleyemiyoruz, çünkü gerçek dünya doğrusal değil. Gerçek dünya kırçıl, gerçek dünya puslu, gerçek dünya saçaklı. Siyah-beyaz olan, tertipli, düzenli olan, bilim, dünya değil. Kırçıl bir dünyayı anlatmak için, içinde kırçıl kelime olmayan bir dili, bilimin dilini, kullanageldik; sorun da burada.

Soruna, "Uyumsuzluk Problemi" diyorlar ve ekliyorlar: Eski Yunan, Demokritus, kâinatı atomlara ve boşluğa indirgedi. Eflâtun, dünyayı doğrular ve üçgenlerle doldurdu. Aristo oturdu, siyah-beyaz mantığın kanunlarını yazdı. O gün bugün, matematikçiler ve bilim adamları, aslen puslu/kırçıl/saçaklı olan evreni tarif etmek için, siyah-beyaz kanunları kullanırlar. Aristo mantığının ikili (doğrusal) sisteminde gökyüzü ya mavidir, ya da mavi değildir. Hem mavidir hem de mavi değildir olmaz. Bir şey, ya doğrudur yada yanlış. Dijital bilgisayar, 0/1 ikili sisteminde çalışır. Bilim, siyah-beyaz düşüncenin zaferidir.

"Bilim" deyince akan sular durmaktadır ama aslında siyah-beyaz da yoktur. Karadır denilen her şeyi, saç, kumaş, gece, gökyüzü, kömür, ne bulursak toplayıp bakalım. Bakalım, birinin siyahı ötekininkini tutuyor mu?! Keza beyaz. Kö-

pük, bulut, elmanın içi, kemik, diş, kar. Öyleyse, beyaz diye de bir şey yok, beyazımsı bir şeyler var!

"Yeni Fizik"in önde gelen iki açılımından birisi "Kaos Paradigması," diğeri "Fuzzy," yani puslu veya saçaklı mantık.

Kaos Teorisi, Birinci Aydınlanma Çağını başlatan Klasik Fizik'in açıklamaya muktedir olmadığı için gözardı etmeyi sürdürdüğü "türbülans"a/karmaşaya anlam kazandıran, "dinamik sistemler" denilen süreçlerin işleyişini açıklayan teori. Klasik Fizik'in, "şunu şöyle etkilersen bu sonucu alırsın" şeklindeki nedensellik ilişkilerinin işlemediği durumlar: hava hareketleri, deniz dalgaları, girdaplar, depremler, borsadaki iniş-çıkışlar, vb. vb. Bunlar, doğrusal sistemler olmadıkları için neden-sonuç ilişkileri kesin olarak saptanamayan oluşumlar.

Dinamik sistemlerin özellikleri, başlangıç noktalarında meydana gelen en ufak -moleküler- bir değişikliğin beklenmedik boyutlarda sonuçlar doğurabilmesi. "Kelebek Etkisi" diyorlar: şu anda Kabil'de kanat çırpan bir kelebeğin, bir süre sonra New York'ta fırtınaya sebep olabilmesi gibi meteorolojik bir durum ortaya çıkabiliyor.

İnsan toplumları da dinamik sistemler. Bu saptamanın telmihi önemli, çünkü Kaos Paradigması, toplum mühendisliği (örneğin, Yeni Dünya Düzeni) girişimcilerinin, kesin sonuçlar almayı beklememeleri gereğine işaret ediyor. Ne kadar iyi düzenlendiği, uygulandığı, denetlendiği sanılırsa sanılsın, herhangi bir toplumsal olay, bütün bir dünyayı sarsacak Kelebek Etkisi yaratabilecektir, çünkü. Bu bağlamda, "ateş olsa, cürmü kadar yer yakar" deyişi gerçekçi değildir.

Einstein'ın "matematik kesin olduğunda gerçeği yansıtmaz, gerçeği yansıttığında kesin değildir" şeklinde özetlediği olgu -dünyada hiçbir oluşumun/hiçbir hadisenin kesin olarak gözlemlenemediği gibi, kesin olarak ölçümlenemediği olgusu- hep bilinir, ancak "küsurat" işlevsellik adına gözardı edilirdi. Küsuratın ihmal edilmemesi gereği, dinamik sistemlerde fırtınalar yaratabildiği kanıtlanınca ortaya çıktı.

Olgular, veriler, fuzzy/puslu'dur, ölçümler fuzzy/puslu'dur, hatta ölü ile diri arasındaki fark bile fuzzy/puslu'dur. Nesneler arası ilişkiler, Klasik Fizik'in öngördüğü şekilde tezahür etmeyebilir. Hatta "hiçbir şey kesin değildir, ama her şey mümkündür."

Aristo mantığının siyah beyaz kesinliğini reddeden fuzzy ya da çokdeğişkenli mantık, hem-hem de şeklinde ifade edilen dünya gerçeğinin mantığı: A'nın hem A, hem de A olmadığı durumu tasvir ediyor. Dahası, muğlaklığın hesaba geldiğini ispat ediyor.

Fuzzy Revolution/Saçaklı Devrim diyorlar. Batı dünyasındaki öncüsü Lütfi Askerzade, Berkeley'deki Güney Kaliforniya Üniversitesi, Elektrik Mühendisliği Fakültesi dekanı. Kuantum filozofu Max Plack'in hemşerisi. İkisi de Bakü'lü. '80'li yıllara kadar dünyanın önde gelen bilim merkezlerindendi, Bakü. Sovyetler Birliği ile beraber çöktü. Lütfi Bey, 1942'de Tahran Üniversitesinden mezun. Aynı yıl, yüksek lisans için Massachusetts Institute of Technology'ye gidiyor. MIT, fen bilimlerinin mabedi sayılıyor. Güney Kaliforniya Üniversitesi dekanlığı da elektrik mühendisliği dalında gelinebilecek en yüksek mevki. Doktorası, Columbia'dan. Princeton Institute of Advanced Study denince akla Kurt Gödel, Albert Einstein, Stephen Kleene gibi isimler gelir. Lütfi Askerzade, Columbia'dan sonra yıllarca çalışacağı Princeton Institute of Advanced Study'ye gidiyor.

Lütfi Askerzade, 'Fuzzy Logic' kavramını ilk kez, 1962 yılında, 'Devre Teorisinden Sistem Teorisine' başlıklı makalesinde kullanıyor: "*Bize radikal ölçülerde farklı bir matematik lazım. Bize saçaklı verileri tanımlayabilecek bir matematik lazım*!" diyor ve ekliyor, "*Aristo mantığı, davete gelirken, smokin, kolalı beyaz gömlek, siyah kravat, siyah rugan iskarpinler giyinen birine benzer. Saçaklı mantık ise, blucin, tişört, lastik ayakkabıyla gelene. Eskiden böyle bir kıyafet kabul edilemezdi. Ama artık işler eskisi gibi değil, işler değişti*." Askerzade'nin bu sözleri "İkinci Aydınlanma Çağı"nın gebe olduğu zihniyet değişikliğine işaret eden sözler. Buna karşın, ilk harekete geçenler Amerikalılar değil, Japonlar.

Saçaklı Mantık, 1990'ların başlarında Uzak Doğu'nun teknolojik ve kültürel amblemi olarak ortaya çıkıyor. Yüksek teknoloji tüketim ürünleri imalatının bayraktarlığını Japonya yapıyor. Japon mühendisleri, bilgisayarlardan, elektrikli süpürgelere kadar yüzlerce ürün ve sistemin makina zekâ katsayısını (IQ) arttırmak için Saçaklı Mantıktan yararlanıyorlar. Hükümet, iki büyük araştırma laboratuvarı kuruyor, çokdeğişkenli mantık üzerine konferanslar tertip ediyorlar. Japon televizyonu, "Saçaklı Mühendislik" belgesellerini en-iyi-saatte (prime-time) yayınlarken, Japon Parlamentosunda siyasiler, saçaklı mantığın anlamını tartışıyorlar. Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, MİTİ, saçaklı ürünlerin 1990'da bir buçuk, 1991'de iki milyar dolar getirdiğini hesaplıyor. O yıllarda küresel bilgisayar pazarı, yaklaşık 200 milyar dolardı. Fuzzy Japonlar, daha o

yıllarda pazarın yüzde birine hâkimdiler. Ve yarış daha yeni başlıyor denmesine karşın Körfez krizinde "fuzzy" füzelerin deneme mahiyetinde kullanıldıklarından söz ediliyor.

Özetle, Schrödinger'in kedisinde sembolleşen Yeni Fizik ve onun türevleri Kaos Paradigması ve Saçaklı Mantık'ın, insanlığı siyah-beyaz düşüncenin cenderesinden, kesin yargıların kabalığından, dayatmasından kurtaracağı söyleniyor. Dünyada yüzde yüz doğru olan hiçbir tanım veya ölçü olmadığının idraki, düşünce biçimimizin radikal bir değişime uğrayacağının habercisi. İkinci Aydınlanma Çağı, Demokritus'un parçacıklarının karşısına Buda'nın "bütüncül" dünya görüşünü yerleştiriyor.

“BÜTÜNCÜ” DÜŞÜNCE DEVRİMİ

Klasik fizik, “atomistik”ti. İkinci Aydınlanma Çağının yolunu açan kuantum fiziği, “Yeni Fizik, ise “bütüncül.” Atomcuların kâinat/dünya görüşleri, herhangi bir “bütün”ün parçalarına ayrılabileceği, parçaların arasındaki ilişkilerin incelenebileceği şeklindeydi; bütüncüler, “‘bütün’ün parçalarının toplamından daha büyük” olduğunu savunuyorlar. Atomcular, “bütün”ün daha iyi anlaşılabilmesi için parçalara bölünmesi gerektiğini iddia ederlerdi; bütüncüler ise oluşumların ya da sistemlerin doğasını anlamak için tümüne bakılması gerektiğini söylüyorlar.

“Bütüncülük” bir fikir ya da felsefi kavram olarak “Atomculuk”un tam karşısında yer alıyor.

Kadim Yunan atomculuğunun klasik fiziğin öncülerinden sayılan iki isminden birisi Leusippus, diğeri Demokritus. Leusippus ve Demokritus, “Her şey Bir’dir. Bölünmez olduğu gibi, süreklidir” şeklindeki tevhidi görüşün sahibi Parmenides’e karşı “kainat/dünya bölünemez ve yok edilemez parçacıklardan (atomlardan) oluşur” hükmünü ileri sürüyorlar.

17. Yüzyılda, klasik fiziğin atomculuğa hız verdiği yıllarda, bütüncü felsefeye Parmenides’i hatırlatır şekilde yönelen Spinoza, dünyada gözlemlediğimiz farklılıkların ve bölünmelerin aslında tek olan cevherin suretlerinden ibaret olduğunu söylüyor. Ruhani geleneklerin hemen tümünde rastlanan benzeri panteist yaklaşım, çağdaş Kuantum Alan Teorisinin de temelini teşkil ediyor. Kuantum Alan Teorisine göre, var olan her şey Kuantum Vakumunun uyarılmasından (“evrensel bir su birikintisinin üzerindeki dalgalanmalar” gibi diyorlar) ibarettir.

Bütüncü görüşe sahip bir diğer isim Hegel. Hegel kendi mistik deneyimlerinden yola çıkarak tabiatın ve devletin bütünselliğine ilişkin felsefesini tertipliyor: tabiat, zaman-dışı, bütüncül, rasyonel ve ruhani bir gerçekliktir; devlet ise bir yarı-mistik ortaklık. Bireyler sahici kimliklerini şekillendiren bu “görünmez ve yüksek gerçeklik”e sadakat ve itaat borçludurlar.

Karl Marks da dâhil olmak üzere, toplumcu siyasi düşünürlerin hemen hepsi, "yüksek bir ortak gerçeklik"i veya "birlik"i veya "grup"u veya "sınıf"ı veya "ulus"u öne çıkarırken, parçanın ve bireyin farklılığını küçümsemek/indirgemek eğilimdedirler. Toplumun bütününün kendisini oluşturan bireylerin niteliklerinden ya da istemlerinden farklı ve bağımsız güçleri olduğu vurgulanır.

Bütüncü kâinat/dünya görüşünün Yirminci Yüzyıldaki siyasi uygulaması, Marks'ın düşüncelerinin sosyalist ülkelerdeki tezahürleriydi. Psikolojide Gestalt okuluna kaynaklık etti. Eğitimde aşırı uzmanlaşmaya karşı öğretiler-arası-ilişkilerin gelişmesi gereğini vurgulayan Sistemler Teorisi'ni doğurdu. Tıpta, münferit hastalıkların değil, insan bedeninin bütününe eğilen alternatif tıbbın revaç bulmasını sağladı.

Bütüncü düşüncenin bir tezahürü de, Kuantum Mekaniğinin "Potinbağı Teoremi." Potinbağı Teoremi, ne kadar bölünürse bölünsün, maddenin temel olarak nitelendirebileceğimiz bir parçasının olmadığını, hiçbir parçanın diğerlerinden daha vazgeçilmez olmadığını, "bütün"ün birbirileriyle örülü olayların devingen ağı olarak değerlendirilmesi gerektiğini söylüyor. Bu bağlamda, teorem, "üstün ırk," "üstün ulus" vb. kavramları altüst etme potansiyeline sahip. Ve tabii buna bağlı olarak da "en zeki," "en çalışkan" vb. gibi kavramların telmihlerini de. Üstünlerin dorukta yer aldığı piramitler, koniler yerine herkesin merkezden eşit mesafede durduğu daireler ve küreler. "Madde"yi, yeryüzündeki yaşamın bütünü olarak yorumlamamız halinde sadece insan ırklarının değil, milletlerin değil, tüm canlı türlerinin birbirlerinin yaşamlarıyla örülü birlikteliklerini gözetmek durumundayız. Hiçbir ulusun yaşam biçiminin diğerininkinden daha temel, dolayısıyla daha vazgeçilmez, dolayısıyla daha "üstün" olmadığını teslim etmek durumdayız. 21.Yüzyılda kendinden giderek daha çok söz ettirecek olan "küreselleşme" eğiliminin köklerini de burada buluyoruz.

Potinbağı Teoremi ile hemen ilişkili bir başka yeni kavram da Darwinsel Evrimin dünya düşüncesindeki hâkimiyetine meydan okuyan "Birlikte Evrilme" kavramı. Darwinsel Evrim, canlıların yaşayakalabilmek için birbirleriyle aş için eş için yenişmek durumunda oldukları kavramı üzerine kurulmuştu. Birlikte Evrilme, işbirliği ve yaşa-yaşat anlayışı üzerine kuruluyor; kâinat ve dünya, dünya ve tabiat, tabiat ve canlılar arasındaki işbirliğinin ve karşılıklı bağımlılığın topluca yararlarını vurguluyor.

Darwinsel Evrim, birisinin kazanması için diğerinin mutlaka kaybetmesi gereken bir sıfır-toplam oyunuydu. Birlikte Evrilme de oyuncuların hepsi kazanı-

yorlar. Arıların beslendikleri çiçeklerin tohumlarını başka alanlara taşıyarak türün yaşayakalmasını sağlamaları gibi, tabiatta binlerce örneği var. Moleküler biyolojide, DNA'ların çevreye uyumu Birlikte Evrilme kavramı ile açıklanıyor. DNA, canlıların gelişme biçimlerini belirleyen moleküler bir ileti, bir hayat "tamimi"dir. DNA'nın çevresiyle işbirliği içinde oluştuğu anlaşılıyor. Yine de, "derin bütüncülük"ü yadsınamaz biçimde gördüğümüz alan şimdilik kuantum teorisi ve varoluşun ya da kuantum varlıklarının kimliklerinin içinde bulundukları ortama ve birbirleriyle olan ilişkilerine bağlı olarak değiştiği gerçeği.

Kuantum varlıklarının hem dalga-benzeri hem de cisimcik-benzeri suretleri var. Dalga-benzeri suretleri belirlenemiyor; uzaya, zamana ve olabilirlik alanına dağılmış durumdalar. Buna karşın, cisimcik-benzeri suretleri, belirlenebiliyor, uzayın ve zamanın belli bir yerinde mukimler ve sahicilik alanındalar. Kuantum varlığının cisimcik-benzeri sureti kesinleşmiş sureti, buna karşın dalga-benzeri sureti, çevresiyle girdiği diyalog ya da diğer varlıklarla olan ilişkisi sonucu belirleniyor. Bir başka anlatımla, bir kuantum-varlığının dalga-benzeri onun potansiyeli ya da olabilirliği anlamına geliyor.

Zor kavramlar gibi duruyorlar ama öyle değil. Elli-iki kağıtlık bir deste düşünün, ambalajı henüz açılmamış olsun. Bu durumda destenin en üstteki kartın hangisi olduğunu bilemeyiz. Diğer bir anlatımla, gözlemlenmemiş kartlar, "olabilirlik" alanındadırlar. Destenin en üstündeki kartın dalga-benzeri sureti elli-iki olasılık tanımlar. Ambalajı açtığınızı, en üstteki kartın, meselâ, maça papazı olduğunu gördüğümüzü farz edelim. Bu durumda diğer tüm olasılıklar ortadan kalkmış, kart, sahicilik alanına geçmiştir. Veya millet meclisini düşünelim. Seçim öncesi parlamento kombinasyonu sonsuz sayıda olasılıklar içerir. Ancak, seçim yapılıp sayım bittiğinde ortaya çıkan tablo, diğer olasılıkların tümünü ortadan kaldırmıştır. Veya müzik. Tamburunu eline alan bir bestekârın önünde sayısız sayıda olasılıklar vardır. Ama bestesinin makamını seçip notaları kâğıda geçirmesi demek, bestenin sahicilik alanına geçmesi, diğer tüm seçeneklerin ortadan kalkması demektir.

Hal böyle olunca, "hakikat"in yani bestenin ya da meclisin nihai halini, bestekârın ya da seçmenin dalga-suretini çökertmeyi seçtiği bir olasılıktan ibaret olduğu bir durum olarak düşünmek de mümkün. "Nitekim," diyorlar, "*düşünürseniz, aynı anda sayısı sınırsız konumda olabileceğinizi görürsünüz. Hayallerinizi düşünün, ihtiraslarınızı düşünün, kışkırmalarınızı, pişmanlıklarınızı düşünün, 'keşke'lerinizi düşünün. En sevdiğiniz bir varlığı kendi ellerinizle boğazladığınız bir durumu dahi düşünebilirsiniz, değil mi? Daha neler neler düşünebilirsiniz!*

Birbirleriyle çelişen, çelişmeyen hatta birbirini ortadan kaldıran sayısız sayıda olasılık var. Siz bu olasılıklardan birisini seçip yerleşinceye kadar, kuantum sistemi olasılıklardan birisine çökünceye kadar, olasılıklar sonsuz sayıda ve aynı anda varlar."

Cemil Meriç'i rahmetle anmamak ne mümkün! "*Bana hakikati değil, muradını ver*," dediğini hatırlıyorum, "*Olmak istediğin gibi görün, olduğun gibi değil, çünkü her yalan bir yaratış*.'"

ARİSTO APTAL MIYDI?

Son dönemde Türk basınında ilginç yazılar yer alıyor... Bilimsel bulgular ve bilim, toplumsal meselelerin algılanışıyla, geleceğin siyaseten kurulmasıyla; varlık ve ahlak gibi temel soru alanlarıyla ilişkili hale getirilmekte. Bu yeni yazın dalgasının söylediğine göre bilim, özellikle Kuantum Fiziğindeki bulgular sonucunda artık eski bilim olmaktan çıkmış. Çünkü gerçeklik Aristo'nun sandığı gibi siyah/beyaz misali net konumların karşı karşıya gelmesini değil, siyahla beyaz arasındaki geniş gri alanı da kapsayan bir sürekliliği ifade etmekte. Bu yeni durumun klasik örneği ışık kuramı... Çünkü geçmişte ışık ya parçacık ya da dalga olarak düşünülmekte iken; bugün ışığın hem parçacık hem de dalga olduğunu biliyoruz... Daha doğrusu istersek onu bir parçacık olarak, istersek de dalga olarak gösterecek deneylere sahibiz. Kısacası dışımızdaki gerçeklik, biz onu nasıl görmek istiyorsak kendisini bize öyle göstermekte... Oysa dendiğine göre Aristo ve Newton gibiler herhangi bir önermeyi mutlaka 'doğru' veya 'yanlış' olarak tanımlamakta imişler; ve bu nedenle de 'hem doğru hem yanlış' olan gerçeklik karşısında artık bizzat 'yanlış' konumda kalmışlar... Bilim tarihini biraz okumuş olanlar için doğrusu bunlar epeyce naif yargılar. Belli ki birçok kişi bilim tarihini egemen bilim anlayışlarının art arda sıralanması olarak okumakta. Oysa bilim tarihi esas olarak bilimsel tartışmaların tarihidir; ve böyle bakıldığında yeni ışık kuramının da bilim felsefesi açısından pek fazla bir yeniliği yok.

Gerçekliğin göreceli olduğu, insan zihninin kendine has niteliğinin gerçekliği algılama biçimini etkilediği, dahası insan zihninin muhtemel namütenahi zihinlerden biri olma hasebiyle zaten göreceliliği aşan bir algılamaya sahip olamayacağı, felsefi düzlemde yer almış kadim pozisyonlardan biri. Aristo ve Newton gibi adamların bu tartışmanın ve eleştirinin farkında olmadıklarını söylemek abes olur. Tam aksine bu kişiler söz konusu pozisyona rağmen konumlarını savundular; çünkü onlar gerçeklikle ilgili temel varsayımın zaten spekülatif olduğunun farkındaydı. Diğer bir deyişle gerçekliği siyah/beyaz olarak görmek nasıl bir 'tercihse', onu bir gri alan olarak görmek de öyle bir 'tercih'; ve bu tür tercihler bilimden hareketle yapılamaz. Bu tercihler, bilimsel duruşunuzun ardındaki epistemolojik dayanaklarınızın uzantısı olarak gündeme gelir. Dolayısıyla da örneğin Newton "Tanrı zar atmaz" derken bilimsel bir bulgudan değil, bilimi mümkün kılan bir ön önermeden söz etmekteydi. Bu nedenle de bilimsel

bulgulardan hareketle, bilimi olanaklı kılan felsefi temeli deşifre ettiğini sanmak epeyce naif bir yaklaşım... Eğer bugün bazıları Kuantum Fiziği'nin teorik çerçevesini reddedilemez bir olgu sanmaktaysa, bu tam da Aristo'nun siyah veya beyazına denk düşen bir tutum olmakta. Çünkü önemli olan fizik biliminin kullandığı kuramın basitliği veya karmaşıklığı değil; bilimin kuramsal çeşitliliğe ne denli açık olduğu. Griyi orta alan sayarak siyah/beyaz ayırımcılığının basitliğinden sıyrıldığımızı sanmak, gerçekte felsefi açıdan tek doğrulu bir başka çerçeveye mahkûm olmamızı ifade edebilir... Ne yazık ki bilimsel gelişmenin kendisi bizleri gerçekliğe 'bir adım daha' yaklaştırmıyor. Hiçbir bilimsel kuram diğerlerini tam olarak kapsamadığı ve kuramlar arasında 'nötr' karşılaştırmalar neredeyse olanaksız olduğu için de, kuramlar arasında bilerek ya da bilmeyerek felsefi ve siyasi bir tercihte bulunmaktayız. Newton yaşasaydı, yanıldığını söylemez; muhtemelen insan zihninin yetersizliğinin göreceliliği ürettiğini söylerdi...

BANA HAKİKATİ DEĞİL, MURADINI VER

Rahmetli Cemil Meriç'ten mealen bir cümle bu: "Bana hakikati değil, muradını ver. Olmak istediğin gibi görün, olduğun gibi değil. Çünkü, her yalan bir yaratış." Kuantum gerçekliği ile tuhaf, şaşırtıcı hatta tekinsiz bir biçimde örtüşen bir cümle.

Kuantum varlıklarının hem dalga-benzeri hem de cisimcik benzeri suretleri olduğundan bahsetmiştik; dalga-benzeri suretlerinin uzaya, zamana ve olabilirlik alanına dağılmış, buna karşın, cisimcik-suretlerinin zamanın bir noktasında sahicilik alanında mukim olduklarından. Bir de örnek vermiştik: elli-iki kartlık bir deste. Ambalajı henüz açılmamış olduğu durumda, destenin en üstündeki kartın hangisi olduğu bilemeyiz; bu kart henüz gözlenmemiş olduğundan olabilirlik alanındadır. Elli-iki karttan herhangi birisi olabilir. Diğer bir anlatımla, destenin en üstündeki kartın dalga-benzeri sureti, elli-iki olasılık tanımlar. Ambalajın açılması kartın sahicilik alanına geçmesi demektir. Kartın, örneğin maça papazı olarak belirlenmesi, diğer tüm olasılıkları ortadan kaldırır. "Dalga-suretinin kırılması" diyorlar; ambalaj yırtılıyor ve kart sahicilik alanına "kırılıyor." Hal böyle olunca, "sahici olanı" yani "hakikati" bir "seçim" olarak da olarak da düşünmek mümkün. Ambalajı açmayı seçmezseniz, en üsteki kart olabilirlik alanında elli-iki olasılıktan birisi olmayı sürdürecektir.

Kuantum felsefecileri bu düşünce biçimini insana teşmil ettiklerinde ortaya çıkan durum, sahicilik alanındaki konumumuzun olmayı seçtiğimiz konum olduğu şeklinde. "Nitekim," diyorlar, "Düşünürseniz, sınırsız sayıda konumda olabileceğinizi görürsünüz. Hayallerinizi düşünün, ihtiraslarınızı düşünün, pişmanlıklarınızı düşünün, 'keşke'lerinizi düşünün. En sevdiğiniz varlığı kendi ellerinizle boğazladığınızı düşünebilirsiniz, değil mi? Daha neler neler düşünebilirsiniz! Birbirleriyle çelişen, çelişmeyen hatta birbirini ortadan kaldıran sayısız sayıda olasılık var." Siz bu olasılıklardan birisini seçip yerleşinceye kadar (yani, dalga-suretinizi çökertinceye kadar) olasılıklar sonsuz sayıda ve aynı anda varlar.

Bu bağlamda, "sanal gücümüz"den bahsetmek mümkün. Bize ait olan yegâne bağımsız, yegâne özgür güç, sanal gücümüz; temkinli entelektüellerin kuşku ile baktıkları, usa vurulmadığını sandıkları -oysa, aslının çokdeğişkenli

hem/hem de mantıkta yattığı- o gizli dürtü, batıni bilgi. Kısıtlamaya gelmeyen, sansüre gelmeyen, zapturapt altına alınamayan batıni bilgi: Murat.

"Murat"ı, hava, nefes, irade, maneviyat veya "Maneviyatın Enerjisi" olarak düşünebiliyoruz. Kadim Çin felsefecileri "Bedensel mükemmeliyetin tek başına beceremeyeceği türden güç ve canlılık" olarak da tarif ediyorlar. "Toplam Yaşam Enerjisi," yani "Çi."

"Çi," ilhamını temennilerden alan murad. Bu anlamda, "biz neye niyetleniyorsak yaşam öyle oluşuyor." Kuantum fiziği ile örtüştüğü nokta, birincisinin anthropic ilkesi: "Kâinat nasılsa biz O'nu öyle görürüz, çünkü eğer gördüğümüzden farklı olsaydı, biz burada olup O'nu görüyor olmazdık." Stephen Hawking, "Kâinat öyle olduğu için biz böyleyiz ya da tersi, biz böyle olduğumuz için Kâinat öyle," diyor.

Kâinatın kendisi gibi yaşam da bize bizim temennileriniz doğrultusunda açılıyor. Meriç, "Bana hakikati değil, muradını söyle. Olmak istediğin gibi görün, olduğun gibi değil. Her yalan bir yaratış," derken, dalga-boyutunun kırılmasının murad edildiği noktaya dikkati çekiyor. "Ya olduğun gibi görün ya da göründüğün gibi ol," diskurundan farklı olarak, yaşamın olabilirlik alanına işaret ediyor.

İnsanlar, insan toplulukları gözlemlendikleri süreçlerde belirli nitelikler sergileyebilirler ancak bu nitelikleri kalıcı değildir. Zaman ve mekânın mutlaklığı Newtonsal bir illüzyondan ibaretti, Einstein ve görecelik yıktı. Kuantum teorisi, ölçümleme sonuçlarının kesinliğine ilişkin rüyalardan uyandırdı. Laplace'cıların[1] geleceğin öngörülebilineceğine dair fantezilerini de kaos bilimi ortadan kaldırdı. Bu nedenledir ki, İkinci Aydınlanma Çağı'nın anlayışı "Dünyaya dair olup da, yüzde yüz doğru ya da yüzde yüz yanlış olduğu kanıtlanmış tek bir olgu yoktur," doğrultusunda; ve buna insanların kendi ve başkaları hakkında verdikleri hükümler dâhil. Diğer bir anlatımla, isteseniz de olduğunuz gibi görünemezsiniz. Zaten nitelikleriniz de "fuzzy" yani bulanıktır. Bu kabulün ilginç telmihlerinden birisi de -tahmin edilebileceği gibi- hukuk alanında ortaya çıkıyor.

[1] Pierre Simon Laplace (1749 - 1827), Fransız matematikçi, astronom, fizikçi. Exposition du système du monde'un yazarı. 1796'da basılan kitabı astronomi tarihinin bir özetiyle birlikte, oluşumların genel tanımını veriyor ancak ayrıntılara girmiyordu. Laplace bu eseri nedeniyle kırk kişilik ünlü Fransız Akademisi'ne kabul edildi. "Kitabı Fransız edebiyatının başyapıtlarından birisi kabul edilmekle birlikte, bilimsel açıdan güvenilir değildir" denir: `A Short Account of the History of Mathematics' (4th edition, 1908) by W. W. Rouse Ball.

Birinci Aydınlanma Çağına damgasını vuran Newton'un dünyada belirsizlik, bulanıklık yoktur; bir şey ya öyledir ya da öyle değildir; ya siyah ya da beyazdır, gri yoktur, anlayışını hukuka taşıdığımızda, neyin suç olup, neyin suç olmadığının kesin olarak belirlendiği sistemleri görüyoruz. Cinayet, hırsızlık vb. suçlar ve cezaları matematiksel bir hassasiyetle maddeler, fıkralar şeklinde tanımlanır. Bir sanık, ya katildir ya da değildir, ya hırsızdır ya da değildir. Biraz katildir, biraz değildir diye bir şey yoktur. Tıpkı Klasik Fizikte olduğu gibi, burada da gri alanlar olmamalıdır. Tersi, keyfilik, hukuksuzluk sayılır.

Nasrettin Hoca, gibi, "Davalıya sen haklısın, davacıya sen de haklısın, ikisinin birden haklı olamayacağını savunan dava katibine, vallahi sen de haklısın!" diyen bir mahkeme düzeni olamaz. Komik olur. Ya da komik olurdu demek lâzım. Çünkü, artık günümüzde, Birinci Aydınlanma Çağı'nın pozitif hukuk anlayışı da sorgulanıyor. O kadar ki, "hukuk adalet dağıtmalıdır; kurallar, kaideler değil" şeklindeki bir itiraz, giderek daha yüksek sesle duyuruluyor. Formal/resmi hukukun siyah-beyaz kurallarının cenderesinden kurtulan hakemlerin, tarafların uzlaşabilecekleri gri alanları kolaylıkla saptayabilecekleri düşünülüyor. Görünen o dur ki, 21. yüzyıl, tahkim mahkemelerinin itibarlarının ve sayılarının arttığı bir yüzyıl olacak. Daha uçsal bir gelişim, "kadı" sistemini savunan seslerin gürleşiyor olması. Nedeni yine aynı: Aristo'nun siyah-beyaz sisteminin hukuktaki uygulamalarının kaba ve indirgemeci olmaları nedeniyle adaletsizliğe neden oldukları inancı. Şeytanın ayrıntıda gizli olduğu bilgisi yeni değil ancak bu defa bahse konu olan şeytan, "Kelebek Etkisi"ni yaratan "şeytan."

Öte yandan, insanoğlunun muradına koşum vurduğu bir an var. Kung Fu vb. gibi Uzak Doğu sporlarına aşina olanlar iyi bilirler, sporcuların "Maneviyatın Evrensel Enerjisi"ne koşum vurdukları o an, hasımlarını zifiri karanlıkta sezebildikleri, çıplak elleriyle mermer blokları kırabildikleri andır. "Bedeni bir damla su gibi düşünün," diyorlar, "Bir damla su tek başına, güçsüz ve zararsızdır. Ama tsunami? Tsunami ile kim baş edebilir? Murat, tsunamidir. Tsunami ile baş edemeyen, varlığını muradından sağan ile baş edebilir mi?"

"Murat," aynı anda sınırsız sayıda olasılıklar üretebilir. Bu olasılıkların sahicilik alanına taşınması için itiration/tekrar yeterlidir. Kuantum fiziğinin itiration yasası, basit bir dizi talimatın ya da oluşumun durmaksızın tekrarlanması anlamında. Devamlı tekrarlanan bir dizi basit talimat ya da oluşumla çok karmaşık şekiller, yapılar, davranışlar oluşturulabiliyor. Tersi de mümkün: basit bir dizi talimatı hiç durmadan tekrarlayarak türbülansı düzenli akıntıya, Kaos'u düzene dönüştürebiliyorsunuz. "Kimyasal bir çorbadan istikrarlı yapı çıkartmak gibi,

şayiaları elle tutulur bir yapıya, gerçeğe, dönüştürmek gibi," diyorlar. Yani, bir adama kırk kere deli derseniz, deli olabiliyor. Ya da, "Türk milleti çalışkandır, Türk milleti zekidir" talimatının tekrarı hiç de küçümsenecek bir temrin değil. Bütün mesele Murat'ta düğümleniyor.

6.KISIM

ANAYASA

BEN DE DESEM Kİ...

Siyaset bilimci Dr. Murat Yılmaz'ın "28 Şubat ve 'ihtilal mantığı'" başlıklı makalesinin ağzımda bıraktığı tatsızlığın nedenini keşfetmem için bir defadan fazla okumam gerekti. Ve nihayet!.. Anladım ki, rahatsız eden küçük entelektüel kurnazlıklardır beni! Yazarın "seyrettiği bir tiyatro oyunu," bu oyunda sık sık "işgal" edilen bir ülke ve içine düştüğü durumun neticesi olarak yılın her günü kutlamak durumunda kaldıkları "bayramlar."

Buradan "başarılı 28 Şubat 1997 darbesi"ne, oradan bir diğer tarih benzerliğine 28 Şubat 1962'ye atlayış; derken 27 Mayıs ve diğer "darbe girişimleri" ve bunların "Türkiye için bir tiyatro oyununun yazılmasına ilham verebilirliği." Yani? Yani, yazarın izlediği oyundaki "küçük ülke" ile Türkiye, "sık sık işgal" ile "darbe teşebbüsleri" arasında kurulan bağlantı. Yani? Türk Silahlı Kuvvetlerinin "işgal" ordusu olduğu telmihi ki, zikrin ağızda yuvarlanmasının bir diğer adıdır, "Ezop dili." Sonra dört tespit:

(1) "Türkiye ne yazık ki, çok zayıf bir hafızaya sahip ve bu konuyla hesaplaşacak cesaretten de yoksun... Siyasi Düşünceler Tarihi dersi verdiğim kamu

yönetimi bölümü öğrencilerine 14 Mayıs 1950'den, 27 Mayıs 1960'a, 22 Şubat 1962'den 12 Mart 1970'e kadar on civarında tarih sordum ve şaşırtıcı şekilde koca sınıftan doğru tek bir cevap bile alamadım."

(2) "Darbelerin mantığına göre, Türk milleti henüz rüştüne ermiş değildir. Siyasetçiler ve siyasi partiler, bu yüzden milleti kandırmaktadır. Şu halde Türk milletini vesayet altına alarak onu siyasetçilerden ve kötü niyetli benzer unsurlardan koruyacak bir aktöre ihtiyaç vardır. Bu aktör, aydınların desteğine de sahip olan ordudur."

(3) "Ordu kandırma ilişkilerine dayalı demokrasiye son vererek henüz rüştüne ermemiş Türk milletini vesayet altına alacak, onu olgunlaştıracak reformlar yapacak ve reformlar yerleşinceye kadar yönetimi üstlenecektir. Ordu milletin halaskârı (kurtarıcısı) olarak bu rolü üstlenmekten kaçamaz...durumundan vazife çıkarmalıdır."

(4) Ordu, "milletin kendisinden daha hakiki ve ehliyetli temsilcilerinden bahsedilebilmektedir. Milleti küçük gören bu zihniyet, milletin oy verişinden daha bir hafta geçmeden milletin iradesini ayakları altına almaya cüret edebilmektedir."

(5) 22 Şubat hadisesinde, "Başbakan İnönü'nün esaretten kurtulduktan sonra darbecilere boyun eğmeyerek ve hiçbir taleplerini kabul etmeyerek gösterdiği cesaretin neticesinde darbeciler çözülmüştür."

Sayın siyaset doktorunun bu tespitlerinden yola çıkarak, şimdi ben desem ki, "çok zayıf bir hafızaya sahip olması ve askeri darbelerle hesaplaşacak cesaretten" de yoksun olması, "Türk milletinin henüz rüştüne ermiş" olmadığının göstergesidir. Siyasetçilerin ve siyasi partilerin, bu yüzden milleti kandırmayı sürdürdükleri, siyasi partiler ve seçim kanunlarının 2004 yılı itibariyle geçmemiş, milletvekili dokunulmazlıkların kaldırılmamış olmasının tasdikindedir. Şimdi, ben de desem ki, henüz rüştüne ermemiş olan "Türk milletini vesayet altına alarak onu siyasetçilerden ve kötü niyetli benzer unsurlardan koruyacak bir aktöre ihtiyaç vardır." Bu aktörün, her Türk erkeğinin hayatının bir döneminde görev aldığı, dahası Türk aydınlarının da desteğine de sahip olan Türk ordusu olması şükredilecek değilse, ehveni şer bir durumdur. Şimdi, ben de desem ki, kandırma ilişkilerine dayalı bir sistem demokratik olamaz. Bu nedenle, "Ordu kandırma ilişkilerine dayalı demokrasiye son vererek henüz rüştüne ermemiş Türk milletini vesayet altına alacak, onu olgunlaştıracak reformlar yapacak ve reformlar yerleşinceye kadar yönetimi üstlenecektir. Ordu milletin halaskârı

(kurtarıcısı) olarak bu rolü üstlenmekten kaçamaz... Durumundan vazife çıkarmalıdır."

Şimdi, ben desem ki, siyasi partiler ve seçim kanunlarının demokratik olmadığı, milletvekillerinin dokunulmazlık, devlet memurlarının ise sayısız kalkanla korundukları bu ülkede, milletin "kendisini" temsil ettiği söylenemeyeceği içindir ki "milletin kendisinden daha hakiki ve ehliyetli temsilcilerinden bahsedilebilmektedir." Nitekim rahmetli İsmet İnönü'nün 22 Şubat dönemindeki iktidarı halkın iradesini yansıtmaz, bu nedenle "milletin oy verişinden daha bir hafta geçmeden" ayaklar altına alınmasına cüret edilebilmiştir. Şimdi, ben de desem ki, 22 Şubat hadisesinde, "Başbakan İnönü'nün esaretten kurtulduktan sonra darbecilere boyun eğmeyerek ve hiçbir taleplerini kabul etmeyerek gösterdiği cesaret"in kökeni, rahmetlinin yine Türk ordusundan aldığı destektir. Bu destek, meşru komuta zincirinin ihlâline karşı çıkan adsız yiğitlerin desteğidir ve darbecilerin geri çekilmesini sağlamıştır." Desem, ne olur?! Desem, her şeyden önce "demokrasi" nedir, ne değildir, meselesinin tartışılması gereği ortaya çıkar ki, "demokrasi" bizim her derde deva bellediğimiz kendisiyle başlayan kendisiyle biten, eskatolojik, cennetimizdir, bir araç olarak ele alınması bile küfür sayılır. Bunun ardından, Türk milletinin niteliklerini tartışmamız gerekir ki, bu da "erişkin" olmak nasıl birşeydirden başlar, ülkenin eğitim ortalamasının 3,5 yıl olduğu keyfiyetine kadar gider. Buradan, nasıl bir eğitimden bahsettiğimiz meselesi ayrıca doğar ki, başlı başına bir meseledir. Münferit olaylara girdiğimizde işler daha da karışır. Rahmetli Menderes'in Demokrat Partisinin nesnel değerlendirmesi, demokrasi rüyalarımızı yıkacağı için kabul edilemez. Aynı şekilde, kötü "darbeciler"in Türkiye'nin en özgürlükçü anayasasını yazmış oldukları olgusu da, demokrasi rüyamızı zedeleyeceği için kabul edilemez. Burada zikretmeyeceğim pek çok örneğinden yola çıkarak, milletin kendisini temsil etmek üzere demokratik seçimler sonucu yönetime getirdiği liderlerden çok daha hakiki ve ehil temsilcileri vardır ama bu zaafımız da açık yüreklilikle irdelenemez, vb. vb. Velâkin, bilim doktorlarının durumdan çıkaracakları vazife de işte bu "sahici" konularla cesaretle hesaplaşmaktır. "Temenni edilir ki, karşı tarafın parolası da bundan böyle demokrasinin parolası olsun: Türk milleti aldanmaz!" cümlesi, "politically correct" olmakla birlikte, akademik tuzaklar içeren bir cümledir, çünkü ne "Harbiye"nin karşıtı "demokrasi" dir, ne de "Harbiyeli"nin karşıtı, "Türk milleti." Siyaset bilimi, bunu böyle öğretmiyor.

Allah kelâmı değil!

Önce şu tespiti yapalım: Hiçbir anayasa Allah'ın kelâmı değildir. Hiçbir anayasa "mükemmel" değildir; "değişmez" değildir. Nitekim "değiştirilmemiş" bir anayasa da yoktur. Toplumların mukadder gelişmelerini göğüsleyebilmeleri için, anayasaların zaman zaman revize edilmeleri kaçınılmazdır. Gelmiş geçmiş anayasaların tümü, kimi maddelerinin revizyonu, kullanılan tanımların değiştirilmesi veya yeni eklentilerle değişikliğe uğramışlardır. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti anayasalarının da, son günlerde sıkça duyduğumuz alçaltıcı bir ifadeyle, "kırk yamalı bohça"ya benzemeleri eşyanın tabiatı gereğidir.

Halen yürürlükte olan en eski sistemleştirilmiş yazılı ulusal anayasa olarak bilinen Amerika Birleşik Devletleri Anayasası, 1787 yılında Pennsylvania eyaletinin başşehri Philedelphia'da kabul edilip, federasyonu oluşturan eyaletler tarafından (o zamanlar on üç taneydiler) değiştirilip onaylandıktan günümüze kadar, 10,000'i (on bin) aşkın değişiklik teklifi ile karşı karşıya kalmış olup, bunlardan on tanesi (1795, 1804, 1865, 1868, 1870, 1913, 1919, 1920, 1933, 1951, 1961, 1964, 1967, 1971, 1992) kabul görerek, 1787 Anayasa'sına eklenmişlerdir. Çoğu anayasadan farklı olarak, Amerikan anayasasında değişiklikler, temel metinde revizyon yaparak değil, ana metne "amendment" dedikleri eklentilerle yapılır. Halen yürürlükte olan Amerikan anayasası bu yöntemle 27 kez değişikliğe uğramıştır.

Fransa'nın ilk anayasası ihtilâlle birlikte gelir; 1789'da benimsenen monarşik anayasa 1790'da kral tarafından onaylanır; 1791, 1793, 1795, 1799, 1814, 1830, 1848, 1852, 1875, 1940, 1946, 1958 yıllarında 18 kez değişikliğe uğrar. Ekim 1958'de kabul edilen son anayasaları da, sonuncusu 2007 Şubat'ında olmak üzere, yine onsekiz, revizyon geçirmiştir. Alman Anayasası ya da "Temel Yasa"sı, 1949 işgalinde Müttefikler tarafından geçici bir belge olarak hazırlanmış, gerçek anayasanın Doğu ve Batı Almanya'ların birleşmesinden sonra düzenleneceği varsayılmıştı. 1990'dan itibaren uygulamaya konulan anayasa, Almanların üstün ırk oldukları şeklindeki ideolojilerinin kökten reddiyesi başta olmak üzere, savaşa mesned teşkil eden düşünce biçimlerini yasaklarken, 1994, 2002 ve 2006 eklentileri ile revize edilmiştir.

Birleşik Krallığın sistematize edilmiş yazılı bir anayasası yoktur. Anayasa işlevini, tüzükler, içtihatlar, uluslararası antlaşmalar da dâhil olmak üzere, ülkenin nasıl işleyeceğini belirleyen yasaların bütünü üstlenir. Bu bağlamda, "yazılı" bir belge yoktur. Ancak, parlamento adabı, hanedanın ayrıcalıkları gibi ya-

zıya dökülmemiş kurallar da İngiliz anayasasını oluştururlar. Yasa ile anayasa arasında teorik olarak bir fark olmadığından, İngiliz Parlamentosu yeni bir yasa çıkarmak suretiyle her an "anayasal reform" yapabilir. "Anayasa"nın yazılı ya da yazısız unsurlarını değiştirebilir veya iptal edebilir; ancak, hiçbir parlamento, kendisinden sonra gelen parlamentoların değiştiremeyecekleri bir yasa çıkaramaz. Birleşik Krallık anayasası egemenliğin tümüyle parlamentoda olduğu esası üzerine kurulduğundan, haklar, ayrıcalıklar veya kurallar değişmeyecek şekilde sağlama alınamazlar.

Sistematize edilmiş yazılı bir anayasası olmayan bir diğer ülke de Yeni Zelanda'dır. 1986'da çıkarılan Anayasa Yasası, bazı kurumların yapılanmalarına ve yetkilerine ışık tutan bir rehber mahiyetindedir; bir takım yasaların, yargıç içtihatlarının ve adet olmuş kuralların bütününden oluşur. İsrail'in de yazılı bir anayasası yoktur. Nedeni, 1948 bağımsızlık ilânında aynı yılın Ekim ayında yürürlüğe gireceği vaad edilen anayasanın dinciler ile laikler arasında mutabakat sağlanamaması ve zamanın Başbakanı Ben-Gurion tarafından "dünyadaki Yahudilerin büyük çoğunluğu İsrail'e yerleşinceye kadar" ertelenmiş olmasıdır. Halen, İsrail'in Temel Kanunları olarak bilinen yazılmamış anayasası, ülkenin siyasi yapılanmasını belirleyen dokuz kadar yasanın parçalarından ibarettir.

Bize gelince: İlk anayasamız, Kanuni Esasi'nin hazırlık çalışmalarına II. Abdülhamid'in izniyle Ekim 1876'da Mithat Paşa başkanlığında 28 kişiden oluşan bir komisyon tarafından başlanmış, Aralık 1876'da ilan edilmiştir. Mebuslar Meclisi ve Ayan Meclisi olmak üzere iki kamarası olan Osmanlı parlamentosunun (Meclisi Umumi) 69 Müslüman olan 115 mebusu, ilk kez 19 Mart 1877'de toplanmış, bundan bir yıl kadar sonra Şubat 1878'de, Sultan Abdülhamid tarafından yine Kanuni Esasi'ye dayanarak, tatil edilmiştir. Otuz yıl aradan sonra 10 Temmuz 1908'de tekrar toplanan Meclisi Mebussan, 1876 Kanuni Esasi'nde yapılması gereken değişiklikleri belirlemek üzere bir komisyon oluşturur. Bu komisyonun hazırladığı metin, 8 Ağustos 1909 onaylanır.

Sonuncusu 1918'de olmak üzere 6 kez değişikliğe uğrar. 119 maddeden oluşan Kanuni Esasi'nin ilk beş maddesi, padişahın ayrıcalıklarını tanımlayan maddelerdir. Bunları, Osmanlı vatandaşlarının genel hakları izler, ki, aralarında, Osmanlı Devleti'nin uyruğunda bulunan kişilerin tümüne "Osmanlı" denileceği, "Osmanlılar"ın tümünün, başkalarının özgürlüklerine müdahale etmemek koşuluyla, kişisel özgürlüğe sahip oldukları şeklinde maddeler vardır. Devletin resmi dini İslam olmakla beraber, kamu düzenine ya da genel ahlaka aykırı davranmadığı sürece, her Osmanlı vatandaşı din özgürlüğüne sahip olduğu ilân edilir-

ken, 17. maddede yasa önünde tüm Osmanlılar'ın eşit oldukları, kişilerin inançları hakkında önyargıya sahip olunmaksızın vatana karşı aynı hak ve ödevleri bulunduğu belirtilmekte, 18.maddede devletin resmi dilinin Osmanlı Türkçesi olduğu yer almaktadır.

Vergilerin mükellefin gücüyle oranlı olarak salınacağı (20. madde), özel mülkiyete kamu araçları dışında ve yeterli bir tazminat ödenmeden el konulamayacağı (21 madde) karara bağlanmış, mesken dokunulmazlığı getirilmiştir. Yasaların kararlaştırdığı durumlar dışında, yetkililer meskene zorla giremeyeceklerdir. (22. madde) 26. madde ise işkence ve eziyetin kesin olarak yasaklandığını belirtir. Hakimler azlolunamayacaklar, mahkemelerde yargılama aleni olacak, herkes mahkeme huzurunda hakkını savunmak için gerekli gördüğü yasal araçları kullanabilecek, mahkemelere müdahale edilemeyecektir.

İçtüzüğü çiğnemedikleri sürece, Meclisin tüm üyeleri düşüncelerini söylemekte ve oylamaya katılmakta özgürdürler; haklarında bu eylemlerinden dolayı kovuşturma açılamaz. Hıyanet, Kanuni Esasi'ye karşı hareket ya da rüşvetle suçlanan, hapis ve sürgün cezası alan mebusların üyelikleri düşer. Kanuni Esasi, Mebussan Meclisinin üye sayısını Osmanlı uyruğundaki her 50 bin erkeğe bir üye olmak üzere saptamıştır. Dört yılda bir yinelenecek seçimlerde gizli oy esas olup, mebus adaylarının 30 yaşlarını tamamlamış ve Türkçe biliyor olmaları şartı vardır. Kanuni Esasi, 1909, 1914, 1916, 1918 tarihlerinde değişikliğe uğramış, 31 maddesi değiştirilmiştir.

İkinci anayasamız, Kurtuluş Savaşı yıllarında çıkarılan, savaş koşulları ve gereklerinin zorunlu kıldığı kuralları içeren 1921 Teşkilatı Esasiye Kanunudur. Cumhuriyetin ilânından sonra yenilenen Teşkilatı Esasiye Kanunu, 1924 Anayasası ile sonuçlanır. 1928, 1931, 1934, 1937 yıllarında değişikliklere uğrayan 1924 Anayasası, 1945'de Türkçeleştirilmiş, 1952'de tekrar eski haline döndürülmüştür. 1960'da, 1924 Anayasası'nın bazı hükümlerinin kaldırılması, bazılarının değiştirilmesine ilişkin geçici kanun ile Kurucu Meclis Teşkiline ilişkin yasa onaylanmış, böylece hazırlanan anayasa taslağı Temmuz 1961'de halkoyuna sunulmuştur.1961 Anayasası, yürürlüğe 10.282.561 geçerli oydan 6.348.191'ini alarak girmiştir. 1980 Anayasa Düzeni ve Milli Güvenlik Konseyi hakkındaki kanunları, 1981'deki Kurucu Meclis Hakkında Kanun izler. Kurucu Meclisin hazırladığı yeni anayasa da halkoyuna sunulmuş, bu defa 18.600.313 geçerli oyun 16.945.546'sını alarak l982'de yürürlüğe girmiştir. O tarihten sonra iki kez değişikliğe uğrayan 1982 Anayasası AK Parti hükümetinin değiştirmeye talip olduğu anayasadır.

"Anayasa" teriminin tanımları da farklıdır. Kimi yerde "Anayasa bir sistem olup, bir teşkilatın yönetim biçiminin temel kurallarını ve ilkelerini çoğu kez yazılı bir belgede sabitler. Ulus devletlerin söz konusu olduğu durumlarda, anayasa teriminden kasıt, belirli bir ulusal anayasadır ve söz konusu ulusun temel siyasi ilkelerini ve her hükümetin yetki ve sorumluluklarını tanımlar. Ulusal anayasaların çoğu aynı zamanda halkın bazı haklarını teminat altına alırlar" şeklindeyken, kimi yerde de "Anayasa, ne bir belge, ne de bir belgede yer alan kelimeler koleksiyonudur. Anayasa, birbirimizin ve hükümetin yapmasına izin verdiğimiz şeyleri belirleyen halka egemen olan ideolojidir" şeklinde geçmektedir. "Egemen ideoloji, halkın neyin münasip, neyin yersiz; neyin haklı, neyin haksız; neyin kabul edilebilir, neyin kabul edilemez; neyin uygulanabilir, neyin uygulanamaz; neyin saygın, neyin aşağılık olduğuna ilişkin değer yargılarının bütünüdür... Bir parşömenin üzerinde yer alan kelimeler, parşömenin ya da onları oraya yerleştiren insanların kaliteleri ne olursa olsun, devleti yapılandıran halkın geçerli inanç sistemine rağmen işlevsel olamazlar." Basın özgürlüğünü alın. Anayasanın 29 Maddesi, "Süreli yayınlar, Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkanlarından eşitlik esasına göre yararlanır" demekle birlikte, halkın ideolojisi ile uyum içinde olmayan, dilerseniz sevimsiz, yayınların diğerleriyle eşit muamele görmüyor olmaları doğal karşılanacak, anayasanın bu maddesinin kadük kalması mesele edilmeyecektir. Bir başka örnek yabancı dilde eğitimdir. Anayasanın 42. maddesinin "Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez" şeklindeki açık hükmü, vatandaşların "ne var bunda?" şeklindeki düşüncesine ters düştüğü sürece işlevsiz kalacaktır.

Neticeyi kelâm, meğerki silah zoruyla dayatılsınlar, anayasa değişiklikleri her an gelişen toplumsal yaşamın kaçınılmaz tatbikatlarındandır. Bu bağlamda, yeterli sandalye sahibi olan hükümetlerin topluma egemen olan ideolojiyi yansıtmakta kusurlu olduğunu düşündükleri anayasayı, dönemin dinamikleriyle çakışmasını sağlayacak şekilde yeniden düzenleme çabalarının yadırganacak bir yanı yoktur. Anayasaların müellifleri parlamentolardır. İster Prof. Velidedeoğlu, ister Prof. Aldıkaçtı, ister Prof. Özbudun başkanlığında bir heyet, ister TUSİAD, ister TESEV, ister TOBB tarafından hazırlanmış olsun, önümüzdeki günlerde önümüze konması planlanan belge, Erdoğan Anayasası olarak anılacaktır; bereketli ve sürdürülebilir olması, mukadder gelişmeleri göğüsleyebilecek şekilde donatılmasıyla kaimdir. Bu donanımın yetersiz olması halinde, kusurları düzeltme görevi bir sonraki iktidara devredilecek demektir. Peki, ömrümüz "anayasa" tartışmakla mı geçecek? Evet, öyle. Yaşadığımız, dinamizmimizi kaybet-

mediğimiz sürece yeni düzenlemelere gereksinimlerimiz devam edecek. Netice itibariyle, yasa ile anayasa arasında teorik olarak bir fark yoktur.

Keşke 301'le bitse

Şu sözcükler üzerinde bir düşünün: Hakaret, İftira, Karalama, Kötüleme, Yerme, Sövme, Küfür. Şu eylemler üzerinde de bir düşünün: Hakaret etmek, İftira etmek, Kara Çalmak, Çamur atmak, Kötülemek, Onuruyla oynamak, Yermek, Küfür etmek.

Anglo-Sakson hukukunda, Türkçe'ye "Hakaret etmek, İftira etmek, Kara Çalmak" fiillerinin üçünü birden kullanarak ancak çevirebildiğim "defamation" kelimesi, "bir bireyin veya ticari kuruluşun veya ürünün veya zümrenin veya hükümetin veya milletin itibarını zedeleyebilecek hatalı bir hükmün doğruymuş gibi alenen veya ima yoluyla yayılması" anlamına gelir ve "suç" kategorisine girer. Hükmün "hatalı" olup olmadığı kararı ise, "common law" denilen "Örf ve adet hukuku" ile şekillenir. Adı üstünde, "Örf ve adet hukuku" bir toplumun örf, adet ve tarihsel içtihatlarının bütününden oluşur.

Bu bağlamda, örneğin, "boynuzlu" gibisinden bir niteleme, Türkiye'de "hakaret," hatta "ağır hakaret" olarak algılanabilirken, meselâ, Fransa'da gülüp geçilecek bir "şaka" telâkki edilebilir. Bir başka örnek: 2000 yılındaki Leeds United-Galatasaray maçını, İngiliz taraftarların Taksim meydanının ortasında pantolonlarını indirmelerini hatırlayın. İngilizler için, ortalık yerde popolarını göstermek eşekce de olsa nihayet bir "şaka" olarak algılanabilir. Türkler için ise kabul edilebilecek bir hareket değildir. Öte yandan, "söz uçar, yazı kalır" olgusu doğrultusunda "hakaret, iftira, karalama"nın yazılısı için, sözlüsünden (ki buna günümüzde çizim, karikatür, film vb. ifade biçimleri de dahildir) daha ağır cezalar öngörülür.

Bu girizgâhla dikkat çekmek istediğim husus, ülkemizde, hangi sözlü ya da yazılı hükümlerin "Hakaret, İftira, Karalama, Kötüleme, Yerme, Sövme, Küfür" oldukları, hangilerinin olmadıkları hususundaki "ortak" yargımızı nicedir yitirmiş olduğumuzdur. "Değişim" içinde bir toplum olduğumuz, "başka bir hal"e intikal süreci yaşadığımız bu günlerde, geleneksel değer yargılarımızın tarumar olduğu bir vakıadır. Hal böyle olunca, "Yeni Avrupalılar" diye adlandırabileceğim, sayıca küçük ama yüksek ses veren zümre ile benzer "değişim" sürecinden geçmemiş (henüz geçmemiş!) olanlarımızın arasındaki değerler çatışması kaçıl-

mazdır. Ve korkarım ki bu durum, eklemlenmiş olmakla övündüğümüz "uluslararası medya"nın, uluslararası sivil toplum örgütlerinin, Davos gibi hoşlukların dayatmaları ile daha da alevlenecektir.

Gelelim, başta Orhan Pamuk olmak üzere, belirgin bir zümrenin "Hrant Dink'in öldürülmesinden öncelikle sorumlu" olduğunu iddia ettikleri "Türklüğe hakaret"i suç sayan ve dolayısıyla kaldırılması istenilen 301. maddeye.

Topu taca atmayacaksak şayet, bu istemin "okullar olmasaydı maarif düzelirdi" şeklindeki saptamasından daha değerli olmadığını teslim etmek durumundayız; zira, bir, hakaretin olduğu yerde incitme kastı vardır, iki, "Türklük" bir kimliğin ifadesi ediliş biçimi olduğundan, kendilerini "Türk" sayan bireyleri doğrudan acıtmak/sindirmek vb. kastı ile kullanılabilen bir kavramdır. Ve bu niteliği ile "hakaret" suç sayılmak durumundadır.

Bu bağlamda, "Sorun 301'i kaldırmak değil, maddenin nasıl uygulanacağını bilmek" diyen Avukat Gülçin Çaylıgil, haklıdır: "142, 142 ve 163 varken 159 ve 312. maddelerin işlerliği çok azdı. Ne zaman ki, bu ilk üç madde kaldırıldı, bunların yerine çıkarılan Terörle Mücadele Yasası, 159 ve 312 daha fazla uygulanır oldu... " derken de haklıdır, zira hakaretin olduğu yerde ceza kaçınılmazdır. Çaylıgil, "301'i kaldırırsınız başka bir madde bulurlar" hükmünde de haklıdır.

Şu şerhle ki, suç ve cezası, toplumuzun içinde bulunduğu şartlarda, "Türklük"ün ve "hakaret"in tanımında mutabakat sağlamak hiç de kolay olmayacaktır. Kolay olmayacağı gibi, siyasi iklime, siyasi konjonktüre, sanığın toplumsal gücüne, taraftarlarının lobi faaliyetlerinin etkinliğine göre farklı biçimlerde yorumlanabileceklerdir.

Nitekim, Kasım 2006'da aralarında DİSK, TTB ve TOBB'un da olduğu, Türkiye'nin en etkin onbir sivil toplum örgütünün başkanları, Türk Ceza Kanununun "Türklüğe hakaret"i suç sayan 301. maddesinin değişmesi istemiyle Başbakan Erdoğan'la topluca görüşmüşler, Başbakan, topluca bir talep karşısında kalan herhangi birimizin yapacağı gibi yapmış, arkadaşlardan değişiklik önerilerini yazıya döküp, üzerinde konuşmak üzere kendilerine iletmelerini istemişti. Gerisi şöyle geldi: "...11 sivil toplum örgütü, Başbakan'ın istediği değişiklik önerisi üstünde, 23 gün çalıştı, ancak 'Türklük' tanımı üzerinde anlaşamadı. Ortak bir metin belirlemek üzere toplanan, ancak ortak karar almakta zorlanan sivil toplum örgütleri başkanları, son olarak işi hukukçularına havale etti. Hukukçular, 23 gündür Ankara'da toplantılar yaptığı halde, sadece 'basına bilgi verme-

me' konusunda anlaşabildi. Sürecin iki önemli ismi, görüşmelerin sonuçsuz kalması nedenini şöyle açıkladı:

DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi: Biz, 5 Kasım'da ortaya bir irade koyduk. Ama bu irade hükümette de olmalı. Hükümet de devrede olmalı, taşın altına herkes elini sokmalı, kimse topu taca atmamalı. Bizim hukukçularımız, metnin yüzde 90'ında da mutabakata vardı. Mutabakata varılmayan konuda konuşmak istemiyorum, onun yanıtını vermekte biraz sıkıntılıyım. Çünkü bir anlamda basına ambargo kararı aldık, dışarıya 'Şu kuruluşun görüşü bu' şeklinde açıklama yapmayacağız.

(Türklüğün tanımında mı tıkandınız?' sorusu üzerine) "Bunun yanıtını verirsem, her şeyi söylemiş olurum. Biz irademizi koyduk, biraz da Sayın Başbakan koysun. Sivil toplum kuruluşları, 301'in değiştirilmesi konusunda iradeyi Başbakan'a Kasım'da ortaya bir irade koyduk. Ama bu irade hükümette de olmalı. Hükümet de devrede olmalı, taşın altına herkes elini sokmalı, kimse topu taca atmamalı. Bizim hukukçularımız, metnin yüzde 90'ında da mutabakata vardı. Mutabakata varılmayan konuda konuşmak istemiyorum, onun yanıtını vermekte biraz sıkıntılıyım. Çünkü bir anlamda basına ambargo kararı aldık, dışarıya 'Şu kuruluşun görüşü bu' şeklinde açıklama yapmayacağız. ...Sorunuzun yanıtına gelince, bazen örgütler bir irade içinde olamayabiliyor. Biz 301'in tamamen kaldırılmasından yanayız, kimi örgütler de 'Türklüğün' aynen kalmasından yana. Ama 'Türk milleti' kavramıyla maddede geçen 'Türklük' kavramı arasında farklı yaklaşımlar var.

TTB Başkanı Gençay Gürsoy: Doğrusu en son toplantıya katılmamıştım. TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu bizi toplantıya çağıracaktı ama ondan da ses çıkmadı. Toplantılarda basına ambargo söz konusu. Şu kadarını söyleyebilirim, 301. maddenin temel niteliğini belirleyen Türklük kavramı üzerinde anlaşmazlık var. Bazı örgütler tanımın aynen kalmasını istiyor, bazıları kaldırılmasını. Ortak bir metin çıkmayacak gibi. Hükümet değişiklikle ilgili tavır göstermiyor.

Adalet Bakanı Cemil Çiçek 'Topu taca attık' diyor, bazen de 'Bu yasayı savunan bir ben kaldım'.

TOBB sessiz: TOBB yetkilileri açıklama yapamayacaklarını, bu konuda İKV Başkanı Davut Ökütçü'nün açıklamaya yetkili olduğunu, ama onun açıklamalarının da TOBB'u bağlamayacağını söyledi. Yetkililer, toplantılarda basına ambargo konusunda ortak karar aldıklarını vurguladı.

İnsan Hakları Derneği, İnsan Hakları Vakfı ve Mazlum-Der gibi örgütler ise 301'in tamamen kaldırılmasını istiyor.

Ankara Ticaret Odası'nın öncülük ettiği bazı örgüt ve kişilerse 'Madde değiştirilmesin, değiştirilecekse de ağırlaştırılsın' görüşünü savunuyor."

Peki, ne olacak şimdi? Olacağı, bazılarımız "Samast"ı, diğerleri merhumun cenazesini alkışlamayı sürdürecekler.

Kale Çapraz Giderse...

O oyunun adı "satranç" olmaz. Aynı şekilde, Recep Tayyip Erdoğan'ın cumhurbaşkanlığı halen geçerli kurallar dışında bir yöntemle önlenirse, oyunun adı "demokrasi" olmaz.

Hemen ifade edeyim, "oyun" kelimesini, matematiksel anlamında, yani, "ilgili tarafların tanımlandığı ve yarışmanın tüm veçhelerine ilişkin kuralların önceden belirlendiği rekabet ortamının bir modeli" olarak kullanıyorum. Bu bağlamda "demokrasi" ki, harfiyen, "halkın saltanatı" anlamına gelir; "halk"ta mündemiç çıkar gruplarının ve/veya ideolojilerin temsilcilerinin, sınırları belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan "bütün"e hükmetmelerini mümkün kılacak gücü elegeçirmek için önceden belirlenmiş yarışma kurallarına uygun olarak yarıştıkları, kuralları belli bir "oyun"dur. "Oyun"u kazanan, dilerseniz "Şah mat" yapan taraf, "devlet" dediğimiz siyasi örgütlenmenin kurumlarını kendi ideolojisi doğrultusunda yönlendirme hakkını ele geçirir. Bu "hak," meşru olup, Max Weber'in demesiyle, "fiziki güç kullanımını" da içerir. "Meşru fiziki güç"ten kasıt, silahlı kuvvetler, bürokrasi, mahkemeler ve emniyet teşkilatının yaptırım gücüdür. Bu bağlamda, oyunu kazanan tarafın kendi çıkarlarını/ideololojisini yansıtan ekipleri iş başına getirmek istemesi veya getirmesi de meşrudur. "Kadrolaşma" dediğimiz kötü şöhretli olgunun da aslı budur.

"Evrensel" bir "oyun" olan "satranç"tan farklı olarak, "demokrasi" oyunu, tarihsel süreç ve durumlara bağlı olarak farklı kurallara göre oynanagelmiştir. Örneğin, "doğrudan demokrasi" dediğimiz siyasi sistemde, yurttaşlar hemen tüm önemli siyasi kararları sandığa giderek, bizzat alırlar. Halen İsviçre, Kanada ve Amerika'nın New England eyaletlerinde 10,000'den az nüfuslu yerleşimlerde uygulanan bu sistemin alternatifi, yurttaşların iradelerini seçtikleri temsilciler aracılığıyla ifade ettikleri "temsili demokrasi"lerdir. Bizimki gibi "temsili demokrasi"lerde rakamlar devreye girer. Ülke halkının bütünün istek ve dileklerini (çıkar ve ideolojilerini) temsil edenlerin sayılarının mecliste doğruya en yakın biçimde yansıtılmasını öngören seçim sisteminde "nisbi temsil" formülü kullanılır. Ne ki, "nisbi temsil" formülünün sonucunda ortaya çıkan sandalye dağılımının, meclislerde karar alınmasını fevkalâde zorlaştırıcı hatta imkânsızlaştırıcı olabildiği şeklindeki tarihi tecrübeler, "çoğunluk" sistemini getirmiştir. "Çoğun-

luk" sistemi formülleri, seçmen oylarının meclislere orantısız yansıması anlamına geldiğinden, daha başka bir deyişle, "çoğunluğu bulan hepsini alır" gibi, azınlıkta kalanın hakkının teslim edilmediği bir durum yarattığından, "halkın saltanatı"ndan verilen bir tavizdir. Bu "taviz"in ne kadar sindirilebilir olduğu, "baraj" vb. seçim yasalarıyla doğru orantılır. Ancak, her halûkârda, halkın saltanatından verdiği taviz, "işleyen demokrasi"yi gerçekleştirmek için verdiği taviz olmaktadır. Nitekim, "demokrasi şahini" ABD'de nisbi seçim şöyle dursun, Demokratlar'ın ve Cumhuriyetçi'lerin dışında, bir üçüncü siyasi partinin kurulması yasalarla hemen hemen imkânsızlaştırılmıştır. Dahası, Amerikan nüfusunun %20'den fazlasını teşkil eden Karaderili ve Hispanik Amerikan vatandaşlarının Amerikan parlamentosundaki temsilci sayıları gülünç denecek kadar azdır. Kötü örnek, örnek alınmaz elbet. Dikkat çekmek istediğim husus, Amerikan halkı yıllardır ciddi ciddi "seçim" yapıp, sonuçlarına katlanıyorsa, bunun nedeninin "seçim kurallarına" saygı gösteriyor olduklarına işaret etmektir ki, "oyun"un adı da budur.

"Satranç" oynamaya oturduysanız şayet, "kale"nizi çapraz yürütemezsiniz. Hele de oyunun başına kuralları kabul ederek oturduysanız ve rakibiniz/rakipleriniz sizi şaşırtan bir biçimde güçlü çıktıysa, oyunun ortalık yerinde kuralları değiştiremezsiniz. Bu, "demokrasi" başta olmak üzere, tüm oyunlar için geçerlidir.

Hukukçu olmadığım açık. Sayın Başbakan'ın Çankaya'ya çıkması için 184 oy mu, 367 oy mu, gerektiğini değerlendiremeyeceğim de açık. Ancak, bildiğim bir şey var, o da bu sayının ne olduğuna ilişkin kararın Erdoğan hareketinden çok önce verilmesi gerektiğidir. Kural konacaktıysa da baştan konacaktı, kural değiştirilecekse de baştan değiştirilecekti. Başta Anayasa Mahkemesi olmak üzere, tüm ilgili kurum ve kuruluşların, vardıysa yasada bir çelişki, en azından son dört yılda yeri göğü inletmeleri ve durumu ortaya koymaları gerekirdi. Kimse kendi dikkatsizliğinin, savsaklamasının sonuçlarını Erdoğan'ı kendi arzusu dışında konumlayarak veya konumlanmaya zorlayarak geçiştiremez. Kimse, bu bağlamda, "taviz"i ya da "gerginliği" azaltmayı sadece Erdoğan'dan bekleyemez. Aksi, hem o çok yakındığımız "Şark kurnazlığı," hem "arabesk" ağlanma, hem "Jakoben dayatma," hem de düpedüz "mızıkçılık" olur ki, bu, Türk "demokrasi"sine onur getirmeyecektir.

Bu söyledikten sonra, sanılmasın ki, hali hazırdaki seçim formülünden çok memnunum. Değilim. Sanılmasın ki, AKP seçmeniyim. O da değilim. Ancak, "azınlık" hakları, "Çankaya'da tesettür" gibi, birden fazla siyasi, felsefi, sosyolo-

jik, estetik alanların birbirine karışıp, gözyaşlarının sel olduğu bir görüntüyü de ciddiye alamıyorum. Emekli öğretmenin Mehmet'ciğin göz yaşlarını sildiği o sahneyi de daha önce gördüm. 27 Mayıs 1960'da, Ankara, yine sokaklardaydı, Mehmet'ciğin gözyaşını silmek ne kelime, kazanlar dolusu ayran, meyva suyu ikram ediliyor, evlerden nöbetçi askerlere yiyecek taşınıyordu. 27 Mayıs ihtilâlini bugün nasıl değerlendirdiğimiz, "askerler"e ilişkin ne gibi değerlendirmeler yaptığımız ortadadır. Aynı boyutlarda olmamakla birlikte, Türk demokrasisini sekteye uğrattığı üzerinde mutabık olduğumuz diğer darbelerin (ki ben bunlardan kuralların keyfi bir biçimde değiştirilmesini anlıyorum) keza.

Bildiğim bir şey daha var. O da bir siyasinin birinci görevinin tekrar seçilmek olduğudur. Bu bağlamda, Sayın Erdoğan'ın tutumunun ne olması gerektiğini, kendisinden daha iyi kestirmek mümkün değildir. Yaygın söylemin hilâfına, Sayın Başbakan'ın kendisini içinde bulduğu duruma örnek teşkil edebilecek çok sayıda vakıa da yoktur. Hatırlatmak isterim ki, Anavatan Partisi rahmetli Özal Çankaya'ya çıktığı için dağılmadı. Tersine, Anavatan Partisi dağıldığı için Özal, Çankaya'ya çıktı. Mesut Yılmaz'a yakın olanlar, ANAP oylarının %13'lere düştüğünü bileceklerdir. Seçimlerde elde edilen %21, Sayın Yılmaz'ın o dönemki karizmasının kurtardığı %21'dir. Nitekim, Bedrettin Dalan'ın o zaman için akıl almaz oy kaybı da, kendi icraatının değil ANAP duyulan öfkenin sonucuydu. Aynı tablo, Sayın Demirel için de geçerlidir. Sayın Demirel'in Tansu Çiller hareketi de partisine soluk aldırmak içindi. Kendisi de Çankaya'ya partisi zayıfladığı için çıktı. DYP, Demirel cumhurbaşkanı oldu diye zayıflamadı. Bu tabloların hiçbirisi Erdoğan'a karar vermesi yolunda yardımcı olacak tablolar değildir.

Çankaya'ya kim çıkarsa çıksın, Silahlı Kuvvetlerimizle müstakbel cumhurbaşkanımız arasında hayati gerginliğe neden olacağına da inanmıyorum. Türk Silahlı Kuvvetleri en yadırgadığı cumhurbaşkanlarıyla da, başbakanlarla da çalışmayı başarabilecek olgunluk ve tecrübeye sahiptir. Türkiye'yi ele de bu zamanda asla içinden çıkılamayacak bir tartışmaya sürüklemeyecektir. Yine bir hatırlatma yapayım, zamanın Genelkurmay Başkanı Necip Torumtay, Özal'ın siyasi iradesini içine sindiremediği için savaşın ortalık yerinde diyebileceğimiz bir dönemde istifa hakkını kullanmaktan çekinmediği zaman da bile, Silahlı Kuvvetlerimiz sarsılmamıştı.

Son olarak, bütün bu hareketliliğe neden olduğu anlaşılan Emine Erdoğan hanımın tesettürüne gelince, bakın işte burada bir önerim var! Hanımefendi'nin inançlarına mükemmelen uygun kapalılıkta, artık Artvin mi olur, Adıyaman mı olur, Edirne mi, Silifke mi, Ege mi, folklor giysileri giymesi! Başlarında türban

yerine muhteşem iğne oyalı başlıklar, tayyör yerine bindallılar ya da üç etekler, stilize ya da değil ama mutlaka geleneksel ve "halkın saltanatı"nı görsel olarak yansıtan, ne Gucci'nin ne de Versage'nin burun kıvırabilecekleri giysiler!

Önerimi çok uçuk buluyorsanız, lütfen, romancılığıma verin! Romancılığıma, bir de şiddetle ihtiyacımız olduğunu düşündüğüm mizah arayışıma! Eninde sonunda, Türkiye, hiçbir seçimin "nihai" olmadığını bilecek olgunluktadır! Birinde kaybederseniz, diğerinde kazanırsınız. Tıpkı, satranç gibi. İş ki, siz, oynamaktan, "oyun"u kurallarına göre oynamaktan vazgeçmeyin!

"...hâkim, fehim, müstakim ve emin, mekin, metin!"

Mecelle'nin günümüzde her zamankinden daha da geçerli olan feraseti, hukukun karar merciinde olan hâkimin "...hâkim, fehim, müstakim ve emin, mekin, metin" olması gerektiğini söyler.

Hukukun temel meslek alanlarında çalışanlar, vicdan ve ahlâk ilkelerine uygun davranmakla yükümlüdürler.

Hâkim, savcı, avukat, noter gibi mesleklerin ilkelerinin özünde meslek ahlakını korumak, hukuk etiğini yerleştirmek yatar. Hukukun temel meslek alanlarında çalışanlar, hukuka bağlılıkları için yemin ederler. Yemin, ahlaki bağlılık ve vicdani yükümlülüktür.

Ahlâk, toplumsal vicdanın toplumun kendisi ile hesaplaştığı noktadır.

Hukuk kurallarının temelinde, topluma malolmuş ahlaki anlayışlar yatar.

Hukuk ve ahlâkın kesiştiği nokta, vicdandır.

Hukuk ve kanun, vicdani kanaat oluşturulurken dikkate alınan ölçü ve sınırdır.

Hâkim karar verirken kendi vicdanı ile baş başa kalacak, soyut ve genel hukuk kuralları ve objektif ölçüler içerisinde ve fakat sübjektif bir husus olan vicdani kanaatin doğrultusunda hüküm bildirecektir.

Anayasa ve Türk Medeni Kanunu vicdan ve ahlakın hukuk kurallarının gereği ve emri olduğunu belirtir.

Vicdan, hukukun temel metni olan Anayasa'ya göre de son noktadır.

Anayasa'nın 138. maddenin 1. fıkrası, kanun ve hukuka değil, vicdani kanaate vurgu yapar: "Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasa'ya, kanuna ve hukuka uygun olarak, vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler."

Vicdani kanaate göre karar vermek, keyfi karar vermek değildir; mahkeme kararlarının gerekçeli, hukuki ve mantıki örgünün özenli, neden-sonuç ilişkilerinin eksiksiz olmaları gerekir.

Hukuk bugün ülkemizde vicdan ve ahlâk açığı vermektedir. Bu saptama çok ağır ve incitici gelebilir. Ancak, ne yazık ki, siyaset, bürokrat, yargı erki üçlüsü içinde dönen bozuk çark, ülke gündemini her gün değer kaybı ile işgal eder hale gelmiştir.

Sağlam durmayan adalet, siyaseti hizmet değil itibar, kazanç ve menfaat kapısı gören siyasetçiyi ne mahkûm ederken, ne de aklarken inanılır olmakta, hükümler toplumun vicdanı ile örtüşememektedir. Bu olgunun yarattığı ağır tahribat sonucu,

Halkın devlete ve yargıya güveni azalırken,

Hukuksuzluklar nasıl olsa başkaları da yapıyor şeklinde meşruluk kazanmakta,

Kural ihlal etmek ve kural dışı davranmak ülkemizde her alanda alışkanlık haline gelmekte,

Hukuk kargaşası, demokrasimizden, ekonomimize kadar yaşamın her alanında etkilemekte, geleceğimizi karartmaktadır.

Yargının sav, savunma ve karar üçgeninde ciddi sorunlar olduğunu teslim etmenin zamanı gelmiş ve geçmektedir.

Acı da olsa, şunu kabul etmek gerekir ki, ülkemizdeki hukukçuların önemli bir kısmının bilgisizlik ve ilgisizlik sorunu vardır.

Teknolojik yeniliklere, dünyadaki hızlı gelişmelere, ülkemizde arka arkaya yapılan kanun değişikliklerine intibak edecek nitelikte hukukçu yetiştirilememiş, bilgi eksikliği giderilemediği gibi, bunlara neredeyse ilgisiz kalan önemli bir hukukçu kitlesi de oluşmuştur.

Bu niteliksiz kitlenin "uygulama başka teori başka" şeklindeki hukuki safsatayı ihdas etmiş, arkasına sığınmış oldukları görülmektedir.

Her hâkimin, her savcı ve her avukatın kendine göre bir usul uygulamasının oluştuğu bu durumda, ülkemizde Usul Kanunları bütünüyle metruk olmak tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Vicdan ve ahlâk açığını görmemezlikten gelmek ve ertelemek mümkündür; ancak sorun, bir gün altından kalkılamayacak bir çığa dönüşerek, onu harekete geçirecek ilk küçük titreşimle, hem o sorunu yaratanları hem de onlarla birlikte masumları da içine alarak yutacaktır.

Önümüzdeki günlerde görülecek parti kapatma davalarının seyri, vicdan ve ahlakın neresinde olduğumuzu da belirleyecektir.

Türkiye Cumhuriyeti hâkimlerine hukukun efendileri olduklarını, kendileri sözlerini söyledikten sonra, yanlış yapmış da olsalar, söylenecek başka söz kalmayacağını hatırlatmak isterim.

Ülkemizin önümüzdeki yıllarını şekillendirecek olan kararlarının ağırlığı, hukuk bilgilerinden öte, vicdani donanımlarını da ilzam edecektir.

Hâkim devlet adına değil, millet adına karar verdiğini unutmayalım.

Hâkimin devletin değil, devletin hâkimin hizmetinde olduğunu unutmayalım.

Frederick Nietzsche'nin bir sözü ile bağlayalım:

"Yaptığınız işin felsefesini yapmazsanız yalnızca teknisyen olarak kalırsınız"

Bakınız:

"Ülkemizde Hukukun Vicdan Ve Ahlak Sorunu"

Doç. Dr. Muhammet ÖZEKES

GİRİŞ

Hukuk kurallarıyla ahlak kuralları arasındaki temel farklılık, hukuk kurallarının ahlak kurallarına göre yaptırım gücünün yüksekliği, hukuk kurallarına aykırı davranıldığında devletin zor kullanma yoluyla bu aykırılığı gidermesi veya hakkı yerine getirmesidir. Bunun dışında, hukuk da ahlak da toplumsal düzen kurallarıdır; her ikisi de toplumun birlikte yaşamasını sağlamaya, toplum düzenini ayakta tutmaya yarar.

Her ne kadar hukuk ve ahlak arasında farklılıklar bulunsa da, bu iki kural türü birbirini yok sayamaz. Her şeyden önce ahlak, meşru oldukları sürece hukuk kurallarına uygun davranmayı emretmekte, birçok hukuk kuralının temelinde de tüm insanlığa veya o topluma malolmuş ahlaki anlayışlar yatmaktadır.

Hukuk ve ahlakın kesiştiği diğer bir nokta ise vicdandır. Zira ahlak kişinin vicdanı ile hesaplaşmasını; hatta toplumsal vicdan toplumun kendisi ile hesaplaşmasını gerekli kılar. Hukuk ise, bir mahkeme kararına ihtiyaç duyulduğunda, kurallar ve objektif ölçüler içerisinde de olsa hâkimin vicdanının hakem kılınmasıdır.

Bu yazıda, özellikle günümüzde, hukuk kurallarını koyarken, hukuku öğretirken, hukuku uygularken hukuk, vicdan ve ahlak ilişkisinin neresinde olduğumuz hakkındaki düşüncelerimizi ortaya koymaya çalışacağız. Yazının başlığı olan hukuk uygulamasında vicdan ve ahlak sorunundan kasıt, yalın anlamda sadece günlük uygulamalar olmayıp kuralın konulmasından uygulamasına kadar geçen tüm süreçlerdir. Bu çalışmada, hukuk eğitiminden başlayarak, kural koyma ve uygulama aşamasına kadar, ülkemizde hukukun etik sorunları üzerine bir bakışı ve düşüncelerimizi ortaya koymaya çalışacağız.

I. GENEL OLARAK VİCDAN VE AHLAKIN HUKUK İÇERİSİNDE DOĞAL VE POZİTİF TEMELİ

Hukukun ilk ortaya çıktığı günden bugüne kadar, belki de en önemli sorunu, bir uyuşmazlığın içinde yer alan, tarafı olan ve uyuşmazlığı çözenlerin, bu

uyuşmazlık süreci içerisinde ortaya koydukları davranışların ahlakiliği sorunudur. Bir hukuk kuralını koyarken ve bu kuralı uygularken bunun toplum vicdanında da kabul görebilir olması, sorunun çözümünde, kuralların içerisinde kalınıyor görünse dahi ahlaka aykırı davranılmaması gerekir. Bu sebepledir ki, hukuk felsefesi ve genel kamu hukuku anlayışı ve anayasa hukuku ile insan hakları bakımından, kanunî olma, hukukî olma ve meşru olma arasında ayrımı yapılmıştır. Bu, doğal hukuk anlayışının da bir yansımadır. Ayrıca, meşru olmayan, insan haklarına aykırı kurallara karşı, kişilerin sivil itaatsizlik veya direnme haklarını kullanarak karşı koymaları da kabul edilmektedir.

Yukarıdaki kısa açıklamadan vicdan, ahlak ve hukuk ilişkisinin doğal hukuk anlayışı içerisinde kalan salt bir ideal olduğu sonucuna varılmamalıdır. Bu konuda, gerek iç hukuk gerekse özellikle insan hakları çerçevesinde uluslararası düzenlemelerde birçok pozitif temel bulmak mümkündür. Ancak, burada ayrıntısına girmeden basit ve ilkesel bazı noktalarda, vicdan ve ahlakın hukuk içerisindeki pozitif yerine değinmeye çalışacağız.

Anayasanın 138. maddesinin 1. fıkrasında "*Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler*." denilmektedir. Dikkat edilirse burada vurgu yapılan, kanun ve hukuk değil, vicdani kanaattir. Çünkü hâkimin hüküm verirken kendi vicdanı ile başbaşa kalacağı ve ona göre bir değerlendirme yapacağı açıktır. Kanun ve hukuk ise, vicdani kanaat oluşturulurken dikkate alınacak ölçü ve bir noktada da sınırdır. Yani, vicdani kanaate göre karar vermek, keyfi karar vermek değildir. Bu sebepledir ki, hukukun kabul ettiği vicdani kanaat, objektifleştirilmiş, keyfiliğe izin vermeyen bir sübjektivitedir; soyut ve genel olan hukuk kuralları, sübjektif bir husus olan vicdani kanaatin mümkün olduğunca en objektif şekilde ortaya çıkmasını sağlamaya çalışır. Yine bu sebepledir ki, mahkeme kararları gerekçeli olmalı, hem de hukuki ve mantıki örgü korunup neden sonuç ilişkisi açıklanarak bir gerekçe oluşturulmalıdır. Görülüğü üzere, sınırları ve ölçüsü belirtilse de, hukukun son noktası, temel hukuk metni olan Anayasa'ya göre dahi vicdandır.

Benzer şekilde, hukukun vazgeçilmez temel ilkelerinden birisi dürüstlük kuralıdır. Dürüstlük kuralı Türk Medeni Kanunu#8217;nun 2. maddesinde, hukukun tüm alanlarında geçerli olacak şekilde bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. Maddenin 1. fıkrasında, "*Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kuralına uymak zorundadır*." denilerek bu konuda bir zorunluluk getirilmekte, ardında da 2. fıkrada "*Bir hakkın açıkça kötüye kullanıl-*

masını hukuk düzeni korumaz." denilerek yaptırımı da ortaya konulmaktadır. Dürüstlük, aslında bir ahlaki ölçüdür ve bu ölçünün hukuka doğrudan yansımasıdır.

Çok basit bir şekilde Anayasa ve Türk Medeni Kanunu hükümleri dikkate alındığında vicdan ve ahlakın bizatihi hukuk kurallarının gereği, hatta emri olduğu ortaya çıkmaktadır. Vicdan ve ahlakın hukuk içerisindeki önemi sebebiyledir ki, hukukun temel meslek alanlarının kendine özgü meslek ilkeleri vardır. Avukatlar, hâkimler, noterler kendileri için bağlayıcı olan bu meslek ilkelerine uygun davranmak zorundadırlar; bu ilkelere aykırı davranışın ağırlığına göre, basit bir takım disiplin cezalarından başlayıp meslekten çıkarmaya kadar varan yaptırımlar söz konusu olacaktır. Bu meslek ilkelerinin özünde meslek ahlakını korumak, daha güncel ifadesi ile hukuk etiğini yerleştirmek yatmaktadır. Hukukun karar merciinde olan hâkimlerin sahip olmaları gereken vasıfları eski hukukumuzda Mecelle'de (m. 1792) "*Hâkim, hâkim, fehim, müstakim ve emin, mekin, metin olmalıdır*." denilerek bugün de geçerli olan ölçülerde özel olarak sayılma ihtiyacı duyulmuştur. Yine hukukun temel meslek alanlarında yer alacak kişiler, hukuka bağlılıkları için yemin ederler; yemin ise, bir ahlaki bağlılık ve yükümlülük doğurur.

Şimdi soru ve bu soruya bağlı çözülmesi gereken sorun şudur: Biz bugün, hukuk kurallarını koyarken, hukuku öğrenip öğretirken ve uygularken bu kadar önemli olan vicdan ve ahlak ölçüsünün neresindeyiz? Aşağıda önce bu soruyu ve sorunu kısa ancak mümkün olduğunca net bir şekilde ortaya koymaya çalışacağız, daha sonra çözümü aramaya çalışacağız.

II. ÜLKEMİZDE BUGÜN HUKUKUN HER YÖNÜ İLE VİCDAN VE AHLAK SORUNU VARDIR

Belki yukarıdaki başlık çok ağır ve incitici gelebilir. Ancak sorunla acı bir şekilde yüzleşmeden ve gerçeği kavramadan, sorun çözülemez. Sorunu görmemezlikten gelmek ve ertelemek mümkündür; ancak sorun, bir gün altından kalkılamayacak bir çığa dönüşerek, onu harekete geçirecek ilk küçük titreşimle, hem o sorunu yaratanları hem de onlarla birlikte masumları da içine alarak yutacaktır. Bu konuda bir sorun yok denilecekse, hukukun, kural konulması aşamasından başlanarak, eğitimi ve uygulaması içerisinde karşılaştığımız aşağıda verilecek birkaç örneği nasıl nitelendirmemiz gerektiğine cevap bulunması ge-

rekir. Ayrıca sorun yoksa neden ülkemizde yargı organları en yüksek güvenilirliğe sahip olması gerekirken daha aşağılarda yer almaktadırlar?

Şüphesiz hukuk kuralları belirli ihtiyaçlarla konulur, gerekirse yeniden düzenlenir. Ancak bugün ülkemizde, hukuk kuralları konulurken, toplumun gerçek ihtiyaçları dikkate alınmakta mıdır? Her zaman çok da makul ve meşru olmayan etkilerden uzak kurallar koyabilmekte miyiz? Toplumun tümünü etkileyen kurallar, gereği gibi tartışılabilmekte, menfaat dengesi tam olarak kurulabilmekte midir? Bir bütünü ve sistemi içinde barındırması gereken kuralların, bazen bütünlüğü ve sistematiği neden bozulmaktadır? İstisnalar, kimler ve ne için getirilmekte veya neden bazen istisnalar kurallara dönüştürülmektedir? Kurallar konulurken menfaat ve hak dengesi yeterince gözetilip korunabilmekte midir? Bazı kurallar ihtiyaç olmadığı halde neden çok sık değişmektedir; bazı kuralların değişmesi gerekirken neden değişmemektedir? Neden kanunların sistematiği, kavramları ve bütünlüğü, hukuk doktrinine aykırı popüler sebeplerle bozulmaktadır? Tüm bu sorulara vereceğimiz cevaplar, kurallar konulurken vicdan ve ahlakın neresinde olduğumuzu da belirleyecektir.

Hukuk eğitimini, hukuk fakültelerinden başlayıp mesleğin staj ve meslek içi eğitimi olarak bir bütün olarak düşündüğümüzde, hukuk eğitimimiz içinde vicdan ve ahlak boyutunun tam sağlandığı söylenebilir mi? Eğer tamsa şu sorular anlamsız sorular mıdır? Hukuk fakültelerini açarken, öğretim üyesi yetiştirirken hangi amaca hizmet ettiğimizin gerçekten farkında mıyız? Eğer farkındaysak neden öğretim üyesi olmayan, kütüphanesi bulunmayan ve öğretim üyesi yetiştirmek yerine hazır öğretim üyelerini kullanan fakülteler açmaktayız? Neden özel üniversitelerin birçoğu tıp, mühendislik gibi yatırım gerektiren fakültelerden önce, bir hoca bir bina anlayışı ile hukuk fakültesi açmaktalar? Hukuk fakültesine başlayan öğrenci hangi hayallerle gelmekte, hangi hayallerle mezun olmakta, hangi hayallerle avukat, savcı, hâkim olmaktadır? Bu genç insanların, hukuk fakültesine başlarken taşıdıkları idealleri biz canlı tutabiliyor muyuz, geliştirip olgunlaştırabiliyor muyuz veya gerçek bir hukuk ideali sunabiliyor muyuz? Eğer cevabımız evetse, bu genç insanların önüne model olarak koyabilecek öğretim üyesi, avukat, hâkim ve savcılarımızın oranı nedir? Kaç öğretim üyesi, kuru hukuk kurallarını aktarmanın ötesinde, öğrencilerine hukuk bilincini aşılamanın telaşı ve çabasını göstermekte, kaç öğretim üyesi duruşu, söylemi ve davranışıyla bu konuda inandırıcı bir örnek olabilmektedir? Öğrenciler kaç öğretim üyesinin, öğrettiklerinden ve öğrencilerini değerlendirmesinden gereği gibi emin olmakta? Kaç öğrenci makul ve meşru sınırlar içinde hakkını aradı-

ğında dahi, en azından çatılmış kaşlarla karşılaşmamakta? Kaç öğretim üyesi, kendini ve işini sorgulayabilmekte, bu sorgulamayı meslektaşları ve öğrencileri ile birlikte paylaşabilmekte? Kaç öğretim üyesi, yarın başkalarının hayatları üzerinde rol oynayacak ve karar verecek insanlar yetiştirdiğinin farkında? Kaç öğretim üyesi, sabah derse girdiğinde, akşama daha iyi bir insan kazanmanın telaşını taşımakta? Kaç öğretim üyesi bunlar için sorumluluk alabilmekte? Kaç avukat ve hâkim, stajyerini, tahakküm edeceği veya gönüllü köle olarak kullanacağı insan olarak değil, yarınki meslektaşları olarak görmekte? Kaç avukat, hâkim ve savcı, kendi cahilliğini, "uygulama başka teori başka " yalanının arkasında gizleyerek, genç hukukçuları baştan yanlış bir kabulle mesleğe hazırlamakta? Kaç avukat stajyeri, ilk mesleğe başladığında biri isterse ben nasıl rüşvet veririm endişesini taşımakta? Kaç stajyer, "bu işler senin bildiğin ve fakültede öğretildiği gibi yürümez" sözünü duymakta? Kaç baro, erdemli olmanın gerçek kavgasını vermekte? Kaç meslek kuruluşu ideolojik ve politik saplantılar ve bir yerleri tutma telaşı dışında, gerçek hukukçular, avukatlar yetiştirmeyi, önce meslek ilkelerini ayakta tutmanın çabasını göstermekte? Adalet Bakanlığı, daha bilgili, daha insan, daha ahlaklı hâkim, savcı, icra memuru, yazı işleri personeli yetiştirmek için hangi plan ve projeleri hazırlamakta, hazırlıyorsa bunları nasıl uygulamakta? Bu soruları zihnimizde rahatlıkla çoğaltabiliriz.

Şüphesiz bu soruları ülkemizdeki hukuk uygulamasına taşıdığımızda adeta sonsuz soru ve sorun yumağı ortaya çıkacaktır. Biz sadece, başlığa dönerek önce tespiti yapıyoruz: *Ülkemizde hukukun vicdan ve ahlak sorunu vardır*. Bu tespit bir yalansa, o zaman, neden yargının en üstündeki insanlar dahi, vicdanları ile cüzdanları arasında sıkıştıklarını söylerken bunun etkisini düşünmemekte? Bu tespit yalansa, neden bir mahkeme kaleminden, bir icra dairesinden başlayarak yukarılara kadar her yeni günle, hukukun meşru sınırlarını zorlayarak bir şeyler yapma çabası sürdürülmekte? Neden, hâkimler, aslında aynı sıralardan geçerek meslek sahibi olduğu avukatları, kapısının önünde saatlerce bekletmekte ve daha yüksek duran kürsünün arkasından, gereğinde onları azarlarken ne yaptığını düşünmemekte? Neden hâkimler, makul gerekçelerle kendine açıklama yapıldığında, yanlış bir karar verdiğini zihninde tartışmak yerine, "kararı beğenmiyorsan temyiz et!" kolaycılığına kaçmakta? Neden, bir avukat, yine aynı sıralardan geçerek geldiği hâkimin çabasını küçümsemekte? Neden, bir avukat kendisinin iş seçme şansı varken, hâkimin önüne gelen her sorunu çözmek mecburiyetinde olması gibi, insanı aşan bir mesleği icra ettiğini düşünerek ona yardımcı olmamakta? Neden, hâkim, avukatın yargılama içinde yer almakla birlikte, müvekkiline karşı da meram anlatmak zorunda olduğunu;

neden avukatlar hâkimlerin kendileri için değil, doğru bir karar vermek için çalıştığını unutmakta? Neden hâkimler, savcılar, avukatların; avukatlar, hâkimler ve savcıların, hatta birbirlerinin işini kolaylaştırmamakta? Neden en iyi avukat, sadece en iyi parayı kazanan avukat sayılmakta? Neden hâkimler tayinlerinde dahi bazı kapıları aşındırmak zorunda kalmakta? Neden avukatlar müvekkillerinden ücretlerini almak için farklı yollar arama çabası içine girmekte? Neden müvekkiller sürekli avukatların emek ve çabalarını yok saymayı bir pazarlık aracı olarak görmekte? Neden, hâkimler, sadece eksik teknik bilgileri tamamlamak için değil, bilirkişi denilen insanüstü varlıklara dosyaların kaderini terk etmekte? Ve neden bilirkişiler hâkimler kadar önemli olmakta? Neden "koridor bilirkişisi" kavramı dahi, hukuk dilimize girmekte? Neden avukatlar için, bazen icra memuruna meram anlatmak, deveye hendek atlatmaktan zor olmakta? Neden, haksız yere davayı kaybeden bir avukat, durumu müvekkiline izah edemeyince "davayı kaybettik ama temyiz hakkını kazandık" demekte? Neden, mahkeme kaleminde köyünden getirdiği sebzeyi meyveyi, fındığı fıstığı satan personeline, hâkim engel olmamakta? Neden mahkeme ve icra kalemlerinin ihtiyacını gidermek için avukatlardan yardım istenmekte? Neden bazen hâkimler, avukat dilekçelerinde gözyaşı dolu hikâyeler yerine, yararlanabilecekleri sorunu çözecek gerçek hukuki bilgi bulamamakta? Ve neden, vatandaş, kararın gerekçesinden davayı hangi sebeple kazanıp ve kaybettiğini anlamamakta? Neden, dünyanın hiçbir yerinde yokken "dosya münderecatına ve toplanan delillere göre" sihirli kalıbı, yerel mahkemelerden başlayıp en üst yargı organlarına kadar bir kararın gerekçesi ve formülü sayılmakta? Neden bazen hâkime dilekçeyi okutabilmek için bin bir beceri gerekmekte, neden işin niteliği ne olursa olsun uzun dilekçeler okunmaz inancı yaygınlaşmakta? Neden, avukatlar sürekli mazereti olan insanlar olarak mazeret sebebiyle yargılamayı erteletmekte? Neden "tapuya yazılan yazının gelmediği anlaşıldığından..." sözünü duymak için duruşma kapısının önünde avukatlar saatlerce beklemekte ve beklemediğinde de her ne kadar tapudan yazı gelmemiş olsa dahi "dosya müracaata bırakılmakta"? Ve neden avukat, hâkim, savcı, kalem personeli, icra memuru, infaz memuru, kendileri için günlük mutad sayılan işlerin, aslında yargı organları önüne gelen insanlar için, hayatlarının en önemli işi olduğunu ve belki de doğrudan hayatları olduğunu düşünmemekte?

Ve neden kimse bu soruların arkasına gereği gibi düşmemekte? Neden Adalet Bakanlığı, Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu, Barolar, hukuk fakültesi öğretim üyeleri bu soruları hukuk hayatımızın en önemli sorunu sayıp bu sorular tükeninceye kadar gecesini gündüzüne katarak çalışmamakta? Neden kötüden

daha kötü olanın kötüyü kanıksamak olduğu unutulmakta? Neden bu soruları soran insanlar, gerçekleşmesi mümkün olmayan hayallerin peşindeymiş gibi, biraz da hafife alınarak dinlenmekte, hatta dinlenmemekte ve belki de cezalandırılmakta?

III. HUKUKUN VİCDAN VE AHLAK SORUNUNUN ÇÖZÜMÜ

1. Gerçekten Bu Sorunu Çözmek İstiyor muyuz?

Yukarıda ortaya konulan sorunlar, çözümsüz sorunlar mıdır? Çok açık ve kısa cevap verilecekse hayır; her sorun gibi, eğer çözülmek istenirse yukarıdaki sorunların da çözümü vardır, hem de çok kısa sürede çözümlenebilir. Burada mesele şudur: Biz bu sorunu gerçekten çözmek istiyor muyuz istemiyor muyuz? Eğer gerçekten bu sorunu çözmek istiyorsak sorunu çözmek kolaydır; sorunu çözmek istemiyor, sadece göstermelik bazı çabalar sergileyerek sorunu çözüyormuş gibi yapıyorsak, bu daha da tehlikelidir. Çünkü o zaman sorun çözülmeyecek ve daha sonra gerçekten sorun çözmek isteyenler için de, bu sorunun çözümü imkânsızdır, mesajı vererek ümitsizlik kaynağı olacaktır.

Ülkemizdeki hukuk, daha doğrusu hukukun etik sorunu neden çözülmemektedir veya çözülememektedir? Kanaatimizce bunun çok basit bir cevabı vardır: *Mevcut sistem neredeyse herkesin işine gelmektedir*. Bir ülkede eğer yargıya bütçeden ayrılan pay, yüzdelerle değil bindelerle ifade ediliyorsa, o ülkenin siyasetçileri ve ülkeye yön veren yöneticileri adalet sorunu çözmek istemiyor demektir. Çünkü sağlam bir adalet, keyfi davranan bürokratın, hesap vermek istemeyen siyasetçinin işine gelmemektedir. Sağlam bir yerde durmayan adalet, ne vatandaşına karşı hoyrat, amirine karşı kurnaz, kendi menfaatini ve konumunu her şeyin önünde tutan bürokratı ne de siyaseti hizmet değil itibar, kazanç ve menfaat kapısı gören siyasetçiyi sorgulayıp yargılayabilir. Maalesef, bugün artık siyaset, bürokrat, yargı üçlüsü içinde dönen bozuk çark her gün ülke gündemini işgal eder hale gelmiştir. Bu o kadar ağır tahribat yaratmaktadır ki, bir yandan halkın devlete ve yargıya güveni azalmakta, diğer yandan hukuksuzluklar nasıl olsa başkaları da yapıyor şeklinde meşruluk kazanmakta, ayrıca kural ihlal etmek ve kural dışı davranmak hayatın her alanında alışkanlık haline gelmekte, bu hukuk kargaşası, ülkemize yapılacak yatırımları dahi etkilemektedir.

Acaba sorunun çözülmemesinin tek suçlusu, siyasetçi ve bürokratlar mıdır? Şüphesiz hayır. Maalesef bizzat yargının sav, savunma ve karar üçgeninde ciddi sorunlar bulunmaktadır. Şunu kabul etmek gerekir ki, ülkemizdeki hukukçuların önemli bir kısmının bilgisizlik ve ilgisizlik sorunu vardır. Özellikle son on, on beş yılda gerek teknolojik yeniliklerin gerek dünyadaki gelişmelerin hızlanması gerekse ülkemizde arka arkaya yapılan -bazen gereğinden fazla hızlı- kanun değişiklikleri karşısında buna, intibak edecek kalitede hukukçu yetiştirilememiş, bilgi eksikliği giderilemediği gibi, bunlara neredeyse ilgisiz kalan önemli bir hukukçu kitlesi de oluşmuştur. Bunun sonucudur ki, sorunu çözmek kendilerini gelişmelere uydurmak istemeyen hukukçular, "uygulama başka teori başka" şeklinde, deyim yerindeyse bir hukuki safsata ihdas etmiş ve bunun arkasına sığınmışlar; ayrıca bununla da yetinmeyerek genç ve idealist hukukçuların da zihinlerini bulandırmışlardır. Eğer bir alanda kanun tekse, teori başka uygulama başka olamaz. Şayet bir farklılık varsa ya teori yanlıştır ya uygulama yanlıştır. Bunun ötesinde, bir yorum farklılığı söz konusu ise, o da ancak yorumun mümkün olduğu alanlarda ve durumlarda, bir görüş farklılığı olarak algılanmalıdır. Bu, teori başka uygulama başka safsatası yüzünden neredeyse ülkemizde Usul Kanunları metruk hale gelmiş, her hâkimin her avukatın kendine göre bir usul uygulaması oluşmuştur. Yani, önce bilgisiz ve ilgisiz hukukçu kitlesi, sistemi bozup uygulamamış sonra da "teori başka uygulama başka" hurafesini uydurmuştur. Bunun hurafe yönünden, cahil insanların türbelere çaput bağlayıp dilek tutmasından hiçbir farkı yoktur. Ancak tehlikeli olan, genç hukukçuların bu ilkel hurafeye inanması ve gereğini yapmaması durumunda, mesleklerini icra edemeyecekleri inancını, bu hurafeyi çıkaranlar ve inananların sürekli beyinlerine işlemeye çalışmasıdır. Ayrıca bu hurafeye neredeyse iman etmiş kişiler, ancak bu hurafe kabul edilip gereği yapılırsa, çarkın içinde yer edinilebileceği söylentisini de yayarak genç hukukçuları da olumsuz yönde etkilemektedirler.

Şüphesiz bugün gelinen noktada, Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar, ülkemizde ciddi bir doktrin ve içtihat zenginliği oluşmuştur. Özellikle son yıllarda bir kısmi bilineni tekrar etse, bilimsel yeterliliği bulunmasa, hatta yanlışlarla dolu olsa da, gerek doktrinde gerekse uygulamada birçok kitap, makale yayınlanmaktadır. Bunun anlamı, her hukukçunun bir şey söylerken, yazarken ve bir sorunu çözerken ciddi bir araştırma yapması zorunluluğunun bulunduğudur. Bu ise şüphesiz zahmetli bir iştir. İşte bu zahmetli işle uğraşmak istemeyen kişiler alıştıkları sistemi sürdürme çabası içindedirler. Çünkü bir kitap karıştırmadan, kanuna bakmadan hikâyeler anlatılan dilekçeler, gerçek bir hukuki

dayanağı olmayıp "karakuşi yargı" ürünü kararlar yazmak kolaydır ve caziptir; hukuki çabanın ve bilginin ise değeri kalmamıştır. Böylece, günlük rutini bozmak istemeyen hâkim, alıştığı yöntemleri sürdürmekte, yeni bir şey var mı diye araştırmamakta; icra memuru veya mahkeme kalemiyle olan ilişkileriyle bazı günlük işleri rahatlıkla yürüten avukat, yeni bir şey araştırma ihtiyacı duymamakta; eski köye yeni adet getirmek istemeyen kalem ve icra görevlileri "biz yıllardır bunu uyguluyoruz, yeni mi çıktı" kolaycılığına kaçarak, değişen bir kanun hükmünü veya yeni çıkan içtihadı bile görmemezlikten gelebilmektedir. Sonunda, bilirkişilerin elinde kalan dosyalar, tapudan gelecek yazıyı aylarca bekleyen mahkemeler, kalem ve icra görevlisinin iki dudağına bakan avukatlar, en doğru olduğuna inandığı kararı için dahi Yargıtay'a direnemeyen hâkimlerden oluşan bir hukukçu profili ile karşı karşıyayız.

Değişim zordur ve sancılıdır. Ancak değişip gelişmiyorsanız, çürüyüp ölmekle karşı karşıyasınız demektir. Yukarıda açıklanan kolaycılık, bilgisizlik ve ilgisizlikten kurtulmadıkça sorunları da çözmek mümkün değildir. Tekrar başa dönecek olursak, sorunu çözmek istiyorsak çözeriz; çözmek istemiyorsak çözmeyiz.

Burada iş çokluğu, imkân kıtlığı vs. şeyler bahane değildir. Gerçekten insanlar yüreğinde hissediyor, gerekli çabayı gösteriyorsa iki şey ağaç gölgesinde dahi yapılabilir: Adalet ve bilim. Tarih bunun nice örneği ile doludur. Ayrıca bugün söylendiği kadar kötü durumda olduğumuzda gerçek değildir. Örneğin, duruşmalar ve dosyalar çok denilmektedir. Bir durumu gözden geçirelim. Bu dosya bolluğunun önemli bir kısmı da devletle vatandaşlar arasındaki uyuşmazlıklardır. Örneğin, bir memur hakkında verilen standart yanlış karar yargıda bozulduktan sonra ilgili idari birimin veya bakanlığın artık o konudaki uygulamasını değiştirmesi gerekirken, aynı durumda olan yüzlerce memur için idare, hukuka aykırı uygulamasını sürdürdüğünden o durumda olan her kamu görevlisi dava açmak zorunda kalmaktadır. Bunun sonucu ise, yargıya iş yükü, idareye yargılama masrafı, kamu görevlisine çalıştığı kuruma karşı güvensizlik, ülkemiz bakımından iş, zaman, para ve itibar kaybı olarak dönmektedir. Bu tür örnekler çoğaltıldığında görülecektir ki, aslında çok olan işlerin önemli bir kısmı, iş olmaması gerektiği halde iş çıkartılan gereksiz işlerdir. Gerçekten dosya çokluğu, duruşma fazlalığı olan yerler büyük şehirlerdir. Bunun dışında yargı çevrelerinin büyük bir kısmında, iş çokluğu değil, bilakis iş azlığı vardır. Hatta hâkimler çıkardıkları dosya sayısını artırıp terfi edebilmek için özel çaba göstermektedirler.

Büyük şehirlerde ise, özellikle duruşmaların büyük çoğunluğu hâkimlerin ve avukatların özellikle kanun ve usul hükümlerini uygulamamalarından, davaları uzatıcı işlemlerinden kaynaklanmaktadır. Adliyelerdeki duruşmalar iyi izlenirse, günde 60-70 duruşması olan bir mahkemenin, dosyalarının neredeyse 2/3#8217;ü bir yerden evrak gelmemesi, belge ve bilgi gelmemesi sebebiyle yapılan şekli göstermelik duruşmalardır ve çoğunlukla "davacı vekili geldi davalı vekili geldi, açık duruşmaya başlandı, nüfusa yazılan yazının gelmediği görüldüğünden duruşmanın ....tarihine ertelenmesine…" şeklinde geçmektedir.

Acaba, tapudan, nüfustan, karakoldan bir yazının gelmesi için duruşma açmaya gerek var mıdır? Duruşmalar delillerin toplandığı değil, delillerin tartışıldığı ve tarafların meramlarını anlattıkları yargılama kesitleridir. Bunun dışında, zaten duruşmalar işlevini yitirmiş, ismi ile mütenasip durulan yerler haline gelmiş, getirilmiştir. Avukatlar ne söylerse söylesin, hâkimler "dilekçemi tekrar ediyorum dedi" şeklinde zabıt tutmakta, çoğunlukla da avukatlar da işi çözecek etkili bir söz ve konuşma yerine dilekçelerini tekrar etmektedirler. Bunun sebebi, hâkimin de avukatın da duruşmalara yeterli hazırlıkla çıkmaması, etkili ve doğru konuşma ile etkin dinleme alışkanlığının oluşmamasıdır. Oysa adil yargılanma hakkının temel unsurlarının başında hukuki dinlenilme hakkı gelmektedir. Eğer duruşmada dilekçeler tekrar edilecekse neden duruşma yapılmaktadır? Bu söylenenler dikkatle incelenir, gereği yapılırsa sorun çözülecek 60-70 duruşma sayısı 10-20'ye düşecektir. Ancak bunun için usul kanunlarını bilen, anlayan, uygulayan avukat ve hâkimler, bunun arkasında duracak bir Yargıtay, denetimlerde buna dikkat eden adliye müfettişleri gereklidir. Yani, çözüm bilgili ve ilgili hukukçuda yatmaktadır. Yine aynı soruya dönüyoruz, gerçekten sorunu çözmek istiyor muyuz?

2. Sorunu Çözmek İçin Öneriler

Ülkemizdeki hukukla ilgili sorunların çözümü için, önce hukuk bilincini taşımak, sonra da hukukun ve hukukçu olmanın önemini ve değerini kavramak gerekir. Bunlardan önce insan olmanın bilinci içerisinde olunmalıdır. Zira mahkemelere gelip gidenler dosyalar, tutanaklar ve kâğıtlar değildir; yargılamanın tarafı insanlar, onları savunan ve onlar hakkında karar verenler de yine insanlardır. Bu sürekli hatırlanırsa sorunlar daha kolay çözümlenecektir.

Hukuk fakültesinden başlayarak hukuk bilinci içerisinde olan hukukçular yetiştirilmeli; stajda bu işin üzerinde ciddiyetle durulmalı; meslek içinde bu denetlenmeli, aykırı davrananlar hemen gerekli yaptırımla karşılaşmalıdır.

Ülkemizde hukuk fakültelerinin kuruluşundan başlayarak, bir etik sorunu vardır. Bugün hukuk fakültelerinin sayısı neredeyse kırka yaklaşmasına rağmen, istenen standartta öğrenci alıp mezun eden fakülte sayısı dördü beşi geçmemektedir. Özellikle bir siyasi yatırım olarak olur olmaz yerde kurulan devlet üniversitelerinin açtıkları hukuk fakülteleri ve özel üniversitelerin en az maliyetle ancak en çok itibar gören fakülte olarak hukuk fakülteleri açmaları sonucu, bilgi yönünden eksik, ilgi yönünden zayıf, etik değerler yönünden hiç irdelenmeyen hukukçular yetişmeye başlamıştır. Bunun etkisi özellikle önümüzdeki birkaç yılda daha da fazla görülecektir. Bu sebeple, avukatlık, hâkimlik gibi alanlarda mesleğe başlarken yapılacak ciddi, ancak objektif sınavlar ve doğru bir staj eğitimi daha da önemli hale gelmiştir. Her isteyen belki hukuk fakültesi bitirebilir; ancak her isteyenin layık değilse avukat ve hâkim olmasına engel olunması gerekir. Avukat ve hâkim olmak, basit hukuki bilgilerin ve eğitimin ötesinde daha ciddi bir alt yapıyı gerektirir; bazı insanlara iş bulmak, toplumun geleceği ve kaderinden daha önemli hale getirilmemelidir. Bir hukuk fakültesi kurulurken kaç öğretim üyesinin olacağı, kütüphanesinde yeterli kitabının bulunup bulunmadığı, araştırma görevlisi yetiştirme potansiyeli gibi hususlar neredeyse dikkate alınmamaktadır. Bazı fakültelerde, öğrenciler öğretim üyelerini dahi tanımadan, bir kez olsun yazılı bir metin üretip, kendini sözlü olarak ifade etmeden fakülteden mezun olabilmektedir. Sonuçta kanun kullanma alışkanlığı olmayan, kütüphaneye sınırlı sayıda giren, bir sorunu çözmek için araştırma yapmasını bilmeyen, eksik içtihat kitaplarına mahkûm olmuş, klişe kalıplarla, form dilekçeler, matbu kararlar yazabilen, yaratıcılığı ve araştırmacılığı olmayan, yazılı ve sözel olarak kendisini eksik ifade eden hukukçular yetiştiriyoruz. Eğer bu yanlışsa, kendimize kaç dava ve cevap dilekçesini, kaç mahkeme kararını bir edebi metni okur gibi akıcı bir şekilde okuyabildiğimizi, kaç dilekçe ve karardan tatminkâr hukuki bilgiye rastlayabildiğimizi soralım. Öğretim üyesi ile kanunla, hukukla, diğer hukukçularla iletişim içinde olmayan bir öğrencinin vicdan, ahlak, etik değerleri tam olarak kazandığı söylenebilir mi?

Bugün bir çok alanda olduğu gibi hukuk alanında da yüksek lisans ve doktora programlarının bir kısmı hatır için unvan dağıtılan yerler haline gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda yarı gerçek yarı rivayet, hafife alarak ifade ettiğimiz "beşik ulemasından" sonra, yetersiz şekilde, alt yapısı olmadan kurulan

yüksek lisans ve doktora programları ve bazen de özenli öğrenci seçilmeyen ya da bilimsel yetersizliklere göz yumularak yürütülen bu programlardan "hatır uleması" yetiştirilmekte, hatta bu kişiler bazen yardımcı doçent daha sonra doçent ve profesör olarak öğrencilerin ve diğer hukukçuların kaderine yön vermektedir. Öncelikle burada durup düşünmek gerekir. Kendisi hak etmeyerek bir yerlere gelen bu tür öğretim elemanlarının yetiştireceği hukukçuların kalitesi ne olacaktır? Hak etmediği halde bir takım unvanları alanlar, sadece bunları paraya tahvil etme çabasından öte ne yapacaklardır? Bu kişiler öğrencilerinin ve diğer hukukçuların karşısında nasıl bir duruş sergileyecektir? Belirtilen bu yanlışlıkların mutlaka düzeltilmesi gerekir.

Hukuk fakültelerinde birinci sınıftan başlayarak, öğrencinin vicdani kanaat oluşumunu olumlu etkileyecek dersler konulmalı ve uygulamalar yapılmalıdır. Örneğin, kaç hukuk fakültesinde tarihin ve ülkemizin büyük ve önemli davaları öğretilmekte ve tartışılmaktadır; kaç hukuk fakültesinde öğretim üyeleri bunlardan gereği gibi söz etmektedir, kaç hukuk fakültesinde öğrenciler bir uyuşmazlığı kendi sorumluluklarında araştırıp inceleyerek çözmekte ve bunun sonucuna katlanabilmeyi öğrenmektedir?

Hukuk, bilgi ve vicdanla olgunlaşır, söz ve yazıyla kendini ifade eder. Ülkemizde, genel olarak bu dört unsurdan, sadece hukuki bilgi yüklemesi yapılmaktadır. Onun da ne kadar doğru bir yöntemle olduğu gerçekten tartışmalıdır. Bunun dışında öğrencilerin vicdani kanaat oluşturma ve etik değerlere bağlı hukukçular olarak yetiştirilmesi için ne bir ders ne de ciddi bir çaba söz konusudur. Eğer ortada bir çaba varsa o da birkaç öğretim üyesinin idealist davranışları ve çabasıdır. Ayrıca, öğrencilerin bilgilerini doğru bir şekilde ifade edecekleri yazı ve söze yönelik sistematik çalışmalar yaptıkları söylenemez. Öğrenciler sınav kalabalığı, geçme-kalma ikilemi arasında sıkışıp kalmış durumdadırlar. Mutlaka hukuk etiği gibi derslerin, adli yazışma, kurgusal duruşma gibi ders ve uygulamaların yapılması ve öğrencilere bu konuda sorumluluklar verilerek sonuçlarına da katlanmaları sağlanmalıdır. Ayrıca, öğrencilerin özellikle ilk dört yarıyıldan sonra, adliyede zaman zaman staj yapmaları sağlanarak öğrenciyken bu ortamı ve sorunlarını yerinde anlamalarına çaba gösterilmelidir.

Hukuk fakültesi öğretim üyelerinin kısmen sistemden kısmen kendilerinden kaynaklanan bir eksiliğini de burada vurgulamak gerekir. Maalesef bazı öğretim üyeleri neredeyse dışarıdaki gerçeklerden habersiz, olmayan sorunlar için çözüm üreten insanlar konumundadır. Bu çerçevede özellikle hukuk fakültesi öğretim üyelerinin fil dişi kulelerde oturup sürekli uygulamayı eleştiren in-

sanlar olmaktan çıkarılıp uygulamanın içerisine girerek hem uygulamada yoğunlaşan sorunlara çözüm üretmelerinin sağlanması hem de onların bilgileriyle uygulamaya doğru yön verilmesine yardımcı olunmasının yolu açılmalıdır. Bunun yanında, uygulamada başarı göstermiş hukukçulardan, üniversiteler hukuk eğitiminin sürekli olmasa da belirli aşamalarında yararlanmalıdırlar. En azından mesleğinde zirve noktaya ulaşmış avukat ve hâkimlerin öğrencilere bilgi ve tecrübelerini aktarmaları, hem öğrencilerin önlerine model koymak hem de bu yönde etik değerlerin olgunlaşmasına katkıda bulunacak örnekler sunmak bakımından yararlı olacaktır.

Şüphesiz bu çaba sadece hukuk fakültelerinde değil, mesleğin staj eğitiminde çok ciddi şekilde de sürdürülmeli; hâkimlikte ve avukatlıkta, meslek içi eğitimde bu çaba süreklilik kazanmalıdır. Hukuk fakültelerinde staj eğitimi, stajda hukuk fakültelerindeki eğitim verilemez, verilmemelidir; ancak bu iki eğitimin birbirinin devamı ve tamamlayıcı olması mutlaka sağlanmalıdır. Bunun için de adliye ve hukuk fakültesi işbirliği olmalıdır. Bir hukukçu hukuk fakültesine kayıt olduğu andan, staj yapıp meslek edininceye kadar hukukçu olmanın sorumluluğunu hissetmeli, hukuk bilincine sahip olmanın önemini kavramalı, mesleğini yaparken de bunu koruyacak bir duyguya sahip olmalıdır. Deyim yerindeyse hukukçunun bu konuda olumlu anlamda beyni yıkanmalı, kişiliği bir kalıba sokulmalıdır.

Eğer bugün hukukumuzda bir etik sorun varsa, sorunlu insanlar da var demektir. Ancak, kaç hukuk fakültesi öğretim üyesinin, kaç avukatın kaç hâkimin işini gereği gibi yapmadığından veya bu etik değerlere önem vermediğinden bir yaptırımla karşılaştığını soracak olursak neredeyse hiç demek gerekecektir. Yani, burada sorun büyük, ancak onu yaratan sorunlu insanlar yokmuş gibi davranılmaktadır. Üniversitelerin, Baroların, Adalet Bakanlığının, Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulunun bu konuda daha hassas davranması, hatta önceliği bu konuya vermesi gerekir. Meslek taassubu ve koruyuculuğu içerisinde davranıldığı sürece, hiçbir sorun çözülemez. Bu sebepledir ki, 30-40 yıl önce öğretim üyelerinin, avukatların, hâkimlerin savcıların sahip oldukları saygınlık bugün artık yoktur. Sirke artık başkalarına değil, küpüne de zarar vermeye başlamıştır.

Hukukun ilk çıkış noktası savunmadır. Çünkü hukuk uygulaması, önce bir insanın başkasına haksızlık yapmasıyla ve haksızlığa uğrayanın da kendini savunmasıyla başlar, kendini savunamayan kendisi yerine daha iyi savunacak birini aradığında da avukatlık mesleği ortaya çıkmıştır. Bu sebeple avukatlık

gerçekten çok önemli bir meslektir; haksızlığın karşısında duruşu sergiler. Acaba bunu gerçekten idrak etmiş avukatlar yetiştiriyor muyuz? Maalesef barolar gittikçe daha politize olan, belirli grupların seçim kavgası yaptıkları yerlere dönüşmüş, özellikle mesleğin gelişmesi için istenen bir duruş sergileyememiştir. Şayet ülkemizde bir adliye kirlenmesinden söz ediyorsak, baro ve avukatları bunun dışında tutamayız. Eğer barolar, ciddi ve kararlı bir tutumla, her şeyi bir kenara bırakarak el birliği ile bu kirlenmişlik çarkından ne pahasına olursa olsun çıkma kararı alsa ve bunu ciddi bir şekilde uygulasa, buna aykırı davranan meslektaşlarına gerekli cezaları verebilse, bu konuda işbirliği yapmayan adliye personelinin gerekli yaptırımlarla karşılaşması için tüm çabasını gösterse bu sorun çözülmez mi? Şüphesiz önemli ölçüde çözülür. Bu çaba diğer çabaları da zaten arkasından getirecektir.

Avukatlık stajı daha ciddi yapılmalı, hem hukuki bilgiyi uygulama hem de meslek etiğini kazanma aşaması olarak düşünülmelidir. Mümkünse avukatlık ve hâkimlik stajının önemli bir kısmı birleştirilmelidir. Ayrıca, stajını bitiren bir avukatın, bağımsız bir şekilde dava alması belirli bir zamana yayılmalı; aynı şekilde ruhsatını aldığının ertesi günü Yargıtay'da duruşmaya çıkmak gibi, aslında zaman ve olgunluk isteyen işlerde belirli zaman dilimleri konulması gereklidir.

Kanaatimizce hâkimlik ve savcılık mesleği de birbirinden ayrılmalıdır. Çünkü hâkimlik hukukun vicdani kanaat bakımından zirve noktasıdır. Yukarıda açıklanan hukuk uygulaması içinde, uyuşmazlığa düşen iki taraf, uyuşmazlığı çözmek için sonunda bir üçüncü kişinin vicdanını hakem kılma ihtiyacını duyar, o kişi de adeta insanüstü bir iş yapan hâkimdir. Bu sebepledir ki, bir düşünürün ifadesi ile "hâkimler hukukun hem kölesi hem de efendisidir". Hâkimler hukukun kölesidir; çünkü onların ağır bir manevi yük altında bulundukları açıktır. Hâkimler hukukun efendisidir; çünkü onlar sözünü söyledikten sonra, bu söz ne kadar yanlış olursa olsun, artık söylenecek başka bir söz yoktur. Bu ağırlık, onların sadece yeterli hukuk bilgisini değil, gerekli insani donanımı taşımalarını da zorunlu kılmaktadır. Hâkimlere ilk öğretilmesi gereken şeylerden biri de, devletin değil milletin hâkimi olduklarıdır. Çünkü hâkim devlet adına değil, millet adına karar verir. Ayrıca, devletle vatandaş karşı karşıya geldiğinde de hâkimin tarafsız ve bağımsız olması, bu bilinci taşımasına bağlıdır. Hâkim devletin değil, devlet hâkimin hizmetindedir.

Bugün ülkemizde, 22 yaşında hukuk fakültesi bitiren, iki yıl staj yaptıktan sonra 24 yaşında hâkim olan genç insanlardan, diğer insanların kaderleri hakkında karar vermesini bekliyoruz. Belki insanoğlu 24 yaşında, ülkeler fethedebi-

lir, etmiştir de; ancak bu yaşta insanların kaderi hakkında karar verecek olgunlukta mıdır? Zira ülkeleri fethedenler hakkında da, karar verecek olanlar yine hâkimlerdir. Bu sebepledir ki, hâkim olacak kişilerin mutlaka belirli bir olgunluğa da erişmiş olmaları gerekir. 30 yaşından önce bu olgunluğa ulaşmanın ne kadar güç olduğu da açıktır. Bu sebeple özellikle hâkimlerin, belirli bir süre, kanaatimizce en az beş yıl avukatlık yaptıktan ve bir süre de hâkim yardımcısı olarak çalıştıktan sonra, bağımsız bir şekilde karar verecek olgunluğa ulaşacaklarını düşünüyoruz. Bunun birçok faydası olacaktır: Öncelikle, avukatlık yaparak hukukun ilk aşaması olan savunma alanında çalışan hâkim, bir insanı savunmanın zorluğunu yaşayarak öğrenecektir. Bunun dışında, yargılamada avukatlarla hâkimlerin birbirini anlaması daha kolay olacaktır. Ayrıca, avukatlık yaparken yaşadığı olaylar, hâkimde ciddi bir hukuk ve hayat olgunluğu ve tecrübesi doğuracaktır.

Hâkimlerin daha bağımsız ve yaratıcı karar verebilmeleri bakımında önemli bir engel de kanaatimizce hâkimlerin yükselme ve ilerlemelerinde uygulanan sistemdir. Bu sistemin mutlaka gözden geçirilmesi gereklidir. Hâkim, tayin terfi için Bakanlıktan ve Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulundan himmet bekleyen insan olmaktan çıkarılmalıdır. Hâkimlerin içtihat yaratmasının önünde neredeyse bir engel olarak duran, kararları hakkında verilen not sisteminin de gözden geçirilmesi bir zorunluluktur. Bu sebepledir ki, bazen üst mahkemelerin yanlış kararlarına karşı dahi, hâkimler direnme cesaretini göstermemektedirler.

Hâkimlikle savcılık da birbirinden ayrılmalıdır. Çünkü hâkimin taşıması gereken vasıflar farklıdır. Hâkim bağımsız ve tarafsız bir noktada dururken, savcı aslında taraftır; kamu adına hareket eder, gereğinde devleti temsil eder. Bu sebeple uzun süre savcılık yapan bir hukukçunun, daha sonra hâkimlik yapmaya başlaması, kişilik de rol kayması veya sapmasına yol açabilecektir. Kaldı ki, uzun süre savcılık yapan birinin de hâkimliğin düşünce tarzını kabullenmesi kolay olmayacaktır. Oysa bir savcının daha çok bir avukat gibi yetişmesi ve sorunlara o gözle bakması gereklidir. Bu açıdan hâkimlerle savcıların eğitimlerinden başlayarak mesleği icralarına kadar farklılaşması gereklidir.

Bu kısa sayılabilecek değerlendirmeden varılması gereken en önemli sonuç, hukukçular yetiştirilirken ve mesleklerini uygularken, öncelikle hukukçu bilincini taşımalarının öğretilmesi zorunluluğudur. Bu bilinci kazanmaları için azami çaba gösterilmeli, bu bilinci korumaları için sürekli bu konuya dikkat çekilmeli, uyarılmalı ve bu bilinci kaybettikleri an hukukla bağlantıları da kesilmelidir. Eğer adalet mülkün temeliyse, temelin su almamasına, sarsıntıya karşı

sağlam durmasına dikkat edilmelidir. Bazı şeyler vardır ki, üzerinde en küçük tereddüttü dahi taşıyamaz; adalet o şeylerdendir.

Hukuk bilincini sağlamak için eğitim önemlidir, ancak bu yan faktörlerle de mutlaka desteklenmeli, korunmalıdır. Örneğin, bir masa ve sandalyeden oluşan bir hukuk fakültesinde eğitim alan öğrenci mi, yoksa binasından girerken hukuku algılayabileceği bir mimariye sahip hukuk fakültesinde okuyan bir öğrenci mi bu duyguya daha çok sahip olur? Keza, boş ve soğuk duvarları olan hukuk fakültelerinde okuyan öğrenciler mi, yoksa her bir duvarında bir temel hukuk metnini görerek geçeceği ve dört yıl içinde bunlara aşinalık kazanacak öğrenciler mi daha çok hukuka sahip çıkar? Hâkim, depodan bozma bir yerde duruşma yapınca mı, yoksa adalet sarayı ismine yakışan, o şehrin en görkemli binasında yargılama yapınca mı daha sağlıklı karar verir? Şüphesiz bir hâkime milyarlarca lira verseniz de, trilyonlarca liralık davalara bakacaktır; ancak en azından gelecek endişesi taşımayan bir hâkim mi, yoksa yarın ne giyeceği konusunda tereddüttü olan bir hâkim mi daha doğru karar verir? Davasının akıbeti konusunda tereddüttü olmayan bir avukat mı, yoksa acaba dilekçem okunur mu, duruşmada söylediklerim ciddiye alınır mı diyen bir avukat mı mesleğini daha iyi yapar?

SONUÇ

Yukarıda yazılanlardan çıkarılabilecek sonucu özetlersek: Hukukun, vicdan ve ahlak, daha güncel ifade ile etik temeli bir kenara bırakıldığında aslında işlevini yerine getirmesi mümkün değildir. Maalesef bugün ülkemizde, hukukun çok ciddi bir şekilde etik sorunu vardır. Bu sorunun çözülmemesinin en önemli sebebi, herkesin, özellikle de hukukçuların bu sorunu gerçekten çözmek istememeleridir. Şayet bu sorun çözülmek isteniyorsa, önce hukukun her aşamasında bulunanların, öğrencisinden öğretim üyesine, avukatından hâkimine kadar kendisini gözden geçirmesi gerekir. Kendimize ve birbirimize bu konuda yalancı değil, samimi sorular sormalı ve acı cevaplarından da korkmamalıyız. Önce hukukçu gibi hukukçu yetiştirmeli, sonra bu bilinci korumak için çaba göstermeli, bu çabayı göstermeyenlerin hukukçu kimliğini taşımasına izin verilmemelidir. Almanların “güven iyidir, ancak kontrol daha da iyidir” sözünü burada hatırlamak yararlı olacaktır.

BİR DE SİZ TARTIN

Hukuk, hele de Anayasa hukuku gibi derya deniz bir alanda hariçten gazel okumanın saçma, hatta edep-dışı olduğunu bilmez değilim. Buna karşın, mademki hukuk, topluma malolmuş ahlâk anlayışının üzerine bina edilir, mademki, Anayasa'nın 138. maddenin 1. fıkrası, kanun ve hukuka değil vicdani kanaate vurgu yapar, mademki Türk Medeni Kanunu vicdan ve ahlâkın hukuk kurallarının gereği ve emri olduğunu belirtir, şu halde, toplumun benzer ahlâk anlayışını paylaşan bireylerinin hukuk alanında çalışan Sayın Yalçınkaya gibi bir uzmanın görüşlerini irdelemeleri meşru ve gereklidir diye düşünürüm.

Sayın Yargıtay Başsavcısının, Başbakan Erdoğan'ın "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçleri" başlıklı 61 maddelik bir listesi var. Bu liste, Sayın Yalçınkaya'nın "Adalet ve Kalkınma Partisinin laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği anlaşıldığından" şeklindeki söylemiyle "temelli kapatılmasına karar verilmesi istemi" ile açtığı davanın iddianamesinin önde gelen "tesbitler"ini ihtiva ediyor. Benim "hariçten" değerlendirmemde gördüklerim şunlar; bir de sizlerin gözden geçirmesi iyi olur kanısındayım.

İddia (8): "Yeni Zelanda ve Avustralya'ya yaptığı ziyareti tamamlayarak Ankara'ya dönen Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Esenboğa Havaalanı'nda 11.12.2005 tarihinde yaptığı basın toplantısında; "Türkiye'de etnik unsurları birleştiren ana unsur dindir' şeklinde bir ifadeniz oldu mu, yoksa yanlış anlaşılma mı oldu?" sorusu üzerine, "Ben ne söylediğimi çok iyi biliyorum. Bakın bunu ne zaman, ne üzerine söyledim. İşin başını, arkasını bir tarafa koyup ortasını almayın. Biliyorsunuz konu, Sayın Baykal'ın Yugoslavya benzetmesi üzerine söylenmiştir. Türkiye, bir Yugoslavya değildir. Orada Sırp, Hırvat, Boşnak hepsi ayrı dinlerin mensuplarıdır. Aynı dinde olup farklı mezheplerde olanlar da vardır. Ama Türkiye'de ise 30'a yakın etnik unsur var. Bunu her zaman sizler de yazıyorsunuz, yüzde 99'u Müslüman bir ülke Türkiye'de din bir çimentodur." cevabını verdiği,

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın bugüne kadar "din bir üst kimliktir" ifadesi kullanmadığını vurgulayarak, "Üst kimlik olarak kullandığım ifade; Türki-

ye Cumhuriyeti vatandaşlığıdır ve bunun def'atle açıklamalarını yaptık. Ama buna rağmen bazıları anlamak istemiyor. Yine söylüyorum, din bir çimentodur ve şu anda en önemli birleştirici unsurumuzdur. Tarih boyunca bu böyledir…" diye söylemiş (Ek.8) olması "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçler" kapsamındadır.

İddianın düşündürdükleri: Benim bütün anladığım Sayın Başsavcı'nın, Başbakanın "din bir çimentodur" ve "şu anda en önemli birleştirici unsurumuzdur" şeklindeki saptamalarına katılmıyor olması. Nihayet Erdoğan'ınki sosyolojik bir hükümdür, ola ki, Sayın Yalçınkaya'nın elinde farklı sonuçlara götüren veriler vardır. İyi de, Erdoğan'ın tespitinde yanılıyor olması, Partisinin kapatılması için yeterli ve yasal bir gerekçe olabilir mi? Bence, olmaz.

İddia (9): 2005 yılı Mayıs ayında Kazakistan ziyareti dönüşü Atatürk Havalimanı'nda gazetecilerin sorularını yanıtlayan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın; izinsiz açılan Kuran kurslarıyla ilgili olarak "Bir defa, şu ifade, çok çirkin bir ifade (…) Kaçak Kur'an kursu diye bir ifade olmaz. Yanlış bir şey. Bir defa, kanunun ruhuna aykırı. Kur'an öğrenilir. Kuranı öğrenmede kimse suç ifadesi kullanmaz. Bu millet Müslüman'dır ve Müslüman olan millet, kendi kitabı Kuranı da rahatlıkla öğrenebilir. 'Kaçak Kuran kursları' diye bir kanun maddesi yok. Ortada olan madde şudur; kanuna aykırı eğitim kurumlarıyla ilgilidir. Bu, birçok alanda eğitim veren kurumları kapsamaktadır. Bu tür yanlışlarla ülkemizi, halkının yüzde 99'u Müslüman olan bir ülkede, kendi kitabını öğrenme konusunda, kalkıp da böyle laflar kullanmayalım. Ondan sonra da kalkıp 'efendim niye İncil dağıtılıyor' diye bağırmanın bir anlamı yoktur. Önce bu millet, Müslüman olarak, tabiî ki kendi kitabını öğrenecektir, bilecektir ama onun ruhunu kavrayacaktır. Onun ruhunu kavramasına yönelik de kendi çarelerini bu millet, yasalar içerisinde, tabiî ki üretecektir."… Türban konusunda ise; "ben toplumun talebini çok iyi biliyorum ve duyarlılığı çok iyi anlıyorum. Bu duyarlılığın bilinci içerisinde de geleceğe bakıyorum. Çünkü ben yaşıyorum, ben konuşmuyorum" şeklinde (Ek.9) beyanda bulunmuş olması "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçler" kapsamındadır.

İddianın düşündürdükleri: Sayın Erdoğan'ın "kaçak Kuran kursu" tabirinden hoşlanmaması anlaşılabilir –nitekim Sayın Yalçınkaya da "izinsiz açılan Kuran kursları"ndan bahsetmektedir. Ancak, Erdoğan'ın "Kuranı öğrenmede kimse suç ifadesi kullanmaz" beyanı ile (deyiş yerindeyse) topu taca attığı da bir vakıadır, zira burada "kaçak" kelimesinin ima ettiği "suç" öğrenme ile değil öğretme ile ilgilidir. Niyeti farklı dahi olsa, bu millet Müslüman'dır ve Müslüman

olan millet, kendi kitabı Kuranı da rahatlıkla öğrenebilir şeklindeki konuşması, şahsen bana "bu milletin sağlık sorunları vardır ve sağlık sorunları olan millet, tababeti de rahatlıkla öğrenebilir" türünden bir iddia çağrıştırmaktadır ki, ücretli ya da ücretsiz, izinsiz yani ehil olmayan birilerinin öğretime kalkışması birden fazla yasaya aykırı olsa gerekir diye düşünürüm. Kaldı ki, Başbakanın bu beyanı izinsiz Kuran kurslarına yeşil ışık yaktığı şeklinde de algılanabilir. Bu çerçevede, 'kaçak Kuran kursları' diye bir kanun maddesi yok beyanını da topu taca atmak olarak yorumlarım, zira, örneğin 'kaçak dişçilik kursları' diye de spesifik bir kanun maddesi yoktur ama herhalde eline kerpeteni alanın diş çekmesine izin verilemez – demiş, kim? "Modernite!"

Demek istediğim, çatışmanın temelini belki de Sayın Yalçınkaya ile Sayın Erdoğan'ın "Kuran kursları"nı algılamaları arasındaki farkta aramak lâzım. Ola ki, Erdoğan için, su içmek, yemek yemek kadar doğal bir gereksinim olan Kuran öğrenme faaliyetinin, aynı doğallıkta birileri tarafından yürütülmesinden daha doğal bir şey olamazken, Yalçınkaya için Kuran kursları herhangi bir beceri kursu gibi ehliyete (ve dolayısıyla izne) tabi öğretim faaliyetleridir. Erdoğan açısından örneğin bir çocuğu "kaçak beslemek" fevkalade yadırgatıcı bir tabir, ama Yalçınkaya açısından denetlemesi gereken herhangi bir eğitim faaliyetinden farklı değildir. Nitekim, Başbakanın "ben toplumun talebini çok iyi biliyorum ve duyarlılığı çok iyi anlıyorum. Bu duyarlılığın bilinci içerisinde de geleceğe bakıyorum. Çünkü ben yaşıyorum, ben konuşmuyorum" sözleri de Sayın Başsavcınınkinden farklı bir algılamanın varlığına işaret etmeye çalıştığını gösteriyor gibidir. Bu sezgimde hakikat payı varsa, çatışmayı ülkemizin içinde bulunduğu sancılı modernleşme sürecinin bir parçası olarak görmemiz gerekir diye düşünürüm.

Öte yandan, Kuran kursları Erdoğan'ın ima ettiği gibi doğal süreçler ise, İHL'lerin meslek lisesi kapsamından çıkarılması, katsayı vb. modernist ölçütlerle işlerinin olmaması gerekir. Ancak, bugünkü statü ve standartlarının devamının doğru olduğunu düşünüyorsak, o halde Kuran Kurslarının da ehliyeti kendinden menkul birilerine emanet ediliyor olmasına müsamaha göstermemek gerekir. Her hâlükârda, çıkışımız, yasaların ciddiyetle uygulanmasıyla mümkün olacaktır.

İddia (1): "Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 2003 yılı Mayıs ayında Malezya'ya yapmış olduğu gezide bu ülkede yayımlanan News Straits Times adlı gazeteye ''Modern bir İslam devleti

olarak Türkiye, medeniyetlerin uyumuna örnek olabilir'' demiş olması "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçler" kapsamındadır."

İddianın düşündürdükleri: Sayın Yalçınkaya'nın kendi İddianamesinin "A. Giriş" ile "C. Laikliğe Aykırı Eylemlerin Odağı Olmak Durumunda Siyasi Parti Kapatma Nedenlerinin İrdelenmesi"nin "kapatma nedeninin hukuksal yönden irdelenmesi" bölümlerinde "Demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez ögeleri olmalarına karşılık modern siyasi partiler toplumsal yaşamdaki yerlerini 19.ncu Yüzyılda almışlardır." "Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında laikliğin önemi, modern devlet yaratma sürecinde laikliğin rolü ya da İslam dininin öznel yapısı ile gerekçelendirilmiştir." "Türkiye'nin modernleşme felsefesi, insanca yaşama yöntemidir, insanlık idealidir." şeklinde üç ön-kabul/tanım bulunmaktadır. Bu ön kabuller doğrultusunda, meğer ki "modern İslâm devleti" ifadesinin "anti-laik bir devlet" anlamına geldiği hususunda mutabakat sağlansın, Erdoğan'ın ''Modern bir İslam devleti olarak Türkiye, medeniyetlerin uyumuna örnek olabilir'' şeklindeki düşüncesi, Yalçınkaya'nın ön-kabullerinin açılımı/sonucu ve hatta güçlendirilmesi olarak algılanabilir; ve bu çerçevede "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçler" kapsamında yer aldığı iddiası bence zorlamadır.

İddia (2): "Yargıtay Onursal Başkanı Eraslan Özkaya'nın ülkede yaşanan gelişmeleri ve gidişatı da gözeterek 2003 Yılı Adli Yıl açılış konuşmasında, "...Sınırsız din ve vicdan özgürlüğü isteyenlerle İslami devlet kurmak isteyenlerin amaçları aynı..." şeklindeki tespitine, Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın " ...Siz bir dinin mensubuysanız, farklı bir dinin mensubunun olduğu alana giremezsiniz. İnancınızın gereği neyse, bu inanca saygı duymak yönetimlerin görevidir(...) Kaldı ki, şu anda yaşanan süreçte gerek Türkiye'de, gerek Batı'da, gerek Dünya'da tamamıyla dinlere saygılı olan bir anlayışın egemen kılınması, aynı şekilde düşünceye ve örgütlenmeye saygılı yapıların, özgürlüklerin oluşmasına fırsat verilmesini devamlı olarak imkânını hazırlıyor. Biz de böyle bir gayretin içindeyiz ..." diye beyanda bulun/muş/ olması (Ek.2) "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçler" kapsamındadır.

İddianın düşündürdükleri: 1) İlk akla gelen, Sayın Fener Rum Patriği Bartholomeos'un 08-09-2004'de Reuters Haber Ajansına verdiği şu "Türkiye'de din özgürlüğü kavramının oldukça kısıtlı ve yüzeysel olduğu Avrupa Birliği baskısının, 1971 yılında kapatılan ruhban okulunun tekrar açılmasını sağlayacağına inandığı" şeklindeki yazılı demeç. Sayın Bartholomeos'un İslâm devleti kurmak isteyeceği düşünülemeyeceği için Özkaya'nın 2003 Yılı Adli Yıl açılış konuşma-

sında "...Sınırsız din ve vicdan özgürlüğü isteyenlerle İslami devlet kurmak isteyenlerin amaçları aynı..." şeklindeki tespiti ve dolayısıyla Sayın Yalçınkaya'nın bu iddiasının mantıkî mesnedi yoktur.

2) İddianamenin "Kapatma nedeninin hukuksal yönden irdelenmesi" başlıklı bölümün dokuzuncu paragrafında Sayın Yalçınkaya'nın "Batı aydınlanmasının da temeli olan lâikliğin, insana, dine saygısı, dinî kendi yerinde tutan anlayışı, aklın ve bilimin öncülüğünde çağdaşlaşmayı gerçekleştirmiştir" şeklindeki saptamaları ile Sayın Erdoğan'ın "İnancınızın gereği neyse, bu inanca saygı duymak yönetimlerin görevidir(...)" ifadesinin aynı ilkeyi seslendirdiği açıktır. Aynı şekilde, Erdoğan'ın "Kaldı ki, şu anda yaşanan süreçte gerek Türkiye'de, gerek Batı'da, gerek Dünya'da tamamıyla dinlere saygılı olan bir anlayışın egemen kılınması, aynı şekilde düşünceye ve örgütlenmeye saygılı yapıların, özgürlüklerin oluşmasına fırsat verilmesini devamlı olarak imkânını hazırlıyor. Biz de böyle bir gayretin içindeyiz ..." cümleleri "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçler" kapsamında yer aldığı iddiası bence zorlamadır.

İddia (3): "Genelkurmay 2. Başkanı Org. İlker Başbuğ'un imam hatip lisesi mezunlarıyla ilgili askerlerin rahatsızlığını ortaya koymasından sonra, Üniversitelerarası Kurul üyesi profesörler ve Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök ile görüşen Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 16.10.2003 tarihinde yazılı basında yer alan ifadesinde, Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik'in acil olarak çıkarılmasını savunduğu imam hatip lisesi mezunlarının üniversiteye girişini zorlaştıran katsayı engelini ortadan kaldırması amacıyla YÖK Yasasında yapılacak değişikliğe ilişkin tasarıyı "acelemiz yok" diyerek geri çektiklerini bildirdiği, tasarının TBMM Milli Eğitim Komisyonu Başkanı Tayyar Altıkulaç tarafından YÖK Yasa taslağı içerisinde değerlendirilmek üzere alt komisyona gönderil/mesi/ (Ek.3) "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçler" kapsamındadır.

İddianın düşündürdükleri: Sayın Başsavcının "imam hatip lisesi mezunlarıyla ilgili askerlerin rahatsızlığı" olarak ifade etmeyi seçtiği konu Org. Başbuğ'un 17-10-2003 tarihindeki "Diyanetin din hizmetleri için yıllık tahmini kadro ihtiyacı 5 bin 500. İmam hatiplerden her yıl 25 bin öğrenci mezun oluyor. Durum böyle olmasına karşılık, 25 binin neden artırılmak istendiğini anlamakta güçlük çekiyorum" şeklindeki demeçleri olsa gerekir.

Söz konusu demecin bu demeç olması halinde, (a) gerek Başbakan ve gerekse Milli Eğitim Bakanının bu demeçten etkilenmeleri, (b) konuyu üzerinde

yeniden düşünülmek üzere alt komisyona göndermeleri doğal hatta arzu edilebilir bir davranış olarak görülebileceği gibi, (c) Sayın Erdoğan'a atfedilen "acelemiz yok" beyanının da "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçler" kapsamında ne işi olduğunu anlamış değilim.

İddia (4): "Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 29.05.2004 tarihinde Oxford Üniversitesinde yaptığı konuşma sonrası verdiği demeçte imam hatip liselilerin önünü açan YÖK Yasası'nı laikliğe aykırı olduğu gerekçesiyle veto eden Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'e "Bu okullar çok partili dönemden beri var. Dün laikliğe aykırı değildiler, bugün niye aykırı oldular? Bunun laiklikle alakası yok" …"Normal liselerde okutulan birçok ders İHL'de de okutuluyor. Ayrıca din dersi için de bir yıl fazla okuyorlar. Bu tür bir eğitim almak laikliğe aykırı mı?" diye söylediği, "Son 5 yılda bu yasağı koymak hangi adalet duygusuyla bağdaşır?" "Sizin için ılımlı İslamcı deniyor. Biz Avrupalılar bu tanıma şaşırıyoruz. Hem İslamcı hem laik birbiriyle nasıl bağdaşır?" sorusuna "Ilımlı denilince, ılımlı olmayanı varmış gibi oluyor. Sadece bir İslam vardır. Önüne bir şey konulamaz. Bu İslam'ı zedelemeye yönelik bir tezdir. Laiklik çok farklı bir konudur. Laik olduğumuz Anayasa'da belirtilmiştir. İnsanlar dini gereklerini böylece yerine getirebilir. İslam ile laikliği yan yana tanım olarak getirmek yanlış olur. Kişiler laik olmaz." Yanıtını (Ek.4) vermiş olması "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçler" kapsamındadır.

İddianın düşündürdükleri: İmam Hatip okullarının ilk kez 1924 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından açıldığı, 1929-30 öğretim yılında kapatılmalarından sonra, 1948 ve 1949'da CHP iktidar partisi CHP tarafından kurs olarak tekrar açıldıkları, aynı yıllarda eğitim-öğretim müfredatına din derslerinin konulduğu, Ankara Üniversitesi bünyesinde ilk ilahiyat fakültesi açıldığı, 1950 yılında mevcut imam hatip kurslarının yetersiz olduğuna kanaat getiren Demokrat Partinin 7 imam hatip okulu açtığı, okul sayısının 1958'de 26'ya, 1969'da 71'e, 1997'de ise 600'e ulaştığı, 1962-1963 İsmet İnönü döneminde 7 adet imam hatip okulu açıldığı, 1965-1971 Süleyman Demirel'in 46 okul daha açtığı, 1973-74 öğretim yılında CHP-MSP koalisyonunun imam hatip liselerine bütün üniversitelere giriş imkânı verdiği, 1974 yılında 33 tane imam hatip okulunun daha açıldığı, 1974-1975'de Bülent Ecevit'in 29, 1975-1978'de Süleyman Demirel'in 233 imam hatip okulu açtığı, 1976'da kız öğrencilerin de imam hatip okullarına alınmaya başlandığı, 1978-1979 Bülent Ecevit, dört tane imam hatip açılmasını kararlaştırdığı tarihsel bir gerçeklik iken, Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı Sezer'in vetosuna "Son 5 yılda bu yasağı koymak hangi adalet duygusuyla

bağdaşır?" şeklindeki tepkisinin "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçler" kapsamında mütalâa edilmiş olmasını anlayamamaktayım.

Keza, "Sizin için ılımlı İslamcı deniyor. Biz Avrupalılar bu tanıma şaşırıyoruz. Hem İslamcı hem laik birbiriyle nasıl bağdaşır?" sorusuna "Ilımlı denilince, ılımlı olmayanı varmış gibi oluyor. Sadece bir İslam vardır. Önüne bir şey konulamaz. Bu İslam'ı zedelemeye yönelik bir tezdir. Laiklik çok farklı bir konudur" şeklindeki cevabının "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçler" kapsamına alınması da bence şaşırtıcıdır. Çünkü, her şeyden önce laik bir devletin başsavcısı, başbakan da olsalar, bireylerin mensup oldukları dinleri algılama biçimlerini sorgulama yetkisini haiz olmasa gerekir.

Keza, başbakan ya da değil, Müslüman olduğunu ifade eden birisinin günümüzde hararetli tartışmalara konu olan "light" ya da "ılımlı İslâm" şeklindeki tanıma ilişkin düşüncelerinin Anayasa ihlâli ile ne gibi bir ilişkisi olduğunu anlamakta güçlük çekmekteyim. Erdoğan'ın ya da başka bir vatandaşın, "light" sözcüğünden ne anladığı, ne tür bir İslam tanımını benimsedikleri, mezhepleri, günah sayıp saymadıkları davranış biçimleri gibi dinsel alana ait konuların laik bir devletin savcısının iddianamesinde yeri olamaz diye düşünürüm. İşaret etmek istediğimi bir uç örnekle açıklamaya çalışayım: diyelim ki başbakan Alevidir, ve yabancı basın mensubuna "...Sadece bir İslam vardır. Önüne bir şey konulamaz. Bu İslam'ı zedelemeye yönelik bir tezdir..." şeklinde bir cevap vermiştir. Sayın başsavcı bu durumda ne yapardı? Başbakanın bu cevabının İslâm fıkhına uygunluğunu araştıracak hali olamayacağına göre, iddia kendiliğinden düşmüş mü olacaktı?

Kaldı ki, Erdoğan'ın "Laik olduğumuz Anayasa'da belirtilmiştir. İnsanlar dini gereklerini böylece yerine getirebilir" beyanının da laiklik ilkesine aykırı olmak şöyle dursun, onayladığı açıktır. Sayın Başsavcı, meğer ki "Laiklik, devlet yönetiminde herhangi bir dinin referans alınmamasını ve devletin dinler karşısında tarafsız olmasını savunan prensiptir" şeklindeki evrensel tanım ile "İslâm'ın bir din/inanç sistemi' olduğuna itiraz etsinler, Erdoğan'ın "İslam ile laikliği yan yana tanım olarak getirmek yanlış olur" tespitine katılmak durumundadırlar.

Öte yandan, birey ve din arasındaki ilişkilere değil, devlet ve din arasındaki ilişkilere temel sağlamaktadır. Dine bağlı devlet "teokrasi;" dine bağlı birey "dindar" olur. "Din konusunda kendisi tarafsız olup, mensupları bir dini taşımakla birlikte kendisi devlet olmakla hiçbir dini özellik göstermeyen ve hiçbir

din ayini yapmayan ve kendi namına yaptırmayan devlet" laik, "hiçbir dini özellik göstermeyen ve hiçbir din ayini yapmayan ve kendi namına yaptırmayan" birey ise agnostik ya da ateist olarak tanımlanır. Bu bağlamda, Erdoğan'ın "Kişiler laik olmaz" tespiti tanım gereği yerinde bir tespit olup, "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçler" kapsamına girmese gerekir.

İddia (5): "RP İstanbul İl Başkanı olarak Ümraniye'de 1994 tarihinde yaptığı konuşmanın kasetinin Kanal D'de yayınlanması üzerine Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 22.08.2001 tarihli Akşam gazetesinde yayınlanan açıklamasında, söz konusu konuşmayı günün şartları içinde, üyesi bulunduğu partinin söylemleri ve disiplini gereği gerçekleştirdiğini ifade ederek, "Bazıları laikliği din gibi algılıyor. Laiklik din olursa aynı anda Müslüman olunamaz. İnsan iki dine mensup olamaz. Asıl itibarıyla laiklik bir sistemdir ve fertlerin değil, devletin laikliği söz konusudur. Dine mensupluksa ferdi bir tasarruftur. O manada söyledim" (Ek.5) demiş olması "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçler" kapsamındadır.

İddianın düşündürdükleri: Sayın Başsavcının gönderme yaptığı 1994 konuşması şöyle: "1 Kasım bir dönüm noktasının adıdır. Zafer değil. Zafer böyle yakalanmaz. Şu anda daha henüz bir yoldayız. İnanıyorum ki yeşil ışıklar gözükmüştür. Fakat biliniz ki oraya kadar daha çok işaretler var. Ama inanıyorum ki, zafer Allahın lütfuyla er geç bizim olacaktır. Çünkü vahi ilahi böyledir bunun işaretleri gözüküyor. Biz Cezayir gibi olmayız. Biz hazmettire hazmettire geliyoruz. Allahın izniyle." Sayın Erdoğan'ın "gibi olmayız" dediği Cezayir ise, 1991 seçimlerinin ilk turunda oyların %55'ini İslami Kurtuluş Cephesinin (FIS) alması üzerine ordunun yönetime el koyduğu, 6000'den fazla olduğu söylenen FIS mensubunu tutuklattığı, 1992 Mart'ında Parti'yi tamamen kapattığı Cezayir. Anlaşılan o ki, Erdoğan, 1994'de İstanbul İl Başkanı olduğu Refah Partisi seçmenine kendilerine oy vermekten korkmamalarını, Refah'ın iktidara gelmesi halinde Türk Ordusunun Cezayir Ordusunun yaptığını yapmayacağını söylüyor. Bunun nedeninin de FIS'ten farklı olarak Refah Partisinin "hazmettire hazmettire" geliyor olması olduğu anlaşılıyor.

Şimdi, FIS'in ve HAMAS'ın Cezayir'de "hazmettirmeden" geldiklerini ima etmek, abes. Ancak, şahsen benim ilk tepkim, Türkiye'nin bir biçimde Cezayir'le birlikte anılmış olmasına duyduğum infial. (Sayın Başsavcıyla belki de buradan tanışıyoruz :) !) Şöyle ki, 1991 Cezayir seçimlerinde ilk turdan sonra "bunlar Anayasa'yı değiştirecekler, demokrasiye son verip, İslâm devleti kuracaklar" iddiasıyla darbe yapan ve milyonlara varan kayıplarla sonuçlanan Ceza-

yir İç Savaşını başlatan, sömürgeleştirildiği 1865'den itibaren ülkelerine kan kusturan Fransızlarla dillere destan işbirlikçiliği içine giren Cezayir Ordusu ile İstiklâl Savaşı vermiş Türk Ordusunun benzeşebileceğini akla düşürebilecek herhangi bir teşbihin yakışıksızlığından müteessir olur, hatta ayıplar, hatta kınarım. Hal buyken, seçmenlere verilen "hazmettire hazmettire geliyoruz" müjdesi, teyakkuza geçme ihtiyacı doğurur. İkinci tepkim, Refah Partisinin, Cezayir'in İslami Kurtuluş Cephesi gibi, Hamas gibi programlarında şeriatla yönetilen bir İslâm Devleti kuracaklarını ilân eden siyasi partileriyle bir tutulabileceği telmihinin yarattığı ve yine "hazmettire hazmettire geliyoruz" haberinin tetiklediği gizli acenda, dilerseniz, takıyye korkusunu tetikler. Ve bu korku, Sayın Erdoğan'ın "22.08.2001 tarihli Akşam gazetesinde yayınlanan açıklamasında, söz konusu konuşmayı günün şartları içinde üyesi bulunduğu partinin söylemleri ve disiplini gereği gerçekleştirdiğini ifade" etmiş olmasının yatıştırabileceği gibi bir korku değildir. Tersine, Refah Partisinin "söylem ve disiplin"ini sorgulatan gizli acenda korkusu da ayrıca yerleşir.

Öte yandan, her ne kadar Erdoğan'ın "Bazıları laikliği din gibi algılıyor. Laiklik din olursa aynı anda Müslüman olunamaz. İnsan iki dine mensup olamaz. Asıl itibarıyla laiklik bir sistemdir ve fertlerin değil, devletin laikliği söz konusudur. Dine mensupluksa ferdi bir tasarruftur. O manada söyledim" şeklindeki 2001 demecinin kişisel düşüncelerini yansıttığı kabul etsem de, Cezayir'e gönderme yaptığı 1994 konuşmasını açıklamaya yetmediğini, ancak "laiklik ilkesine aykırı" bir tarafının da olmadığını düşünürüm. Dahası, açıklamanın yapıldığı 2001 tarihinde, Erdoğan'ın "söylem ve disiplini"ne sadık kalması gerektiğini ifade ettiği Refah Partisi de yoktur. Dahası, kendisi, Refah'ın Saadet Partisinin kurulmasıyla sonuçlanan "gelenekçi kanat"ını değil, "yenilikçi kanat"ını seçmiş, Adalet ve Kalkınma Partisi'ni kurarak başına geçmiştir. Yani? Yani, bu hareketi ile Refah Partisinin geleneksel söylemi ile hemfikir olmadığını (ya da değiştiğini!) ispatladığı da düşünülebilir, takıyye yaptığı da.

Hukukta "zaman aşımı" diye bir kavramın olduğunu biliyoruz; peki, "değişim" ya da "ıslah" diye bir kavram yok mudur? Diyelim, on dört yıl önce yapılan bir hırsızlık, insanı bir ömür boyu hırsız mı yapar? Islaha, değişime yer yok mudur? Bir kez çalan, hep çalar mı gerçekten? Hukuk felsefesi ne der? Umarım, bu yazıyı okuyan hukukçular vardır da, bizi bilgilendirirler.

Meraklısı için: 1994 konuşmasının devamı da şöyleymiş: "Bir buçuk milyarlık İslam âlemi Müslüman Türk milletinin ayağa kalkmasını bekliyor. Kalkacağız. Şu anda içte onun ışıkları göründü. Allahın izniyle. Bu kıyam başlayacak.

Koşmaya mecbursun. çalışmaya mecbursun. Eğer çileyi çekmezsen gelmez. Eğer çocuklarınız, eğer mallarınız, eğer zevceleriniz sizi bu davadan gayretten alıkoyuyorsa bu zaferi beklemeyin değerli kardeşlerim. Bunu aşmaya mecbursun. Bunu aştığımız gün zaferin ışıkları bize yakın olacaktır. Ve o zaman hak nurunu tamamlayacaktır."

"Vahi ilahi, hak, nur" gibi İslami ses veren kelimeler kullanmayı tercih etmiş olması, "Türk milletinin ayağa kalkmasını bekleyen" bir buçuk milyarlık İslâm âlemini referans alması, Türkiye'yi Batı dünyasındaki yeri ile değerlendirmeye alışık olanlarımız için hayli yadırgatıcı ifadeler olsa gerekir. Ama, "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçler" kapsamına girer mi? Parti kapatılması için yeterli bir gerekçe olabilir mi? John Kennedy, meselâ, "God bless America"/Tanrı Amerika'yı kutsasın dediğinde laiklik ilkesi aykırı demeç vermiş olur mu? Ya Amerikan dolarının üzerine "In God we believe"/Tanrı'ya inanırız yazılması laiklik ilkesine aykırı eylem sayılır mı?

İddia (6): "Christchurch kentinde, "*Ulusal Avrupa Etütleri Merkezi" tarafından düzenlenen konferansa katılan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, "Türkiye'de Türkü vardır, Kürdü vardır, Lazı vardır, Çerkezi vardır, Gürcüsü vardır, Abhazı vardır, aklınıza ne gelirse. Bizdeki etnik unsurları birbirine bağlayan önemli bir din bağı vardır. Çünkü Türkiye'nin yüzde 99'u Müslüman'dır. Bizdeki etnik unsurları birbirinden ayıran ya da bağlayan bağ, Yugoslavya'daki gibi Hırvat, Boşnak, Sırp gibi değildir. Yugoslavya'da savaşlar başladığı zaman birbirlerinden boşanmışlardır, ayrılmışlardır. Türkiye'de Kürt kökenli vatandaşlarımızın sorunu, Türk vatandaşın sorunu kadardır, Laz kökenli vatandaşımın sorunu ne kadarsa Kürt kökenli vatandaşımın sorunu da o kadardır*." şeklindeki beyanlarının 6.12.2005 tarihli basın yayın organlarında (Ek.6) yer" almış olması "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçler" kapsamındadır.

İddianın düşündürdükleri: Yukardaki paragrafta altı çizili cümle, Sayın Başsavcının italik-bold hurufatla vurguladığı cümle. Din bağının önemli olmadığı bilimsel olarak kanıtlanmış bile olsa, bu cümlenin nasıl olup da "laiklik ilkesine aykırı demeç" sayılabildiğini anlamış değilim – tabii, laiklikten anladığımız "devlet yönetiminde herhangi bir dinin referans alınmamasını ve devletin dinler karşısında tarafsız olmasını savunan prensiptir" olduğu sürece. Kendi adıma "Bizdeki etnik unsurları birbirine bağlayan önemli bir din bağı vardır" cümlesini tarihsel ya da sosyolojik yorumdan öte algılamıyorum. Bununla beraber, Sayın

Başbakan'ın Türkiye'ye ilişkin açıklamalarında eski Yugoslavya, yani, 1946 sonrası adıyla "Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti," 1992'den sonraki adıyla "Federal Yugoslavya Cumhuriyeti"ni referans almış olmasını elma-armut benzeştirilmesinden daha anlamlı bulmuyorum. Zira, eski Yugoslavya, adı üstünde, Sırbistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Makedonya ve Kosova'nın tamamı ile Slovenya ve Hırvatistan'ın büyük bir kısmına kaplayan bir federasyondu. Her biri bir sosyalist cumhuriyet olan bu ülkelerin farklı başkentleri (sırasıyla, Belgrad, Sarayova, Titograd/Podgorika, Priştina, Lubliyana ve Novisad) farklı etnik kimlikleri, farklı dinleri ve farklı dilleri vardı; hatta ülkenin resmi dili Boşnakça-Hırvatça-Sırpça üçlüsüydü. Bugünkü Yugoslav'da bile Sırplar, Macarlar, Romenler, Yugoslavlar, Boşnaklar, Karadağlılar ve diğerleri olmak üzere ondan fazla farklı dil konuşan, Ortodoks, Katolik, Protestan, Müslüman ve kayıtlı ateistler gibi farklı inançları olan halklar, dilerseniz milletler, vardır; eskiden olduğu gibi bugünkü Yugoslavya da derlenmiş bir ülkedir. Bu niteliği ile Türkiye Cumhuriyeti şöyle dursun, resmi dili ve dini tek olan Osmanlı İmparatorluğu ile bile aynı kefeye konulması hatalıdır. Yine de, bir siyasi parti liderinin, hatta başbakanın tarihsel ya da sosyolojik yorumlarında yanılıyor olması, anayasayı ihlal ettiği anlamına gelmese gerekir.

Öte yandan, Sayın Başsavcıyı asıl sinirlendirenin 1920'den bu yana "imtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kitle" oluşturma savaşı veren Türkiye Cumhuriyetinde sayılamayacak kadar çok "etnik unsur"un varlığının bizzat ülkenin başbakanı tarafından kabul ve ilân edilmiş olması olabileceğini düşünmeden edemiyorum. Sayın Başsavcı, ola ki, her ne kadar dillendirmemiş de olsa Sayın Başbakanın "ortak din olmasa bunlar dağılırlar" şeklinde bir imada bulunduğunu düşünüyordur. Ve belki de haklıdır. Gelin görün, benim hukukçu olmayan kafam, "devlet yönetiminde herhangi bir dinin referans alınmamasını" ilkesinin ihlâlinden bahsedilince kanıt olarak yazılı ya da değil ama ille de harbi demeç ya da icraat görmek istiyor ki, ikna olsun.

Şu "etnik unsur" tanımının, ne bir siyasi, ne de bir adli sistem mensubu tarafından kullanılmasının anlamlı olmadığı da meselenin diğer yanı. "Etnik unsur" halk değildir, millet hiç değildir. "Etnik unsur" hemen her zaman kökü belirsiz bir geçmişe uzanan bir soy-sop, ırk, kavim mitinden ibarettir. Örneğin, İngiliz kökenli Amerikalıların "etnik" kökenleri Germen de olabilir, Anglo da, Sakson da. Keza, Alman kökenli Rusların kökenleri Frenk de olabilir, Germen de, Nordik de. Biraz daha ittirirseniz, Aryan da olabilir, Slav da; böyle binlerce örnek verilebilir. Diyeceğim, "etnik unsur" kavramı hemen her zaman politik bir

kavram olup, milletleri birleştirmek ya da bölmek üzere kullanılagelmiştir. Hal buyken, Sayın Başbakan'ın Türkiye'nin dini bütünlüğünü vurgulamak ihtiyacını neden duyduğu da ayrı bir mesele. Olası bir açıklama kendisinin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı sıfatıyla konuştuğu kentin adının "Christchurch" yani, Ædes Christi, yani "İsa'nın Evi," anlamına gelmesi olabilir mi diye merak ediyorum. Christchurch, İngiliz Kralı VIII. Henry'nin lağv ettiği en eski manastır-kiliselerinden/dergâhlardan birisinin adıdır. Ve ziyaret ettiği kent, 1850-1851'de Christ Church dergâhının Yeni Zelanda'ya göçen İngiliz müridleri tarafından kurulmuştur. Yani, "Medine" ne kadar İslâm'ı çağrıştırıyorsa "Christchurch" kenti de o kadar Hıristiyanlığı çağrıştırır. Ola ki, böylesi bir zımni savunma ortamında bu tarz bir üstenci konuşma yaptı - kimliğimiz gereği herhangi birimizin yapabileceği gibi.

İddia (7): "başbakan recep tayyip erdoğan'ın, avustralya'nın sydney kentini gezerken, "***Herkes kendi kimliğiyle övünebilir. Bu onun en doğal hakkıdır. Kürt Kürtlüğüyle, Türk Türklüğüyle, Çerkez Çerkezliğiyle, Laz Lazlığıyla övünebilir. Etnik kimlik anlamında söylüyorum***. Ama bizi üstte birbirimize bağlayan üst kimlik Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığıdır. Bu ortak paydadır"... "Hepimizi yaratan mutlak yaratıcı Allah'tır. Ayrıma ne gerek var. O üst ortak paydada birleşip el ele vereceğiz" (Ek.7) demiş olması "laiklik ilkesine aykırı eylem ve demeçler" kapsamındadır.

İddianın düşündürdükleri: yukardaki paragrafta altı çizili cümle, Sayın Başsavcının italik-bold hurufatla vurguladığı cümle; açık mavii olan da benim. Açık mavi olan, Sayın Başsavcının duymak istediği cümle olmalı. Bu cümle, önceki iddiayı (6) da zayıflatan bir cümle: "Bizdeki etnik unsurları birbirine bağlayan önemli bir din bağı vardır... Ama bizi üstte birbirimize bağlayan üst kimlik Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığıdır." Gelelim altı çizili cümleye: Diyelim ki, bu topraklarda yaşayan hiçbirimiz "Hepimizi yaratan mutlak yaratıcı Allah'tır" inancını paylaşmıyoruz; diyelim ki, "ayrıma ne gerek var" inancına da katılmıyoruz, "o üst ortak paydada birleşip el ele vereceğiz" şeklindeki temenniyi de çağdışı hatta saçma buluyoruz – Ve fikir özgürlüğünü savunan, demokratlarız! İster bir parti başkanı, hatta başbakan olsun, inanç özgürlüğü diye bir kural yok mudur? Başkanının inancını dillendirmiş olması, partisinin kapatılmasıyla tehdit edilmesi için yeterli ve yasal bir gerekçe olabilir mi? Bence olmaz.

6. KISIM

KONFERANSLAR
&
SÖYLEŞİLER

İkinci Aydınlanma Çağında Yeni Hukuk Anlayışı

[Ankara Hukuk Fakültesi]

Konferans

Bugün size "İkinci Aydınlanma Çağı" diye adlandırılan "düşünce devrimi"nden ve bu devrimin hayatımızda ve hukuk sistemleri üzerindeki etkilerinden bahsedeceğim.

"İkinci Aydınlanma Çağı"nın ne olduğunu kavrayabilmemiz için beş yüz yıl kadar geri gitmemiz, "Birinci Aydınlanma Çağı"na dönmemiz gerekecek. Hatırlayacağınız gibi, "Birinci Aydınlanma Çağı," Aristo'yu kaynak edinen; Kopernik, Kepler, Galile ve Newton'la devam eden bir dizi buluş ya da keşif sonucunda kitabi dinlerin, yani Yahudiliğin, Hıristiyanlığın ve Müslümanlığın, Dünya ve Kâinata dair açıklamalarını reddeden, onlara yeni açıklamalar getiren sürecin adıdır.

Birinci Aydınlanma Çağı öncesinde Kâinata ilişkin "doğrular" ya din kitaplarında yazılı vahiyler ya da usavurum yoluyla saptanır. Isaac Newton'un 1687 basımı "Principia"sı ile birlikte "doğrular"ın gözlem sonucu olarak belirlenmesi ilkesi kesin olarak benimsenir. Gözlem ve deney, bilimsel düşüncenin olmazsa olmazları olarak yerleşir.

Vahiye dayalı düşünce biçimini reddeden Newton, Kâinat ve Dünyanın çok sayıda olmakla birlikte gözlemlenebilir ve çözümlenebilir verilerden oluştuğunu söyler. Kâinatı ve Dünya'yı oluşturan parçacıklar, belirli fizik kurallarına göre hareket ederler. Parçacıkların birbirleriyle olan ilişkileri "nedensellik" çerçevesinde gelişir. Biz insanlar, nedensellik kurallarının neler olduğunu keşfedersek, Kâinatın ve Dünyanın nasıl işlediğini kesin olarak öğrenebiliriz. "İnsanlığı Kâinatın nasıl işlediğini öğrenmekten alıkoyacak hiçbir şey yoktur." Böyle denir.

Newton, parçaların gözlemlenmeleri ve çözümlemeleri sonucunda ortaya çıkacak birkaç sade, basit ve kesin kanunun "bütün"e uygulanabileceğini, bu sade ve basit kanunların "bütün"ü kesin olarak açıklayabileceğini savunur. Böylece, Newton Fizik'inin tanımladığı fiziki hayat, belli kurallara göre işleyen, "deterministik" bir sistemdir. Her olay, bir takım nedenlerin kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıkar. Ne Kâinat'ta, ne de Dünya'da belirsiz olan, bulanık olan, ortada olan hiçbir şey yoktur." Böyle bilinir.

Bir başka ifadeyle, "Birinci Aydınlatma Çağı"nın dünyası, Aristo mantığın doğrusal kurallarına tabidir. Bir ya-ya da dünyasıdır. O yılların anlayışına göre, bir şey, ya doğrudur, ya da yanlış. Ya siyahtır ya da beyaz. "Hem doğru hem de yanlış" olamaz, çünkü "doğru" tektir.

Şimdi… Newtonian dünya görüşü, sadece fiziği değil, fiziğin dışındaki diğer tüm bilimleri de etkilemiştir. Modern dünyayı şekillendiren başta hukuk, sosyal bilimler, sanat, edebiyat, hatta müzik Newtonian veya Klasik Fizik'in kuralları doğrultusunda şekillendi.

Örneğin, ekonomide, Newton'un atomlardan oluşan Kâinat paradigması, Adam Smith'in şahsi çıkarlarını kovalayan bireysel girişimcilerden oluşan, kapitalist/liberal anlayışının temelini oluşturur. Fizikte münferit atomların birbirleriyle olan ilişkileri, ekonomide bireylerin birbirleriyle olan ilişkileri olarak algılanır. Gerek fizikte, gerekse ekonomide kullanılan araştırma yöntemi de aynı esasa dayanır: sistemi mümkün olan en küçük parçasına indirmek ve bu parçacıkların davranışına bakarak "bütün"ün geleceğine dair karar vermek, tahmin yürütmek.

Newton'un dünyada belirsizlik, bulanıklık yoktur; bir şey ya öyledir ya da öyle değildir; ya siyah ya da beyazdır, gri yoktur, anlayışını, siyaset bilimine taşıdığımızda iki olgu ile karşılaşırız: keskin ideolojiler ve onların pratikteki sonuçları olan toplum mühendisliği. Ve ideolojiler/toplum mühendisliği doğrultusunda şekillenen hukuk sistemleri.

Toplum mühendisliği, baskıcı ya da en azından Jakoben yani tepeden inmeci yönetimlerle sonuçlanır. İdeolojiler pratikte daha da keskinleşir. Örneğin, Birinci Aydınlanma Çağı'nın siyah-beyaz dünyasında ya sağcı, ya da solcu olunur. Hem solcu, hem de sağcı olduğunu savunan birisi ciddiye alınamaz. Ya da, daha güncel bir örnek: hem laik, hem de Müslüman olunabileceği şeklindeki bir iddia ya kabul edilemez bir yozlaşma olarak nitelendirilir ya da marjinal bir tutum olarak kenara itilir.

Gelelim hukuka; hukukta da neyin suç olup, neyin suç olmadığı kesin olarak belirlenir. Cinayet, hırsızlık vb. suçlar ve cezaları matematiksel bir hassasiyetle maddeler, fıkralar şeklinde tanımlanır. Bir sanık, ya katildir ya da değildir, ya hırsızdır ya da değildir. Biraz katildir, biraz değildir diye bir şey yoktur. Tıpkı Klasik Fizikte olduğu gibi, burada da gri alanlar olmamalıdır. Tersi, keyfilik, hukuksuzluk sayılır. Kadı Nasrettin, Nasrettin Hoca, gibi, "*Davalıya sen haklısın, davacıya sen de haklısın, ikisinin birden haklı olamayacağını savunan dava kâtibine, vallahi sen de haklısın*!" diyen bir mahkeme düzeni olamaz. Komik olur.

Günümüzde, Birinci Aydınlanma Çağının mimarı olan "Newton Fiziği"ne, artık "Klasik Fizik" diyoruz. Klasik Fizik'in dünya görüşüne "mekanize" dünya görüşü diyoruz. Neden mekanize, çünkü dünyayı bir "makine" olarak görüyor. Nitekim "devlet çarkının dişlileri," "hükümet mekanizması" gibi sözler dile girmiştir. Dikkat ederseniz insana dair pek çok olgunun makine terimleriyle - "kafası tıkır tıkır işliyor" gibi - ifade edildiğini duyarsınız.

Birinci Aydınlanma Çağının "mekanize" dünya görüşünün sarsılmaya başladığı yıllar, 1920'ler. Nedeni, o yıllarda filizlenen parçacık ya da Kuantum Fiziğindeki ilerlemeler.

"Yeni Fizik" diye de bilinen Kuantum Fiziği, bilim dünyasının anlatageldiğim "doğru" anlayışını altüst ediyor, çünkü siyah-beyazcı Newton Fizik'inin aksine, "Yeni Fizik"te "kesinlik" yok, "tek" doğru yok. "Hiçbir şey kesin değil, hiçbir şey imkânsız değil."

Yeni Fizik'in en önde gelen mimarlarından birisi, Albert Einstein. Albert Einstein'ın "matematik kesin olduğunda gerçeği yansıtmaz, gerçeği yansıttığında kesin değildir" saptaması, Klasik Fizik'in siyah-beyaz dünyasına bomba gibi düşüyor. Bunu "ışık" hakkındaki yeni bilgiler izliyor. Şöyle ki, klasik fizikçiler, ışığın ya cisimcik bölüklerinden ya da dalga serilerinden oluşmuş olması gerektiğini düşünürlerdi. Hem dalga hem de cisimcik bölüklerinden oluşan "ışık tanımlaması" kabul edilemezdi, "saçmalık"tan başka bir şey olmazdı. Ne ki, gerçeğin bu olmadığı ortaya çıktı.

Evet, ışık, hem dalga serileri, hem de cisimcik bölüklerinden oluşuyordu. Dahası, dalga veya cisimcik niteliğini gözlemci ile adeta bir diyaloğa girerek belirtiyordu.

Arşimed'in "Evraka! Evraka!" diye bağırdığı su ve tas deneyini hatırlarsınız. Kuantum Fizik'inin evrekası da ışığın hem dalga serileri hem de cisimcik bölüklerinden oluştuğunu saptayan deneydir. Bu deneyde, herhangi bir ışık kaynağının, mesela bir ampulün, önüne dalga dedektörü koyulduğunda, ışığın dalga niteliğini açık ettiği, oysa cisimcik dedektörü kullanıldığında cisimcik niteliğini sergilediği görülür. Deneyin telmihi, ışığın biz onu nasıl görmek istiyorsak, kendisini bize öyle gösterdiğidir!

Deneyin sonucu öylesine garipsenir ki, kuantum Fizikçisi Erwin Schrödinger, ışığın bu hem dalga hem de cisimcik olma niteliğini vurgulamak için "Schrödinger'in Kedisi" diye anılan, kuantum deneyini tertipler. Schrödinger, bu deney ile ışığın tetikleyeceği bir tabancanın namlusunun karşısına yerleştirilen bir kutuya konan bir kedinin ölü ya da diri olmasının, ışığın dalga ya da cisimcik gibi hareket etmesine bağlı olduğunu göstermeyi amaçlar. Işık, cisimcik gibi hareket ederse kedi ölecek, dalga gibi hareket ederse yaşamaya devam edecektir. Işığın ne zaman nasıl hareket edeceği asla bilemeyeceğimiz şeylerden biri olduğu için, deney bizi kedinin ölümle/yaşamın üst üste bindiği, süperpoze bir durumda olduğu şeklinde garip bir gerçeklikle karşı karşıya getirir. Böylece aynı anda ölü ve diri olmak gibi bildiğimiz hayatta imkânsız olan bir keyfiyetin kuantum dünyasında bir gerçeklik olduğu vurgulanır.

Anlaması zor, alışması, sindirmesi daha da zordur ama gerçek budur! Kuantum devrimi ile, ya ölü olunur ya da diri şeklindeki siyah-beyaz anlayışın tek doğru olduğu inancı yıkılır, yerine "hem o doğru hem de bu doğru" gerçekliği gelir. Bu durum Aristo mantığının yani doğrusal, lineer mantığın tek doğru olmaktan çıkması demektir. Derken, birbirinden çarpıcı iki gelişme daha olur:

"Kaos Paradigması"nın keşfi ve "fuzzy," puslu veya saçaklı dediğimiz çokdeğişkenli mantığın matematiğe dökülmesi.

Kaos paradigması, Klasik Fizik'in açıklayamadığı için gözardı ettiği/yoksaydığı "türbülans"a/karmaşa'ya anlam kazandıran, "dinamik sistemler" denilen fenomenlerin işleyişini açıklayan ilkedir. Dinamik sistemlerden kasıt ise: deniz dalgaları, girdaplar, borsa hareketleri gibi neden-sonuç ilişkileri kesin olarak saptanamayan, Klasik Fizik'in, "şunu şöyle etkilersen bu sonucu alırsın" şeklindeki nedensellik ilişkilerinin işlemediği, doğrusal olmayan sistemler.

Einstein'ın "*matematik kesin olduğunda gerçeği yansıtmaz, gerçeği yansıttığında kesin değildir* " sapmasını hatırlayalım. Büyük bilginin bu cümleyle özetlediği olgu, dünyada hiçbir oluşumun/hiçbir hadisenin kesin olarak gözlemlenemediği gibi, kesin olarak ölçümlenemediği olgusudur. Bunun böyle olduğunu Klasik Fizikçiler bilir, ancak işlevsellik adına küsuratı gözardı ederlerdi. Oysa, Kaos Teorisi, gözardı edilen küsuratın, küçücük farkların, dinamik sistemlerde altüst edici fırtınalar yaratabildiklerini ortaya çıkardı.

Kelebek etkisi diye bilinen olay, dinamik sistemlerin başlangıç noktalarında meydana gelen en ufak bir değişikliğin beklenmedik sonuçlar doğurabilmesi olayı. Ufacık bir su damlası bir tsunamiye dönüşebiliyor. Şu anda Beylerbeyi'nde kanat çırpan bir kelebek, bir süre sonra burada Ankara'da fırtınaya sebep olabiliyor.

Öte yandan, insan toplulukları da dinamik sistemler. Kaos paradigması bize ne kadar iyi düzenlendiği, denetlendiği sanılırsa sanılsın, herhangi bir toplumsal olayın bütün bir dünyayı sarsacak kelebek etkisi yaratabileceği söylüyor. Diğer bir deyişle, "ateş olsa cürmü kadar yer yakar" hükmünün hiç de gerçekçi bir hüküm olmadığı, tersine, şeytanın ayrıntılarda gizli olduğu ortaya çıkıyor.

"Matematik kesin olduğunda gerçeği yansıtmaz, gerçeği yansıttığında kesin değildir," çünkü gerçek hayatta olgular, veriler, "fuzzy" veya "puslu"dur, ölçümler fuzzy veya "puslu"dur, hatta ölü ile diri arasındaki fark bile fuzzy ya da "puslu"dur. Nesneler arası ilişki fizikçilerin öngördüğü şekilde tezahür etmeyebilir. "Hiçbir şey kesin değildir, ama her şey mümkündür."

Klasik Fizik'in "Birinci Aydınlanma Çağını" başlatıp, günümüze hâkim olan "mekanize" dünya görüşünü şekillendirdiği gibi, "Yeni Fizik" de "İkinci Aydınlanma Çağı"nı başlatıyor ve insanın kendisine, kendi bedenine, topluma, Kâina-

tı oluşturan canlı cansız tüm varlıklara hatta "canlılık ve ölülük" durumlarına bakışını radikal bir biçimde değişmesini öngörüyor.

Siyah-beyazcı Aristo mantığının tek doğru olmaktan çıkması, Kaos paradigması, dinamik sistemler olan insan toplumları için fevkalade önemli. Birinci Aydınlanma Çağında olduğu gibi, fizik bu defa da, başta sosyal bilimler, hayatın her veçhesi yeni gelişmelerden etkileniyorlar.

Birkaç örnek verirsek, meselâ, ekonomide insanları sadece maddi çıkarları doğrultusunda hareket eden atom benzeri bireyler olarak değerlendiren ekonomik modeller sorgulanıyor. Bu durum hem liberal-kapitalist, hem de sosyalist sistemler için geçerli. Siyaset biliminde, Kaos Paradigması, toplum mühendisliği girişimlerini tahtından ediyor. Tarih araştırmaları doğrusal olmaktan çıkıyor. Aynı şey, sosyoloji, psikoloji ve tıp için de geçerli. Örneğin, tıpta kimin ne zaman ölü sayılacağı meselesi ortaya çıkıyor ki, bu mesele anında hukukun meselesi haline geliyor. Ölümle yaşam arasında çizilen çizginin keyfi bir çizgi olduğunun ispatı, işi büsbütün karıştırıyor.

Bununla birlikte, "suç" kavramı tartışılıyor ve Birinci Aydınlanma Çağı'nın pozitif hukuk anlayışı sorgulanıyor. O kadar ki, "hukuk adalet dağıtmalıdır; kurallar, kaideler değil" şeklinde bir itiraz giderek daha yüksek sesle duyuruluyor. Bu da, tahkim mahkemelerinin itibarlarının ve sayılarının artmasıyla sonuçlanacak gibi duruyor. Neden, çünkü, hakemlerin, formal/resmi hukukun siyah-beyaz kurallarını bir yana bırakarak, hafifleştirici ya da ağırlaştırıcı nedenleri ayrıntılı bir şekilde inceleyebileceği düşünülüyor. Az önce de belirttiğimiz gibi, şeytan ayrıntıda gizli çünkü.

Daha uç bir gelişim: "kadı" sistemini müdafaa eden sesler gürleşiyor. Nedeni yine aynı: Aristo'nun siyah-beyaz sisteminin hukuktaki uygulamalarının kaba ve indirgemeci olmaları nedeniyle adaletsizliğe neden oldukları inancı.

Özetle, Schrödinger'in Kedisi'nde sembolleşen Yeni Fizik ve onun türevleri Kaos Paradigmasının ve fuzzy, saçaklı mantığın, insanlığı siyah-beyaz düşüncenin cenderesinden, kesin yargıların kabalığından ve zorlamasından kurtaracağı düşünülüyor. Dünyada yüzde yüz doğru olan hiçbir tanım veya ölçü olmadığını idrak noktasına getiriyor. Öyle görünüyor ki, 2000'li yılların hukukçularını görülmedik değişiklikler, reformlar bekliyor.

Teşekkür ederim.

KADİM DEĞERLER: Akıl, Ahlâk, Adalet, Adap, Aşk

[ZAMAN]

Söyleşi

- Yazılarınızda sürekli olarak kadim değerler adını verdiğiniz "5 A" ilkelerinden (akıl, aşk, adalet, ahlak, adap) bahsediyorsunuz. Bununla bir medeniyete dönük olarak neyi anlatmak istiyorsunuz?

Alev Alatlı - Başlangıç noktası şu: Bu dünyaya dair olup da yüzde yüz doğru ya da yüzde yüz yanlış olduğu kanıtlanmış tek bir olgu ya da veri yoktur. ''Matematik kanunları gerçeği yansıttıkları sürece kesin değildirler. Kesin olduklarında gerçeği yansıtmazlar," diyen Einstein'ın kendisi. Matematik dünyası sahici dünyadan farklıdır; tarif ettiği dünyaya uymaz. Birisi yapay; cetvelle çizilmiş gibi düzgün, ötekisi, sahici yani dağınıktır, pusludur. Keza, fiziğin tanımlamaları da yüzde yüz değildir. Fizik, doğrusal sistemleri çözer, ne ki, gerçek dünyada doğrusal sistem yoktur. Şu şöyle etkilenirse, bu sonuç alınır şeklinde kesin bir şey söylenemez. Dahası, "bazı şeylerin ilkesel olarak bilinemez olduğu" matematiksel olarak kanıtlanmıştır; Werner Heisenberg tarafından daha 1920'lerde.

Fizik kuralları ancak belirli bir yere kadar doğrudur. Hal böyle olunca, insan "aklı" dünya ve/veya evrene dair tartışmasız gerçeği çözemez. Yaygın kanının aksine, "bilim"in meselesi de bu değildir. Matematikçiler ve fizikçilerin bütün uğraşları tutarlı, bütünlüklü fakat kurgusal bir kâinat inşa etme çabasıdır ki, bu son tahlilde bir zeka oyunudur, sanattır. İnsanoğlu, dünyayı/kâinatı teoriler yöntemiyle akla uygun bir biçimde kurgular ve aklının kurguladığı bu hayali kâinatın bir yerde, bir biçimde Evren'in gerçekleriyle çakışacağını umut eder.

Öte yandan, fiziğin, insan yapısı matematiği reddetmediği de bir vakıadır. Geçen yüzyılda Maxwell, ışığın bir elektromanyetizm türü olduğunu matematikle oynarken keşfeder; fizikçiler test eder, doğru olduğu ortaya çıkar. Einstein, enerji-kütle denklemini ($e=mc^2$) göreceliğin matematiği ile oynarken bulur; doğru olduğunu nükleer bomba kanıtlar. İnsanoğlunun gözünü açan matematiktir. Ne kadar çok matematik öğreniyorsak, Kâinat'ı o kadar iyi anlıyoruz. Bu-

nun için derler ki, matematik varsa, kimse görmemiş olsa da, Kainat var. Ya da Kâinat var olduğu için matematik var. Stephen Hawking, "*Kainat başka türlü olsaydı, Biz onu idrak edemezdik*," diyor, "Kainat, 'biz' burada olabilelim diye böyle. Ya da Kainat öyle ki, 'biz' buradayız. Hiçbir şey bizim bildiğimizden başka türlü değil! Kainatı 'Kainat' yapan, bizim sorgulamamız, bizim varlığımız. Kainat var ki, biz varız. Biz varız ki, Kainat var."

Böyle bakıldığında, esmai-mevsuleden birisi matematik. Ve "akıl" olmazsa olmaz koşulu insan olmanın. Olmazsa olmaz ama yeterli değil. Çünkü, ahlâkın denetimde olmayan aklın şerir olabildiği de bir vakıa. Fransız Aydınlanma'sının "insan mantığının insanlığın esenliğini sağlamaya yeteceği" savının doğru olmadığı, teknolojinin şer'e hizmet etmesinin önlenememiş olmasının tasdikinde. Birbirinden ahlâksız iki dünya savaşı, Vietnam, Afganistan vb. vb. son olarak da Irak. Ahlaki "değerleri reddeden bilim, zehirli bir yılan gibi şerir olur" deyişi, en az iki yüz yıllık. "Sientifiçeskaya" gibi bilim ile dini bütünleştirmeyi amaç edinen cemiyetlerin kurulma nedenlerinden birisi de.

Adalet, ahlaki değerleri onurlandırmanın yegâne yolu. Özgürlüklerden de daha önemli, çünkü ahlaki değerlerin şekillendirmediği özgürlükler de, tıpkı bilim gibi, şer'e bükülebiliyor. Adap, akıl-ahlâk-adalet üçlüsünün yöntemi. Adaba riayet edildiği sürece, mahkemelerin işlevleri kadük oluyor. Bir örnek, Japonya. Sanayileşmiş dünyada fert başına en az avukat sayısı o ülkede. Adam, fikir ayrılıklarının karakolda bitmesini önlüyor.

Aşka gelince, aşk, insanoğlunun bekasının sırrıdır. Dünyayı her gün, yeniden kuran güçtür. Soytarıları adam eden, korkakları yüreklendiren, aşktır. *Derler ki, güneş, dünya kurulalı beri her yerde Kâinat ve tabiat ve uluhiyet hakkında bütün teşbih ve mecazlardan ari ve zahir olan hakikati arayan er kişinin gözlerini kamaştırır, o'nu bakışlarını yeryüzüne indirmeye, sorularının cevabını yeryüzünde bulmaya zorlarmış*. Böyle yapmasının nedeni, er kişiye Ezeli ve Ebedi Güzellik'in bu gezegendeki temsilcisinin 'kadın' olduğunu anlatmaya çalışmasıymış. Yaratıcısının muradını anlayan er kişi, kadınını araştırır, ona koşar, türünün bu formunun davranış ve zekâsında hakikatin ipuçlarını bulmaya çalışırmış. Ve gün gelip, sevgililerin bedenleri Hakiki Güzellik'in vaatlerini yerine getiremez olduklarında, aşıklar bedenlerini aşar, birbirlerinin ruhlarına düzenledikleri keşif seferlerini sıklaştırırlar; kadın ve erkek, böylece birbirlerini yeniden tanımlarlarken, aşk, bir kez daha parlar ve tıpkı güneş ışıklarının boğduğu gibi lambaları, kaba muhabbeti söndürür, aşık ruhları arındırır ve kutsarmış.

Yine derler ki, *kendisini öteki'ne veren, kendisi ile buluşur*. *Bu buluşmadan yepyeni bir insan doğar*. Keskinleşmiş bir algılama yetisi, yeni hedefler, yeni maneviyat, yeni erdemler. Aşk söz konusu olduğunda, en miskin insanın bile hayatı karşılayacak gücü bulduğuna şahit oluruz. Aşık olan insan, damarlarında dolaşanın Kâinat'ın özsuyu olduğunun idrakine varır, yüzünü yerden kaldırır, Yaratıcısı'na yönelir. Aşk, temiz ve sahici olan tüm diğer ruhlarla buluşmanın kapısını aralar. Başlangıcında bir kişi için duyulan sevgi, diğer canlıları da kapsayacak şekilde büyür. Düzeyli, mütevazi, içten sohbetler, perdahlar, inceltir, yüceltir. Taraflar birbirlerinin ruhlarını gölgeleyen, lekeleyen, birbirlerine ulaşmalarında zorluk yaratan manaları konuşarak saptarlar. Sevgili ruhlar, alınmadan, gücenmeden yardımlaşırlar. Aşk, zihni kemale ulaşmanın yoludur. Zihni kemal, hakikatin anahtarı. Aşk, ışık saçan, doyumsuzluk telkin eden, kendisini sonsuza dek geliştiren bir öyküsü olan güzelliktir. İnsanın kendisini karşısında yetersiz, salahiyetsiz hissettiği Güzellik. Muhteşem bir gün batımı üzerinde ne kadar hak iddia edebilirse, sevdiğinin üzerinde de o kadar hak iddia edebileceğini idrak ettiren Güzellik. Tevazu dayatan Güzellik.

Aşk, aşık olunanın 'tanrılaştırılması' ya da 'tanrıçalaştırılması' şeklinde tezahür eder. Şehvet, ruhun cismanileşirken bedenin ruhanileştiği bir enstantane yaratıyor ki, o 'an'a hakikatin bize açılan bir başka yüzü olarak saygıyla yaklaşmaktan başka çaremiz yoktur. Aşk, insanoğlunu kolayca gayri-şahsi hale gelebilen cinsel ilişkiden, 'hobi'ye dönüşen cinsel ilişkiden, oburluktan, düşüncenin ve duyguların kabalaşmasından korur. Gerçek evliliklerin, yani çiftlerin birbirlerini yücelttikleri birlikteliklerin teminatıdır. Fiziki cinselliğin ötesini amaçlayan birliktelikleri, Kâinat'ın dalga cenahına kanatlanabilen cinselliği, zihni kemale yaklaşmanın işaretlerini yüceltir ki, insanoğlunun yaşayakalmasının sırrı buradadır.

- Bu değerleri bu topraklara ait İslami kültürle ne kadar ilişkilendiriyorsunuz? Modern batının yükselişi ile bu değerlerin tahrip edildiğini söyleyebilir miyiz? Irak'a müdahale bağlamında bu değerlerin can çekiştiği iddiası abartılı mı olur?

Alev Alatlı - Ciddi biçimde ilişkilendiriyorum. Şöyle söyleyeyim, Ehli Kitap çıkışlı olmakla birlikte, Fransız/Avrupa Aydınlanması sonrası Batı kültürü, "*Düşünüyorum, öyleyse varım*," diyen Descartes'ten itibaren ölümü fizikî bir oluşum olarak kabullenmeyi seçmiştir. "*Düşündüğüm sürece varım, düşünmüyorsam yokum* " anlayışıyla şekillenen Batılı dünya görüşü doğrultusunda hayat,

bireyin mezara konmasıyla birlikte sona erer, yaşanmışlıklar da dâhil olmak üzere bu dünyaya ilişkin her şey anlamını yitirir.

Buna karşın, ister eski olsun, ister çağdaş, İslâm kültürüne mensup insanlar, toplumlarını bir bütün olarak tasavvur ederler, ebediyete kadar yaşayacak bir şeyler inşa etmeye savaşırlar. Ölümsüz olmanın yolu hiç değilse geride bir "hoş seda" bırakmaktır. Bizimki, "Hücreler ölür ama organizma yaşamaya devam eder" şeklinde bir düşüncedir. Ölüm meselesi ile böyle halleşiriz. Biz, hayatı, ömürlerimizin tükenmesiyle birlikte sona erecek bir anlamsızlıktan ibaret görmez; ebediyete kadar yaşayacak erdemler, yani bir tür ölümsüzlük inşa etmeye çalışırız. Sonsuzluğu yakaladığımız duygusuyla avunabilmemiz, iyilik gibi, güven gibi, ülkü gibi, aşk gibi kendimizden sonra da yaşayacak doğrular inşa ettiğimize inanıyor olmamıza bağlıdır. Bizim gözümüzde ölüm, çabalarımızın anlamsızlaşmasıyla çöken o nafilelik duygusunun yanında coşkuyla karşılanacak hayırhah bir kurtarıcı olabilir. Oysa, Aydınlanma sonrası Batı'da, birey "toplum denilen soyutlama"dan yüce tutulur. Ulus ya da toplum şöyle dursun, Allah'a bile bireyin yaşamından üstün bir vizyon yüklemeyen Batılı dünya görüşü doğrultusunda aşk da dahil olmak üzere az önce saydığımız kadim değerler, "Ortaçağ" kafasına, az gelişmişlik sınıfına giren yanılsamalar olarak değerlendirilirler. Akıl, ahlâkın; ahlâk adaletin denetiminden kurtulur; aşk, "ruhani temelleri" olan bir yanılsama olarak anakronistik ilân edilir, yerini kaba cinselliğe bırakır. Irak'a müdahale şu saydığım ilkelerden hepsini reddeden bir müdahaledir. İlkelliğe geri dönüştür.

- Irak'a, Birleşmiş Milletler kararı olmaksızın, hukuksuz ve meşruiyetsiz bir şekilde girmekle ABD, hem Avrupa'yı hem de ulus üstü kurumları sarsmış oldu. Bu sarsıntının şiddeti nedir? Yarına ilişkin neler söylüyor bize?

Alev Alatlı - Bence, ABD'nin son hareketi geçmiş elli yılın kazanımlarını bir kalemde silmek olmuştur. Bundan böyle BM'e itaat etmediği için, kimi suçlayabilirsiniz ki? Ancak, bu noktaya bu gün gelinmedi. Bakın, daha 1998'de Kofi Annan 188 üyelik Genel Kurulda yaptığı konuşmada, "ulusal bağımsızlık" şeklindeki geleneksel kaygının "haydut ülkeler" söz konusu olduğunda BM tarafından kaale alınmayacağını ilân etmişti. Ruanda ve Kosova gibi, "müdahalenin haklı ve meşru olduğu durumlarda" Güvenlik Konseyinin bir bütün olarak hareket etmesi gerektiğini savundu. "*Haydut devletler, ulusal sınırlarının kendilerini korumayacağını bilseler, Güvenlik Konseyinin insanlık suçlarına seyirci kalmayacağını bilseler, bu tür hareketlere başvurmazlar. Kapsamlı ve sistematik insan hakları ihlâllerine, nerede olursa olsun, izin verilmemelidir*," dedi. Buna Af-

rika Birliği Başkanı, Cezayir Cumhurbaşkanı Abdülaziz Bouteflika, cevabı vardır: "*Bağımsızlığımızı zedeleyecek her türlü harekete karşı sonsuz ölçüde duyarlıyız! Bu, sadece, ulusal bağımsızlığımızın eşitsizlikler dünyasında bizim son savunma hattımız olduğu için böyle değil, Güvenlik Konseyi'nde temsil edilmediğimiz, kararlarına müdahil olamadığımız için de böyle* " demiştir. Diyeceğim, mesele zaten Bouteflika'nın ortaya koyduğu gibidir. Şimdi bu da gitti. Ama bu dünyaya dair olup da yüzde yüz doğru ya da yüzde yüz yanlış olduğu kanıtlanmış tek bir olgu ya da veri yoktur derken buna felâketler de dahildir. Yeri gelmişken bir kadim doğru daha: Her şerde bir hayr vardır.

- Avrupa'nın, ahlaki, siyasal vs. temellerine ne oldu da bir direnç ortaya koyamadılar?

Alev Alatlı - Bu gelişmenin kökenleri de Aydınlanma'dadır. Az önce de ifade ettiğim gibi, meselelerini "Allah'ından bulsun" şeklinde yaratıcıya havale edebilen, Allah eksenli "Ortaçağ" dünya görüşünü sürdüren toplumlara karşı, "Aydınlanma" sonrası Batı insanında insan haklarının vahiy değil, 'akıl' gereği olduğu düşüncesi yerleşti. Akıl, insan haklarının korunmasının Allah'a havale edilmesinin yetmeyeceğini söyler. Seküler yasalar gerekir. Bu doğrultuda, bir yandan yurttaşlarını bir yandan bireyselleşmeye, kişisel çıkarlarını kollamaya teşvik ederken, öte yandan da haklarını seküler yasalarla sıkı sıkıya güvence altına alma yoluna gitmişlerdir.

Geçen yüzyıl içinde ifadesini "Liberty under God!"/Özgürlük, Allah'ın emridir, ibaresinde bulan insan haklarının insanının eşref-i mahlûkat olmasından kaynaklanan doğal haklar olduğu savı hemen tümüyle unutuldu. Eğitim, Jean Jacques Rousseau'nun 'Emile' adlı romanında önerdiği sistem doğrultusunda, "*Tanrı, her şeyi iyi yaratmıştır. Kötülük insanlar işe karışınca ortaya çıkar; bu nedenle, çocuklar doğuştan iyi olan fitratlarının bozulmayacağı şekilde 'doğal' olarak yetiştirilmeli, içine doğdukları kültürün, ahlaki ve dini telkinlerinin onların doğal iyiliğini bozmasına izin verilmemelidir* "den yola çıktı. Geldiğimiz bu noktada, Batılı aydınlar, ne dini ve ahlaki telkinlere, ne de 'Aydınlanma'dan kaynaklanmayan hak ve özgürlüklerin var olabileceği düşüncesine tahammül edebiliyorlar. Allah'a, maneviyata, ahlâka, dine dayalı olduğunu düşündükleri değerleri düşünmek dahi istemiyorlar. Hal böyle olunca, "Aman diyene kılıç çekilmez" gibi, onlar da insandır gibi, yazıktır, günahtır gibi "akılcı" terminolojide yer almayan değerler içlerini kıpırdatmıyor. Daha da kötüsü, doğrusal bir tarih görüşü hakim. Yani, tarihi tek bir evrensel değerde birleşecek olan sürgit bir ilerleme olarak görüyorlar. Fukuyama'nın "Tarihin Sonu" dediği bu.

Hal böyle olunca, insanın Allahın kulu olmasından doğan hakları olduğu düşüncesi Ortaçağ'a ait olduğundan, gerici bir düşünce olarak algılanıyor. Bize gelince: biz, Cemil Meriç'ten mealen söylersem, "*sefil bir şimdiden muhteşem bir geçmişe geri dönmenin nesi gericilik* " diyen insanlarız. Ama onlar orada değiller.

- Avrupa, o bildiğimiz 'Batı' kavramı içinde ne kadar anlamlı duruyor bu gün. İnsan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü, özgürlük, eşitlik... söylemi bir gerçeklik değil miydi yoksa?

Alev Alatlı - Gerçeklik olmasına gerçeklikti de, ortada afazik bir durum var. Bakın, Batılı, "insan hakkı" derken, örneğin, iflas etmiş bir komşunuzun evini mümkün olan en ucuz fiyata kapatmanızın yasal hakkınız olduğunu söylüyor ve bu hakkınızı koruyor. Irak'a girmelerini de "göze göz dişe diş" bağlamında "yasal hak" ilân edebiliyor. Burada bizim anlamadığımız, onlarda "helâl" kavramının olmamasıdır. Yasal haklar, her zaman "helâl" değildir. Demokrasi de her zaman "helâl" sonuçlar doğurmaz. Hukukun üstünlüğü de öyle. Sırf hukuk üstünlüğünü korusun diye, vicdanınıza sığmayan bir sisteme tahammül edebilir misiniz? Eşitlik, keza. İnsanlar eşittirler diye, bir deha ile bir mongoloid'e aynı hakları tanır mısınız? Bizim eşitlikten algıladığımız "kardeşlik"tir, ancak bu kelimelerin karşılıklarını koyamadığımız için şaşırıp duruyoruz. Osmanlı, hiçbir zaman bir sömürge imparatorluğu olamadı, neden? Çünkü, onlardaki "utendi et abutendi" yani "kullanmak tüketmektir" anlayışına karşı, bizimki "bir şey sırf oradadır diye kullanmak zorunda değilsin" anlayışıydı. İnkaların gümüş madenlerini boşaltmak, işgalci ulusun "yasal hakkı" olabilir ama milyonlarca insanı böylece yer yüzünden silmek, "helâl" midir?

- Batı medeniyetinin yeni bir Aydınlanma'ya ihtiyacı var mı bugün?

Alev Alatlı - Islah olmaya ihtiyaçları olduğu muhakkak ama "Aydınlanma"ya değil! Baksanıza, ilk serpintide tüm yaldızları dökülüyor! Kime göre? Tabii, helâl kavramında ısrar eden bizlere göre!

- Bu haliyle, Batı medeniyetinin dünyaya sunacağı yeni bir alternatiften söz edilebilir mi?

Alev Alatlı - Asla! Bu oyunu biz üç yüz yıldır yaşıyoruz. Teknoloji ile birlikte daha da aşağılıklaşıyor ve tehlike artıyor. Bakın, 6,5 milyarlık dünya nüfusunu "halleşilebilir" bir rakam dedikleri, 1,5 milyara indirmekten bile bahsedenler var. Nasıl yapacaklar? Ya silahla, ya da Ruanda'da olduğu gibi, insanları aç-

lıktan ölmeye terk ederek ve bunu onların kendi kabahatleri olduğuna inandırarak. Irak savaşında görmediniz mi, bizim bile adeta içimiz rahatladı adamların yağma yaptıklarını gördüğümüzde; değmezlermiş gibi bir duygu oluşturduğu için.

- Batı medeniyetinin kıta Avrupası ile Amerika anlayışı arasındaki temel farklılıklar nelerdir? Günümüzde bu farklılıklar Irak savaşı ile birlikte yeniden gün yüzüne çıktı diyebilir miyiz?

Alev Alatlı - Avrupa anlayışı ile Amerikan anlayışı arasında fark yoktur. Irak'ın durumunda ortaya çıkan, ayrıntıda anlaşmazlıktır. Tıpkı, Süveyş kanalı meselesinde olduğu gibi. Amerika, Avrupa'nın beceriklisidir, hepsi bu.

- Sizce Batı düşüncesinin başat özellikleri ve bugün için kırılma noktaları nelerdir? Batı düşüncesinin misyonunu tamamladığı görüşü doğrulanıyor mu?

Alev Alatlı - Batı düşüncesinin "Aydınlanma"dan sonra geldiği nokta, bireysellik ve "benden sonra tufan" anlayışının yerleşmiş olmasıdır. Bu durum bir yandan müthiş bir özgürlük getirir. Toplumunuz ya da dünya için şu kadar yıl sonrasını hesaplamak gibi bir durumdan kurtarır onları. Varsa bir kırılma noktası, o da gezegenin bu tüketimi kaldırmayacağıdır. Kirlenen sular, delinen ozon tabakası, sera etkisi gibi fiziki tehlikeler. Daha az tüketerek pekâlâ da mutlu olunabileceğini anlamak zorundalar. Ama öyle görünür ki, bu şimdilik çok uzak bir ihtimal.

- Newton fiziği ile Modernite, kuantum fiziği ile post-modernizm arasında nasıl bir ilişki kurulabilir?

Alev Alatlı - Isaac Newton, "Aydınlanma"yı başlatan adamdır; modernite ise doğrudan Aydınlanma'nın ürünü. "Modernleşme" kelimesi ile ifade edilen iyimserliğine karşı çıkanlar, Newton kanunlarının tarihin doğrusal ilerleme şeklinde algılanmasına neden olduğunu, oysa tarihin deterministik değil, inişli-çıkışlı (cyclical) geliştiğine işaret ederler. Tarihi inişli-çıkışlı olduğu anlayışı ki, biz buna Türkiye'de mehter adımı deriz, ilerlemenin olmadığını söylemediği gibi, bazı toplumların sürgit geri kalacaklarını da söylemez. Kuantum fiziği, asla bilemeyeceğimiz bir şeyler olduğunu ispat ettiği için, deterministik ya da doğrusal tarih anlayışına itibar etmez. Yeri gelmişken, post-modern dünyada Irak savaşı, bu bağlamda da anakronistik bir savaştır. Pirus zaferi olmayacaksa bile, nihai bir zafer olmayacaktır, çünkü "nihai" yoktur.

- Einstein ve Heisenberg'in fizik bilimine getirdiği görecelilik ve belirsizlik kavramları, kadim değerler için de geçerli değil midir? İnsanlığın kadim değerleri de göreceli ve sürekli değişmekte midir?

Alev Alatlı - Hayır, değildir. Tersine, bu değerler "bütün"ü işaret ederler. Birbirlerinden bağımsız düşünülemedikleri için doğrusal değillerdir. Kaldı ki, az önce de konuştuğumuz gibi, kurmak istediğimiz dünya nihayet bize ait bir tasarımdır ve eğer bu değerler bizim esenliğimizi sağlayan değerler ise, bu tasarımın temel ögeleri olmak durumundadırlar.

- Sizce evrende değişen ve değişmeyen şeyler nelerdir? Aynı şekilde insanlığın ahlak anlayışı da sürekli değişmekte midir?

Alev Alatlı - Evrende değişmeyen tek şeyin değişim olduğunu biliyoruz. Öte yandan, şekil ve muhteva değiştirmekle birlikte, kötülüğün varlığı kadim bir bilgidir; ahlâk, kötülüğü zapturapt altına almanın yolu. Teslim edersiniz ki, bu kavramlar üzerinde yüz binlerce sayfa yazılan kavramlardır, burada tanımlamaya kalkışmamız abes olur.

- Doğu-Batı gerilimine dayalı bir insanlık tasavvuru doğru mudur? Blok halinde bir doğu ve blok halinde bir Batı var mıdır? Bu dünyaları, birbirinden ayıran, belirgin noktalar nelerdir?

Alev Alatlı - Gelin şuna, "Aydınlanma Öncesi" ve "Aydınlanma Sonrası" gerilimi diyelim, ne dersiniz? Aksi taktirde, bir Japonya'yı, Singapur'u nereye koyacağız diye uğraşmamız gerekecek. Gerilime dayalı bir insanlık tasavvur olsa olsa, birisinin diğerini asimile etmesi olur. Ben, kültürel soykırımdan bahsetmeyi tercih ediyorum. Evet, vahşi bir soykırım var ve bunun Aydınlanmacıların lehine işlediği kuşkusuz. Elbette, blok halinde bir Batı yok. Tersine, "Batı" dediğimiz topluluklarda, Aydınlanma öncesi cemaatler var. Bakın, onlarca düzene muhalif kült var. Sadece İskandinavya'da üç milyondan fazla Odinist yani paganizme geri dönen var. Chomsky'nin başında olduğu Friends of the Earth'ün sekiz milyondan fazla üyesi olduğu söylenir. Green Peace'i düşünün, o hareketi biz Müslümanlar başlatmalıydık. Tarih, modernistlerin düşündükleri için gelişmediği içindir ki, türlü çeşitli kulları Allah'ın hepimiz buradayız. Şimdi yapılacak iş müttefiklerimizi tanımak, dayanışmaktır.

- Türkiye nereye ait, Doğu'ya mı Batı'ya mı?

Alev Alatlı - Türkiye bence "Aydınlanma öncesi"ne yakındır. Allah korkusunu her şeye rağmen unutmamış bir toplumdur; helâl kavramını atamamış bir toplumdur. Bence bu keyfiyeti ile gezegenimizin ve insanlığın emniyet sübabı olabilecek bir toplumdur.

- İslam dünyasını Doğu olarak görebilir miyiz? Yoksa Doğu, Batı'nın ortası mı?

Alev Alatlı - İslâm dünyasını konuşmak bana düşmez, Mehmet bey. Ne bir blok olarak İslâm dünyası var, ne bir "Doğu" var, ne de bir "Batı." Ben olsa olsa kendi ülkesini çalışan birisi olarak "Türkiye"den bahsedebilirim.

- İslam düşüncesi zihninizde neleri çağrıştırıyor? İslam'ın dünyaya verebileceği neler olabilir?

Alev Alatlı - Teslimiyeti asla bilemeyeceğimiz bir şeyler olduğu bilgisine. İtiraf etmeliyim ki, kuantum fiziğinin bunu matematiksel olarak ispat etmiş olması da bana çok iyi geldi, hiçbir şey olmasa, inanmayanların ağızını tıkadığı için. Dünyaya ne verebileceğine gelince: huzur derim. Bu dünyaya dair olup da yüzde yüz doğru ya da yüzde yüz yanlış olduğu kanıtlanmış tek bir olgu ya da veri yoktur, dendi mi, ben bunu derhal "Allah'ın hikmetinden sual olmaz," diye çeviriyorum, "Mevlâm ne eylerse güzel eyler" diye çeviriyorum, "Allah'tan umut kesilmez" diye çeviriyorum. Kim demiş şimdi hatırlamıyorum ama "bilim ve din hakikate giden yolun iki yüzüdür" demiş, bence doğru söylemiş.

"DÜNYA GÖRÜŞÜ" VE MÜZİK

Türk Musikisi Vakfı Konferansı notları

Sözlerime uzmanlık alanım olmayan bir konunun profesyonellerine hitap etmenin benim için hayli zor olduğunu söyleyerek başlayayım. Ancak, meselenin başka bir yönüne temas etmek istiyorum. Size biraz müziğin psikolojisinden ve dünya görüşleri ile ilişkisinden bahsedeceğim; çünkü öyle sanıyorum ki, Mustafa Beyin izah edegeldiği hususlar bunlarla çok yakından ilgili.

Öncelikle anlamamız gereken, müziğin "dünya görüşü"nü yansıttığıdır; belli bir dönemin dünya görüşünü yansıtır müzik. Hemen bir örnekle açıklayayım; örneğin, Konya Ovası'nda güneş cura ile başlar. Şöyle bir düşünün ne demek istediğimi. Cura sesinin, Konya ovasının yarattığı psikolojiyi düşünün. Aynı sesi sanayi toplumlarında bulamazsınız. Sanayi toplumlarının müziği, her zaman kırsal kesim müziğinden farklı olmuştur. Bu dünyanın her yerinde böyledir ve çok iyi bildiğiniz gibi müzik iktisadi veya siyasi tarih doğrultusunda değişim gösterir. Şimdi bu olgudan yola çıkarak, belki de yadırgayacağınız bir noktaya gelmek istiyorum. Mustafa Kemal Atatürk, her ne demiş olursa olsunlar, "evrensel müzik" diye bir şey yoktur. Müzik vardır; "evrensel müzik" yoktur ve olamaz. "Evrensel müzik," yeni dünya düzeninin dayattığı Bilderberg konferansları gibi bir olgudur. Yani, tarihin belirli bir noktasında, en baskıcı, en varsıl, en güçlü ülkenin dünyaya dayattığı müzik. Bu müzik, ne yatay, ne de dikey olarak evrenseldir. Yataydan kastım, dünya yüzüne yayılmış topluluklar ve onların kültürlerinin kendi müziklerinin olmasının kaçınılmazlığı. Dikeyden kastım, tarihi gelişim. Tarihi gelişim, tek ve aynı yolda ilerlemez. Yani, meğerki dayatılsın, müziğin evrileceği "tek" ve "küresel standart"tan bahsedilemez. Onun için ben derim ki, eğer dürüst olacaksak gelin şu "evrensel müzik" iştiyakından bir fasıl vazgeçelim.

Evrensel müzik diye tek bir standart yok; peki ne var? Toplumların bahis konusu süreç içindeki dünya görüşlerine uygun ve dolayısıyla popüler müzikleri var. Bakın, müzik bir "akı"dır. Tıpkı, evrenin kendisi gibi bir akı. Ve bu akı içinde elbette ki, toplumların dünya görüşünde farklılıklar oluşacaklar ve bu farklı-

lıkların müzikle ifade edilme biçimleri değişecektir. Türkiye'deki kavgalara neden olan Türk Halk müziği, Arabesk, Klasik Türk Müziği, çok seslilik, tek seslilik tercihlerini düşünün. Ancak, bundan önce Türkiye neden bu kadar çok çeşitli müzik dinliyor onu düşünün.

Türkiye her telden çalıyorsa, nedeni ülkemizin ortak dünya görüşünün erozyona uğradığı bir dönemden geçiyor olmamızdır. Türk milleti olarak şu anda ulusumuz en karmaşık, en kimliği belirsiz, en nefes alamadığı, bunaldığı bir dönemi yaşamaktadır. Şimdi böyle bir dönemden geçen bir ulusun, kendi dünya görüşüne göre, kendisinin olmak istediği yere göre, kendi yakıştırdığı yere göre kendisine dinleyecek müzik araması doğaldır. Türkiye'de olan da budur. Bence kendimizi içinde bulduğumuz bu durumu, ne abartmak, ne de kınamak lazım. Doğal bir oluşumdur. Öte yandan, eğer bu oluşumu etkilemek, yönlendirmek istiyorsak, meseleyi tüm telmihleri ile ele almamız gerekir.

Bir kere, müzik, diğer disiplinlerden arındırılarak ele alınabilecek bir sanat değildir. Disiplinler arasının altını çizerek söylüyorum. Yani siz bugün bir Dede Efendi'yi döneminin sosyo-ekonomik tarihini hesaba katmadan değerlendiremezsiniz. Aynı şekilde, ne yaparsak yapalım, istersek yirmi tane arama konferansı toplayalım, meğer ki, Dede Efendi döneminin sosyo-ekonomik tarihini içselleştirsin, hiç kimseden, bu dönemin icraatını mükemmelen tekrarını bekleyemeyiz; bir yerde bir kayma, bir revizyon, dilerseniz dejenerasyon, mutlaka olacaktır. Kulaklarında jet uçaklarının sesi, diskoların gürültüsü olanların, kulaklarını boşaltıp, segah makamına hakkını vermeleri kolay iş değildir. Hal böyle olunca, ne yapmak istediğimizi bir daha düşünmeli, çabalarımızı o yönde yoğunlaştırmalıyız.

Öncelikli isteğimiz nedir? Toplumumuzun belirli bir döneminin dünya görüşünü yansıtan müziğin muhafazası mı, yaygınlaştırılması mı? Bunlar farklı hedeflerdir. Az önce, sanırım Mustafa bey'di ve haklı olarak klasik Türk musikisinin gençlere ağır geldiğinden bahsetti. Evet, ağır geliyor. Ancak, gençlere örneğin, matematik de ağır geliyor. Söylemek istediğim, bu müziği "tüm" içinde ele almak durumunda olduğumuz. Yani, eğitim sistemimiz matematikte sayfalar dolusu sağlama yapabilen gençler yetiştiremiyorsa, problem çözümü bir mesele olarak karşımıza çıkıyorsa, kapsamlı, derinlikli, incelikli musiki yaptırması da bir o kadar zor olacaktır. Bu anlattığım, yapılmak istenilenin klasik Türk müziğinin "yaygınlaştırılması" olması halinde karşılaşacağımız engeldir. Gelelim, "muhafaza" ya da meselenin "müzecilik" faslına. Eğer diyorsak ki, Türk musikisini öyle koruyalım ki, ana değerleri değişmesin, o zaman bu hedefimiz eği-

tim/öğretim kurumlarını iyileştirmek, konservatuarlarda ya da başka kurumlarda ne yapmalıyız ki yozlaşmayı mümkün olduğu kadar durduralım, müziğimiz aslına uygun olarak icra edilsin diye düşünmemiz lâzım. İşin bu faslı, yaygınlaştırma gayretlerinden önce ele alınmalıdır. Burada Klasik Türk Müziğine ilişkin konuşageldiğimiz meselelerin çoğu, sizi temin ederim, Batı'daki Klasik Müzik, örneğin, Bach'ın doğru icrası sorunlarından farklı değil. Orada da belirli dönemin dünya görüşünü yansıtan müziklerin müşterileri az. "Müşteri" kelimesini affınıza sığınarak söylüyorum ama öyle, çünkü Bach dönemi dünya görüşü, günümüz dünya görüşleriyle çakışmıyor. "Zaman" kavramıyla çakışmıyor. "Hız"la çakışmıyor. Bu bir Dede Efendi ya da Itrî söz konusu olduğunda, bizde de böyle olacak. Hal böyle olunda, ben derim ki, bir kere kendimizi kötü hissetmeyelim; meseleyi "vay bize neler oluyor" şeklinde hayıflanmadan ele alalım.

İkincisi, Dede Efendi'yi tutturamıyoruz diye "evrensel müzik" arayışı diye bir tuhaflığa girmeyelim. Kaldı ki, "evrensel müzik" aramaya gerek de yok, buyurun Kral TV'den NTV'ye kadar her yerde istemediğiniz kadar sık duyabilirsiniz "evrensel" denilen müziği. Hiç sanmam ki, istenilen ve beklenilen bu olsun. Öte yandan, bu dağınıklığa bir son verelim de, Türkler eskiden olduğu gibi incir ağacının altında oturup fasıl dinlesinler gibi bir gayrete hiç girmeyelim! Böyle bir vizyonumuz olamaz, çünkü içinde bulunduğumuz dönem, ne de dönemin dünya görüşü izin verir. Ama hazinelerimizi korumak, iyi muhafaza etmekle yükümlüyüz. Varsın, müze bekçiliği yapalım. Bence yapmaktan kaçınmak zorunda olduğumuz şey, müze parçalarını günümüzde kullanılabilir eşyalara dönüştürmeye kalkışmaktır ki, asırlık semaverleri delip, elektrikliye çevirmeye benzer. Günümüz ihtiyaçlarına uygun eserler elbette üretilecektir, ancak yeni arayışlar "evrensel" olsun diye değil, ülkemizde yeşeren yeni bir dünya görüşünü/görüşlerini yansıtacakları için teşvik edilmelidir. Evrensel olsun diye en saygın eserlerinizi dahi alıp, sağını solunu çekiştirip bir ucube haline getirilmesine izin verilmemelidir.

Önce de söylediğim gibi, Türk müziğindeki mesele Türkiye'de hemen her mevzuda yaşanan dünya görüşü karmaşasından farklı değildir. Türk musikinin yasaklandığından bahsetti az önce Sayın Hocam; elbette yasaklanacaktı, neden çünkü Atatürk dünya görüşümüzü değiştirmek istiyordu. Ve klasik Türk müziği uyarlanmamızı istediği yeni dünya görüşünün müziği değildi. Hal böyle olunca, niye yasaklandığını anlamak zor değil, öyle değil mi? Oysa yaklaşık yetmiş yıl sonra bugün geldiğimiz bu noktada artık biz diyoruz ki, "bizim dünya görüşü-

müz farklıdır/farklı olmalıdır." Eyvallah, ancak bu tezimizi destekleyecek sair disiplinlerle koordinasyon içinde olmamız gerekir. Nerededirler bu ülkenin sosyologları, nerededirler bu ülkenin filozofları, nerededirler bu ülkenin romancıları, mimarları, ressamları? Kültür, bir bütündür, "dünya görüşü" bütünlüğe kavuşmalıdır.

Benim inancım şudur ki, Türk müziği sonunda bir yere oturacaksa, kültürümüzün diğer bütün dalları ile birlikte oturacak. O çok mutlu aşamaya kadar, bizim yapabileceğimiz müze bekçiliğini hem de çok iyi yapmaktır. Ama nasıl? Bunu saptamalıyız. Ve kendimiz saptamalıyız. Ne kadar bilgili, metodik, bilimsel olurlarsa olsunlar, yabancılara da ihale edemeyiz. Olan bu. Yaşar Kemal'in o güzelim İnce Memet'ini dünyanın en başarılı yönetmenlerinden Peter Ustinov filme çektiği zaman nasıl bir filme dönüşmüştür, bilirsiniz. Ortada ne İnce Memet kalmıştı, ne de diğer karakterler. Neden, çünkü "yabancı"nın eli değdiğinde, eserin ruhu değişiyor. Aynı şekilde isterse Berkeley olsun bir yabancı konservatuar Türk Musikisini öğretemez. Bir şey öğretir, ama farklı bir şey öğretir. Nasıl ki, bunu Mutlu Torun beyle zamanında çok konuşurduk, nasıl ki geleneksel olmayan enstrumanlarla icra ettiğimiz yabancı eserlerde ne olursa olsun bir Türk tadı bir Türk tınısı kalır, bu da öyle. O bakımdan, karar vermek lazım: Klasik Türk Müziğini aynen aslı gibi icra edeceğiz diyorsak, kulaklarımızı sıkı sıkı tıkayıp, günümüz seslerinin girmemesini sağlamamız mı lâzım? Yoksa çocukları ses geçirmez evlerde büyütüp sadece Dede Efendi mi dinletelim? Bunlar işin şakası elbette! Söylemek istediğim, değişimden kurtulmanın mümkün olmadığı. Ama yozlaşma önlenebilir. Nasıl ki, örneğin, "Türkçülük" adına, efendim, Sultanahmet Camisi mermerlerinin iki çivi çakıp, tahta yayık sarkıtan kabalığa izin veremeyiz; nasıl ki, "restorasyon" adına rüküş mimariye izin vermeyiz, müzikte de "çok seslilik" ya da "çağdaşlık" adına dejenerasyona izin vermemeliyiz.

Özgün bir şeyler üretemiyorsak, bırakın bu yılları müze bekçiliği ile geçirelim. Evrensel müziğe kavuşacağız şeklinde ham hayallere kapılmayalım. Yaygınlaştıracağınız diye Türk musikisini halk dalkavukluğu yapmayalım. Bunu yapacağımıza bırakalım Klasik Türk Müziği "seçkinlerin" müziği olsun, bırakalım küçük gruplar, küçük gruplara ama mükemmelen iyi icra etsinler. Popülizmin bizi geriye dönülmez noktaya sürüklemesine izin vermeyelim. Bir de örnek vereyim ki, ne dediğimi anlatabileyim: Bülent Ersoy'un üslubunu örneğin popülizm belirler. Ve bu tavırdan yola çıkarak daha üst bir aşamaya gelmek mümkün değildir. Türk Musikisine gönül vermiş insanların, bu tuzağa çok dikkat etmeleri gerekir. Vahşi kapitalizmle, Dede Efendi gitmez. Ha, gitmez de ne olur?

Hiç! Yeni müzik türü çıkar, o da Türk olur. Ama her şeyi birbirine katıp karıştırmanın anlamı yoktur. Orhan Beyin kendisi burada. Niye Gencebay'ın müziği sahici Türk müziğidir? Türk müziğidir, çünkü belirli bir dönemin Türk dünya görüşünün müziğidir. Toptancı hükümlerle, bir yere varmak mümkün değildir; her oluşum, kendi sosyolojik ve kültürel yansımaları ve telmihleri ile birlikte düşünülmelidir. Aksi takdirde, habire kendimize öfkelenir, kendimizi kırbaçlarız. Türkiye'nin içinde bulunduğu kimlik sorununu bir tarafa koyarak, Türk Müziğine ne oluyor değerlendirmesi içerisine girersek, çok ciddi yanlış yaparız.

Son bir örnekle bitireyim. Bakın, 1960'ların popüler ezgisi "Burçak Tarlası"ydı. '70'de bir daha geldi, sonra bir daha. Şimdi, "Ayna" denilen grup popüler, döndü dolaştı "Burçak Tarlası" otuz yıl sonra gene geldi. Neden? Niye yine Burçak Tarlası? Niye gene Türkülerden medet umuyoruz? Türkiye, kimliğinin tehdit edildiğini hissettiği için özüne dönüyor olmasın? Öte yandan, en beklemediğiniz diskoda, geceyi "Biz Heybeli'de her gece mehtaba çıkardık" diye bitiriyor olmamız bir vakıa değil mi? Sizce bu ilginç değil mi? Belki de, Türkiye yozlaştı mı, yozlaşmadı mı, şeklindeki kaygılarımız bile yersiz! Bildiğim tek şey, ağlanmakla, kendimizi kırbaçlamakla olmadığı. Ve ne olursunuz, gelin yutamayacağımız şeyleri çiğnemeye kalkmayalım! "Evrensel müzik" gibi içi boş kavramların peşinden gitmeyelim! Kolay, gelsin!

Birinci Ulusal Psikoloji Kurultayı

[Ankara]

Konferans

Sayın Başkan, Değerli Üyeler,

Toplumumuza dair derin bir kaygımı, akıl sağlığımıza dair kaygımı, güzide Kurultayınızda seslendirmeme fırsat tanıdığınız için teşekkür ederim.

Hemen ifade etmeliyim ki, benim benimsediğim "akıl sağlığı" tanımı, insan varlığının tüm kültürler ve tüm zamanlar için geçerli, olmazsa olmazlarını temel alır. Bu bağlamda, insan ırkının büyük ruhani liderlerinin öğretileri ile örtüşür. Birkaç örnek vermem gerekirse, IV. Amenhotep, Hazreti Musa, Kung Futse, Lao-tse, Buda, Jesaja, Sokrat, Hazreti İsa, Hazreti Muhammed, Mevlâna Celalettin Rumi ve tarihin değişik dönemlerinde, dünyanın çok farklı bölgelerinde yaşamış olan diğer büyük düşünürler.

Yine bu bağlamda, modern psikoloji ve psikiyatrinin temelini teşkil eden 19.Yüzyıl maddeci düşüncesinin psişik fenomenlerin kökenlerini fizyolojik, bedensel süreçlerde arayan önermelerinden farklıdır.

İfade etmeye çalıştığım, bugün burada sizlerle paylaşmak istediğim düşüncelerimin dünya görüşü özde maddecilik olan, insansal tutkunun fizyolojik dayanağını "libido"da bulduğuna inanan Freud'dan farklı bir temel üzerine inşa edilmiş olmasıdır. Bu temel, insan davranışları ile insanın insana ve insanın doğaya davranışını esas alan ve gözlemlerini bunlara dayandıran temeldir.

Akıl sağlığı meselesine buradan baktığımızda, şöyle bir tanımlama yapabiliriz: Akıl sağlığı, insanın sevebilmek ve yaratabilmek yetisi, ailesine, aşiretine, cemaatine ensestvari bağlılıktan kurtulabilmişliği, kendisini davranışlarının öznesi ve nesnesi olarak görebilmesi, kendisinin ve başkalarının gerçekliğini idrak edebilmesi, diğer bir deyişle nesnellik ve akıl yürütme yetisi ile doğru orantılıdır.

Benimsediğim bu tanım, akıl sağlığının fizyolojik dayanaklarını arayan bir tanım değildir. Çünkü ben insanın psikolojik evriminin, organik değişim değil, kültürel gelişim sonucu olduğu kanısındayım. Bu kanımın bir nedeni, insan bedeninin, beyninin, bedensel koordinasyonun, fiziki gücünün yüzbinlerce yıldır

değişmemiş olması; diğeri insan evriminin tümüyle gelecek kuşaklara bilgi nakledebilme ve dolayısıyla bilgi biriktirebilme yeteneğinin sonucu olmasıdır.

Kültürü akıl sağlığının olmazsa olmaz koşulu olarak görüyorum. Diğer bir deyişle, "akıl sağlıksızlığı"nı kültür evriminin bir alt basamağı, "gelişmemişlik" şeklinde tanımlamak eğilimindeyim. Bu bağlamda, "Akıl sağlığı bireyin topluma 'uyum sağlaması' değil, toplumun bireyin ihtiyaçlarına uyum sağlamasıdır" diyen Erich Fromm'a katılıyorum. Kişisel tecrübem, bireyin akıl sağlığının içinde yaşadığı toplumun yapılanması ile ilişkili olduğu şeklindedir.

Buradan yola çıkarak, sağlıklı bir toplumun bireyin diğer bireyleri sevmek, yaratıcı üretim içinde olmak, idrakini ve nesnelliğini geliştirmek, kendisinin öznesi ve nesnesi olduğunun bilincine varmak yetisini geliştiren; sağlıksız bir toplumu ise, karşılıklı husumet, inançsızlık yaratan, bireyi kullanma ve sömürme aracına dönüştüren, bireyin kendi kendisinin öznesi ve nesnesi olarak görmesini engelleyen, eylemlerine yabancılaştıran, başkalarının hizmetinde bir robot olmasını teşvik eden bir yapılanma olarak görüyorum. Bence toplumlar, bireyin sağlıklı gelişmesini sağlayabildikleri gibi, engelleyebilirler de. Bir toplumda, yeşertici ve engelleyici güçlerin ikisinin birden olması da doğaldır. Burada sorun, olumlu ve olumsuz güçlerin niceliğidir.

Şimdi, tabii, "akıl sağlıksızlığı"nı kültür evriminin bir alt basamağı, "gelişmemişlik" şeklinde tanımlamak eğilimindeyseniz, karşınıza cevaplamak durumunda olduğunuz pek çok soru çıkıyor. Dr. E.A. Streecker, meselâ. ''50'li yılların bu ünlü psikoloğu, "*Ben gelişmişliği /akıl sağlığını yani/ bir işe yapışabilmek yetisi, bir işte istenilenden fazlasını vermek kapasitesi, güvenilirlik, zorluklar ne olursa olsun bir planı yürütmedeki ısrar, örgütlü ve emir-komuta zinciri içinde başka insanlarla birlikte çalışabilme, karar verme yeteneği, yaşam sevinci, esneklik, bağımsızlık ve hoşgörü olarak tanımlıyorum* " diyor. Dr. Streecker'ın burada "gelişmişlik" olarak tanımladığı bir büyük örgütlenmede çalışan iyi bir işçinin ya da askerin erdemleri – çoğu kez insan kaynakları sayfalarında rastladığımız reklâmlarda istenilen erdemler gibi. Streeker ve onun ekolünden olanlar, gelişmişliği/akıl sağlığını aynı zamanda topluma uyum olarak tanımlıyorlar. Streeker'ın "gelişmişlik" kriterlerini beğeniriz veya beğenmeyiz ama şurası muhakkak ki, toplumsal bir idealin var olduğu varsayımından yola çıkıyor. Diğer bir deyişle, akıl sağlığının tanımını kendi toplumu için belirliyor. Normları, kendi toplumunun normlarıdır. Bu saptama da beni kendi ülkemizin koşullarına getiriyor.

Bana öyle geliyor ki, daha doğrusu öyle hissediyorum ki, psikolojinin ülkemizdeki en önemli sorunu sosyoloji, felsefe, siyaset bilimi, ekonomi, tarih, hukuk, ilâhiyat, edebiyat, töre-bilim gibi disiplinlerle ortak bir paydadan hareket edememe sorunudur. Daha açık bir ifadeyle, her bakımdan bir geçiş döneminde olan Türkiye henüz rol-modeli teşkil edecek sosyal karakterini saptamış değildir.

Sosyal karakteri, aynı kültüre mensup bireylerinin çoğunluğu tarafından paylaşılan kişilik yapılanmasının çekirdeği olarak tanımlıyorum. Sosyal karakterin işlevi, belirli bir toplumdaki insan enerjisini o toplumun yaşayakalması amacıyla şekillendirmek ve kanalize etmektir. Bu psikoloji biliminin ya da psikologların tek başlarına yapabilecekleri bir iş değildir. Ve meğerki az önce saydığım ve saymadığım disiplinlerle ortak hareket edilsin, psikoloji bilimi, ne kendi sosyal karakter modelini yaratabilecek, ne de toplumun bireyi az önce tanımladığım şekilde geliştirecek toplumun yaratılmasını sağlayabilecektir.

Ekonomi, politika, din, dil… tümünün anlaşılırlıklarını kaybettikleri bir dönemi yaşıyoruz. Fiilen ve ahlâki olarak, herşeyin mümkün ve var olduğu bir dönemi yaşıyoruz. İnsanımız toplum şöyle dursun, ne kendi yaşamına sahip çıkmaktan aciz olduğu bu dönemde, hızla yabancılaşmaktadır. Yabancılaşmayı, Karl Marx'ın tarif ettiği anlamda kullanıyorum: "Kişinin kendi davranışının kendisinin ihtiyatında olmaktan çıkıp, kendisinin üstünde ve kendisine hasım olan yabancı bir güç haline geldiği durum." Bundan dokuz-on sene önce, kitaplarımdan birinde, "Türkiye'de toptan yabancılaşmaya çeyrek kaldı" mealinde bir öngörüde bulunmuştum, bugün hâlâ aynı düşünceyim.

Türkiye insanı, kendisini kendi gücüyle, kendi yetişmişliği ile ayakta duran bir varlık olarak hissetmemekte, aksine, varlığını projekte ettiği kendisinin dışındaki güçlere bağımlı, her bakımdan zayıf düşürülmüş bir "nesne" olarak görmektedir. Her şeyi devletten beklemek, siyasi partilerdeki lider sultası, işte, sanatta, edebiyatta yaratıcılık noksanı, demokratik edilgenlik vb. vb. gözlemlerimizin nedeni bu ruh halinde yatmaktadır. Üretime olduğu kadar tüketime de yabancılaşılmıştır. Tüketime yabancılaşmak, satın alınanın karşılığının kişinin emeği ve üretimi olarak düşünülmemesi olarak tarif edilir. Türkiye insanı doğası ve menşei hakkında hiçbir şey bilmediği tüketim malları ile sarılmıştır. Cep telefonu, DVD, vb.,. bize neredeyse ilkel Afrika kabilelerinin insanlarına olduğu kadar yabancıdır. Çalıştırmak için hangi düğmeye basacağımızı biliriz ama hangi fizik, elektronik ilkelerine göre çalışırlar, nasıl üretilirler, neyin pahasına üre-

tilirler hiçbir fikrimiz yoktur. Tüketiriz ama tükettiğimiz nesne ile hiçbir ilişki geliştirmeden.

Konu üzerinde saatlerce konuşabileceğimi fark ettiğinizden eminim. Sabrınızı ve nezaketinizi daha fazla zorlamayacağım. Son bir saptama: Türkiye insanının, kendisini kendi gücüyle, kendi yetişmişliği ile ayakta duran bir varlık olarak hissetmiyor, aksine, kendisini kendisinin dışındaki güçlere bağımlı, her bakımdan zayıf düşürülmüş bir "nesne" olarak görüyor olmasının bir telmihi de "haysiyet, vakar" gibi hasletlerin dilimizden düşmesidir. Kendisine yabancılaşan Türkiye insanı için "kendiliği" (yine "self" anlamında) başkalarıyla olan ilişkilerinde takındığı/giyindiği rollerden ibaret olmaktadır ve roller kişinin onaylanmak, beğenilmek için takındığı rollerdir. Korkarım ki, ülkemiz, hemen kimsenin kendisi gibi olmadığı, sürgit rol yapan, oynayan insanların ülkesi olmak yolundadır. Bu gelişme, bir yandan iş hayatında olsun, devlet yönetiminde olsun üretimsizliği körüklemekte, diğer yandan, toplumda husumet ve inançsızlık yaratmaktadır.

Sonuç olarak, Türk psikologlarının işi zordur. Ama en zor olanı, ülkemizin kendi sosyal karakterini, kendi normlarını, kendi cümlesini yaratmasıdır. Ve bu felsefesiyle, edebiyatıyla, sanatıyla, sosyal bilimleriyle toplam bir seferberlik gerektirir.

Teşekkür ederim.